

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**15. YÜZYIL ŞAİRLERİNDEN ŞEMSÎ'NİN YÛSUF U
ZÜLEYHÂ MESNEVİSİ (İNCELEME-METİN)**

Doktora Tezi

Ahmet ÇOLAK

Danışman
Prof. Dr. Yavuz BAYRAM

SAMSUN
2022

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**15. YÜZYIL ŞAİRLERİNDEN ŞEMSİ'NİN YÛSUF U
ZÛLEYHÂ MESNEVİSİ (İNCELEME-METİN)**

Doktora Tezi

Ahmet ÇOLAK

Danışman

Prof. Dr. Yavuz BAYRAM

SAMSUN
2022

TEZ KABUL VE ONAYI

Ahmet ÇOLAK tarafından, Prof. Dr. Yavuz BAYRAM danışmanlığında hazırlanan “15. YÜZYIL ŞAİRLERİNDEN ŞEMSİ’NİN YÛSUF U ZÛLEYHÂ MESNEVİSİ (İNCELEME-METİN)” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 12.11.2020 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı Üniversitesi Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	İmza	Sonuç
Başkan	Prof. Dr. XXXX XXXX Ondokuz Mayıs Üniversitesi ..... Anabilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret
Üye (Danışman)	Dr. Öğr. Üyesi XXXX XXXX Ondokuz Mayıs Üniversitesi ..... Anabilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Doç. Dr. XXXX XXXX Ondokuz Mayıs Üniversitesi ..... Anabilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Prof. Dr. XXXX XXXX Ondokuz Mayıs Üniversitesi ..... Anabilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Prof. Dr. XXXX XXXX Ondokuz Mayıs Üniversitesi ..... Anabilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

ONAY

... / ... / ...

Prof. Dr. Ali BOLAT
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Doktora tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

İmza
20 /09 / 2022
Ahmet ÇOLAK

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı : 15. YÜZYIL ŞAİRLERİNDEN ŞEMSÎ'NİN YÛSUF U ZÜLEYHÂ MESNEVİSİ (İNCELEME-METİN)

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 11/06/2022 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 5

Tek kaynak oranı : % 1 çıkmıştır.

İmza
11 /06 / 2022
Prof. Dr. Yavuz BAYRAM

ÖZET

15. YÜZYIL ŞAİRLERİNDEN ŞEMSÎ'NİN YÛSUF U ZÜLEYHÂ MESNEVİSİ (İNCELEME-METİN)

Ahmet ÇOLAK
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Doktora, Ağustos/2022
Danışman: Prof. Dr. Yavuz BAYRAM

Yûsuf ile Züleyhâ hikâyesi, geniş bir coğrafyada dilden dile aktarılan aşk eksenli bir metindir. Türk edebiyatına 13. Yüzyılda tercüme yoluyla girmiştir. Mevcut bilgilere göre Türkçe ilk Yûsuf u Züleyhâ mesnevisi ise Ali'nin "*Kıssa-ı Yusuf*" adlı eseridir. Sonraki yüzyıllarda sayısı artan Yûsuf ile Züleyhâ mesnevileri, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine kadar kaleme alınmıştır. Bu mesnevilerin özünü oluşturan Yûsuf kıssası, sadece Osmanlı Devleti'nin hakim olduğu topraklarda değil, bütün müslüman şark şairlerinin ve nâsirlerinin sıklıkla tercih ettikleri bir konudur.

Şemsî'nin Yûsuf u Züleyhâ adlı mesnevisi, 15. Yüzyılın sonlarında Doğu Türkçesi ile kaleme alınmış, Türkçenin değişik evrelerinden dil özellikleri gösteren bir eserdir. Çalışmanın amacı, mesnevi şeklinde kaleme alınmış olan eseri araştırmacıların ve ilgilenenlerin dikkatine ve istifadesine sunmaktır.

Çalışma, yedi bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında mesnevi üzerinde durulmuş ve Yûsuf kıssasının kutsal kitaplar çerçevesinde değerlendirilmesi yapılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde mesnevinin esas kaynakları olan kutsal kitaplarda geçen ilgili bölümlerle Şemsî'nin eseri olay örgüsü açısından karşılaştırılmış; eserler arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu karşılaştırmadan sonra Arap edebiyatı, Fars edebiyatı, Batı edebiyatı ve Türk edebiyatı olarak dört başlıkta Yûsuf ile Züleyhâ konulu eserlerin bu edebiyatlardaki teşekkül süreci incelenmiştir.

Üçüncü bölümde müellif ve eseri hakkında bilgi verilmiştir. Eserin müellifi Şemsî olsa da tarihî kaynaklarda yer alan Şemsî mahlaslı şairlerden hangisinin olduğu tespit edilememiştir. Bundan dolayı eserin yazıldığı dönemde eserler vermiş olan Şemsî mahlaslı şairlerin hayatlarına ve Yûsuf u Züleyhâ adlı eserlere dair bilgilere yer verilmiştir. Şemsî mahlaslı şairlerin hayatlarına dair bilgiler verildikten sonra eser; dili, şairin bakış açısı, mekânlar, mesâfe, zaman, şahıs kadrosu ve temalar gibi başlıklar altında incelenmiştir.

Dördüncü bölümde ise metni kurarkan izlenilen yol belirtildikten sonra esas nüsha olan Tebriz nüshasının Erivan, Bakü ve Azerbaycan nüshaları ile karşılaştırılmasıyla oluşturulan tenkitli metne yer verilmiştir.

Beşinci bölümde metni anlamayı kolaylaştırmak için oluşturulan "Seçme Sözlük", altıncı bölümde özel adlar dizini, yedinci bölümde ise sonuç bulunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Yûsuf ile Züleyhâ, Şemsî, Yûsuf, Züleyhâ, Mesnevi

ABSTRACT

YUSUF U ZÜLEYHA MASNAVIS OF SEMSİ, A 15.th CENTURY POET
(REVIEW-TEXT)

Ahmet ÇOLAK
Ondokuz Mayıs University
Institute of Graduate Studies
Department of Turkish Language and Literature
Ph.D., Agust/2022
Supervisor: Prof. Dr. Yavuz BAYRAM

The story of Yusuf and Züleyhâ is based on a love that has been transferred from language to language in all around the world. It entered Turkish literature through translations in the 13th century. The masnavi of Yusuf u Züleyhâ, which was written for the first time in Turkish, is his work called “Kıssa-ı Yusuf” and belongs to Ali. The masnavi of Yusuf and Züleyhâ whose number increased in the following centuries were written until the last periods of the Ottoman Empire. The story of Yusuf which constitutes the essence of these masnavis is a frequently preferred subject not only in the lands dominated by the Ottoman Empire, but also by all Muslim oriental poets and nasirs.

Şemsî's masnavi named Yûsuf u Züleyhâ is a work that was written in Eastern Turkish at the end of the 15th century and shows linguistic features with different phases of Turkish. The aim of this study is to present the work written in the form of masnavi to the attention of researchers and those who are interested.

In this study, there are five chapters. In the introduction part, the focus is on the mathnawi and the evaluation of the story of Yusuf in the holy books has been made. In the second part of the study, the similarities and differences between the works were tried to be revealed by comparing the relevant sections in the holy books which are the main sources of the masnavi with the plot of Şemsî. After this comparison, the formation process of the works on Yusuf and Züleyha in these literatures was examined under four titles as Arab, Persian, Western and Turkish literature.

In the third part, information about the author and his work is given. Although the owner of the study belongs to Şemsî, it has not been determined which of the poets with the pseudonym Şemsî in the historical sources is. For this reason, information about the lives of poets with the pseudonym Şemsî and the works named Yûsuf u Züleyha were given in the periods when the work was written. After sharing the life information of poets with the pseudonym Şemsî, the language of the work, the poet's point of view, places, distance, time, personnel and themes were examined.

In the fourth part, after determining the way followed while constructing the text, the main copy, the Tabriz copy, is compared with the Yerevan, Baku and Azerbaijan copies, and the critical text is included.

In the fifth part, there is the “Selection Dictionary”, which was created to facilitate the understanding of the text, in the sixth part there is the index of proper names, and in the seventh part there is the conclusion.

Keywords: Yûsuf and Züleyhâ, Şemsî, Yûsuf, Züleyhâ, Masnavi

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Çalışmamın her aşamasında bana rehberlik yapan ve desteğini esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Yavuz BAYRAM'a sonsuz teşekkürlerimi borç bilirim. Ayrıca tez konusunu seçmede yardımcı olan ve beni yönlendiren değerli hocam Prof. Dr. Murat Ali KARAVELİOĞLU'na yardımlarından dolayı teşekkür ederim. Yol göstericiliği ve desteği ile tezime ışık tutmuş olan merhum Doç. Dr. Cemal AKSU hocama da binler rahmet dilerim.

Ahmet ÇOLAK

Samsun, 2022

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI.....	i
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
TABLolar DİZİNİ	x
1. GİRİŞ.....	1
2. KUTSAL KİTAPLARDA VE DÜNYA EDEBİYATLARINDA YÛSUF KISSASI.....	5
2.1. Kutsal Kitaplardaki Yûsuf Kıssası ve Şemsî'nin Eseri	5
2.1.1. Tevrat'taki Yûsuf Kıssası ve Şemsî'nin Eseri	5
2.1.2. İncil'deki Yûsuf Kıssası ve Şemsî'nin Eseri	9
2.1.3. Kur'ân-ı Kerim'deki Yûsuf Kıssası ve Şemsî'nin Eseri.....	9
2.2. Dünya Edebiyatlarında Yûsuf Kıssası	11
2.2.1. Arap Edebiyatında Yûsuf Kıssası	11
2.2.2. Fars Edebiyatında Yûsuf Kıssası	12
2.2.3. Batı Edebiyatlarında Yûsuf Kıssası	12
2.2.4. Türk Edebiyatında Yûsuf Kıssası	13
3. MÜELLİF (HAYATI VE ESERİ)	24
3.1. Müellifin Hayatı	24
3.2. Eseri (Yûsuf ile Züleyhâ)	31
3.3. Eserin Nüshaları	33
3.3.1. Tebriz Nüshası	33
3.3.2. Erivan Nüshası	33
3.3.3. Bakü Nüshası	36
3.3.4. Ataemi Mirzeyev Nüshası	36
3.4. Eserin Biçimsel Özellikleri	37
3.5. Eserin Dil ve Üslup Özellikleri	39
3.5.1. Eserin Dili	39
3.5.2. Eserde Geçen Atasözleri, Deyimler ve Hadisler	46
3.5.3. Eserde Edebî Sanatların Kullanımı	52
3.6. Eserde Bakış Açısı.....	58
3.7. Eserin Olay Örgüsü	63
3.8. Eserde Mekân	79
3.8.1. Geniş Mekânlar	79
3.8.2. Dar Mekânlar	81
3.9. Eserde Mesâfe ve Zaman.....	83
3.10. Eserin Şahıs Kadrosu.....	91
3.10.1. Temel Karakterler	91
3.10.2. Yardımcı Karakterler	93
3.10.3. Diğer Karakterler	96
3.10.4. Figüratif Karakterler	100
3.11. Eserde Temalar ve Motifler.....	102
4. ÇEVİRİ YAZILI METİN	122
4.1. Metin Kurarken İzlenen Yol.....	122

4.2. Çeviri Yazılı Metin.....	126
5. SEÇME SÖZLÜK	329
6. ÖZEL ADLAR DİZİNİ	346
7. SONUÇ	351
KAYNAKÇA	352
ÖZ GEÇMİŞ.....	359

SİMGELER VE KISALTMALAR

A	: Ataemi Mirzeyev Nüshası
Ar.	: Arapça
B	: Bakü Nüshası
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
derk.	: Derkenar
E	: Erivan Nüshası
ed.	: Editör
E-Kitap	: Elektronik Kitap
F.	: Farsça
H	: Hicri
haz.	: Hazırlayan
M	: Miladi
s.	: sayfa
S.	: Sayı
ss.	: sayfadan sayfaya
T	: Tebriz Nüshası
T.	: Türkçe
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
V.	: Volume
y.y.t.	: yayımlanmamış yüksek lisans tezi
y.d.t.	: yayımlanmamış doktora tezi

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.8. Geniş mekanlar haritası	81

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 2.1. Yakûb peygamberin ailesinde yer alan kişiler 8

Tablo 3.10.4. Şahıs kadrosu tablosu: 102

1. GİRİŞ

Destanlar, hikâyeler, masallar ve mesneviler her zaman ve her yerde akli ile hareket edebilen insanların kalbinden geçen duygularını değiştiren, etkileyen, zenginleştiren araçlar olmuştur. Günümüz dünyasında müzik, görsel teknolojiler, yazılı eserler insanların hangi ihtiyaçlarını karşılıyor ise destan, masal ve mesneviler gibi anlatılar da geçmişteki insanların o ihtiyaçlarını karşılayan türlerdir. Yaşanmış, yaşanmamış veya yaşanması mümkün olmayan bu olağanüstü olaylar üzerine kurulu eserler, kişilerin başka bir dünyaya gitmelerini sağlayan ve onlara hayaller kurduran önemli metinlerdir.

Destan ve mesnevi gibi türler, bugün de ilgi çekicilik açasından önde olan aşk ve savaş gibi önemli konuları da yoğun bir şekilde işlemektedirler. Özellikle Türk kültürünün geçmişi ve bugünü incelendiğinde aşk ve savaş, ister yazılı ister sözlü ister görsel olsun bütün sanat ürünlerinde en önemli konular olmuştur.

Çalışmaya konu olan şemsî'nin eserinde aşk unsuru temel duyguların başında gelir. Klasik Türk edebiyatının başlangıcından sonuna kadar aşk, her nazım türünde ve şeklinde kendisini göstermiştir. Bu aşk, ilahî aşk ekseninde olabildiği gibi devlet büyüklerine duyulan saygı ve sevgi, yakınlara duyulan sevgi gibi beşerî aşk şeklinde de tezahür edebilir. Özellikle çift kahramanlı aşk mesnevileri, bu duyguyu ince ayrıntılarına kadar işlemiştir. Bu kapsamda Yûsuf u Züleyhâ mesnevisine de "aşk mesnevisi" demek yanlış olmaz. Aslında eserde asıl anlatılmak istenen Yûsuf'un kardeşleri tarafından mazlum duruma düşürölmüş olmasıdır. Ancak Züleyhâ'nın Yûsuf'a olan aşkı da eserin içeriğine yön veren bir duygu olarak değerlendirilmelidir.

Yûsuf u Züleyhâ mesnevileri sadece Doğu edebiyatlarına özgü değildir. Zira Yûsuf'un hikâyesi, bütün dünya edebiyatlarında kendisine yer bulmuştur. Nitekim hem batılı hem doğulu yazar ve şairler, bu kıssa ekseninde eserler vermişlerdir. Bununla birlikte Yûsuf'un hikâyesi, özellikle Müslüman milletler tarafından daha fazla önemsenen bir konu olmuştur.

Diğer çift kahramanlı mesnevilerin aksine farklı dinlerde ve milletlerde kendisine yer bulması, muhakkak farklı dinlerin kutsal kitaplarında Yûsuf peygamberle ilgili bölümün yer almasındandır. Bu hikâyeler temelde birbirlerine benzeseler de aralarında bazı farklılıkların bulunması, yazılan eserlerin zenginleşmesine zemin oluşturmuştur.

Yûsuf ile Züleyhâ anlatısının kaynağının Tevrat'tan da önceye dayandığı iddia edilmektedir. Bu iddia “*İki Kardeş Masalı*” olarak anılan hikâyenin içinde yer alan baştan çıkarma ve iftira temalarının Yûsuf ile Züleyhâ'da yer alan Züleyhâ eksenli iftira ve baştan çıkarma imgeleriyle benzerliğine dayanır.¹

Kur'ân, Yûsuf sûresini “*Ahsenü'l-kasas*” olarak nitelendirmektedir. Kur'ân-ı Kerim'de yer alan Yûsuf sûresi merkezli olarak kaleme alınan Yûsuf ile Züleyhâ konulu metinlerde diğerlerine nazaran daha az hikâye yer almaktadır. Bunun sebebi, ilgili sûrede Yûsuf peygamberin ailesi hakkında verilen bilgilerin Tevrat'ta verilen bilgilerden daha muhtasar olmasıdır.

İslamiyet'i kabul eden milletler içerisinde Yûsuf kıssasına yönelik ilk eserin 10. Yüzyılda yaşayan Fars şairi Firdevsî'ye ait olduğu kabul edilir.² Türk edebiyatında ise Kul Ali'nin 13. Yüzyılda yazmış olduğu eser, Yûsuf kıssasına dayalı ilk metin olarak kabul edilmektedir.³ Yûsuf kıssasına dayanan eserler Türk edebiyatına Fars edebiyatından daha sonra girmiş olsalar da çok geniş bir zemin bulmuşlardır. Bu mevzuda hem daha fazla eser verilmiş hem de daha uzun bir süre Türk edebiyatında hâkim konulardan biri olmuştur. Türk şair ve nâsirler konuyu canlı ifade gücü ve hayal dünyası ile zenginleştirmişlerdir.

Divan şiiri açısından bakılacak olursa konuyu anlatmak kadar nasıl anlatıldığı da önemlidir ki bu, şairin şairlik gücünün bir göstergesidir. Şairler ve yazarlar zaman zaman Tevrat, Kur'ân, İncil, hadis, tasavvuf, peygamber hikâyeleri gibi konuları yerli temalarla zenginleştirerek konusu temelde aynı; ancak her biri özellikle dil, üslup ve kültürel zemin gibi hususlar bakımından birtakım farklılıklar taşıyan eserler ortaya koymuşlardır. Böylelikle müellifler zaman zaman isminde ve konusunda değişiklikler olan, ama temelde hepsi Yûsuf peygamberin hikâyesini anlatan onlarca eser ortaya koymuşlardır.

Tenkitletli metni oluşturulup üzerinde inceleme yapılmış olan Yûsuf u Züleyhâ adlı eser, Şemsî mahlaslı bir şaire aittir. Elde bulunan nüshalarda hayatına dair somut bir

---

¹ Halide Cemil Dolu, *Menşeiinden Beri Yusuf Hikayesi ve Türk Edebiyatındaki Versiyonları*, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, y.d.t., İstanbul 1953, s. 12.

² Hanife Koncu, “Yûsuf ile Züleyhâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 44, İstanbul 2013, s. 39

³ Tuncer Gülensoy, “Ali”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 2, İstanbul 1989, s. 379.

bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca hakkında bilgi içeren başka bir kaynak da tespit edilememiştir. Dolayısıyla hayatına dair verilebilecek ayrıntılı bilgi yoktur.

Azerbaycan’da ve İran’da bu konu ile alakalı yapılan çalışmalarda eserin müellifi Ahdî’nin babası olan Mevlânâ Şemsî gibi gösterilmiştir.⁴ Ancak varılan bu sonuç çok da sağlıklı değildir. Mevlânâ Şemsî’nin 15. Yüzyılın sonunda ve 16. Yüzyılın başında yaşamış olması, eserin ona ait olduğunu kanıtlayacak yeterli bir bilgi değildir. İmkânlar ve veriler dâhilinde ileride bu mevzunun aydınlatılması, ilim dünyası için çok yararlı olacaktır.

Şemsî’nin eseri, bir “aşk mesnevisi”dir. Türk dili ile yazılmış aynı adlı eserler içerisinde hezec bahri ile yazılan nadir Yûsuf ile Züleyhâ mesnevilerindedir..

Şemsî’nin Yûsuf u Züleyhâ adlı eseri üzerine Türkiye’de daha önce bir çalışma yapılmıştır. Söz konusu çalışmanın giriş kısmından da anlaşılacağı üzere araştırmacı eserin sadece Tebriz nüshasına dayalı bir metin hazırlamıştır.⁵ Eserin dört farklı nüshasına dayalı tenkitli bir metin ortaya koymayı hedefleyen bu doktora tezi, Şemsî ve Yûsuf u Züleyhâ’sı ile ilgili olarak Türkiye’de yapılan ikinci çalışmadır. Ayrıca İran ve Azerbaycan’da da çeşitli yönlerden Şemsî’nin Yûsuf u Züleyhâ adlı eseri akademik çalışmalara konu edilmiştir. İran’da Yûsuf u Züleyhâlar üzerine çalışan Xayyampor ⁶ da Şemsî ve eserinden çalışmasında bahsetmiştir. Mesnevinin 2.500 beyit olduğunu aktaran Xayyampor, elindeki nüshanın istinsah tarihinin H 932 olduğunu ifade eder ve eserin telif tarihinin bilinmediğini belirtir. Bu bilgileri Tebriz nüshası üzerinden kaleme almış olduğu için bazı eksiklikler barındırmaktadır.⁷

Tezde öncelikle eserin tenkitli metni ortaya konmuştur. Esas nüsha olarak belirlenen Tebriz nüshası ile diğer nüshalar arasındaki farklar dipnotta belirtilmiştir. Tebriz nüshası, diğer nüshalara göre daha fazla beyit içermesi, müstensih kaynaklı yazım hatasının daha az olduğu bir nüshadır. Ayrıca istinsah tarihi olarak da müellif nüshasına en yakın olandır. Diğer nüshalar ise Tebriz nüshasına göre eksik, ciltlenirken varakların karıştığı ve müstensih kaynaklı hataların daha fazla olduğu nüshalardır. Bu gibi nedenlerden dolayı Tebriz nüshası esas nüsha olarak seçilmiştir.

---

⁴ bkz.: Firuz Refahi Elemdari, Mövlana Şemsî Yusif ve Züleyxa, Tehran, 2015.

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Mehmet Nuri Çınarcı, *Şemsî Yusuf u Züleyhâ*, Grafiker Yayınları, Ankara 2016.

⁶ Abdolrasoul Xayyampor, İstanbul Üniversitesi’nde doktora yapmış İranlı araştırmacıdır. Tebriz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi profesörlerinden olan Xayyampor, Türkçe ve Farsça pek çok eser kaleme almıştır.

⁷ Doktor Xayyampor, *Yusuf ve Züleyha*, Tebriz H 1339, s. 89.

Bu konu hakkında Yûsuf u Züleyhâ'nın nüshaları tanıtılırken daha detaylı bilgi verilecektir. Eser ayrıca dil, üslup, nazım şekli, aruz, bakış açısı, zaman, tema gibi yönlerden incelemeye tabi tutulmuştur. Eserin mevzusu olan Yûsuf kıssası, farklı dinlerin kutsal kitaplarında yer aldığı için bu kitaplardaki metinler ile karşılaştırılmıştır. Şairin üslubu ile alakalı değerlendirmelerimizden sonra eserdeki mekânlar ve kişiler hakkında bilgiler verilmiştir. Son olarak da mesnevi içerisinde yer alan ve öne çıkan motifler incelenmiştir.

2. KUTSAL KİTAPLARDA VE DÜNYA EDEBİYATLARINDA YÛSUF KISSASI

2.1. Kutsal Kitaplardaki Yûsuf Kıssası ve Şemsî'nin Eseri

Yûsuf kıssası, özellikle Tevrat'ta ve Kur'ân'da detaylı biçimde anlatılmakta olup her iki anlatım arasında benzerlikler bulunmaktadır. Diğer kutsal kitapların aksine Kur'ân-ı Kerîm farklı ayetlerde Yûsuf peygamberden bahsetse de içerisinde Yûsuf isimli bir sûre de yer alır. Tevrat'ta ise Yûsuf peygamberin hayatına dair daha çok ayrıntı yer almasına rağmen müstakil bir bölüm bulunmaz. Yûsuf peygamber Müslümanlar arasında ne kadar önemli ise İsrailoğulları için de o kadar önemlidir. Tevrat dışında İsrailî kaynaklarda da Yûsuf peygamberin hayatına özenle değinilmiştir. İncil de Yûsuf'tan bahsetse de diğer kutsal kitaplara göre yüzeysel bilgi vermiştir.

Bütün bu bilgiler ışığında Şemsî'nin eserini kaleme alırken kutsal kitaplardan yararlandığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda mesnevinin kutsal kitaplardaki hâlleri ile karşılaştırılması da önem arz etmektedir. Bu bölümde Yûsuf kıssası, kutsal kitaplardaki versiyonları ile karşılaştırılmış; benzer ve farklı yönleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2.1.1. Tevrat'taki Yûsuf Kıssası ve Şemsî'nin Eseri⁸

Bu bölümde Tevrat'taki Yûsuf u Züleyhâ anlatılarıyla Şemsî'nin Yûsuf ile Züleyha adlı mesnevisinin karşılaştırılması yapılmıştır. Buradaki amaç, Tevrat'ın Yûsuf u Züleyhâ hikâyesi bakımından mesnevi ile benzer ve farklı yönlerini ortaya koymaktır. Tevrat'ta yer alan Yûsuf peygamber ile ilgili kısım, çoğunlukla Yûsuf'un kardeşleri ve Potifar⁹ ile ilişkisini konu alır. Yûsuf'un Züleyha ile münasebetleri ve Züleyha'nın hayatına dair bilgi yer almaz, ondan sadece Potifar'ın eşi olarak bahsedilir.

Şemsî, eserini Kur'ân ve İncil'den de yararlanarak kaleme almış olsa da eserin asıl kaynağı Tevrat'tır. Tevrat'ta Yûsuf kıssası ile alakalı olarak diğer kutsal kitaplara

---

⁸ Bu karşılaştırmada esas alınan Tevrat tercümesi Halide Cemil Dolu'nun şu çalışmasında yer alan tercümedir: Halide Cemil Dolu, *Menşeyinden Beri Yusuf Hikayesi ve Türk Edebiyatındaki Versiyonları*, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, y.d.t., İstanbul 1953.

⁹ Potifar, Tevrat'a göre Firavun'un hizmetinde bulunup onun emirlerini yerine getiren muhafız birliği komutanıdır. Züleyhâ'nın eşi olan Potifar, Yûsuf'u da köle olarak satın alan kişidir. Detaylı bilgi için bkz.: Ömer Faruk Harman, "Azîz-i Mısır", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 44, İstanbul 1991, ss. 343-344.

nazaran daha geniş bilgi vermiştir. Eser, Tevrat'ta yer alan hikâye ile daha fazla benzerlik gösterir. Söz gelimi Şemsî'de olduğu gibi Tevrat'ta da Yûsuf, Kenan'da sürü güden bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelir. Tevrat'a göre Hz. Yakûb, onu diğer çocuklarından daha fazla sever. Bu sevgi, diğer kardeşler arasında kıskançlık tohumlarının ekilmesine neden olur. Yûsuf, kendisinin kardeşlerinden daha ileri bir makama ulaşacağı anlamına gelen rüyasını görür. Kardeşleri bir şekilde bu rüyadan haberdar olunca Yûsuf'a karşı daha çok kin beslemeye başlarlar. Eserde kardeşlerinin kurduğu tuzakla babasından ayrılmak zorunda kalan Yûsuf, Tevrat'ta babasının isteği üzerine evden kardeşlerini aramak için ayrılır. Mesnevide Kenan yazısına götürülen Yûsuf, Tevrat'ta Şkem olarak isimlendirilen yerde bulunan Hevron Vadisi'ne gönderilir. Kardeşleri uzaktan Yûsuf'un geldiğini görür ve onu öldürme planı yaparlar. Eserde ise evden planlanarak çıkarılmıştır. Tevrat'ta Yehuda, Yûsuf'un öldürülmesine mani olur ve İsmailîler'e satılmasını önerir. Mesnevide Yehuda'nın isteği ile kuyuya atılan Yûsuf, daha sonra Mâlik'e köle olarak satılırken Tevrat'ta Midyanlı olan İsmailîler'e satılır. Mesnevide kuyuya geri dönüp kontrol eden kardeş Yehuda iken Tevrat'ta Ruben'dir. Yûsuf'un hayvan kanı ile bulanmış gömleğinin Yakûb peygambere götürülmesi hâdisesi, her iki kaynakta da benzerdir. Eve geldiklerinde onları karşılayan kişiden bahsederken isim olarak Yûsuf'un kız kardeşi Dünye anılırken Tevrat'ta *kızları* ifadesi kullanılmıştır.

Yûsuf'un köle olarak satıldığı tüccarların Mısır'a yolcuğu mesnevide daha detaylı anlatılmıştır. Tevrat'ta tüccar tarafından doğrudan Firavun'un komutanı Potifar'a götürülen Yûsuf, mesnevide uzun ve zorlu bir yolculuk ardından Mısır Azizi'nin talebiyle ona köle olarak satılır. Mesnevide ilk vasfı Züleyha'nın kölesi olmak olan Yûsuf, Tevrat'ta Potifar'ın sağ kolu gibidir ve devlet yönetiminde görevleri vardır. Hikâyenin bu kısmındaki benzerlik, Züleyha'nın Yûsuf'a göz koyması ve gömleğini yırtıp ona hile yapması ile başlar. Bu hâdiseden sonra mesnevide Yûsuf masum bulunur. Buna karşın Tevrat'ta zindana atılır. Yûsuf'un mesnevide zindana atılması ise Züleyha'nın kadınlara sofraya kurup onlara Yûsuf'u göstermesi sonrasında olmuştur.

Zindanda gelişen olaylar açısından Yûsuf'un rüya yorumlayıp zindandan törenlerle çıkarılması ve ona önemli görevler verilmesi, her iki kaynağın da birleştiği konulardır. Tevrat'a göre Potifar, Yûsuf'a Safenat-Paneah ismini verir ve kızı Asenet ile evlendirir. Bu bilgi, mesnevide yer almaz. Tevrat'a göre Yûsuf, Potifar'ın

hizmetine girdiğinde otuz yaşındadır. Mesnevide bu bilginin yerine Yûsuf'un Mısır sultanının hizmetinde kaldığı süre olarak yirmi beş yıldan bahsedilir.

Her iki kaynakta da yedi yıl bolluk ve kıtlık olur. Bu süre içerisinde her iki kaynakta da Yûsuf'un iki çocuğu olur. Tevrat'ta Menaşşe isminde anılan Yûsuf'un oğlu, mesnevide Mâhîl ismindedir. Kıtlığın baş göstermesi ile Yakûb peygamberin oğullarının Mısır'a gelmesi de kaynaklarda örtüşmektedir. Yûsuf'un kardeşlerini karşılaması, onlara oyun kurması ve ders vermesi hâdiselerinde küçük farklar olsa da bunlar büyük ölçüde aynıdır. Yûsuf, her iki kaynakta belirtildiği gibi babasını Mısır'a davet eder. Buradaki fark, davet edilme şeklidir. Mesnevide, yıllar önce Yakûb'un Yûsuf'u emzirmesi için satın aldığı kölenin oğlu olan Beşir'in hikâyeye dâhil olması Tevrat'ta yer almaz. Eserde Beşir'in köle olarak satılması ve yıllar sonra annesi ile kavuşmasına vesile olan Yûsuf'un gömleğini Yakûb'a götürmesi, hikâye içerisinde bir nevi sosyal adaleti temsil eder. Ancak Tevrat'ta Beşir konusunda bir adalet sağlanmaz. Bu olaydan sonra hem Tevrat hem de mesnevi, Yakûb'un her şeyini toplayarak Kenân'dan Mısır'a taşındığını belirtir.

Tevrat'ın 46. bölümünde Yakûb'un eşlerinin, çocuklarının ve torunlarının isimlerinden bahsedilir. Bu isimler aşağıda bir tablo hâlinde verilmiştir. Tabloda tamamı büyük ve koyu harflerle verilen isimler Yakûb'un eşlerini, küçük harflerle ve koyu olarak verilen isimler çocuklarını, bunların karşılarındaki küçük harflerle verilen isimler ise torunlarını ifade etmektedir.

Tablo 2.1.1.: Tevrat'a göre Yakûb peygamberin ailesinde yer alan kişiler

YAKÛB							
LEA		ZİLPA		BİLHA		RAHEL	
Ruben	Hanok, Pallu Hesron, Karmi.	Gad	Sifyon, Hagi, Şuni, Esbon Eri, Arodi, Areli.	Dan	Huşim.	Benyamin	Bala, Beker, Aşbel Gera, Naaman Ehi, Roş, Muppim Huppim, Ard.
Şimon	Yemuel, Yâmîn, Ohat Yakin, Sohar, Şaul.	Aşer	Yimma, Yişva, Yişvi Beria, Serah.	Naftali	Yahseel, Guni Yeser, Şillem.	Yusuf	Menaşşe, Efrayim.
Levi	Gerşon, Kehat, Merari.		Beria: Hever, Malkiel				
Yehuda	Er, Onan, Peres, Zerah.						
	Peres: Hesron, Hamul.						
İssakar	Tola, Puvva Yov, Şimron.						
Zevulun	Seret, Elon, Yahleel.						
Dina							

Mesnevide bu isimlerin çoğu yer almadığı gibi yer alanların da bir bölümü farklıdır.

Yakûb Mısır'a geldiğinde Yûsuf, mesneviye göre ülkenin sultanıdır; ancak Tevrat'ta hâlâ Potifar'ın hizmeti altındadır. Tevrat'a göre Yakûb, Mısır'da Goşen bölgesinde yedi yıl yaşamıştır. Mesnevide ise ne kadar yaşadığına dair bir bilgi yer almaz.

İki kaynakta da Yakûb peygamber ölünce atalarının Kenân'da yer alan mezarına gömülür. Tevrat'ta bu mezarlık hakkında detaylı bilgi verilir. Mezarlık Mamre yakınlarında Hititli Efron'un tarlasındaki mağarada yer alır. İbrahim peygamber ile eşi

Sara, İshak peygamber ile eşi Rebeka ve Yakûb peygamberin eşi Lea da orada gömülüdür. Yine Tevrat'ta Yakûb'un mumyalanma aşaması ve cenaze töreni hakkında bilgiler verilir.

Yûsuf, mesnevide kardeşlerini babası hayatta iken, Tevrat'ta ise babası Yakûb'un ricası ile babasının ölümünden sonra affeder. Ölümünden sonra Yûsuf, Tevrat'a göre babasının yanına gömülmüştür ama mesnevide bu bilgi de yer almaz.

2.1.2. İncil'deki Yûsuf Kıssası ve Şemsî'nin Eseri¹⁰

İncil'de yer alan ve Yûsuf'un hayatından bahseden bölüm, Eski ve Yeni Antlaşmaya göre Tevrat'ın Yûsuf ile ailesine dair bilgiler içeren bölümün özeti mahiyetindedir. Yine İncil'in bazı yerlerinde Yûsuf peygamberden cümleler hâlinde bahsedilse de bölüm olarak en çok bilginin yer aldığı kısım, Elçilerin İşleri ayetidir.

İncil, Yûsuf'tan en az bahseden kutsal kitaptır. Mesnevide olduğu gibi Yakûb'un on iki oğlu olması ve babasının İshak olması İncil'de de belirtilir. Mesnevide Yûsuf'un kardeşleri tarafından satılması ve Mısır'a geliş hâdisesi çok detaylı iken İncil bu olayı, "Kardeşleri kıskanıp Mısır'a sattılar ve Firavun ona inayet ve hikmet verdi." şeklinde tek cümle ile anlatır.

Mesnevideki Mısır ve Kenan'da kıtlığın baş göstermesi, Yakûb'un oğullarını kıtlık nedeniyle Mısır'a göndermesi, akabinde Yakûb peygamberin Mısır'a geliş hikâyesi İncil'de de yer alır. Ancak bunlar kısa bir paragraf ile sınırlıdır.

İncil'de yer alıp Şemsî'nin eserinde yer almayan en önemli husus Yakûb peygamber ve oğullarının Firavun tarafından Mısır'a davet edilmesi meselesidir. Yûsuf'un kutlu bir soydan geldiğini anlayan Firavun, onları Mısır'a davet eder. Yine İncil'de Mısır'da Yûsuf'u tanımayan bir kralın ona ve ailesine eziyet ettiğine dair bilgi verilir.

2.1.3. Kur'ân-ı Kerim'deki Yûsuf Kıssası ve Şemsî'nin Eseri

Yûsuf suresi, Kur'ân-ı Kerim'de yer alan peygamberlerle ilgili kıssalar içinde en güzeli (Ahsenü'l-kasas) olarak kabul edilir. Kur'ân'da kıssa, Yûsuf'un rüyasını babasına anlatmasıyla başlar. Babası, kendisine hile kurmamaları için rüyasını kardeşlerine anlatmaması gerektiğini Yûsuf'a tembih eder. Mesnevide bahsi geçen

---

¹⁰ Karşılaştırmada kullanılan İncil Metni için bkz.: Kutsal Kitap, *Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil)*, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul 2020.

kardeşlerin isimleri ise yer almaz. Onlar, *kıskanç kişiler* olarak tanımlanır. Bu kişiler babaları tarafından Yûsuf'un kendilerinden çok sevilmesini kıskanırlar ve onu öldürmeyi planlarlar. Rüya görmesi ve kardeşlerinin ona kin beslemesi Kur'ân'da geçse de Yûsuf'un hangi kardeşi tarafından eziyete maruz bırakıldığı bilgisi yer almaz. Şair eserini yazarken kardeşlerin isimlendirilmesinde daha ziyade İsrailî kaynaklardan yararlanmışır. Çünkü kardeşlerin bazılarının isimleri Tevrat'ta da İncil'de de yer almaz.

Üç kutsal kitabın ve mesnevinin örtüştüğü noktalardan biri de Yûsuf'un önce öldürülmek istenip kardeşlerden birinin müdahalesi ile öldürülmemesidir.

Kuyu başında duraklayan bir kervan ve sahibi -ki bu kervan mesnevide Mâlik isimli bir tüccara aittir- onu kuyudan çıkarır ve köle olarak Mısır sultanının eşine satar. Bu, mesnevi ile Kur'ân'ın örtüştüğü noktalardan biridir. Yûsuf güzeldir ve rüya tabir etmeyi bilir. Efendisinin eşi, kendisini reddeden Yûsuf'un gömleğini arkadan yırtar ve ona iftira atar. Yûsuf, gömleğinin önden değil arkadan yırtılmış olduğuna dikkat çekerek masum olduğunu kanıtlar. Allah, kutlu bir insan olarak yarattığı Yûsuf'u nasıl akladığını bize ayetleri ile göstermektedir. Şair de bu noktada özellikle Kur'ân'dan yararlanarak Allah'ın adaletinin tecelli edişini okuyucularına benzer şekilde göstermiştir.

Özellikle Yûsuf'un Züleyha ile olan münasebetleri ve Züleyha'nın ona sürekli eziyet etmesi, Kur'ân'da da yer alan hususlardır. Bu noktada Kur'ân-ı Kerim, Züleyha isminden bahsetmese de onun mesnevide kendini ayıplayan kadınları sarayına davet edip Yûsuf'u önlerine çıkarması ve bıçakla ellerini doğralamaları olaylarını aynen aktarır. Bu hâdise sonrası hem Kur'ân-ı Kerim'de hem de mesnevide Yûsuf zindana atılmışır.

Yaptığı rüya tabirlerinin isabet etmesi sayesinde zindandan çıkan Yûsuf, Kur'ân-ı Kerim'e göre Mısır hazinelerinin yöneticisi olmuştur. Daha sonra ülkede kıtlık baş gösterir. Bununla birlikte Yûsuf'un önlemleri sayesinde Mısır'da kıtlık olmaz. Kenân'da aç kalan Yûsuf'un kardeşleri, Mısır'da yiyecek olduğunu duyar ve Mısır'a gelirler. Yûsuf, onları tanır ve onlara yiyecek verip gönderir. Gönderirken evde kalan diğer kardeşini de bir sonraki seferde getirmelerini tembih eder. Onlar da İbn-i Yâmin ile beraber dönerler ve Yakûb peygamberin tembihi üzerine farklı kapılarından şehre girerler. Şair, Yûsuf'un hazine yöneticisi olması ile kardeşlerinin şehre farklı kapılarından girmesi arasında geçen bu süreci Tevrat'tan ziyade Kur'ân-ı Kerim'den

yararlanarak nazmetmiştir.

Yûsuf'un kardeşlerine Bünyamin vasıtası ile oyun oynaması, onlara geçmişte yapmış oldukları hataları göstermesi, elçisi Beşir ile gömleğini babasına gönderip onu Mısır'a davet etmesi de mesnevinin Kur'ân ile benzerlik gösterdiği hususlardır.

2.2. Dünya Edebiyatlarında Yûsuf Kıssası

Yûsuf ve Züleyhâ hikâyesi Doğu edebiyatının en geniş konularından biri olsa da dünyanın değişik coğrafyalarında da üzerine eserler yazılmıştır ki bunların kökeni milattan öncesine kadar dayanmaktadır.¹¹ Konu, yeniden yazıla yazıla günümüze kadar tazeliğini korumuştur. Öyle ki Türk, Fars ve Arap edebiyatından başka pek çok dilde daha Yûsuf kıssalı eserler verilmiştir.

Bu bölümde Yûsuf kıssasının Türk, Arap, Fars ve Batı edebiyatındaki gelişme süreci alt başlıklar hâlinde incelenmiştir. Türkiye'de Yûsuf kıssası üzerine araştırma yapan araştırmacılar, Yûsuf ile Züleyhâ'nın dünya edebiyatındaki yeri konusuna defalarca değinmişlerdir.¹² Bu konuda tekrara düşmemek için kısaca bilgi verilecektir.

2.2.1. Arap Edebiyatında Yûsuf Kıssası

Kur'ân diline sahip olan Araplar, Yûsuf kıssası ile ilgili olan eserleri Türk edebiyatından daha önceki dönemlerde ortaya koymaya başlamışlardır. Bu eserler daha ziyade mensur metinlerdir. Türkiye kütüphanelerinde tespit edilen Arapça Yûsuf u Züleyhâ nüshalarının 53 tanesi Yûsuf sûresi tefsiri iken bir tanesi mesnevi şeklindedir.¹³

Arap edebiyatında Gazzalî (M 1111) bu konu üzerine eser yazanlardan ilkidir. Yine Hanbelî vaizlerinden olan İbnü'l-Cevzî, Yûsuf sûresinin tefsirini yazmıştır. Ebu Hafs Siracü'd-Dîn, Molla Muînî-i Cüveyni, Tacu'd-Dîn Abu Bakr Ahmed b. Muhammed Yazîd al al-Tûsî vb. nâsirler, Yûsuf konulu tefsirleri Arap edebiyatında

---

¹¹ Ömer Faruk Harman, "Firavun", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 13, İstanbul 1996, s. 119.

¹² Melike Gökcan Türkdoğan, *Klasik Türk Edebiyatında Yusuf u Züleyha Mesnevileri Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, y.d.t., Erzurum 2008; Mehmet Şahin, *Muhammed B. İbrahim'in Yusuf Züleyhâ'sı*, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, y.d.t., Ankara, 2015; Halide Cemil Dolu, *Menşeyinden Beri Yusuf Hikayesi ve Türk Edebiyatındaki Versiyonları*, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, y.d.t., İstanbul 1953.

¹³ Züleyha Muş, *Arap ve Türk Edebiyatlarında Yusuf u Züleyha Hikayelerinin Mukayesesi*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü, y.y.l.t., s. 42.

kaleme almışlardır.¹⁴

2.2.2. Fars Edebiyatında Yûsuf Kıssası

Sanat ve edebiyat yönü ile gelişmiş bir toplum olan İran, Yûsuf kıssası yazımı açısından da oldukça başarılı örneklerin bulunduğu bir coğrafya olarak kabul edilir. Manzum, mensur ve karışık nazım şekilleri ile yazılmış eserleri Fars edebiyatında görmek mümkündür.

Bakıldığı zaman Türk edebiyatında yazılmaya başlanan Yûsuf kıssalı eserlerin özellikle Molla Câmî'nin eserinden tercüme ve öykünme ile ortaya çıktığı görülecektir. Yûsuf u Züleyhâ yazımında Molla Câmî dışında Türk edebiyatını etkileyen şairler arasında Ferîdüddîn-i Attâr, Nizâmî, Sa'dî, Emir Husrev, Hâcû-yı Kirmânî gibi isimler de zikredilmektedir.¹⁵ En eski Farsça yazma Yûsuf ile Züleyhâ adlı metin Firdevsî'ye ait olduğu kabul edilen eserdir.¹⁶ Mes'ûd-i Kûmî, Şu'le-i Gülpâyigânî, Cevherî-yi Tebrîzî gibi şairlerin eserleri günümüze ulaşmıştır.¹⁷ A'mâk-ı Buhârî, Mes'ûd-i Herevî, Âzer-i Tûsî, Tezhûrî-yi Ebherî, Mücî-yi Bedahşânî, Sâlim-i Tebrîzî, Evhadüddîn-i Belyânî, Nâmî-yi İsfahânî, Şevket-i Kaçar, Hâzık-ı Herevî, Nâzım-ı Herevî ve Kâtib-i Belhî gibi şairlerin de Yûsuf u Züleyhâ yazdığı iddia edilmektedir.¹⁸

2.2.3. Batı Edebiyatlarında Yûsuf Kıssası

Konunun Kur'ân-ı Kerîm'in dışında diğer kutsal kitaplarda da yer alması geniş bir coğrafyaya yayılmasına ve defalarca kaleme alınmasına zemin oluşturmuştur.

Doğu edebiyatında mesnevilerde ve tefsirlerde yer alan Yûsuf kıssası, Batı edebiyatında hikâyeye, müzik ve tiyatro gibi birçok farklı sanat dalında yer bulmuştur.

1743 yılında Gerorge Friedrich Handel tarafından yazılmış *Yûsuf ve Kardeşleri Mısır'da* adlı oratoryoda kıskançlık teması işlenmiştir.¹⁹ Yine Alman yazar Thomas Mann tarafından 1926-1942 yılları arasında yazılan *Yûsuf ve Kardeşleri* serisi, Batı

¹⁴ Züleyha Muş, *Arap ve Türk Edebiyatlarında Yusuf u Züleyha Hikayelerinin Mukayesesi*, ss. 42-43.

¹⁵ İsmet Şanlı, "Molla Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ'sının Bilinmeyen İki Türkçe Şerhi", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, V. 5/1, Winter 2010, ss. 1329-1330.

¹⁶ Ali Cin, "İbn-i Abbas'tan Rivayet Edilen Bir Yusuf ve Züleyha Hikâyesi", *Mediterranean Journal of Humanities*, 1/2, Mersin 2011 s. 48.

¹⁷ Hanife Koncu, "Yûsuf ile Züleyhâ" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, s. 41.

¹⁸ Âga Büzürg-i Tahrânî, *Ez-Zerî'a ilâ Tesânîfi 'ş-Şi'a*, Beyrut 1403.

¹⁹ Celal Settari, *Züleyha'nın Aşk Derdi*, çev. Mehmet Kanar, İnsan Yayınları, İstanbul 1998, s. 37.

edebiyatında kaleme alınmış önemli romanlardandır.²⁰

Batı edebiyatında Yûsuf'un hayatını konu edinen telîf eserlerin dışında tercüme eserler de söz konusudur. *Poema de Jose* ve *Layandas de Jose* iki İspanyol Yûsuf kıssası, Batı edebiyatında tercüme yoluyla ortaya konulan metinlerdendir.²¹

Bunların dışında Batı ülkelerinde farklı dillerde Yûsuf kıssası üzerine yazılmış eserler mevcuttur. Kısaca değinmek amacıyla verdiğimiz birkaç örnek, belirtmek istediğimizi özetlemesi açısından yeterlidir. Bu eserlerin tamamında Yûsuf peygamber ön planda olmasa da bir şekilde onun hayat hikâyesi ile alakalıdır. Doğu edebiyatlarında dinî temelli eserler olarak karşımıza çıkan Yûsuf kıssası, Batı edebiyatında aşk, ihanet, kıskançlık gibi yönleri ile eserlere konu olmuş ve gelişmiştir.

2.2.4. Türk Edebiyatında Yûsuf Kıssası

Türk edebiyatında Türkçe konuşulan ve yazılan, doğudan batıya bütün coğrafyaların hemen hemen hepsinde Yûsuf ile Züleyhâ hikâyesini konu alan eserler kaleme alınmıştır. 13. Yüzyıldan itibaren karşımıza çıkan Türkçe Yûsuf ile Züleyhâ konulu eserlere 20. ve 21. Yüzyılda da tesadüf etmek mümkündür. İlk örneğini Yesevî dervişlerinden Ali adlı bir şair kaleme almıştır. Bu konuda Türkçe yazılmış dikkat çekici ilk eser ise Şeyyad Hamza'nın Yûsuf u Züleyhâ adlı eseridir. Bu mesnevi hem üslubu hem de akıcılığı açısından oldukça başarılı kabul edilir. İlerleyen dönemlerde 15. Yüzyılda Hamdullah Hamdi'nin yazmış olduğu Yûsuf u Züleyhâ ise hem dönem araştırmacıları hem de günümüz araştırmacıları açısından bir şaheser olarak kabul edilir. Şair, eserini Molla Câmî'den ilham alarak yazmış olsa da onun bu konuyu Türk geleneğine uyarlaması ve özgünleştirmesi, eserin bir şaheser olarak anılmasını sağlamıştır.

Özellikle 15 ve 16. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin de güçlenmesi ile beraber şairler de hâmileleri tarafından desteklenir olmuş ve bütün edebi konularda olduğu gibi Yûsuf kıssalı eser yazmak konusunda da başarılı örnekler vermeye başlanmıştır. Divan şiiri bu dönemden itibaren Fars edebiyatı ile yarışır hâle gelmiş, bazı şairlerce de daha ileride olduğu iddia edilmiştir. Bu edebî başarılar Yûsuf ile Züleyhâ konulu eserlerde de kendisini göstermiştir.

---

²⁰ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Thomas MANN, *Yusuf ve Kardeşleri*, çev. Zeki Cemil Arda, 4 Cilt, Hece Yayınları, İstanbul 2019.

²¹ İsmail Hikmet Ertaylan, *Yusuf ile Züleyha*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1960, s. 60.

Modern veya Yeni Türk edebiyatı olarak adlandırdığımız dönemlerde de Yûsuf ve Züleyhâ konulu hikâye, roman ve şiirler kaleme alınmıştır. Tevfik Fikret, *Kamîs-i Yûsuf* şiirinde ümitsiz olunmaması gerektiği mesajını vermek için Yûsuf'un gömleğinin kokusunun Kenân'a geliş kısmını şiir ile aktarmıştır.²² Faruk Nafiz Çamlıbel ise *Yûsuf* adlı şiirinde politik nedenlerden dolayı masumiyetine rağmen hapse düşen kişileri Yûsuf'a benzeterek anmıştır.²³

Özellikle Yûsuf'un haksız yere kuyuya ve zindana atılması Türk yazar ve şairlerin daha çok dikkatini çekmiştir. Onlardan biri olan Arif Ay, *Hücre* adlı şiirinde düşünce suçlularını anlatırken Yûsuf'un hayatından yararlanmıştır.²⁴ Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür, zira Türk şairler ve yazarlar Türk edebiyatının bütün dönemlerinde Yûsuf peygamberin hayatına ilgi göstermiş ve bu konuya eserlerinde yer vermiştir. Müstakil olarak Yûsuf ile Züleyhâ romanı ile konuyu derinlemesine işleyen Nazan Bekiroğlu ise çağdaş Türk edebiyatında Yûsuf kıssalı eserlere farklı bir bakış açısı kazandırmıştır.²⁵ Nazım Hikmet ise şair ve politik kimliği ile *Yûsuf* adlı tiyatrosunda sınıf çatışmasını Yûsuf'un hayatı ile bağdaştırarak anlatmıştır.²⁶ Halide Edip Adivar'ın konusunu Tevrat'taki Yûsuf bölümünden alan *Kenân Çobanları* adlı operası da mevcuttur.²⁷

Türkiye'de daha önce yapılan araştırmalarda yukarıda bahsedilen edebi eserlerin dışında klasik Türk edebiyatı olarak adlandırdığımız döneme ait kırktan fazla Türkçe Yûsuf ile Züleyhâ mesnevisi tespit edilmiştir. Bu eserlerin birçoğu yüksek lisans tezi, doktora tezi ve kitap olarak yayımlanmıştır. Bu eserlerin bir kısmı kaynaklarda adı geçmesine rağmen yazma eserler kütüphanelerinde veya şahsi koleksiyonlarda tespit edilememiştir. Çalışmaya konu Şemsî'nin eseri ise bu araştırmalarda verilen mesneviler içerisinde yer almamıştır.²⁸ Şemsî'nin eserinden ayrıca bahsedileceği için aşağıdaki listede yer verilmemiştir. Tespit edilen Türkçe Yûsuf u Züleyhâ adlı eserler ve müellifleri ise şunlardır:

---

²² Tevfik Fikret, *Rübâb-ı Şikeste, Eleştirel Basım*, haz. Furkan Öztürk, DBY Yayınları, İstanbul 2020, s. 137.

²³ Faruk Nafiz Çamlıbel, *Han Duvarları*, İstanbul, İstanbul 1969, s. 181.

²⁴ Arif Ay, *Bin Yılın Destanı*, İz Yayıncılık, İstanbul 2020, s. 88.

²⁵ Nazan Bekiroğlu, *Yusuf ile Züleyha*, Timaş Yayınları, İstanbul 2019.

²⁶ Nazım Hikmet Ran, *Yusuf ile Menofis*, Adam Yayınları, İstanbul 1993.

²⁷ Özge Öztekin, "Metinlerarası / Göstergelerarası Bir Dönüşüm Örneği: Yusuf Kıssası" *Milli Folklor*, Yıl: 2015, s. 122.

²⁸ Melike Gökcan Türkdöğen, *Klasik Türk Edebiyatında Yusuf u Züleyha Mesnevileri Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma*, ss. 40-69.

Ali'nin eseri: Mevcut bilgilere göre Türkçe Yûsuf u Züleyhâ'nın ilki Ali tarafından M 1233 yılında yazılmıştır. 12'li hece ölçüsü ile dörtlükler hâlinde kaleme alınan mesnevi, Doğu ve Batı Türkçesi dil özelliklerini bir arada göstermektedir.

Türkiye'de yapılan çalışmalarda Ali şeklinde anılan şair, Tatar sahasında yapılan çalışmalarda daha ziyade Gul Ali, Kul Gali veya Gul Eli olarak anılmaktadır.²⁹

Haliloğlu Ali'nin eseri: Kıırlı Mahmud isimli bir şairin Kıırlı diliyle yazmış olduğu eserin Haliloğlu Ali tarafından Türkçeye tercümesidir. Eserin tam olarak yazıldığı tarih bilinmese de Raif Yelkenci'nin kütüphanesinde bulunan nüshanın istinsah tarihi M 1235'tir. Eser 7'li hece vezniyle dörtlükler hâlinde nazmedilmiştir.³⁰

Şeyyad Hamza'nın eseri: Anadolu sahasının bilinen ilk Yûsuf u Züleyhâ'sı, 13/14. Yüzyılda yaşadığı kabul edilen Şeyyad Hamza tarafından kaleme alınmıştır. Şeyyad Hamza, yaşadığı dönemde Anadolu tasavvûfi şiir akımının önemli isimlerindedir.

Aruzun fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün kalıbı ile nazmettiği eseri 1529 beyittir. Eser sade Türkçe ile kaleme alınmıştır. Yazıldığı dönem göz önünde bulundurulduğunda etkileşimde olduğu şairlerin didaktik yönünden ötürü şair, daha öğretici bir eser ortaya koymaya çalışmıştır. Eser hakkında önce Dehri Dilçin³¹ daha sonra İbrahim Taş³² kapsamlı çalışmalar yapmıştır.

Süle Fakih'in eseri: Kendisi hakkında çok fazla malumat olmayan Süle Fakih'in bilinen tek eseri 13. Yüzyıl sonu ve 14. Yüzyıl başında yazmış olduğu Yûsuf ile Zelihâ adlı mesnevisidir. 4.800 beyit olan eser aruzun fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün kalıbı ile kaleme alınmıştır.³³

Erzurumlu Darîr'in eseri: Hem şair hem de nâsir olan Darîr, 14. Yüzyılın ikinci yarısında yaşamıştır. 2210 beyitten oluşan eseri M 1366-67 yılında yazdığı kabul edilir. Eser hakkında Leyla Karahan bir doktora tezi hazırlamıştır.³⁴

²⁹ Mustafa Aça, "Şeyyad Hamza'nın Yusuf u Züleyha Mesnevesi ile Tatar Türklerinin Yosıf Kitabı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Bakış", *Milli Folklor*, C. 8, 2004, s. 9.

³⁰ Rasim Deniz, *Haliloğlu Ali'nin Yusuf u Züleyha Kıssası*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, y.d.t., Elazığ 1998, s. 14.

³¹ Dehri Dilçin, *Şeyyat Hamza, Yusuf u Zeliha*, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul 1946.

³² İbrahim Taş, *Şeyyâd Hamza, Yûsuf ve Zelihâ (Gramer-Metin-Çeviri-Notlar-Sözlük-Dizin-Tıpkıbası)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2020.

³³ Kazım Köktekin, *Süle Fakih'in Yusuf u Züleyhası*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, y.d.t., Erzurum 1994, s. 14.

³⁴ Mustafa Erkan "Darir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 8, İstanbul 1993.

Rabguzî'nin eseri: Mensur olarak kaleme alınmış olan bu eser, enbiyalarla ilgili hikâyeleri barındırmaktadır. Yûsuf kıssası ise bu hikâyelerden biri olarak karşımıza çıkar. Harezmi Türkçesi ile kaleme alınan eser M 1311 yılında yazılmıştır.³⁵

Hamzavî'nin eseri: Mensur olarak 14. Yüzyılda yazılan İskendernâme adlı eserin bölümlerinden biri olan Kıssa-ı Yûsuf, 45 varaktır. Eserin tek nüshası Raif Yelkenci'de yer almakla beraber Hamzavî'nin Ahmedî'nin kardeşi olduğu sanılmaktadır.³⁶

Ahmedî'nin eseri: Eser 15. Yüzyılda yaşamış olan Yakûb Han zamanı şairlerinden Tebrizli Ahmedî'ye aittir. Eser tıpkı Süle Fakih'in eseri gibi aruzun fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün kalıbı ile yazılmıştır. Türkçenin zengin dil özelliklerini barındıran bu eser Ali İhsan Yapıcı tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.³⁷

Aydınoğlu Mehmet Bey'in hazırlattığı eser: Mehmet Bey'in isteği üzerine Ara'is adlı Arapça kitaptan tercüme edilmiştir. Kıssa-ı Enbiya içinde "Kıssa-i Yûsuf" adlı bir bölümdür ve müellifi hakkında bir bilgi bulunmamaktadır.³⁸

Hamdullah Hamdî'nin eseri: Akşemseddin'in oğlu olan Hamdullah Hamdi 15. Yüzyılın ikinci yarısında yaşamıştır. Hamse sahibi olan şairin hamsesinde yer alan mesnevilerden biri de Yûsuf u Züleyhâ adlı eserdir.

Yûsuf u Züleyhâ adlı eserini Sultan 2. Bayezid'e sunmak üzere H 897 yılında tamamlamıştır. İçerisinde 15 gazelin yer aldığı eser 6.241 beyitten oluşmaktadır. Şair, eserini Câmî'nin aynı adlı eseri ile mukayese edecek kadar başarılı bulmaktadır.³⁹

Kırımlı Abdülmecid'in eseri: Mûnisü'l-Uşşâk adlı bu eserin 14. Yüzyılın sonu veya 15. Yüzyılın başı gibi yazıldığı kabul edilir. Katip Çelebi, bu eserden "Yazılanların en zarif olanıdır." şeklinde bahsetmektedir.⁴⁰

Hamîdî'nin eseri: Hamîdî, Yûsuf u Züleyhâ adlı eserini Belh şehrinde Hüseyin Mirza Baykara'ya ithaf edilmek üzere Çağatay Türkçesi ile M 1469 yılında

³⁵ Halide Cemil Dolu, *Menşeiinden Beri Yusuf Hikâyesi ve Türk Edebiyatındaki Versiyonları*, s. 13.

³⁶ Ramadan Doğan, *Ahmedî-i Âmidî'nin Yûsuf u Züleyhâsı (Metin ve İnceleme)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, y.y.l.t., İstanbul 2005, s. 19.

³⁷ Ali İhsan Yapıcı, *Ahmedî'nin Yusuf u Züleyha'sı*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, y.y.l.t., Aydın 2006.

³⁸ Halide Dolu, "Yusuf Hikâyesi Hakkında Birkaç Söz ve Bazı Türkçe Nüshalar", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, İstanbul 1952, C. 4, s.423.

³⁹ Naci Onur, *Yusuf u Züleyhâ*, Akçağ Yayınları, Ankara 1991, s. 15.

⁴⁰ Katip Çelebi, *Keşfü'z-Zunûn*, haz. Rüştü Balcı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, C .4, İstanbul 2011, s. 1530.

yazmıştır.⁴¹

Likâî'nin eseri: Agah Sırrı Levend, Likâî'ye Yûsuf u Züleyhâ adlı eser izafe ederse de Latîfî'den başka bir kaynak bunu teyit edememiştir. Bir rivayete göre de eserini Tevrat kaynaklı yazdığı için II. Bayezid tarafından eserin toplatıldığı ve yakıldığı varsayılmaktadır.⁴²

Çâkerî'nin eseri: 15. Yüzyıl şairlerinden Çâkerî, Yûsuf u Züleyhâ nazmeden şairlerdendir. Eser, aruzun mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün kalıbıyla yazılmıştır. 4200 beyit olan bu eser, Ayşe Yıldız tarafından ilim dünyasına sunulmuştur.⁴³

Abdulvehhâb'ın eseri: Eserin bilinen tek nüshası Ahmet Atilla Şentürk'e göre Topkapı Sarayı Müzesi Kitaplığı H 813 numarada kayıtlıdır.⁴⁴ Ancak Aysun Çelik, Topkapı Sarayı Müzesi'nde yer alan bu nüshanın yazarının Abdulvehhâb olmadığını, bu isminin yazılanı kontrol eden kişiyi ifade ettiğini belirtmektedir.⁴⁵

Hatâyî'nin eseri: Şah İsmail ile karıştırılan şair, eserini Sultan Yakûb için nazmetmiştir. Hamit Araslı ise eserin Türkçe aynı adlı eserler içerisinde en güzel eserlerden biri olduğunu dile getirmiştir.⁴⁶

Nahifî'nin eseri: 15. Yüzyılda yaşadığı tahmin edilen şairin eserinin tam yazılış tarihi bilinmemektedir. 105 varak, 2.653 beyitten oluşan eser aruzun mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün kalıbıyla yazılmıştır. Eski Anadolu Türkçesi dil özellikleri taşıyan bu eser, Mehtap Kaşkaya tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.⁴⁷

Dur Big'in eseri: Timur devri şairlerinden olan Dur Big eserini Çağatay Türkçesi ile nazmetmiştir.⁴⁸

İbn-i Kemal Paşa'nın eseri: Kanûnî Sultan Süleyman devri şeyhülislamlarından olan şairin kaleme almış olduğu Yûsuf ve Zelîhâ adlı mesnevisi aynı adlı eserlerin en

⁴¹ Üzeyir Aslan, *14-16. YY. Çağatay ve Azer Edebiyatı*, Kriter Yayınları, İstanbul 2013, s. 44.

⁴² Agah Sırrı Levend, "Divan Edebiyatında Hikâye", *TDAY-Belleten*, Ankara 1967, s. 99.

⁴³ Ayşe Yıldız, *Çâkerî Yûsuf u Züleyhâ*, Hitabevi Yayınları, Ankara 2013.

⁴⁴ Ahmet Atilla Şentürk, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergah Yayınları, İstanbul 2004, s. 213.

⁴⁵ Aysun Çelik, "Abdulvehhâba Atfedilen Bir Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisi", *VII. Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Akademik Çalışmalar Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 15-17 Kasım 2019, Ankara, s. 102.

⁴⁶ Melike Gökcan Türkdoğan, *Klasik Türk Edebiyatında Yusuf u Züleyha Mesnevileri Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, y.d.t., Erzurum 2008, s. 54.

⁴⁷ Mehtap Kaşkaya, *Yusuf u Zeliha*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, y.y.l.t., Sivas 2004.

⁴⁸ Türkdoğan, *Klasik Türk Edebiyatında Yusuf u Züleyha Mesnevileri Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma*, s. 56.

meşhurlarındandır. Asıl adı Ahmed olan İbn-i Kemal Paşa, 7.777 beyitten oluşan eserini aruzun mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün kalıbı ile kaleme almıştır.⁴⁹

Bihîştî'nin eseri: II. Bayezit devri şairlerinden olup bizzat Molla Câmî'den dersler almıştır. Hamse sahibi şairlerden olan Bihîştî'nin hamsesi içerisinde anılan Yûsuf u Züleyhâ adlı mesnevisinin herhangi bir nüshası bugün için ele geçmiş değildir.⁵⁰

Taşlıcalı Yahya'nın eseri: Dukaginzâde olarak da bilinen şair, Kanûnî Sultan Süleyman zamanının önemli isimlerindedir. Hamse sahibi şairlerden olan Yahya, Yûsuf u Züleyhâ adlı eserini ileri yaşlarında Mısır'da nazmetmiştir. Dil, tahkiye ve birçok bakımdan eser, şairin en önemli mesnevisi olarak kabul edilir. 5179 beyitten oluşan bu eser, aruzun mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün kalıbı ile yazılmıştır.⁵¹

Celal-zâde Koca Nişancı Mustafa Bey'in eseri: "Koca Nişancı" olarak bilinen şair ve âlim şahsiyet, tarihî ve dinî birçok eser kaleme almıştır. Döneminin önemli kalemlerinden olan Nişancı Mustafa Bey'in, Kıssa-ı Yûsuf adlı mensur bir eseri de mevcuttur.⁵²

Yûsuf Ziyâî'nin eseri: Halide Dolu, onun Hamid (Isparta) vilayetinden ilim ehli bir zat olduğunu belirtir.⁵³ Latîfi ise onun şiirlerinin güzel olduğunu söyler. Ayrıca Yûsuf ve Zelihâ mesnevisinin varlığından bahseder.⁵⁴

Gubârî'nin eseri: Kanûnî Sultan Süleyman devri şairlerinden olan Gubârî, Akşehirli'dir. M 1567 yılında yazmış olduğu Yûsuf u Züleyhâ adlı eseri, Molla Câmî'ye ve Hamdullah Hamdî'ye naziredir. Aruzun fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün vezniyle yazmış olduğu eserini, Mekke'de yazmış ve sunmuştur. Mesnevi 2106 beyittir. Eser hakkında Hasan Aktaş tarafından bir yüksek lisans tezi hazırlanmıştır.⁵⁵

Şerîf'in eseri: Şehname'yi tercüme eden Diyarbakırlı Şerîf ile karıştırılsa da

---

⁴⁹ Mustafa Demirel, *Kemal Paşazâde Yusuf u Züleyha Seçmeler*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983.

⁵⁰ Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Bizim Büro Basımevi, C. 2, Ankara 2000, s. 96.

⁵¹ Mehmet Çavuşoğlu, *Yahya Bey Yusuf ile Zeliha*, İstanbul Üniversitesi Fakültesi Yayınları, İstanbul 1979.

⁵² Celia Kerslake, "Celâlzâde Mustafa Çelebi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 7, İstanbul 1993, ss. 260-262.

⁵³ Dolu, *Menşeyinden Beri Yusuf Hikâyesi ve Türk Edebiyatındaki Versiyonları*, s. 293.

⁵⁴ Latîfi, *Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ*, haz. Rıdvan Canım, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, E-Kitap, Ankara 2018, s. 346.

⁵⁵ Hasan Aktaş, *Abdurrahman Gubârî Yusuf u Züleyhâ*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, y.y.l.t., Erzurum 2006.

farklı kişilerdir. Şair, aruzun mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün vezniyle kaleme aldığı ve süslü bir dil ile yazdığı eserine Selim Han'ı överek başlar.⁵⁶

Nimetullah'ın eseri: Halide Dolu, Keşfu'z-Zünûn'u kaynak göstererek Nimetullah'ın Yûsuf ve Zelihâ adlı bir eser kaleme aldığını bildirir.⁵⁷

Celilî'nin eseri: Kaynaklar arasında Celilî'nin Yûsuf kıssalı bir mesnevisinin varlığına dair ihtilaf söz konusudur. Agah Sırrı Levend eserin bir fotokopisinin kendisinde olduğunu bildirirse de Şevkiye Kazan böyle bir eserin olmadığını dile getirir.⁵⁸

Manastırlı Celal'in eseri: Manastır'da doğan Manastırlı Celal'in asıl adı Hüseyin olup Kanûnî devri şairlerindedir. Arapça ve Farsçayı iyi bilen şair Hüsn-i Yûsuf adlı eserini yapı olarak geleneksel Yûsuf ve Züleyhâ mesnevilerinden farklı olarak tasarlamış ve kaleme almıştır.⁵⁹

Halife'nin eseri: Yûsuf ile Züleyhâ hakkında çalışma yapan araştırmacılar Halife'nin Yûsuf u Züleyhâ adlı eserinin olduğunu Agah Sırrı Levend'e dayandırarak çalışmalarında belirtmişlerdir.⁶⁰

Karamanlı Kâmî Mehmed'in eseri: Amcası Zenbilli Ali Efendi'dir. Kâmî, bazı Farsça mesnevileri Türkçe'ye tercüme etmiştir. Ancak kaynaklar bahsetse de Yûsuf u Züleyhâ adlı eseri henüz ele geçmemiştir.⁶¹

Şikârî'nin eseri: Asıl adı Ahmed olan şair Karamanoğulları Tarihi'nin müellifidir. Mirliva Hasan Bey'in oğlu olan Şikârî, Âşık Çelebi'ye göre Yûsuf u Züleyhâ adlı eserini tamamlayamadan M 1584 senesinde vefat etmiştir.⁶²

Necef-zâde Abdu'd-delîl Zihnî'nin eseri: Aslen Bağdatlı olan şair Sultan III. Murad (16. Yüzyıl) zamanında İstanbul'da yaşamıştır. Çeşitli sanat dallarıyla da ilgilenen şairin Yûsuf u Züleyhâ adlı eseri de vardır. Şair eserini aruzun mefâ'ilün

⁵⁶ Zühal Kültürel, *Şerifi Yusuf u Zeliha*, Bayrak Basımevi, İstanbul 2001.

⁵⁷ Dolu, *Menşeyinden Beri Yusuf Hikâyesi ve Türk Edebiyatındaki Versiyonları*, s. 296.

⁵⁸ Şevkiye Kazan, "Hâmidî-Zâde Celilî ve Gazelleri", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, V. 2/4 Ankara 2007, s. 476.

⁵⁹ İsmail Hakkı Aksoyak, "Manastırlı Celâl'in Hüsn-i Yûsuf Adlı Eseri" *Edebiyat ve Dil Yazıları: Mustafa İsen'e Armağan*, ed. Ayşenur Külahlıoğlu İslam, Süer Eker, Grafiker Yayınları, Ankara 2007, ss. 1-17.

⁶⁰ Agah Sırrı Levend, "Divan Edebiyatında Hikâye", *TDAY-Belleten*, Ankara 1967, s. 99.

⁶¹ Levend, "Divan Edebiyatında Hikâye", s. 99.

⁶² Sara Nur Yıldız, "Şikari", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 39, İstanbul 2010, s. 162.

mefâ'ilün fe'ülün kalıbıyla yazmıştır ve eser 4.778 beyitten oluşmaktadır.⁶³

Şeyh Ömer Halvetî Magnisâvî'nin eseri: Halide Dolu'nun Keşfü'z-Zünun'dan aktarımına göre Şeyh Ömer Halvetî Magnisâvî, II. Osman'ın isteği ile Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ adlı eserini tercüme etmiştir.⁶⁴

Manastırlı Kadı Sinan'nın eseri: Beyânî, Kadı Sinan'ın Manastır'dan olduğunu ve onun Yûsuf u Züleyhâ'sı olduğunu belirtir.⁶⁵ Ancak bu eserin nüshası henüz tespit edilmiş değildir.

Nurmuhammed Andalip'in eseri: Hayatı hakkında bilgilerin noksan olduğu şair, Türkmen edebiyatının mühim şahsiyetlerinden olarak kabul edilir. Ürgençli olan şairin hâmîsi ise Şah Gazi'dir. Şairin Yûsuf-Züleyhâ adlı eserinin yanı sıra Leylâ-Mecnun adlı eseri de mevcuttur.⁶⁶

Bursalı Hevaî'nin eseri: Asıl adı Mustafa olan şair, Bursa'da imamlık yapmıştır. Gülistan ve Bostan şerhi de yazan şairin kaynaklara göre Yûsuf u Zelîhâ adlı eseri de mevcuttur.⁶⁷

Rif'ati Abdulhay'ın eseri: Asıl adı Abdulhay Mustafa Çelebi olan şair müderrislik görevi yapmıştır. Rıza tezkiresine göre şairin Leylâ ile Mecnûn ve Yûsuf u Züleyhâ mesnevileri mevcuttur.⁶⁸

Bilal Efendi'nin eseri: Oflu Bilal Efendi'nin eseri, Cihan Okuyucu'nun hazırlamış olduğu Tunus Milli Kütüphanesi'ndeki Türkçe El Yazmaları adlı çalışmasında belirttiği 126 varak 11 satırdan müteşekkil nüshadır. Şairin 18. Yüzyılda yaşadığı bilinmektedir.⁶⁹

Abdülkerim Celvetî'nin eseri: İstanbul'da doğan şairin babası Şarkî Karahisarlı Veliyüddin Efendi'dir. Mensur bir Yûsuf sûresi tefsiri vardır.⁷⁰

⁶³ Ahmet Doğan, *Bağdatlı Zihnî, Yusuf u Züleyhâ*, Kesit Yayınları, İstanbul 2014, s. 51.

⁶⁴ Dolu, *Menşeinden Beri Yusuf Hikâyesi ve Türk Edebiyatındaki Versiyonları*, s. 296.

⁶⁵ Beyânî, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ*, haz. Aysun Sungurhan Eydurun, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, E-Kitap, Ankara 2008, s. 92.

⁶⁶ Soner Sağlam, "Türkmenistan Sahasında Bir Kahramanlık Hikâyesi: Baba Rövsen", *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, S. 9, Ankara 2015, s. 172.

⁶⁷ Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, C. 2, s. 488.

⁶⁸ Rıza, *Rıza Tezkiresi (İnceleme-Metin)*, haz. Gencay Zavotçu, Sahhaflar Kitap Sarayı, İstanbul 2009, s. 235.

⁶⁹ Selami Turan, Kamile Çetin, "Bilal Efendi'nin Kıssa-ı Yûsuf u Zelîhâ'sının Tunus Nüshası", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Isparta 2010, S. 11, ss. 197-206.

⁷⁰ Müjgan Cunbur, "Abdülkerim", *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, Ankara 2002, C. 1, ss. 80-81.

Niyâzî-i Mısrî'nin eseri: Şair ve alim kişiliği ile öne çıkan Niyâzî-i Mısrî'nin Yûsuf sûresi tefsiri olduğu kaynaklarca dile getirilse de henüz böyle bir eserin varlığı kanıtlanamamıştır.⁷¹

Ahmed Mürşidî'nin eseri: Bursalı Mehmed Tahir'e göre Diyarbakırlı olan şairin Ahmediye'si ve Yûsuf u Züleyhâ'sı vardır.⁷² Yûsuf u Züleyhâ'sı İdris Kadioğlu tarafından tez olarak hazırlanmıştır. Şair eserini aruzun fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün vezninde yazmıştır. Mesnevi, 2590 beyittir.⁷³

Kerküklü Mehmet Nevruzî'nin eseri: Kerküklü olan şairin hayatı hakkındaki bilgiler oldukça azdır. M 1795 yılında vefat eden şairin en önemli eseri Yûsuf u Züleyhâ'sıdır. İki cilt hâlinde kaleme alınan eserin ilk cildi aruzun mefâ'ilün mefâ'ilün feülün kalıbıyla; ikinci cildi ise fâ'ilâtün fâ'ilâtün fa'ilün kalıbıyla yazılmıştır. 8.000 beyit civarında olan eserin tenkitli metnini Çoban Hıdır Uluhan hazırlamıştır.⁷⁴

Köprülüzâde Esad Paşa'nın eseri: Sadrazam Fazıl Mustafa Paşa'nın oğlu olan şair Es'ad, Hicrî ve Hâşim mahlaslarını kullanmıştır. Yûsuf u Züleyha adlı eserinin günümüze ulaşan tek nüshası ise noksandır.⁷⁵

Hevaî Abdurrahman Efendi'nin eseri: Asıl adı Abdurrahman Rahmî olan şairi halk arasında Kubûrîzâde olarak tanınmaktadır. İstanbul'da doğan şairin Yûsuf u Züleyhâ'sından başka Vâmık u Azra adlı eseri de olduğu araştırmacılar tarafından dile getirilmiştir.⁷⁶

Molla Hasan Garip'in eseri: Garip mahlasını kullanan şair, eserini halk ağzı ile yazmıştır. Vezin hatalarının çok olduğu eser 17. Yüzyılın önemli mesnevilerinden biri olarak kabul görür. Şair H 827 yılında ölmüştür.⁷⁷

Gevrek-zâde'nin eseri: Hekim olan şair, III. Selim devrinde yaşamış ve yine tıp

⁷¹ Kenan Erdoğan, *Niyazi-i Mısrî Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, y.d.t., Erzurum 1993, s. 117.

⁷² Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, C. 1., s. 33.

⁷³ İdris Kadioğlu, *Diyarbakırlı Ahmedî, Yusuf u Züleyhâ (İnceleme, Metin, Dizin, Sözlük)*, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, E-Kitap, Ankara 2009.

⁷⁴ Çoban Hıdır Uluhan, *Kerküklü Şair Nevruzî Yusuf ile Züleyha*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007.

⁷⁵ Öznur Tuba Akış, *Köprülüzâde Esad Paşa'nın Terceme-i Yusuf u Züleyha Adlı Eserinin Bilimsel Yayını İle Eserin Şekil ve Muhteva Bakımından İncelenmesi*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, y.y.l.t., İstanbul 2003.

⁷⁶ Hamza Koç, "Kubûrîzâde Abdurrahman Rahmî Efendi ve Bilinmeyen Gazelleri", *Journal of Turkish Language and Literature*, V. 5, Issue: 2, 2009, ss. 179-192.

⁷⁷ Mahi Bilgenur Kabalakoğlu, *Yûsuf u Züleyhâ Molla Hasan (YK 58a-110)*, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, y.y.l.t., İstanbul 2018, s. 2.

ilmi ile ilgili çeşitli eserler ortaya koymuştur. M 1801 yılında ölen şairin Mîrhân'dan tercüme ettiği bir de Kıssa-ı Yûsuf adlı eseri de vardır.⁷⁸

Raif Efendi İstanbulî'nin eseri: İstanbullu olan Raif Efendi, Nakşibendî tarikatına mensuptur. H 1309 yılında vefat etmiştir. Dinî ve tasavvûfî konuda çeşitli eserleri vardır. Mehmed Tahir, onun Tefsir-i Sûre-i Yûsuf adlı basılmamış bir eseri olduğunu aktarmaktadır.⁷⁹

Giritli Sırrı Paşa'nın eseri: Kandiye şehrinde doğan şairin asıl adı Selim Sırrı'dır. Sırrî mahlasıyla şiirler de yazan devlet adamı Sırrı Paşa, çeşitli konularda mensur eserler de kaleme almıştır. Ahsenü'l-Kasas adlı eserini üç cüz hâlinde neşretmiştir.⁸⁰

Kayserili Mehmed İzzet Paşa'nın eseri: Kayserili olan şairin babası Ateş-zâde İsmail Efendi'dir. Yûsuf ile Züleyhâ'sı olan şairin 10'a yakın eseri mevcuttur.⁸¹

Seyid Hüseyin Arif Al-Rûmî'nin eseri: Halide Dolu, Al-Rûmî'nin eserinin H 1274 yılında istinsah edilmiş bir nüsha olduğunu dile getirmektedir.⁸²

Muhammed bin İbrahim'in eseri: Halide Dolu, çalışmasında ondan Galatalı Mehmed Efendi olarak bahsetmektedir.⁸³ Mehmet Şahin ise adının Mehmed değil Muhammed olduğunu aktarmaktadır.⁸⁴ 16. Yüzyıl âlimlerinden olan Muhammed Efendi'nin Sûre-i Yûsuf adlı mensur bir eseri vardır.

Altıparmak Mehmed efendi'nin Eseri: Üsküp'te doğmuştur. Babasının adı Mehmed Efendi'dir. Tasavvuf erbabı olan Altıparmak'ın tefsir, hadis ve fıkıhla ilgili çeşitli eserleri vardır. Yûsufnâme adıyla anılan eserinin asıl ismi ise Terceme-i Sittîn li-Câmii'l-besâtin'dir.⁸⁵

Süleyman Tevfik Bey'in eseri: İstanbul'da doğan yazarın babası Hacı Aziz Hüsnü Bey'dir. Arapça, Farsça, Fransızca ve İtalyancayı iyi bilen yazar, çok sayıda eser kaleme almıştır. Masal ve öykü tarzıyla kaleme aldığı eserleri ile bilinen Tevfik

⁷⁸ Recep Uslu, "Hasan Efendi, Gevrekzâde", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 16, İstanbul 1997, ss. 316-318.

⁷⁹ Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, C. 1, s. 430.

⁸⁰ Tahir Galip Seratlı, *Giritli Sırrı Paşa, Yusuf Suresinin Güzellikleri*, Selis Kitapları, İstanbul 2013.

⁸¹ İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, C. 2, İstanbul 1988, ss. 764-766.

⁸² Dolu, *Menşeyinden Beri Yusuf Hikâyesi ve Türk Edebiyatındaki Versiyonları*, s. 298.

⁸³ Dolu, *Menşeyinden Beri Yusuf Hikâyesi ve Türk Edebiyatındaki Versiyonları*, s. 299.

⁸⁴ Mehmet Şahin, "Muhammed b. İbrahim ve Yusuf Züleyhâ'sı", *Artuklu Akademi*, C. 3, S. 1, Mardin 2016, ss. 1-20.

⁸⁵ Adnan Karaismailoğlu, "Altıparmak Mehmed Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 2, İstanbul 1989, s. 542.

Bey'in öykülerinden biri de Yûsuf ile Züleyhâ'dır.⁸⁶

Âşık Molla Rahim'in Eseri: 20. Yüzyıl tasavvufi Türk şiirinin temsilcilerinden olan şair, hece ölçüsü ile şiirler kaleme almıştır. Araştırmacıların koşuklama örneği olarak tanımladığı manzum Hazret-i Yûsuf Kıssası adlı eseri mevcuttur. Eser 1207 beyit olup M 1955 yılında tamamlanmıştır ve 11'li hece ölçüsü ile kaleme alınmıştır. Şair, eserini Taberî'den nazma çekmiştir.⁸⁷

---

⁸⁶ Eshabil Bozkurt ve Ayşe Banu Karadağ, "Türk Kültür ve Edebiyat Dizgesinde Çok Kimlikli Bir Mütercim: Süleyman Tevfik", *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Kırklareli 2014, (Ekim), s .41.

⁸⁷ Özkan Taşdemir, "Tarih'ten Mesnevi'ye Bir Koşuklaştırma Örneği: Âşık Molla Rahim'in Manzum Hazret-i Yusuf Kıssası", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3/1, Bursa 2014, s. 297.

3. MÜELLİF (HAYATI VE ESERİ)

3.1. Müellifin Hayatı

Mesneviyi kaleme alan şairin Şemsî olduğunu metin içerisinde yer alan gazellerdeki mahlaslardan öğrenmekteyiz. Ancak mevcut dört nüshada da Şemsî mahlaslı şairin Türk edebiyatında Şemsî mahlasını kullanan şairlerden hangisi olduğunu belirtecek bir ipucu yer almamaktadır. Eski Anadolu Türkçesi, Çağatay Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi dil özellikleri barındıran eserin nüshalarından biri Tebriz’de, ikisi Azerbaycan’da, sonuncusu ise Erivan’da yer almaktadır. Nüshaların bulunduğu yerler ve dil özellikleri göz önüne alındığında şairin hangi coğrafyada bulunduğu, yetiştiğine ve etkilendiğine dair önemli ipuçları elde edilmektedir. Erivan nüshasını istinsah eden Ali, mesnevinin 1475 yılında te’lif edildiğini, kendisinin de bu eseri 1595 yılında istinsah ettiğini belirttiğine göre Şemsî 15. Yüzyılın sonlarında yaşamış olmalıdır. 15. ve 16. Yüzyıllar arasında ise Şemsî mahlasını kullanan ondan fazla şair vardır. Bu şairler aşağıda kısaca tanıtılmışlardır. Bu şairler tanıtılırken teze konu Yûsuf ile Züleyhâ’nın üslûbu ile karşılaştırılması açısından -tespit edilebildiği kadarıyla- her bir şair için örnek şiirlere yer verilmiştir.

Mevlânâ Şems-i Nahîfî (Şemsî-i Aydinî, Şems-i Rûmî, Guyende Usta Şems): Asıl adı Şemseddin olan şairin mahlası Nahîfî’dir. Şairin 15. Yüzyılın başında M 1397-1405 yılları arasında doğduğu varsayılmaktadır. Bağdat ve Tebriz’de görev yapmıştır.⁸⁸ Şairin görev yaptığı şehirler her ne kadar Yûsuf u Züleyhâ’nın nüshalarının tespit edildiği bölgeye yakınlık gösterse de Şems-i Nahîfî’nin doğum tarihi ile eserin telif edildiği tarih mukayese edildiğinde mesnevinin şairinin Şems-i Nahîfî olma ihtimali zayıflamaktadır. Mesnevinin dil ve üslup özellikleri dikkate alındığında da müellifin bu coğrafyada görev yapmış bir şairden ziyade bu bölgede yetişmiş biri olması daha mümkündür.

Eşk-i çeşmüm dem-be-dem gözümde akar mâ gibi
Ten habâb olsa ne var kanlu yaşum deryâ gibi⁸⁹

Şems-i Âsî: Asıl adı Şemseddin olan şair, Şems veya Şems-i Âsî mahlaslarını kullanmıştır. Doğum tarihi bilinmeyen şair, kullanmış olduğu dil nedeniyle

⁸⁸ Recep Uslu, “Şems-i Rûmî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 38, İstanbul 2010, ss. 509-510.

⁸⁹ Sehi Beg, *Heşt-Bihişt*, haz. Haluk İpekten vd., T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, E-Kitap, Ankara 2017, s. 90.

araştırmacılar tarafından Çağatay şairi olarak anılmıştır.⁹⁰ Dimtrieva ise Süleyman Bakırgânî'nin Bakırgan kitabını şahit göstererek Şems-i Âsî'nin 12. veya 13. Yüzyıllarda yaşamış olduğunu iddia eder. Necdet Tosun, onun tarihî Özkent şehrinden olduğunu aktarır ve Yesevî şeyhler silsilesinde şairi de sayarken Dimtrieva'yı destekleyecek şekilde aynı yüzyılı işaret eder.⁹¹ Elde var olan bu veriler ışığında 12. veya 13. Yüzyılda yaşamış olan Şems-i Âsî'nin de mesnevinin müellifi olamayacağı açıktır.

Aydı bir kün Peygamber
Evdin nâ-gâh çıkdılar
Halâyıknı kördiler
'İydlaşurlar irdi ya⁹²

Urlu Şemsî (Şemsî Çelebi, Divâne Şemsî): Karaman'ın Ereğli kazasında doğmuştur. Hakkında bilgi veren ender kaynak Ahdî, şairin hayatına dair detaylı bilgi verirken onun bir mesnevisinden bahsetmez. Ayrıca yine Ahdî'nin Şemsî'den vermiş olduğu şiir örneklerine de bakıldığında Yûsuf u Züleyhâ'nın nazmedildiği dil özelliklerini bünyesinde barındırmaz⁹³.

Seng-i mihnetle yapılmışdur binâsı Lahsanuñ
'Âkıbet gamla yire giçer esâsı Lahsanuñ

'Âşık-ı dîdâr olup ider derûn-ı dilden âh
Gözlerüm yaşı gibi çok mâcerâsı Lahsanuñ

Kâkülüñ serdâr olup serhadde çok başlar keser
Şâh-ı 'âlem geçinür mîr ü gedâsı Lahsanuñ

Bunda kalanuñ başı vü gidenüñ malı gider
Ehl-i 'ışk olur perîşân bu hevâsı Lahsanuñ

'Âşık-ı bî-çâreler Şemsî niçe itsün karar
Yok durur bir gönül egler mehlîkâsı Lahsanuñ⁹⁴

Şemsî-i Defterdâr (Candaracı-zâde Şemsî, Mehmed Çelebi): Kaynaklarda çeşitli unvanlarla anılan Şemsî'nin asıl adı Mehmed'dir. Sultan Bayezid zamanında vefat

⁹⁰ Fatih Bakırcı, "Yesevi Şairi Şems-i Asi ve Kıssa-ı Kûdek-nâme'si", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, S. 74, s. 14.

⁹¹ Necdet Tosun, "Yeseviyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 43, İstanbul 2013, s. 488.

⁹² Fatih Bakırcı, "Yesevi Şairi Şems-i Asi'nin Yetimnamesi", *TDAY-Belleten*, C. 70 (Aralık), Ankara 2020, s. 46.

⁹³ Ahdî, *Gülşen-i Şu'arâ*, haz. Süleyman Solmaz, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, E-Kitap, Ankara 2018, s. 194.

⁹⁴ Ahdî, *Gülşen-i Şu'arâ*, s. 195.

etmiştir.⁹⁵ Muhasebe konusunda yetenekli olan şair Kastamonulu'dur. İran, Azerbaycan dolaylarına ziyarete giden şairin şiirleri ve eserleri hakkında kaynaklarda bilgi yer almaz. Şairin Farsça ve Arapçayı bildiğine işaret eden Latîfi, bir mesnevisi olduğuna dair bilgi vermez.⁹⁶

Güzelden umulan budur safâ pehlûya sarmakdur
Güzellik olmadın zâyî' sezâ pehlûya sarmakdur

Marîz-ı 'aşka çün verdi tabîb-i leblerüñ şerbet
Velî kânûn-ı hikmetde şifâ pehlûya sarmakdur

Ne hoş hıfz eylemiş Şemsî kelâmu'llâhı sadr-ı yâr
Anuñ gibi güzel sadrı sezâ pehlûya sarmakdur⁹⁷

Şemsî Çelebi: 16. yüzyılda yaşayan Şemsî, Fenârî soyundan olup Bursalı'dır. Âşık Çelebi Şevkî-i Sâni başlığında Şemsî Çelebi'den "*Fenârî Şems Beg-i merhum*" diye bahseder. Âşık Çelebi'nin tezkiresinin M 1568 yılından önce yazdığı düşünülürse Şemsî Çelebi'nin bu tarihten önce öldüğü anlaşılmaktadır. Hakkında bilgi veren Âşık Çelebi, onun mesnevisinin olduğuna işaret etmez.⁹⁸

Işık Şemsî (Derviş Şemsî): Latîfi⁹⁹ Seferhisarlı olduğunu, Âşık Çelebi ise onun İran'dan geldiğini bildirir. Latîfi, tarikat ehli olmasından dolayı Işık Şemsî olarak anıldığını aktarır. Deh-murg adlı mesnevisi vardır. Bu eserini İstanbul'da Yavuz Sultan Selim'e sunduğu tarih ise bazı kaynaklarda M 1513 iken bazılarında M 1514'tür.¹⁰⁰ Ayrıca tarihî kaynaklar bu eser için "*şairin yegâne eseri*" ifadesini kullanmaktadır.¹⁰¹ Şairin üslup ve dil özelliklerine de bakıldığında çalışmanın esasını oluşturan Yûsuf u Züleyhâ adlı eseri kaleme almış olma ihtimali düşüktür. Şu beyitler Deh-murg adlı eserdendir:

Yiryüzinde nice bitsün şehtere
Çiftçinüñ tohmın düşürmezsiz yire

Dânelerden karnuñuz toyurduñuz
Hâneñüz yükseklere kaldurduñuz

⁹⁵Beyânî, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, haz. Aysun Sungurhan Eyduvan, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, E-Kitap, Ankara 2017, s. 99.

⁹⁶ Latîfi, *Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ*, s. 298.

⁹⁷ Latîfi, *Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ*, s. 299

⁹⁸ Âşık Çelebi, *Meşâ'irü's-Şu'arâ*, haz. Filiz Kılıç, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, E-Kitap, Ankara 2018, s. 611.

⁹⁹ Latîfi, *Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ*, s. 302.

¹⁰⁰ Mehmed Süreyya. *Sicill-i Osmanî*, s. 1583.

¹⁰¹ Hasan Aksoy, "Derviş Şemseddin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 9, İstanbul 1994, s. 197.

Koyalum her kıssa vü efsâneyi
Mûruñ agzından kaparsız dâneyi

Yıkılır ayaklar altında cihân
Siz yaparsız dürlü dürlü âşiyân

Yiryüzinden dükendiniz mâhasal
Kalmadı hiç kimsede burçak fasl

Hem olursuz her mezârîden ganî
Hem döner yagma idersiz hırmeni

Şefkat itmezsiniz garîb öksüzlere
Rahmüñüz yokdur bu gönülsüzlere¹⁰²

Mevlâna Şemsî (Şems-i Bağdâdî): Bağdat’da doğan şair, Gülşen-i Şu’arâ yazarı Ahdî’nin babasıdır. Ahdî, babasının Farsça bildiğini ve üç mesnevi kitabı olduğunu aktarır, ancak mesnevilerin isimlerinden bahsetmez.¹⁰³ İran’da yapılan bir araştırmada Yûsuf u Züleyhâ’nın müellifi olarak Mevlâna Şemsî gösterilmektedir.¹⁰⁴ Ancak hangi kaynakla ve sebeple bu tercihin yapıldığı belirtilmemiştir. Şemsî mahlaslı şairler içerisinde Mevlâna Şemsî’nin mesnevinin müellifi olma ihtimali diğer Şemsî mahlaslı şairlere göre daha mümkün gözükmektedir. Ancak eserin müellifi Mevlâna Şemsî’dir demek için elimizde yeterli bilgi yoktur.

Bahtem kez şumâr-ı ahterân dâim rakam gîred
Eger rûy-ı tur bîned hesâb ez-mâhken gîred

Ve ger hüsn-i hatet-râ hûş nüvîsi der nazar âred
Muhâlest in ki ez hayret diğêr desteş kalem gîred

Ey yüzi gül zülfi sünbül peykeri gül hırmeni
Sebz ü hurrem reng ü bûyundan melâhat gülşeni¹⁰⁵

Şemsî-i Hudâ (Akbiyık Sultan): Asıl adı Ahmed Şemseddin olan şairin doğum yeri ve tarihi bilinmemektedir. Hayatı hakkında bilgi veren kaynaklar onun şairliğinden ziyade Hacı Bayram Veli ile düşmüş olduğu fikir ayrılığına odaklanmış ve onu meczup olarak tanımlamışlardır. Varna (M 1444) ve II. Kosova Savaşı’na (M 1448) katılan şair, II. Murad tarafından takdir edilmiştir.¹⁰⁶ Kaynaklar onun Dîvânçe, Hikâyât-ı Nay ve Hikâyât-ı Şemseddin adlı eserlerinden bahsederken Yûsuf u Züleyhâ

¹⁰² Âşık Çelebi, *Meşâ’irü’ş-Şu’arâ*, s. 604.

¹⁰³ Ahdî, *Gülşen-i Şu’arâ*, s. 189.

¹⁰⁴ Firuz Refâhi Elemdari, *Mövlana Şemsî Yusif ve Züleyxa*, Tehran 2015.

¹⁰⁵ Ahdî, *Gülşen-i Şu’arâ*, s. 189.

¹⁰⁶ Hasan Kamil Yılmaz, “Akbiyık Sultan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 2, s. 223.

adlı eserinin olduğundan bahsetmez.¹⁰⁷ Şemsî-i Hudâ'nın Hacı Bayram Veli'ye intisap etmesi, Bursa'da önemli bir mal varlığının olması, katılmış olduğu savaşlar gibi hususlar onun teze konu olan Yûsuf u Züleyâ'nın müellifi olma ihtimalini zayıflatmaktadır. Bursa'da yaşamış ve ömrünün önemli bir kısmı savaşlarda geçmiştir. Ayrıca eserin dil-üslup özellikleri ve nüshalarının bulunduğu coğrafya da bunu desteklemektedir. Bu bağlamda mesnevinin şairi Şemsî-i Hudâ'dır demek için elde yeterli veri yoktur.

Ben muhabbet bahrine talmışıdum
Bahr-i 'ayna katremi salmışıdum

Tâlib-i matlûb taleb gitmişidi
Vaslı-ı 'ayna gayrumuz irmişidi

Otururdum mest olup pür-şevk ile
Garkıdum derde bu ben kilden kile

Kulaguma irdi nâ-gâh bir âvâz
Bildüm âvâzı iden dost dürlü nâz

Şevküm arttı bir sin bin oldı hemân
Dost yüzün gösterdi bakmadın 'ayân¹⁰⁸

İsfendiyar-zâde Şemsî: Asıl adı Ahmed olan şair Bolu'da doğmuştur. Enderun'da yetişen şair Rüstem Paşa ve Kanuni Sultan Süleyman ile çeşitli seferlere katılmıştır. Nahçıvan seferinden sonra Şam Beylerbeyliği görevine getirilmiştir. II. Selim devrinde müsâhib olarak görev yapan şair, av merakı ile de tanınmaktadır. Devlet içerisinde önemli görevlerde bulunması, başında bulunduğu ordu ile seferlere çıkması gibi nedenlerden ötürü Şemsî Ahmed Paşa'nın hayatına dair detaylı bilgilere ulaşılabilmektedir. Asker şairlerden olan Şemsî'nin Türkçe Divanı, Cevâhirü'l-Kelimât adlı Arapça-Türkçe sözlüğü, Tuhfe adlı Farsça-Türkçe manzum sözlüğü, İ'tikadnâme-i Şemsî Paşa ve Vikâye Tercümesi adlı İslâmî kaidelerle alakalı kitapları ve son olarak Şehnâme-i Sultan Murâd adlı Osmanlı tarihi kitabı vardır.¹⁰⁹ Hayatına ve eserlerine dair geniş kapsamlı bilgiler bulunan şair hakkında hiçbir kaynak Yûsuf konulu bir mesnevi kaleme aldığını bildirmez.

¹⁰⁷ Ömür Erbay, *Şeyh Muhyiddin Akbıyık Divanı ve Hikayat-ı Nayı (Metin-İnceleme)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, y.y.l.t., Erzurum 2013, s. 7.

¹⁰⁸ Gürol Pehlivan, "Akbıyık Sultan: Hayatı, Eserleri ve Hikâyat-ı Nay Mesnevisi", *Sûfî Araştırmaları Dergisi*, S. 6/11, Konya 2015, s. 60.

¹⁰⁹ Erhan Afyoncu, "Şemsî Ahmed Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 38, s. 527.

Sîneme yâre uran hançer-i dil-cûyuñdur
Dili medhûş iden ol kâkül-i hoş-bûyuñdur

Tolanursun ne ‘aceb uçmağa kûy-i yâre
Çeken ey dil seni ya hâküñ ya suyuñdur

Ser-be-ser vâdî-i gülzâr-ı mahabbetde bugün
Bülbüli mest iden ey gonce dehen rûyuñdur

Beni katl itmege kasd eyler imiş gamzelerüñ
‘Âşık öldürmek ezelden bilirüz hûyuñdur

Nice biñ bendeñi sen dâm-ı belâya salduñ
Bend iden Şemsîyi zülfüñdeki bir mûyuñdur¹¹⁰

Kara Şemsî (Şemsî-i Kadı): Bursalı olan şair, Kara Şemsî olarak anılmıştır. Kefe kadısı iken M 1519 yılında vefat etmiştir. Kınalızâde Hasan Çelebi,¹¹¹ Latîfi¹¹², Gelibolulu Mustafa Ali¹¹³ gibi tezkire müellifleri hayatı hakkında çok kısa bilgi vermiştir. Bu bilgiler içerisinde eserlerine dair bir malumat yer almaz.

Bezm-i hüsnüne senün gelmege yokdur yüregi
Mâhun ey döst meger var ise çigdür çöregi

Dervîş-i nemed-pûş gibi bülbül irakdan
Gül-ruhlarının vasfın okur al varakdan¹¹⁴

Şemsî Çelebi (Mevlânâ Şemsî): II. Murad devri şairlerindedir. Padişaha nedimlik ve müsâhiblik yapmıştır. Sehî Bey, hakkında bilgi verirken eserlerinden bahsetmez.¹¹⁵

İy isteyen ‘ışka nişân derd ‘âşikuñ bürhânıdur
Kâfir dimeñ ‘Âşıklara kim ‘ışk anuñ îmânıdur

Bilmedi bilmez derdümi bî-derd olanlar bilmesün
Eyyübe derdi neylesün kim derd anuñ dermânıdur¹¹⁶

Şemseddin Sivâsî: Tokat’ın Zile ilçesinde M 1520 yılında doğmuştur. Hayatı hakkında pek çok kaynakta detaylı bilgi yer alır. 20’den fazla eseri olan şairin doğum

¹¹⁰ Ahdî, *Gülşen-i Şu’arâ*, s. 49.

¹¹¹ Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü’ş-Şu’arâ*, haz. Aysun Sungurhan Eydurhan, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, E-Kitap, Ankara 2009, s. 427.

¹¹² Lâtîfi, *Tezkiretü’ş-Şu’arâ ve Tabsiratü’n-Nuzamâ*, ss. 299-300.

¹¹³ Gelibolulu Mustafa Âli, *Kühü’l-Ahbâr’ın Tezkire Kısım*, haz. Mustafa İsen, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, E-Kitap, Ankara 2017, s. 99.

¹¹⁴ Gelibolulu Mustafa Âli, *Kühü’l-Ahbâr’ın Tezkire Kısım*, s. 99.

¹¹⁵ Sehi Beg, *Heşt-Bihişt*, s. 76.

¹¹⁶ Sehi Beg, *Heşt-Bihişt*, s. 76.

tarihine bakıldığında Yûsuf u Züleyhâ'nın şairi olmadığı anlaşılmaktadır. Kaldı ki eserleri içerisinde de Yûsuf u Züleyhâ'dan bahsolunmaz.¹¹⁷

Eger dirseñ virem saña amânı
Bu demden özge virmezem zamânı

Didi zen aña kim ey şâh-ı şâhik
Bu gün 'ışk içre benven merd-i sâdık

Nedür cân ki dilerem senden anı
Bu yolda 'âşık ister mi amânı

Kaçar mı 'âşık envâ'-ı belâdan
Seçer mi 'ışk eri nef'i cefâdan

Bulardan özgedür şâhum murâdum
İsâbet ger ola diyem murâdum¹¹⁸

Şemsî-i Edvârî: Kadılık görevinde bulunan şair Kastamonulu'dur. Fıkıh bilgini olarak anılan Şemsî Edvârî, Kanuni Sultan Süleyman döneminde vefat etmiştir. Necati Bey kendisini Monla Şemsî-i Edvârî olarak anmıştır.¹¹⁹

Öykünür yok saçuna misk-i Hitâdan gayrı
İtmedi evvelde bir iş sehv ü hatâdan gayrı

Atma tîr-i gamzeñi peykân-ı dilden jeng alur
İşidicek hem yaşum bu mâcerâyı reng alur¹²⁰

Şemsî-i Hisarî: Kastamonulu olan şair Kanuni Sultan Süleyman devrinde yaşamıştır.¹²¹

Mütezelzil mi olur nefh-i dem-i subhla kûh
Yâ düşer mi düşe yem katre-i şebnemden ter

Bu kadar kadr-i bülend ile kalur mı yâ hiç
Zerre noksânına bir zerrece mihr-i enver¹²²

Şems, "güneş" anlamına gelmektedir. -î nispet ekini alarak (şemsî) "güneşle ilgili" anlamına kavuşmuştur. Hem anlamı açısından hem de Şemseddin isminin sık kullanılmasından dolayı şemsî kelimesi, divan edebiyatı şairleri tarafından sık tercih

¹¹⁷ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Hasan Aksoy, "Şemseddin Sivâsî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 38, İstanbul 2010, ss. 423-526.

¹¹⁸ Erol Çöm, *16. Yüzyıl Ahlâkî Mesnevîleri ve Şemseddin-İ Sivâsî'nin İbret-Nümâ Adlı Mesnevîsi (İnceleme-Metin)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, y.d.t., Konya 2007, ss. 289-290

¹¹⁹ Lâtîfi, *Tezkiretü 'ş-Şu'arâ ve Tabsiratü 'n-Nuzamâ*, s. 300.

¹²⁰ Lâtîfi, *Tezkiretü 'ş-Şu'arâ ve Tabsiratü 'n-Nuzamâ*, s. 301.

¹²¹ Lâtîfi, *Tezkiretü 'ş-Şu'arâ ve Tabsiratü 'n-Nuzamâ*, s. 331.

¹²² Lâtîfi, *Tezkiretü 'ş-Şu'arâ ve Tabsiratü 'n-Nuzamâ*, s. 302.

edilen bir mahlas olmuştur. Divan şiirinin hâkim olduğu bütün dönemlerde onlarca Şemsî mahlaslı şaire rastlamak mümkündür. Çalışmada ise özellikle eserin kaleme alındığı dönemde yaşayan Şemsî mahlaslı şairler incelenmiştir. İncelemede de görüleceği üzere Yûsuf u Züleyhâ'nın şairini tespit için yeterli bilgi şu an için mevcut değildir.¹²³

3.2. Eseri (Yûsuf ile Züleyhâ)

Şu ana kadar dört nüshası tespit edilen eser, yer yer Azerbaycan Türkçesi, yer yer Çağatay Türkçesi istisna olarak da Eski Anadolu Türkçesi dil özellikleri göstermektedir. Hezec bahrinde mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün vezni ile kaleme alınmıştır. Erivan nüshasında olup diğer nüshalarda olmayan:

Çü anı nazm kıldum men tamâmı
Diyem 'aded-i beyti diñgle hamı (E73b)

İki miñg yeddi yüz ellidür iy yâr
Kamu vâ' za naşîhatdür bu güftâr (E74a)

¹²³ Şemsî mahlaslı bu şairleri tararken şu kaynaklardan yararlanılmıştır:

Sam Mirza, Tuhfe-yi Sami, haz. Vahîd Destgerdî, Matba-yı Aramgân, Tahran 1312.

Ahdî, Gülşen-i Şu'arâ, haz. Süleyman Solmaz, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, E-Kitap, Ankara 2018.

Sâdiki-i Kitâbdâr, Mecm'u'l-Havâs, haz. M. Oğuzhan Kuşoğlu, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı, y.d.t., İstanbul 2012.

Nazim Tebrizî, Nazm-ı Güzide, İran İslam Meclisi Kütüphanesi, No: 480.

Garîbî, Tezkire-i Mecâlis-i Şu'arâ-yı Rûm, haz. İsrâfil Babacan, Vizyon Yayınevi, Ankara 2010.

Sehî Beg, Heşt-Bihişt, haz. Haluk İpekten vd., T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, E-Kitap, Ankara 2017.

Latîfî, Tezkiretü 'ş-Şu'arâ ve Tabsiratü 'n-Nuzamâ, haz. Rıdvan Canım, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, E-Kitap, Ankara 2018.

Âşık Çelebi, Meşâ'irü 'ş-Şu'arâ, haz. Filiz Kılıç, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, E-Kitap, Ankara 2018.

Kınalızâde Hasan Çelebi, Tezkiretü 'ş-Şu'arâ, haz. Aysun Sungurhan Eyduran, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, E-Kitap, Ankara 2009.

Beyânî, Tezkiretü 'ş-Şu'arâ, haz. Aysun Sungurhan Eyduran, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, E-Kitap, Ankara 2008.

Gelibolulu Mustafa Âlî, Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı, haz. Mustafa İsen, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, E-Kitap, Ankara 2017.

Riyazi Muhammed Efendi, Tezkiretü 'ş-Şu'arâ, haz. Namık Açıkgöz, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, E-Kitap, Ankara 2017.

Kâf-zâde Fâ'izî, Zübdetü'l-Eş'âr, haz. Bekir Kayabaşı, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, y.d.t., Malatya 1997.

Rızâ, Tezkire, haz. Gencay Zavotçu, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, E-Kitap, Ankara 2017.

Seyrek-zâde Mehmed Âsım, Zeyl-i Zübdetü'l-Eş'âr, haz. Ali Osman Coşkun, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, E-Kitap, Ankara 2019.

Mehmed Sâlih Yümnî, Tezkire-i Şu'arâ-i Yümnî, haz. Sadık Erdem, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2013.
Güftî, Teşrifâtü 'ş-Şu'arâ, haz. Kaşif Yılmaz, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, E-Kitap, Ankara 2019.

beyitlere göre eser 2750 beyittir. Tebriz nüshasının orta kısımlarında hikâyenin birden kesilmesi nüshada sayfa kaybı olduğunu açıkça göstermektedir. Bakü nüshası, 24 varak olup diğer iki nüshaya göre oldukça kısadır. Erivan nüshasında ise başta aynı adlı esere sahip Hatayî-i Tebrizî'den ve Süle Fakih'ten beyitler yer almaktadır. Bunun dışında yine ilerleyen varaklarda da Şemsî'nin Yûsuf u Züleyhâ'sından olmayan beyitler Erivan nüshasında yer almaktadır. Ataemi Mirzeyev nüshası da eksik olup ciltlenirken sayfaların karıştığı ve kaybolduğu anlaşılmaktadır. Tespit edilebildiği ölçüde Şemsî'ye ait olmayan bu beyitler ayıklanarak tenkitli metin oluşturulmaya çalışılmıştır.

Tenkitli metin kurmaktaki maksat, müellifin elinden çıkan esere en yakın metni ortaya koymaktır. Şu an için dört nüshası tespit edilen eserin müellif nüshası mevcut değildir. Her dört nüsha incelendiğinde de müellifin elinden çıktığına dair bir kayıt bulunmamaktadır. Erivan nüshasında istinsah edenin Ali olduğuna dair bir kayıt olması, bu nüshanın da müellif nüshası olmadığını göstermektedir. Daha önce de belirtildiği üzere her dört nüsha da noksandır. Burada tenkitli metni oluşturmak için “esas nüsha” belirleme zarurietiyi doğmaktadır.

Nüshaların müellif nüshasından istinsah edilmiş olması, müellife yakın biri tarafından yahut Şemsî ile yakın dönemde yaşamış biri tarafından istinsah edilmiş olması, eserin mukabele edilmiş olması, kıraat ve icâzet kaydı bulunması gibi bilgiler mevcut nüshaların hiçbirinde yer almamaktadır. Elde bulunan tek bilgi nüshaların istinsah tarihleridir. Tebriz nüshasında yer alan “*isnâ ve selâsîn ve tis 'a mi 'e*” ifadesine göre metin H 932/M 1525 yılında istinsah edilmiştir. Erivan nüshası ise aşağıda yer alan beyite göre H 1004 / M 1579 yılında istinsah edilmiştir.

Dağı hem târîh idi elf-i erba^c
Receb ayı içinde best-i erbe^c (E74a)

Tebriz nüshası, tarihi belli olan nüshalar içerisinde en eski olanıdır. Bu nüshanın seçilmesindeki önemli bir diğer sebep ise diğer nüshalara göre hem daha özenle istinsah edilmesi hem de eserin daha kâmil olmasıdır. Erivan nüshası, baştan ve sondan başka eserlerden beyitlerin karıştığı nüsha olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca kelime yazımları açısından değerlendirildiğinde hem kelimenin yapısında hem de harflerin yazımında hatalar daha çok göze çarpmaktadır: Örneğin ط ile yazılması gereken bir kelime ت ile yazılmıştır. Müstensihin aynı kelimeyi yer yer farklı yazdığı da göze çarpmaktadır. Bu gibi sebeplerden ötürü esas nüsha olarak Tebriz nüshası

seçilmiştir.

Erivan ve Ataemi Mirzeyev nüshalarının aynı şecereden geldiğine dair bu iki nüshada öne çıkan birkaç unsur söz konusudur. Erivan nüshasında tekraren yazılan beyitler tespit edilmiştir. Aynı beyitler Ataemi Mirzeyev nüshasında da tekrar etmiştir. Yine Tebriz nüshasında olup Erivan nüshasında atlanan beyitler, Ataemi Mirzeyev nüshasında da atlanmıştır. Tebriz nüshası ile Erivan nüshasında olan nüsha farklarının çoğunluğu Ataemi Mirzeyev nüshasında da mevcuttur. Ancak Erivan nüshasında yer alan bütün farklar Ataemi Mirzeyev nüshasında yer almaz. Yine belirtmek gerekir ki Ataemi Mirzeyev nüshasında olup da Erivan, Tebriz ve Bakü nüshalarında olmayan beyitler de söz konusudur.

3.3. Eserin Nüshaları

3.3.1. Tebriz Nüshası

Tebriz Milli Kütüphanesi'nde 2671 numarada kayıtlı olan eser 107 varaktan oluşmaktadır. Semerkandî kâğıda yazılan eser, meşin ciltle kaplıdır. Talik yazı stili ile yer yer değişen satırlarda yazılmıştır. Yazma metnin kapağında “*Yûsuf u Züleyhâ*” yazmaktadır. İlk varağının en üstünden sonradan yazıldığı anlaşılan “*Kıssa-yı Yûsuf u Züleyhâ Ez-Şemsî Müttehalls*” yazısı bulunmaktadır. İlk varağın sol alt köşesinde ise yazmanın Hacı Muhammed Nahçivânî tarafından Tebriz Milli Kütüphanesi'ne bağışlandığına dair Farsça mühür bulunmaktadır.

Nüshanın ilk beyiti:

Çamu aşhâbına virgil selâmı
Ki şâd it ' izzetin her şubh u şâmî (T1b)

Nüshanın son beyiti:

Lisân-ı ' Arabî tâ derk kıldum
Oturdum munî Türki nazm kıldum (T107b)

Nüshanın sonunda Arapça “*isnâ ve selâsîn ve tis'a mi'e*” (T107b) yazılıdır. Bu ifade H 932/M 1525 tarihine denk gelmektedir. Mesnevinin 2750 beyit olduğu göz önüne alındığında Tebriz nüshasının yaklaşık 27 varak eksik olduğu düşünülmektedir.

Bu nüshada sözcüklerin yazımında yer yer hataların yapıldığı görülmektedir. Aynı sözcüklerin farklı şekilde yazıldığı bölümler de mevcuttur.

3.3.2. Erivan Nüshası

Bu nüsha Azerbaycan Milli İlimler Akademiyası Fuzuli El Yazmalar Enstitüsü'nde Fs-208 numarada kayıtlıdır. Fotokopi olan bu nüshanın aslı Ermenistan Devlet El Yazmalar Enstitüsü Matendaran'da bulunmaktadır.¹²⁴

Erivan nüshası 74 varaktan oluşmaktadır. Genellikle 18 satır olarak istinsah edilen nüshada -derkenar olarak hikâyeden bağımsız beyitler de yer almaktadır. Harekesiz olarak talik yazı stili ile yazılan nüshanın başında ve ortalarındaki birkaç varakta Hatayî-i Tebrizî'ye ait Yûsuf u Züleyhâ'dan beyitler yer alır. Yine aynı yazı stili ile nüshanın sonunda başkaca bir esere ait beyitler de vardır. Bu nüsha fotokopi olduğundan fiziksel özelliklerine dair ayrıntılı bilgi elde etmek mümkün değildir.

Nüsha, Tebriz nüshasına göre baştan yaklaşık beş varak eksiktir. Ayrıca eserin muhtelif yerlerinde de eksik varak olduğu düşünülmektedir. Nüshada bazı varaklar ve sayfaların yeri hikâyenin akışı dikkate alındığında yanlışlık göstermektedir. Bu karışıklık daha sağlam bir nüsha olan Tebriz nüshasındaki metin dikkate alınarak giderilmeye çalışılmıştır.

Nüshanın Tebriz nüshasından en önemli farkı Farsça başlıklar bulunmasıdır. Bu başlıklar mesnevi içerisinde yer alan bölümleri belirtmek için kullanılmıştır. Bu nüshada yer alan:

Ki târih heşt şedo heştâd câr
Tamâm olmuş idi iy şehriyâr (E74a)

beytinden anlaşıldığı üzere müstensih, eserin H 880/M 1475 yılında yazıldığını belirtir. Aşağıda yer alan beyitlere göre ise müstensih bu nüshayı H 1004/M 1595 yılında istinsah etmiştir:

Haķîķat mende ķıldum iħtitâmı
Ki Şenbe sâ' atinde iy hümâmı (E74a)

Daħı hem târiħ idi elf-i erba'
Receb ayı içinde best-i erba' (E74a)

Yine aynı nüshada yer alan aşağıdaki beyitlerden eserin 2750 beyitten oluştuğu anlaşılmaktadır:

Çü anı nazm ķıldum men tamâmı
Diyem 'aded-i beyti diŕgle hāmı (E73b)

¹²⁴ Ataemi Mirzeyev, *Klassik Azərbaycan-Türk Ədəbiyyatında "Yusif Və Züleyxa" Mövzusu*, Tez, Bakü 1994

İki miñg yeddi yüz ellidür iy yâr
Çamu vâ' za naşihatdür bu güftâr (E73b)

Bu nüshayı kaleme alan kişinin adı Ali'dir. Ali, 74a numaralı varakta mesneviyi yirmi beş günde tamamladığını belirtir:

Yazanıñ adı bellü 'Alīdür
Añga rahmet iden ibn-i velīdür (E74a)

Muni nazm eyledüm ez-şubḥ tā şām
İğirmi beş gününde kıldum itmām (E74a)

Nüshanın ilk beyti:

Getürdiler ta' āma oldı meşgûl
Çatında Yūsuf-ı maḥbûb maḥbûl (E5a)

Nüshanın son beyti:

Eger luṭf eylesenğiz bir du' āy
Ki Ḥaḫḫ ref' eylesün sizden belāy (E74a)

Erivan nüshasının son varağında (74a) bulunan temmet bölümünde mesneviden bağımsız beyitler yer alır. Nüshayı istinsah eden kişinin yazdığı anlaşılan bu beyitlerden ilki Fuzûlî'ye aittir. Diğerleri de müstensih tarafından yazılmış öğüt verici beyitler olsa da kimin şiirleri olduğu belli değildir. Bu beyitlerin, nüshada yer alan Yūsuf u Züleyhâ mesnevisi ile aynı yazı stili (talik) ile yazıldığı görülmektedir. Ayrıca beyitler yazılırken kullanılan mürekkebin koyuluğu ile mesnevide kullanılan mürekkebin koyuluğu da aynıdır. Müstensihin kullandığı kalemin ucu ile mesneviden bağımsız olarak yer alan beyitlerde kullanılan kalemin ucunun kalınlığı da aynıdır. Bu gibi sebepler bu şiirlerin de müstensih tarafından yazıldığını düşündürmektedir. Bu beyitler şunlardır:

Yā Rabb belā-yı 'aşḫ ile kıl āşına beni
Bir dem belā-yı 'aşḫdan kıлма cüdā beni (E74a)

Müselmānlar bugün yâr yād olupdur
Gice gündüz işitdüm feryād olupdur (E74a)

Alupdur gönğlüm hem durmaz dāyim
'Āşıklık bendeye bir ād olupdur (E74a)

Dolupdur çeşmānım yâr elinden

Yār diyen ayrulur çok çāk olupdur (E74a)

Ḳadı vefālu gerek ḥabīb
Vefālī olıcak irse ṭabīb (E74a)

Gerekdür irse bize ol ğayb
Ḥabīb ṭabīb ol ğayb ḳarīb (E74a)

3.3.3. Bakü Nüşası

Bu nüsha Bakü'de Azerbaycan Milli İlimler Akademisi Fuzuli adına El Yazmalar Enstitüsü'nde B-6924/8549 numara ile kayıtlıdır. 24 varaktan oluşan nüsha diğer nüshalara göre oldukça eksiktir. Ancak yer yer diğer nüshalarda olmayan beyitleri de ihtiva etmektedir. Ayrıca Tebriz nüshasında olmayan, Erivan nüshasında da Farsça olarak yer alan başlıklar bu nüshada yer yer Farsça, yer yer de Arapça olarak karşımıza çıkmaktadır. Nüsha genellikle 15 satır olarak istinsah edilmiştir.

Nüsha, rik'a ile yazılmış olup şemseli ve salbekli meşin cilde sahiptir. Nüshada başlıklar dışında herhangi bir kayıt yer almamaktadır.

Nüşanın ilk beyiti:

Var idi Yūsufuṅ bir 'ammesi sen bil
Ki meşhūr idi onuṅ adı Nübīl (B1b)

Nüşanın son beyiti:

Ki bizdenṅ hīç uğrı olmamışdur
Belī kim hīç vücūda gelmemişdür (B24a)

3.3.4. Ataemi Mirzeyev Nüşası

Azerbaycan'dan hususî olarak temin edilen ve kütüphanelerde bulunmayan nüshadır. 97 varak olan bu nüsha baştan ve sondan eksiktir. Meşin kırmızı ciltli olan nüsha, orta kalınlıkta sarı kâğıt üzerine istinsah edilmiştir. Dokuz ile on bir arası satır şeklinde istinsah edilen nüshada yer alan başlıklar ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Nüsha ciltlenirken bazı varaklar karıştırılmış ve varakların yerleri değişmiştir. Bu karışıklıklar hikâyenin akışına göre tekrar düzenlenmiştir. Nüshada derkenar olarak eserle ilgili veya ilgisiz çeşitli zamanlarda farklı kişiler tarafından notlar alındığı görülmektedir. Nüşayı istinsah eden kişi ve nüshanın istinsah edildiği tarih ile ilgili hususlarla alakalı herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Nüşanın ilk sayfasının solunda kiril harfleri ile matbu bir mühür yer almaktadır. Yine aynı sayfanın altında benzer bir mühür yer alsa da silindiği için her ikisi de tam okunamamaktadır. Okunabildiği

kadarıyla mühürde Kiril harefleri ile “el yazması” yazmaktadır. Üçgen mührün ikinci tarafında “envanter numarası” ibaresi varken üçüncü tarafı ise tamamen silinmiştir.

Nüşanın ilk beyiti:

Ne düş ki görse şâlih şâdık olur
İlâhınğ hazretine lâyıķ olur (A1a)

Nüşanın son beyiti:

Egerçi Hâķ anı kılmış-durur pîr
Kılur şimdi seniñğün anı tağyîr (A98a)

3.4. Eserin Biçimsel Özellikleri

Sözlüklerde “ikişer” anlamına gelen mesnâ sözcüğünün nispet eki almış hâli olan mesnevi, nazım şekli olarak ilk kez Fars edebiyatında kullanılmıştır. Gazel ve kaside ile birlikte klasik şiirin üç temel şeklinden olan mesnevide her beyit kendi arasında (aa/bb/cc) kafiyelenmektedir.

Yaygın olarak dinî, tasavvûfi, destanî, aşk, öğretici vb. konuların anlatılmasında başvurulan mesnevide baştan sona genellikle aynı vezin tercih edilmektedir.

Mesneviler genellikle giriş, konu ve bitiş olmak üzere üç ana bölümden oluşur. Girişte besmele, hamdele, tevhîd, münâcât, na’t, mi’rac, mu’cizât, medh-i çehâr-yâr, methiye, sebep-i te’lif gibi alt bölümleri vardır. Konu ise klasik mesnevinin ana bölümüdür. Burada anlatılmak istenen asıl metin yer alır. Bitiş bölümü ise eserin sonlandırıldığını bildirilen bölümdür. Bu bölümde hatm, hitâm, tamâm gibi ifadeler yer alabilmektedir.

Teze konu olan Şemsî’nin eserinde de bir önceki paragrafta belirtilen hususlara riayet edilerek bölümler ve konular başlıklarla kısmen belirtilmiştir. Mesnevide başlıklar genellikle Farsça ve istisna olarak da Arapça olarak verilmiştir. Ancak klasik mesnevi düzeni içerisinde eserde tam anlamı ile “giriş” bölümü var demek mümkün değildir. Fakat Tebriz nüshasında olup diğer nüshalarda yer almayan peygamberlere dua edilmesinin, Allah’ın emirlerine uyulması gerektiğinin belirtildiği kısa bir giriş mevcuttur. Mesnevinin başında yer alan sekiz beyitlik bu kısa girişten sonra şair, Yakûb peygamberin şeceresi ve gençlik yıllarına dair anılarla eserine devam etmektedir.

Şemsî, mesnevi içerisinde kendi mahlasının da yer aldığı sekiz gazel yazmıştır.

Bu gazeller Erivan nüshasında başlıkla belirtilmiştir. Gazeller konu olarak mesnevi içerisinde yer aldığı bölümdeki konu ile uyumludur. Bundaki gaye okuyucuya mesaj vermek ve konuyu akıcı hâle getirmektir. Şair, gazelleri bir nevi mesnevinin ilgili bölümdeki hikâyenin vermek istediği mesajı pekiştirmek için yazmıştır.

Eserin bitişinde ise temmet bölümü yer almaktadır. Temmet bölümü Erivan nüshasında yer alırken Tebriz, Ataemi Mirzeyev ve Bakü nüshalarında yer almamaktadır. Tebriz nüshasında ise beyitler yoluyla eserin bitirildiği belirtilmektedir.

Şemsî eserini baştan sona gazeller de dâhil olmak üzere mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün vezni ile hezec bahrinde kaleme almıştır. Eserin özellikle geçiş dönemi eseri olması ve Türkçe kelimelerin fazlalığından ötürü aruza dair kusurlar göze çarpmaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki metinde bu kusurların da dışında yer yer vezinlerin aksadığı görülmektedir. Köşeli parantez [ ] ile belirtilerek aksayan bu vezinler metin tamiri yöntemi ile giderilmeye çalışılmıştır.

Vezin kuralları gereği, sonu sakın nun ile biten kelimelerde med yapılmamaktadır. Ancak klasik Türk şiiri şairlerinin bir kısmı bu kuralı göz ardı edip nun (ن) ile biten kelimeleri de medli okuyup bir buçuk hece olarak varsaymışlardır. Eserin şairi Şemsî de tıpkı o şairler gibi eser içerisinde yer yer bu kuralı göz ardı edip nun (ن) ile biten kelimeleri vezin gereği bir buçuk hece saymıştır: *varup çağırdı onu Lâyân kıızı*.

Aşağıda örneklerle açıklamaya çalışacağımız aruz hususiyetleri dışında mesnevide karşımıza çıkan istisnai aruz durumları da söz konusudur. Bunlar, bazı kelimelerin, beytin aruza uydurulması için farklı okunduğu durumlardır. Bu sözcükler şunlardır:

Dahi: Şair “*dahi*” sözcüğünü çoğu yerde vezne uydurmak için “dah” veya “dâh” şeklinde yazmıştır. Bu farklı yazımlar müellifin aslında “*dahi*” sözcüğünde olduğu gibi bazı Türkçe kelimelerde daha rahat hareket edebilmek için özellikle vokaller bakımından sözcükleri aruzun kapalılık-açıklık esasına göre yazmasından kaynaklanmaktadır. Atabey Kılıç, bu gibi durumların şairlerin aruz kusuruna düşmemek için tercih ettiğini belirtir ve bu gibi yazımları aruz imlası olarak tanımlar.¹²⁵

¹²⁵ Atabey Kılıç, “Aruz İmlası Üzerine Notlar”, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, V. 3/6, Fall 2008, s. 478.

Katna: Şair “*katına*” sözcüğünü veznin uzun geldiği ve aksadığı yerlerde bilinçli olarak “*katna*” şeklinde yazmıştır. Şair, böylelikle üç açık hece yerine bir kapalı bir açık hece kazanmış olur.

Metindeki aruz hususiyetleri beyit örnekleri ile şu şekilde açıklanacaktır:

İmâle: Çekme anlamına gelen imâle, kapalı hece gereken yerlerde açık heceyi biraz uzatarak okumaktır. İmâle, aruzda bir kusur kabul edilmektedir. Daha ziyade Türkçe sözcüklerdeki kısa heceli eklerde ve Farsça tamlamalardaki izafet kesrelerinde yapılmaktadır. İmâle-i maksûre ve imâle-i memdûde olmak üzere iki türlü imâle vardır.¹²⁶ Aşağıda yer alan örnek beyitte Şemsî, kalın harflerle yazılmış hecelerde imâleyle başvurmuştur:

Didi Ya‘ kûb var atanıñ katına
Zamānidur gel onuñg hıdmetine (T3b)

Vasl (ulama): Bağlayış, ulama anlamına gelen vasl sonu ünsüzle biten bir sözcüğü ondan sonra gelen ünlü harfine bağlamaktır. Vasl, yan yana iki açık gerektiği zamanlarda yapılmaktadır.¹²⁷ Şemsî, aşağıdaki örnekte mısraya açık hece ile başlaması gerektiği için “O-la-gaç” şeklinde vasl yapmıştır:

Ol ağaç taze vü ter bî-nazîrdür
Ki yoğ mânendi ‘ âlem içre gîrdür (T1b)

Med: Uzatma anlamına gelen med iki kapalı hece arasında bir açık hece bulunması gerektiğinde sonu bir uzun ünlü ve bir ünsüzle biten birinci heceyi imâleden biraz daha uzun okumaktır. İmâle, aruz kusuru sayılırken med bir ses sanatı olarak kabul edilmektedir.¹²⁸ Aşağıdaki beyitte şair ““Iys” kelimesinde med yapmıştır:

Ki ‘Iyş baydurur Ya‘ kûb faķîrdür
‘Azîzdür ‘Iyş ol Ya‘ kûb haķîrdür (T4b)

3.5. Eserin Dil ve Üslup Özellikleri

3.5.1. Eserin Dili

Şemsî’nin eseri 15. Yüzyıl Azerbaycan ve Çağatay Türkçesi dil özelliklerini ihtiva etmektedir. Zira eserin elde mevcut olan dört nüshası da yine aynı dil özelliklerinin bulunduğu coğrafyaya aittir. Ancak özellikle eklerde gözlemlendiği

¹²⁶ Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2013, s. 14.

¹²⁷ Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, s. 12.

¹²⁸ Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, s.14.

üzere Eski Anadolu Türkçesi özellikleri de görmek mümkündür. Bu bağlamda ağırlıklı olarak Azerbaycan Türkçesi özelliği gösterdiği için Azerbaycan Türkçesi sahası eseri olarak kabul edilebilir. Ekler ve değişimler göz önünde bulundurulduğunda ise geçiş dönemi eseri olarak da tanımlamak mümkündür.

Azerbaycan Türkçesi genel olarak İran, Kafkasya, Doğu Anadolu ve Irak Türkleri arasında kullanılan lehçedir. Osmanlı Türkçesi ve Çağatay Türkçesinin yanında kullanılan Azerbaycan Türkçesi, özellikle 14. Yüzyıldan sonra hâkim bir lehçe hâlini almıştır. Doğu-Oğuz lehçesi olarak bilinen Azerbaycan Türkçesi dil özellikleri bakımından bugün Osmanlı Türkçesi olarak anılan Batı-Oğuz Türkçesi ile oldukça yakın ilişki içerisindedir.¹²⁹

Şemsî'nin eserini kaleme aldığı ya da istinsah edildiği dönem göz önüne alındığında Azerbaycan Türkçesinin hâkim olduğu coğrafyada 15. Yüzyılda Karakoyunlular ve Akkoyunlular hüküm sürerken 16. Yüzyılda ise Safeviler hüküm sürmüştür.

Karakoyunlu ve Akkoyunlu hükümdarları Farsçanın yanında Türkçe eserler verilmesini teşvik etmişler hatta kendileri de Türkçe eserler ortaya koymuşlardır. Karakoyunlu hükümdarı Kara Yûsuf'un "*Hakiki*" mahlası ile yazmış olduğu Türkçe şiirleri mevcuttur.¹³⁰

Safeviler devrinde ise resmi dil Farsça olmasına rağmen Türkçe de kullanılmıştır. Hatta yine aynı dönemde Çağatay Türkçesi ile de eserler tercüme etmek bir moda gibidir. Özellikle Safevi hükümdarı Yakûb Han devrinde ülkede Türk edebiyatı ilerlemeye başlamıştır. Kendisi de şair olan Yakûb Han, âlim ve şairleri destekleyen bir yöneticidir. Meclisine dönemin önemli şairlerini davet edip onlarla hasbihal etmiştir.

Kısaca Azerbaycan Türkçesinin evrelerini aktardıktan sonra mesnevideki dil özellikleri yine örneklerden hareketle şu şekilde aktarmaya çalışılacaktır:

• Mesnevi içerisinde yer alan bazı kelimeler bugün Azerbaycan Türkçesi konuşulan bölgelerde hâlen kullanılmaktadır. Bu kelimelerden bazıları şunlardır: *Aparmak, tapmak, handan, yahşı, hamı.*

¹²⁹ Fuad Köprülü, *Edebiyat Araştırmaları-2*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1989, ss. 13-14.

¹³⁰ Üzeyir Aslan, *14-16. Yüzyıl Çağatay ve Azeri Edebiyatı*, s. 85.

• Azerbaycan Türkçesinde var olan “k” ve “h” seslerinin değişimi bir dil özelliği olarak görülmektedir. Bu değişimin olduğu kelimelerin bazıları şunlardır: *Bah(k)mak, uyh(k)u, kırh(k), korh(k)mak, sah(k)lamak.*

• “K” ve “h” seslerinin değişimi gibi karşımıza çıkan bir diğer ses değişimi ise “b” ve “m” seslerinin değişimidir. Bazıları şunlardır: *M(b)inmek, m(b)unlar, m(b)unuy, m(b)iñ.*

• Biraz önce bahsedilen ses değişimlerinin dışında eserde aynı sözcüklerin hem ses değişimine uğramış hem de uğramamış hâllerini görmek de mümkündür. Bu durum aslında eserin geçiş dönemi Türkçesi ile kaleme alındığını göstermesi açısından da oldukça önemlidir. Karşılaştırma yaparak örnekleri şu şekilde vermek meselenin izahı açısından daha doğru olacaktır: *Onung = aning, munung = bunung, onga = ona, mungda = bunda vb.*

• Azerbaycan Türkçesine has olmayıp bütün Türk lehçelerinde olan hatta günümüzde Anadolu ağızlarında da karşılaştığımız “y” sesinin düşmesi mesnevide de görülmektedir: *İgirmi, igit.*

• Geniş zamanın olumsuzu Çağatay Türkçesinde *-mAs* ekiyle yapılmaktadır. Teklik 1. şahısta Oğuz Türkçesinin etkisiyle zamirin eklediği *-mAzAm* biçimleri şeklinde de görülür. Örneklerine metinde rastlanmaktadır: *Bilmezem, dimezem, görmezem, koymazam.*

• *-An/* sıfat-fiil ekiyle *+dA* bulunma hâli ekinin birleşmesiyle *-(y)AndA* zarf fiil eki oluşmuştur. Azerbaycan Türkçesi dil özelliği olarak karşımıza çıkan bu ek Türkiye Türkçesinde *-ınca/ -ince* veya *-diğında/ -diğinde* anlamında fiili, zaman açısından niteleyen zarf görevli sözcükler oluşturur. Mesnevideki örnekleri şunlardır: *Açanda, idende, irişende.*

• Özellikle Çağatay Türkçesinde karşımıza çıkan ünsüz ikizleşmesini mesnevide görmek mümkündür. Bu ünsüz ikizleşmesi Çağatay Türkçesinde çoklukla sayılarda görülmektedir.¹³¹ Bu ses olayına örnekler şunlardır: *Yeddi, tokkuz, sekkiz.*

• Mesnevide 2. teklik şahıs emir ekleri Çağatay Türkçesi ve Eski Anadolu Türkçesindeki gibi *-gıl/-gil* şeklindedir: *Digil, bilgil, yapgil.* Ancak bu eklerin tamamı metin içerisinde ince sıradan olarak yazılmıştır. Kelimenin kökü kalın olsa bile ekler -

¹³¹ Mustafa Argunşah, *Çağatay Türkçesi*, Kesit Yayınları, İstanbul 2014, s. 97.

gil şeklinde yazılmıştır. Bu da aslında Çağatay Türkçesi dil özelliği olan büyük ve küçük ünlü uyumunun yer yer terk edilmesinden kaynaklanmaktadır. Kelime örnekleri ise şunlardır: *Dutgil, salgil, bilgil, işitgil*.

- Karahanlı ve Harezmi Türkçesi devrinde *-pan* olarak kullanılan zarf fiil eki Çağatay Türkçesi döneminde *-ban/-IbAn/-UbAn* olarak kullanılmaktadır. Metinde ise daha ziyade ünsüzle biten fiillere *-UbAn* şekli ile gelmiştir: *Varuban, aluban, gelüben* vb.

- Çağatay Türkçesinde *-Up* zarf fiil eki, ünlü ile biten fiillere yardımcı ünlü almadan; ünsüzle bitenlere ise yuvarlak ünlü alarak gelmektedir. Öğrenilen geçmiş zaman çekiminde ise *-dUr* yardımcı fiili ile birlikte kullanılarak *-UpdUr* şeklinde de mesnevide karşımıza çıkmaktadır: *Olupdur, geliüpdür, bildirüpdür* vb.

- Türkçede bildirme eki, geniş ve şimdiki zaman çekiminde *-durur* olarak kullanılır. İsimlere *+dir* anlamı da katan *-durur*, bildirme eki olarak da kullanılmıştır. Hatta zaman zaman şahıs zamirleri de bu eki almaktadır. Metinde bunlarla ilgili örneklerden bazıları şunlardır: *Bahubanı durur, olmuş durur, Lâyân-durur, miyân-durur* vb.

- Belirtme durumu eki Çağatay Türkçesinde çoğunlukla *+nI* şeklinde kullanılmaktadır. 1. ve 2. şahıs eklerinde *+nI* şeklinde iken 3. kişide *+n* eklenmesi ile oluşmaktadır. Örneklerden bazıları şunlardır: *Sizni, hasedni, hazerni, odın* vb.

- Eski Anadolu Türkçesi döneminde de görülen zarf fiil eki *-ıcak/-icek* zaman bildirmek işlevine sahiptir ve *-ınca/-ince* anlamında kullanılmaktadır.¹³² Mesnevide *-ınca/-ince* kullanımına sıklıkla rastlanmaktadır: *göricek, eydicek* vb.

- Çağatay Türkçesinde ilgi durumu ekinin *+nİñ/ +nuñ, +İñ/+Uñ* şekli olabildiği gibi *+nInğ/ +nUnğ* şeklinde de kullanıldığı görülmektedir. Mesnevide de ekin *+nİñ/ +nUñ, +İñ/ +Uñ, +nInğ/ +nUnğ*, hâllerini görmek mümkündür. Metinde ek, geldiği kelimenin düzlük-yuvarlık uyumuna uymayıp düzlüğünü genel olarak korumuştur. Mesela kişi zamirine *+İñ* biçimiyle gelebilen ek, metinde aynı kelimeye hem *+İñ* hem de *+nInğ* biçimde gelmiştir. İlgili örnekler şunlardır: *Mununğ, halkınğ* vb.

- Daha ziyade Eski Anadolu Türkçesi dil özelliği olan 1. şahıs çoğul dilek, istek ve temenni bildiren *-(y)AvUz* eki Yûsuf u Züleyhâ'da da kullanılmıştır. Örnekleri ise

¹³² Süleyman Kaan Yalçın, *Azerbaycan Türkçesi Grameri*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2018, s. 354.

şu şekildedir: *Kılavuz, koyavuz, bogazlayavuz, idevüz vb.*

- Eski Anadolu Türkçesinde hâkim gelecek zaman eki *-IsAr* olarak karşımıza çıkmaktadır: *Olısar*. Yine aynı şekilde *-AsI* fiil eki de şahıs eklerini alarak çekimli fiil gibi kullanılmıştır: *Olası*.¹³³ Şemsî'nin eserinde de bu kullanımlara rastlanır: *Gidesi, gelesi, olası, olısar vb.*

- Eklendiği fiile *-Inca* anlamı veren Çağatay Türkçesi dönemi eklerinden olan *-gaç/ -geç, -kaç/ -keç* ekleri Şemsî'nin mesnevisinde yer alır: *Görgeç, irgeç, işitgeç vb.*

- İlerleyici ünlü benzeşmesi olarak tanımlanan iki heceli kelimelerde ikinci hecedeki düz ünlülerin yuvarlaklaşmasının örnekleri metinde mevcuttur: *Boyin, koyın*.

- Ünlü ile biten isimler ünlü ile başlayan bir kelime ile birleşince ikinci kelimenin ünlüsü düşmektedir. Buna örnek olan “*bu ol-*” ve “*bol-*” değişimine mesnevide rastlamak mümkündür. “*bu olmuş*” kullanımına “*bolmuş*” şeklinde bir değişim de metinde yer almaktadır.

- Yönelme durumu eki *+gA/ +kA/ +A* Çağatay Türkçesinde sebep, belirtme, istek, yön ve yaklaşma işleviyle kullanılır. Ünlülerden sonra *+gA*, tonsuz ünsüzlerden sonra *+kA* biçiminde gelerek ünsüz uyumuna uymaktadır. Türkçe ve alıntı kelimelerde ünsüz uyumuna uymayan örnekleri de söz konusudur. Mesnevide *+gA, +A* ekinin belirtme, istek, yaklaşma gibi işleviyle kullanıldığı örneklerden bazıları şunlardır: *Gönglünga, 'âlemga, bize, vb.*

- Nadir de olsa zaman zaman Doğu-Oğuz Türkçesinde karşılaşılan “*h*” sesi türemesine metinde rastlanılmaktadır: *Dı(hş)aruya*.

- Çağatay ve tarihî Azerbaycan Türkçesi dönemlerinde zamirlerin eserlerin yazıldığı coğrafyaya göre birden fazla biçimi bulunabilmektedir.¹³⁴ Bu kullanım biçimine Şemsî'nin eserinde de tesadüf etmek mümkündür. Mesnevi incelendiğinde özellikle 1. teklik ve 3. çokluk kişi zamirlerinin değişik biçimleri ile karşılaşılmaktadır. *olar/anlar/* veya *olarda/anlarda* gibi aynı anlama gelen kelime iki farklı biçimde yazılmıştır. Tebriz nüshasında 1. teklik kişi zamiri *mana* şeklinde geçerken aynı beyitte Erivan nüshasında *maņa* olarak da geçebilmektedir. Farklı zamirler için de benzer kullanımlar söz konusudur. Mesnevide hem kişi hem de işaret zamirleri değişik

¹³³Mustafa Özkan, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2013, s. 138.

¹³⁴ Argunşah, *Çağatay Türkçesi*, s. 139.

biçimlerde kullanılmıştır.

- Geçiş dönemi eseri olduğu düşünülen mesnevide aynı kelimenin farklı yazımları ile karşılaşmak da mümkündür. Bu aslında genel olarak “n” sesi ile alakalıdır. Aynı sözcükte “n” sesi yer yer “nun” ن ile karşılanırken bazen de “kef” ك ile karşılanmıştır. Örneğin “gözinden” ve “göziñden” kelimelerinin ilkin de “n” sesi “nun” ile sağlanırken ikincisinde “kef” ile sağlanmıştır.

- Bazı sözcüklerin yazımı ile ilgili hatalar göze çarpmaktadır. “ölmeliğinden” kelimesi “ölmeliğindan” şeklinde “g” sesi ince ve “kef” ile yazılması gerekirken kalın ses “gayın” ile yazılmıştır. Yine kurt anlamına gelen “z’ib” kelimesi bazen metinde “zib” şeklinde yazılmıştır.

- Bilinen geçmiş zaman eki -di/-du şeklindedir. Bu ek metinde ünlü uyumuna tam olarak uygun şekilde yazılmamıştır. 1. teklik şahıs eki yuvarlaklaşma temayülünde olsa da eserin içerisinde bununla ilgili bir istikrar söz konusu değildir. Yine teklik 2. şahısta da düzlük-yuvarlaklık uyumu olması gerekirken eser içerisinde aynı kelimedede bile yazım farklılığı görülmektedir. Bu yazım farklılığı görmezden gelinerek mesnevi içerisinde çoğunluğu dikkate alıp 1. teklik şahısta yuvarlak, 2. teklik şahısta ise düz kullanım tercih edilmiştir.

15. Yüzyılın sonlarına doğru kaleme alınan mesnevide hem dil hem de üslup özellikleri metin içerisinde değişiklikler göstermektedir. Klasik şiirin en önemli mevzularından olan Yûsuf kıssasını Şemsî, halk diline yakın bir dil ile nazmetmiştir. Halk dilini kullanarak başarılı bir tahkiyeyle anlatmak istediği temel konuyu küçük konularla zenginleştirmiştir. Konu içinde konu vererek özgün bir eser ortaya koymuştur. Eserin temel konusu Yûsuf olsa da metni zenginleştiren başkaca hikâyeler de mesnevi içerisinde yer almaktadır. Mesela 15. Yüzyıla gelinceye kadar Yûsuf kıssalı mesnevilerde genel olarak Yûsuf’un peygamberliğine odaklanılmış ve Züleyhâ ile olan münasebeti kısa tutulmuştur. Şemsî’de ise Yûsuf ile Züleyhâ’nın aşkı öne çıkmış ve şair özellikle aşkla ilgili mevzuların geçtiği yerlerde klasik üslup sayılabilecek üslubunu göstermiştir.

Şairin eserini inşa ederken kutsal kitaplardan yararlandığı bilinmektedir. Ayrıca bunların dışında tefsirlerden de yararlandığını kendisi şu ifadelerle belirtmiştir:

Tevârihdenġ (E: tefâsirden) kışşadanġ muni ġamı
Götürdüm kıldum men tamâmı (T107a)

Kısmen halk üslubu ile yazılan mesnevîde özellikle destanlarda karşımıza çıkan uyku ve rüya epizotları mesnevînin tamamına hâkimdir. Yine mesnevî içerisinde yer alan bazı gazeller, koşma nazım biçimini andırmaktadır. Halkbilimi araştırmacılarının da belirttiği gibi Yûsuf kıssası, yazılı klasik Türk edebiyatından önce sözlü halk edebiyatının önemli bir ürünüdür.

Yûsuf ve Züleyhâ mevzusunda kaleme alınan mesnevîlerin temel içeriklerini mutlak güzellik, zorluğa karşı çözüm, edep, Allah'a sadakat, sabır, aklın kudreti, baba-evlat diyalogları, âşık ve sevgili muhabbeti, mütevazı olmak, kötü fikre karşı gelme, geleceği rüya ile görmek, Allah'ın yolundan sapmamak gibi konular oluşturmaktadır. Şemsî de bahsi geçen bu meseleleri kendi zihin süzgecinden geçirerek orijinal sayılabilecek bir eser ortaya koymuştur. Şair, ahlakî ve manevî değerleri beşerî duygularla tasvir ve terennüm etmiştir. Ona göre hayır, güzellik, hak, mertlik, adalet, temizlik gibi toplumsal değerler işlenmiş ve bu işlenen değerler, zıtlarına göre her zaman kazanmıştır.

Bahsi geçen mevzular içerisinde eser, öncelikle bir aşk mesnevisidir. Şair kendi kahramanları ile bunu sık sık dile getirmiş ve sonuç olarak irfânî aşkı öne çıkarmıştır. Şaire göre aşk, Allah aşkıdır. Dünyadaki canlı ve cansız bütün varlıklar ona göre Allah aşkını en içten yaşarlar. Şair, aşkı o kadar detaylı işlemiştir ki ona onlarca ad verir. Ancak aşk yakıcıdır ve âşık olan kimse mesnevîye göre yanar.

Dahî ol 'ışkın odı artuk olalı

Dahî bu ter vücûdı derde doldı (892)

Şairin eserinde ortaya koyduğu fikirlerden biri de adalet konusudur. Mesnevîde yer alan yüksek mevkideki kişilerin hemen hemen hepsi adaletli kişilerdir. Onların adaletli oluşlarına dair muhakkak bir hikâye vardır. Şairler ve nâsirler, toplumun aydın kişileri olarak edebiyatın her döneminde adalet konusuna değinmişlerdir. Devlet adamları da bu şairlere önem verir ve onları büyük oranda desteklemişlerdir. Bundaki önemli saiklerden biri aslında şairleri etraflarında toplamak isteğidir. Çünkü bir şair, kalemi ile hem övme ve hem yerme yeteneğine sahiptir. Bu kudrete sahip şairler, adaleti elinde bulunduran kimselere her zaman adaletli olmaları yönünde seslenmişler ve bu konuda şiirler kaleme almışlardır. Şemsî de bu şairler gibi adalet meselesinden sık sık bahsederek devrinin hükümdarından adalet istemiş ve eser içerisinde de bunu dile getirmiştir. Bu adalet bireysel değil, toplumsal adalettir.

Şair insan karakterine dâhil başka hususları da ön plana çıkarmıştır. Bunlardan biri de emanete ihanet edilmemesidir. Zaten Yûsuf'un başına gelenlerin başlıca sebebi de budur.

Şemsî'nin eserinde yer alan Züleyhâ için ayrıca bir parantez açmak gerekir. Çünkü onun çizmiş olduğu Züleyhâ karakteri kutsal kitaplardakinden oldukça farklıdır. Dinmek bilmeyen aşkı ile babasına, kanunlara, örfе, adete ve ahlak kurallarına aldırış etmeden hedefi doğrultusunda o gün için çılgınca sayılabilecek şeyler yapmıştır. Cezalandırılmış ve aynı zamanda rezil olmuştur. Fakat o ne düşüncesinden vazgeçmiş ne de aşkını gizlemiştir. Şair de bu azminin ödülünü mesnevinin sonunda ona vermiştir.

Halk dili öne çıksa da klasik şiirin özelliklerini de eserde görmek mümkündür. Şairin sade Türkçe ile kaleme aldığı eserinde Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalara da rastlanır. Bunların çoğu ise bugün bizim de kullandığımız sözcükler ve tamlamalardır. Eserin yazıldığı dönem dikkate alınıp kendinden önce gelen benzer türdeki mesnevilerle karşılaştırıldığı zaman hem epizm hem de lirizm bakımından bir ilerleme ve başarı olduğu görülecektir.

3.5.2. Eserde Geçen Atasözleri, Deyimler ve Hadisler

Atasözleri ve deyimler, bütün dillerde mevcuttur. Hatta atasözleriyle deyimlerin bir dilden başka dile geçtiği de görülmüştür. Türkçede eskiden beri *sav*, *mesel* gibi sözcüklerle anılan atasözleri ve deyimler, kapsamlı olarak incelenmiş, üzerlerine araştırmalar yapılmış ve sözlükler hazırlanmıştır.

Atasözleri, geniş halk yığınlarının yüzyıllar boyunca yaşadıkları tecrübeleri kalıplaşmış sözlerle ifade etmektedir. Zaman zaman bu kalıplaşmış ifadelerde bazı kelimeler eş ve yakın anlama gelen kelimelerle değiştirilse de cümlenin anlamı aynı kalmıştır. Az söz ile çok şey anlatmanın bir yolu olan atasözleri aslında uzun süren gözlemler sonucu ortaya çıkmıştır.¹³⁵ Deyim ise bir durumu daha dikkat çekici hâle getirmek için sözcükleri çoğunlukla gerçek anlamından uzak olacak şekilde kullanmaktır. Deyimlerde de maksat atasözlerinde olduğu gibi az sözle çok şey

---

¹³⁵ bkz.: Seyfettin Altaylı, "Atasözü ve Deyimler Arasındaki Farklar", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, C. 25, S. 25, ss. 125-134; Aydın Oy, "Atasözü", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 4, ss. 44-46.

söylemektir.¹³⁶

Sözün daha vurucu ve akılda kalıcı olması için hem divan şiirinde hem de Türk edebiyatının diğer alanlarındaki sözlü ve yazılı metinlerde deyimlerin ve atasözlerinin kullanımına özen gösterilmiştir. Özellikle divan şiir geleneğinde atasözleri ve deyimleri kullanmak bir maharet olarak kabul edilmiştir. Bu bir bakıma zaruretler sonucu ortaya çıkmıştır. Çünkü şairin söylemek istediği veya vermek istediği manayı söyleyebileceği alan kısıtlıdır. Anlamın çoğunlukla beyit ile beraber bitiyor olmasından dolayı, şairler çizmek istedikleri tasviri veya vermek istedikleri mesajı ancak atasözleri ve deyimler sayesinde daha hızlı vermişlerdir. Ayrıca estetik açısından da bakıldığında atasözü ve deyim “*az sözle çok şey anlatmak*” isteğinde olan şairler için de iyi bir seçenektir.

Şairler, anlamı güçlendirmek için atasözlerinden ve deyimlerden istifade ettikleri gibi hadislerden de istifade etmişlerdir. Hadisler, Hz. Peygamber’in bir durum ve olay için söylemiş olduğu sözleri olarak tanımlanır. Bu sözler ve davranışlar raviler tarafından ezberlenmiş, kaleme alınmış ve günümüze kadar aktarılmıştır. Şairler de Müslümanlar için önemli olan bu hadisleri şiirlerinde yer vermişlerdir. Bu, hem şairlerin İslam dinine önem vermelerinden hem de anlatmak istediklerini anlatmakta kolaylık sağlamasından kaynaklanmaktadır.

Bütün bu bahsi geçen edebi zenginlikler Şemsî’nin mesnevisinde de yer alır. Bakıldığı zaman divan şiirinin henüz olgunlaşmaya başladığı döneme ait olan Yûsuf u Züleyhâ’da irsâl-i mesel örneği sayılabilecek atasözlerine, iktibas örneği sayılabilecek hadislerle ve Türkçe deyimlere rastlamak mümkündür. Özellikle deyimler açısından zengin olan eserde atasözlerine ve hadislerle daha az rastlanmaktadır. Deyimler, mesnevide daha ziyade mısra sonlarında yer almakta olup bir mısra içerisine sığdırılmıştır. Atasözleri ise bir beytin iki mısrasına sığacak şekli ile mesnevide yer alır ve deyimlere göre oldukça az kullanılmıştır. Tespit edilebildiği kadarı ile yine örnekler arasında atasözleri de bulunmaktadır. Hadislerin ise bütün hâlinde mesnevi içerisinde yer aldığı tespit edilememiştir. Ancak bazı hadisleri andıran veya hadisleri kısmen içeren beyit veya mısra örnekleri de yer almaktadır. Ayrıca atasözlerini andıran ancak atasözleri ve deyimler sözlüklerinde yer almayan ifadeler de mesnevide mevcuttur. Bu ifadeler genellikle okuyucunun hisse çıkarması için söylenen sözler

---

¹³⁶ Ahmet Turan Sinan, “Deyim Kavramı Üzerine Notlar-I”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 18, S. 2, Elazığ 2008, ss. 91-98

olarak karşımıza çıkmaktadır.

Deyimlerde bazı sözlüklerin eş veya yakın anlama gelecek sözcüklerle yer değiştirdiği bilinmektedir. Örnekler tespit edilirken “eş ve yakın anlamlı sözcük değişimi” esası göz önünde bulundurulmuş ve değişim varsa da örnekler arasında yer verilmiştir. Ayrıca bir deyim birkaç defa kullanılmışsa da sadece bir örnek vermekle iktifa edilmiştir. Çünkü burada belirtmek istenen husus, eserin özellikle deyimler açısından zengin bir eser olduğunu vurgulamaktır. Bu atasözleri ve deyimler tespit edilirken Türk Dil Kurumunun çevrim içi sözlüğünden ve Ömer Asım Aksoy’un¹³⁷ iki cilt hâlinde hazırlamış olduğu Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’nden yararlanılmıştır.¹³⁸

- (Deyim: Açığa çıkarmak) Bu sırrı *fāş kılma* kıl nihānī (1434)
- (Deyim: Ağzı dili tutulmak) Bu söz hafvından ol *dili dutuldu* (376)
- (Deyim: Ağzındaki baklayı çıkarmak) *Kelāmi fetḥ kıldı* ol zamānı (367)
- (Deyim: Ağzının suyu akmak) Şekerdür sözlerüm *ter it dimāği* (313)
- (Deyim: Ah etmek) *İdüp āh* yaşile doldurdu gözi (91)
- (Deyim: Akli başına gelmek) Gehī ‘*aklı gelürdi* geh varurdu (412)
- (Deyim: Akli başından gitmek) Özinden *gitdi ‘aql[ı] gitdi başdan* (373)
- (Deyim: Allah’ın hikmeti) Gör imdi seṅg *İlāhıṅg ḥikmetini* (1100)
- (Deyim: Bağrı yanmak) Ki *yandı bağı* yaş doldu gözine (482)
- (Deyim: Yola baş koymak) Oğul yolında *koydum cānile ser* (813)
- (Deyim: Baş ağrımak) *Hasedden başı ağrıdı* Rübīlīṅg (162)
- (Deyim: Baştan ayağa) Yanardı cānı *başdan ökçesine* (512)
- (Deyim: Canı yanmak, yaş dökmek) Gözünden *tökdi yaşı yandı cāndan* (233)
- (Deyim: Canını yakmak) Ne ağlar belki *cānın dağlar* idi (465)
- (Deyim: Ciğerini yakmak) *Ciger biryān olupdur* ḥasretinṅden (2208)
- (Deyim: Çıkmaza girmek) Ki ondan özge bilgil *hiç yöṅg yolu* (76)

¹³⁷ Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İnkilap Yayınları, İstanbul 1993.

¹³⁸ Örneklerde yer alan numaralar beyit numaralarıdır.

- (Deyim: Damarı kurumak) *Ƙurudı ƙan damarlar oldı hem süst* (27)
- (Deyim: Derde düşmek) *Devāsız derde çün oldı giriftār* (884)
- (Deyim: Dert kesilmek/olmak) *Vücūdi ‘ işķile pür-derd boldı* (871)
- (Deyim: Dile getirmek) *Getür söyle anı bir bir zebāna* (258)
- (Deyim: Dili açılmak) *Şabīniŋ çünki fetħ oldı zebānı* (1426)
- (Deyim: Dili tutulmak) *Didiler dāyeler ki ebsem olgil* (973)
- (Deyim: Diline pelesenk etmek) *Yazar Yūsuf adını ol diline* (738)
- (Deyim: Dua almak) *Falān gün gel ƙılam saŋga du‘ālar* (42)
- (Deyim: Duası tutmak) *Ƙabül oldı du‘āsı ƙıldı taşdıķ* (603)
- (Deyim: El katmak) *Atadan ƙorħuban el ƙatmaz* idi (68)
- (Deyim: Elinden almak) *Çü ‘ Iyş aldı elinğden māl yeksān* (73)
- (Deyim: Elini kesmek/El çekmek) *Ki kesdi māl ü mülkinden elini* (71)
- (Deyim: Gark olmak) *Bu fikre ğark oldı çün peyamber* (224)
- (Deyim: Gece gündüz bilmemek) *Bu idi dir temennām şubħ u şāmı* (94)
- (Deyim: Gizli tutmak) *Bu sırrı fāş ƙılma ƙıl nihānī* (1434)
- (Deyim: Gönlünü hoş etmek) *Bu men biçāre-yi dil hoş ƙıldı* (1582)
- (Deyim: Gönül vermek) *Ki Yūsuf sevgüsüyle gönğli dolmuş* (201)
- (Deyim: Gözüne girmek) *Çü Yūsuf girdi onuğ bir gözine*
- (Deyim: Gözünü üstünden ayırmamak) *Gözinden Yūsufı bir lağza ƙoymaz*
- (Deyim: Gözyaşı dökmek) *Velī tökdi gözinden yaşıla dem* (808)
- (Deyim: Helallik dilemek) *Bulardan hem ğalāllığı dileyüm* (1117)
- (Deyim: Hile yapmak) *Saŋga çoğ ğıle birle mekr ideler* (285)
- (Deyim: İcazet almak) *İlāhumdan icāzet almışam men* (130)
- (Deyim: İftira atmak) *Velikin bize bühtān eylediler* (792)
- (Deyim: İman getirmek) *Getürsen ger imān olursun üce* (132)
- (Deyim: İzin almak-izin vermek) *Ne işdür ola buyruğ olmayınca* (25)

- (Deyim: Kadrini bilmek) Çü *kadrin bilmedi* Mâlik-i câhil (1251)
- (Deyim: Kana boyamak/bulamak) *Ḳılahum gönğlegin âlûde der-hûn* (695)
- (Deyim: Kanlı yaş dökmek) Tökerdi *gözlerinden kan yaşını* (514)
- (Deyim: Kapı dışarı etmek) *İşikden sürme* mahrûm sâyili sen (191)
- (Deyim: Kendine gelmek) Şabâh oldu *özine geldi* Ya^c kûb (728)
- (Deyim: Kerem buyurmak) *Kerem kıl* koy menüm ferzendlerimni (2397)
- (Deyim: Kulak vermek) *Ḳulağ dut* zevklen andan işitgil (3)
- (Deyim: Mesken tutmak) Gelüben bir arayı *kıldı mesken* (119)
- (Deyim: Murada ermek) *Murādum hâşıl oldu* hâşıl oldu (669)
- (Deyim: Müjde vermek) Onğa çün *müjdegānı söylediler* (144)
- (Deyim: Nasihat etmek) *Naşîhat* sözünü çok *söylediler* (981)
- (Deyim: Nedamet getirmek) *Nedāmet eyledi* ol dem nidādan (1306)
- (Deyim: Nurla dolmak) N'olaydı ki vücûdı *nûr olaydı* (1472)
- (Deyim: Oyun etmek) Bularınğla bu *mekr oyında idi* (497)
- (Deyim: Rahat olmak) Didi ki dayısına *olgil āgāh* (114)
- (Deyim: Rezil rüsva olmak) Buları gör ki ne *rüsvāy oldu* (1509)
- (Deyim: Selam vermek) Dayısı *katına virdi selāmı* (88)
- (Deyim: Selam yollamak) Onğa menden *irişdürgil selām* (77)
- (Deyim: Selamete çıkmak) *Ḳalasin saḳ selāmet* o mekānda (78)
- (Deyim: Sitem etmek, sitemde bulunmak) Urar Yüzine *sitem eyler* dilinden (502)
- (Deyim: Sükûnet bulmak, sessiz kalmak) Özüni bir zamān *hāmūş kıldı* (357)
- (Deyim: Şahit tutmak) *Ḳamusı doğruluğ itsün* *katınğda* (826)
- (Deyim: Şöhret salmak) Cemāli *çāvı dutdı* halkı yeksān (154)
- (Deyim: Şüphe etmek) Yaḳındür bu sözüm *kılma güimānı* (786)
- (Deyim: Takati kalmamak) Velîkin n'eyleyim hiç *tāḳatum yoḥ* (1912)

- (Deyim: Tedbir almak) Bu işe hîle ne *tedbîr idevüz* (692)
- (Deyim: Tefekküre dalmak) Bu nev' ile *tefekkiir kıldı* Ya' kûb (223)
- (Deyim: Temenna etmek) *Temennâ kıldı* durdı dapusına (176)
- (Deyim: Teslim etmek) Kamusın Yūsufa ol *kıldı teslîm* (160)
- (Deyim: Uykuya dalmak) Çü *irdi uyhu* onunġ gözlerine (218)
- (Deyim: Yana yana istemek) *Çağırdı* Yūsuf ol *yâne yâne* (1639)
- (Deyim: Yaprak gibi titremek) *Varağ teg titrer* idi gül vücûdı (517)
- (Deyim: Yerine geçmek) Adı Şafâ kızın *yirine viridi* (99)
- (Deyim: Yol göstermek) Çü Ya' kûba anası *söyledi yol* (79)
- (Deyim: Yoluna çıkmak) *dururdu* Yūsufunġ *yolu yânında* (1875)
- (Deyim: Yolunu beklemek/gözlemek) Ki nâ-geh ihveti *yolına bahdı* (713)
- (Deyim: Yüreğine ateş salmak) *Firâk odına* düşüp *yandı cânı* (1535)
- (Deyim: Yüreğini dağlamak) Hasretile *cân ü cismin dağladı* (409)
- (Deyim: Yüz çevirmek) Ki *yüz döndürmezem* şanma menî' yem (1500)
- (Deyim: Yüzü kızarmak) *Kızardı yüz* ter oldı derinden (1409)
- (Deyim: Zayıf düşmek) İrişüp yine *zayfa düşdi* kāmı (126)
- (Kalıplaşmış söz: Eşi benzeri olmamak) *Cihānda gör gele o bî-meşeldür* (105)
- (Atasözü: Vakit nakittir.) Ki elden *gidesidür vaqt-i firşat* (194)
- (Atasözü: Bugünün işini yarına bırakma.) *Bugün çün var elinġde hayr itgil* (195)
- (Atasözü: Mazlumun ahı yerde kalmaz.)
 Gedāya kim ki kılmasa terahhüm
Ki olur hâl[i] düşvâr kâr[i] mazlûm (188)
- (Atasözü: Başa gelen çekilir.) Bir işdür *başa geldi n'idelüm* çün (695)
- (Atasözü: Bülbülü altın kafese koymuşlar “ah vatanım” demiş.)
Cehennem olandan bir kafesdür
Firkat de kamu cānda nefesdür (416)

- (Atasözü: Dünyada tasasız baş bostan korkuluğunda olur.) *Cihānda kimse dāyim olmadı şād* (254)

- (Atasözü: Beterin beteri var.) *Firākınġ dahı var-durur firākı* (2347)

- (Atasözü: Arkadaşını söyle sana kim olduğunu söyleyeyim.) *Hasūd olan hasūdunġ ākilidür* (350)

- (Atasözü: Arif olan anlar.) Gel iy cān ‘*ārif isenġ sözi dinġle* (187)

- (Atasözü: Meyve veren ağaç taşlanır.) Ki *āmāc olana pes atulur oġ* (249)

- (Atasözü: Sabreden derviş muradına ermiş.)

*Ki şabrile dil-kār hāşıl oldı
Ki şabrile kamular vāşıl oldı* (987)

- (Atasözü: Akıl yaşta değil baştadır.) Ki sen seninġ *yaşda giçi yolda ulu* (354)

- (Atasözü: Gül dikensiz olmaz.) Ne *güldür ki katında hār[i] olmaz* (248)

- (Atasözü: Hatasız kul olmaz.) Ne *kul ola onunġ yoġdur hatāsı* (246)

- (Hadis: Laf taşıyan cennete giremez.) *Habercininġ yiri oldı cehennem* (835)

- (Hadis: Kişi sevdiği ile beraberdir.)

*Ne sağdur ki cihānda sayru olmaz
Ki gönġli isteginden ayru olmaz* (244)

3.5.3. Eserde Edebî Sanatların Kullanımı

Yûsuf u Züleyhâ konusunu Kur’ân-ı Kerîm’den alan öğüt verici ve öğretici bir mesnevidir. Öğretici bir konu olmasından ötürü Şemsî’nin Yûsuf u Züleyhâ’sında edebî sanatlara diğer edebî türlere göre öğretici metinlerin tamamında olduğu gibi daha az dikkat edildiğini söylemek mümkündür. Şemsî, eserini yazarken mesnevi kurallarına oldukça dikkat etmiştir ama temel prensibi öğreticilik olduğu için sade bir Türkçe tercih etmiştir. Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalara sık sık başvurmamıştır. Kullandığı Arapça ve Farsça kelimeler de o zaman Türkçesi için halkın kullanmış olduğu yaygın sözcüklerdir.

Klasik mesnevi geleneği içinde 13 ve 14. Yüzyıllarda halk dili ağır bassa da 15. Yüzyıldan sonra lirik üslup artık Türkçenin lehçelerinde kendisini göstermeye başlamıştır. Ancak Şemsî yine de halk üslubuna daha yakın bir poetika gözetmiştir. Şemsî’nin eseri klasik üslup ile şifahi halk üslubu kavşağında yer alan bir mesnevidir.

Şair muhtelif kaynaklardan yararlanarak renkli hâdis ve olaylar aktarmıştır. Yer yer ayetlere, hadislere ve özellikle Türk kültüründe önemli yeri olan atasözleri ve deyimlere de yer vererek folklorik öğelere de değinmiş ve eserini zenginleştirmiştir. Özetle şairin temel kaygısı öykülemek istediği konuyu açık ve anlaşılır bir şekilde okuyucuya aktarmak olduğu için süslü ve sanatlı bir dil kullanmamıştır. Ancak yine de metinde önemli oranda edebî sanat kullanımını söz konudur. Bu sanatlar aşağıda örneklerle açıklanmaya çalışılacaktır.

İktibas: Konunun dinî temelli bir hikâye olması şairin *iktibaslara* başvurmasına neden olmuştur. Şair özellikle hikâye içerisinde öğüt vermek istiyorsa iktibasa başvurmuştur. Örnek beyitte yer alan “*lâ tenhar*” Duha sûresinin 10. ayeti içerisinde geçmektedir. Mealen “*Sakın isteyeniyi azarlama.*” anlamına gelir. Yakûb peygamber kapılarına gelen aç kişiyi geri döndüren oğullarına tembih için “*kapıya gelen aç kişiyi geri göndermeyin*” der. Şair de bu öğüdü pekiştirmek için ilgili ayetten iktibasta bulunur.

Didi **lâ tenhar** oñga mâyil isenğ
İşikden sürme maħrûm sâyili sen (191)

Teşbih: *Teşbih*, iki şey arasında benzerlik ilgisi kurmaktır ve klasik şiirin en sık göze çarpan edebî sanatlarından biridir. Şemsî de sık sık teşbihe başvurmuştur. Aşağıdaki örnekte Yûsuf’un meşhûr güzelliğine değinen şair, onun yüzünü “*güle*” benzetmiştir.

Ṭapanca urdılar ol **gül yüzine**
Ki yandı bağrı yaş doldı gözine (482)

İstiâre: *İstiâre*, bir sözün benzetme amacıyla başka bir sözün yerine kullanılmasıdır. Aşağıda yer alan beyitte geçen “*serv*” kelimesi bu sanata örnektir. Şair, Yûsuf’un boyunu serviye benzetmiştir. Burada benzetme öğelerinden sadece kendisine benzetilen “*serv*” kelimesi kullanılmıştır.

Ḳamu ‘âlem mañga iy **serv**-i ra‘ nâ
Hemân zindân olupdur ḥasretinğden (2211)

Kinaye: *Kinâye*, gerçek ve mecazî anlamı bulunan bir sözü gerçek anlamı da geçerli olacak şekilde mecazî anlamıyla kullanmaktır. Aşağıda yer alan beyitte geçen “*bağrın dideler*” ifadesi de gerçek anlamı (bağrını parçalamak) olan bir sözdür; ancak şair onu mecaz anlamı (ayrılığa zorlamak) ile kullanmıştır. Şair, Yûsuf’u unutması için zindana atılan Züleyhâ’nın ayrılığa zorlanışını “*bağrın dideler*” sözü ile ifade etmiştir.

Burada “*bağrın dideler*” ifadesini gerçek anlamı olan “*bağrını parçalamak*” olarak düşünmek mümkün değildir. Çünkü burada Züleyhâ’yı zindana kapatan kişi Züleyhâ’nın babasıdır ve kızının aşk derdine çare bulmak için zindana kapatmıştır.

Revân dutup anı zencîrleyeler
Ki ol ‘ışk esîri **bağrın dideler** (902)¹³⁹

İrsâl-ı mesel: *İrsâl-ı mesel*, anlamı kuvvetlendirmek için şairlerin atasözü veya vecize kullanımına başvurmasıdır. Şemsî de beyitlerinde atasözlerini andırarak ifadeler kullanmıştır. “*Bugünün işini yarına bırakma.*” atasözüne benzer bir ifadeyle “*bugün çün var elingde hayr itgil*” cümlesiyle içinde bulunan anın doğru an oluşuna dikkat çekmiştir.

Bugün çün var elingde hayr itgil
Ki d’anğla onunğ ile seyr itgil (195)

İstifhâm: *İstifhâm*, duygu ve düşüncüyü daha etkileyici yolla vermek için soru sorma sanatına denilir ve cevap şartı aranmaz. Örnek beyitte Mısır Azizi’nin Züleyhâ’ya sorusu istifham örneğidir. Yûsuf’u elde etmek isteyen Züleyhâ onun gömleğini yırtmış ve Yûsuf’un kendisini taciz ettiğini iddia ederek Yûsuf’a iftira atmıştır. Bunun üzerine de Aziz “*var mı güvâhın (şahidin)*” diyerek olayı aydınlatmak için Züleyhâ’ya soru sormuştur.

Züleyhâya didi **var mı güvâhınğ**
Veyâ yoğsa seniñ vardur günâhınğ (1416)

Mübalâğa: *Mübalâğa*, sözün etkisini artırmak için durum veya varlığın gereğinden büyük veya küçük gösterilmesine denir. Şemsî de özellikle Yûsuf’un güzelliğini tasvir ettiği kısımlarda mübalâğada bulunmuştur. Aşağıda yer alan örnekte Yûsuf’un, “*şemsle*” (güneş) ve “*mehle*” (ay) mukayese edilemeyecek kadar güzel olduğu dile getirilmiştir. Yûsuf bir rüya görmüştür. Bu rüyada kendi güzelliğine şahit olmuş ve rüyasını babası Yakûb’a anlatmıştır. Böylelikle şair, Yûsuf’un ağzından onun güzelliğini okuyucuya aktarmıştır.

Cemâlüme degüldür **meh** ber-â-ber
Dağı nisbet degüldür **şems** ü hâver (226)

Yûsuf’un güzelliği gibi hayatı da dikkat çekicidir. Ömrünün uzun dönemi çileler içinde geçmiştir. O anlardan biri de iftira ile zindana düştüğü zaman dilimidir.

¹³⁹ Ditmek: 1. -i Yün, pamuk vb.ni tellere ayırarak kabartmak. 2. -i Elle çok küçük parçalara ayırmak.

Zindanda uzun seneler kalan Yûsuf çok ağlamış ve zayıflamıştır. Şair de Yûsuf'un zayıflamasını “*vücûdı incelüben kıl olupdur*” ifadesi ile anlatırken, ağlamasını da “*gözi yaşı ahubaᅇ Nil olupdur*” ifadesi ile anlatmıştır. Yûsuf'un bedenini kıla, gözyaşını da Nil'e benzeten şair mübalaᅇa yoluyla anlamı pekiştirmek istemiştir.

Vücûdı incelübenᅇ **kıl** olupdur
Gözi yaşı ahubaᅇ **Nil** olupdur (1641)

Mecâz-ı mürsel: *Mecâz-ı mürsel*, bir sözü gerçek anlamının dışında benzetme amacı gütmekten kullanılmasıdır. Bu sanata örnek olarak aşağıda yer alan beyitte “*cennet etinden*” ifadesi mecâz-ı mürsel örneᅇi oluşturmaktadır. “*Et*” kelimesi sözlüklerde yer alan “*İnsanlarda, hayvanlarda deri ile kemik arasındaki kas ve yağdan oluşan tabaka*” anlamıyla deᅇil de “*cennet nimeti*” anlamına gelecek şekilde kullanılmıştır.

ᅇasûdı hîç arada ᅇaᅇᅇ dimezler
ᅇasûdlar **cennet etinden** yimezler (348)

Tekrîr: Şair, eserde zaman zaman anlamı güçlendirmek amacıyla *tekrîr* sanatından yararlanmışır. Söz gelimi aşağıdaki örnekte “*aşkıla*” sözcüᅇü, her mısradaki tekrarlanarak bir yandan aşkın farklı işlevlerine, tanımlarına ve anlam tabakalarına dikkat çekilmiş, bir yanda da bu kelimenin tekrarıyla âhenge katkı sağlanmışır.

Ki ‘**ışkıla**’ irişürler murâda
Ki ‘**ışkıla**’ irişür cümle âda
Ki ‘**ışkıla**’ ᅇamular vâşıl olur
Ki ‘**ışkıla**’ denᅇizler ᅇaşıl olur
Ki ‘**ışkıla**’ düşer zevᅇ-i şafâya
Ki ‘**ışkıla**’ irişirler vefâya
Ki ‘**ışkıla**’ düzülürler ‘âlem
Ki ‘**ışkıla**’ vücûda geldi âdem
Ki ‘**ışkıla**’ kılar iştiyâk cüşü
Ki ‘**ışkıla**’ eyler cümle ᅇurüşü
Ki ‘**ışkıl**’adur bedr-i göᅇe mu‘ allâᅇ
Ki ‘**ışkıla**’ olupdur yir muᅇabbâᅇ (923- 928)

Tezâd: *Tezâd*, aynı beyit veya mısradaki anlamca zıt kelimelerin bir arada kullanılmasına denir. Örneᅇin, aşağıdaki beyitte “*sahlayan*” ve “*fâş*” karşıt sözcüklerdir. Şair ilk mısradaki sırrı saklayanların istediᅇine kavuşacağına belirtmişir. İkinci mısradaki beyitin anlam bütünlüᅇü içinde “*sahlayan*” sözcüᅇünün zıddı olan

“*fâş iden*” sözcüğünü kullanmış ve sırrı ortaya dökmenin hoş olmayan sonucundan bahsetmiştir. Yine aynı beyit içerisinde “*murâd*” kelimesinin olumsuzu “*nâ-murâdî*” kullanılarak beyit içerisindeki zıt anlam pekiştirilmiştir.

Ki sırrı **sahlayan** tapdı murâdı
Ki **fâş iden** kişidür nâ-murâdî (298)

Tenâsüb: *Tenâsüb*, aralarında çeşitli yönlerden ilgi bulunan en az iki sözcüğü bir dize veya beyit içinde kullanmaya denir. Aşağıdaki örnekte aralarında ilgi bulunan “*gülistan*”, “*bostan*” ve “*bağ*” sözcükleri arasında iki tenâsüp vardır. İlki “*gülistan ve bostan*” arasındaki tenasüptür. Şair, “*okurgil*” ve “*gülistan*” kelimeleri ile Sâdî’nin Gülistan adlı eserine işaret eder ve kitabın sabırla okunmasına yönelik de tembihle bulunur. Yine ikinci mısırda geçen “*bostan*” da Sâdî’nin diğer önemli eserinin ismidir. Beyitteki ikinci tenasüp ise bu üç kelime arasındaki tenasüptür. Gülistan, bağ ve bostan kelimeleri de doğaya ait güzellikler olup anlamca birbirlerine uyumludur.

Ki şabrile okurgil der-**gülistân**
Ki şabrile yiter **bâgile bostân** (986)

Teşhis: *Teşhis*, insanlara ait bir özelliği başka varlıklara verme; *intak* ise konuşma yeteneği olmayan varlıkları konuşurma sanatıdır. Bu sanatlara Şemsî’nin eserinde sıklıkla rastlamak mümkündür. Özellikle Yakûb peygamber ile kurt arasında geçen diyaloglar ve Yûsuf’un taşı konuştuğu sahne bu sanatlara güzel örneklerdir. Aşağıda yer alan örnek beyitte Yûsuf’un kardeşleri tarafından esir olarak tutulan “*görk*” (kurt), çocuğuna olan hasretinden Yakûb’a bahsetmektedir.

Didi çün **görk** firâtden makâli
Ziyâde oldı ol Ya’kûb melâli (800)

Nidâ: *Nidâ*, şairlerin seslenme yoluyla anlamı güçlendirmek istemesine denir. Yûsuf u Züleyhâ’da da bu tür seslenmelere sıkça rastlanır. Şair, doğrudan kendisinin okuyucuya seslendiği gibi mesnevi kahramanları vasıtası ile de sesleniş örneklerine eserinde yer vermiştir. Aşağıdaki örnekte kurt, “*iy şâh*” sözü ile Yakûb’a seslenmiştir.

Dağı Yûsuf rızâsı çün bilgil **iy şâh**
Ki hîç et yemeyeli olgil âgâh (791)

Telmih: *Telmih*, herkes tarafından bilinen geçmişteki bir olaya ya da kişiye işaret ederek hatırlatmaya denir. Şemsî de aşağıdaki beyitte Hz. Adem’in oğullarından olan Kâbil’in kardeşi Hâbil’i öldürme hâdisesine göndermede bulunmuştur. Beyite göre Yûsuf’u öldürmek üzere evden çıkararak kardeşlerden Yehuda bu plandan

vazgeçmiş ve “Yûsuf’u öldürüp de Kâbil gibi mi olalım?” diyerek kardeşlerine çıkışmıştır. Şair böylelikle Yûsuf’un kardeşlerinin ihanetini geçmişte yaşanan önemli bir olayla bağdaştırarak anlamı güçlendirmiştir.

Geliñg dir olmañgız kardaşa **kâtil**
Revā mıdur idesiz fi‘ l-i **Ķâbil** (539)

Tevriye: *Tevriye* sanatında amaç iki anlamlı sözün yakın anlamının söylenip uzak anlamının kastedilmesidir. Aşağıdaki beyitte geçen “*mecnûn*” kelimesinin akla gelen ilk anlamı “*aklını yitirmiş, deli*”dir. Uzak anlamı ise “*Leylâ ile Mecnûn hikâyesinin erkek kahramanı*”dır. Ancak burada kastedilen uzak anlamı olan Leylâ ile Mecnûn hikâyesinin erkek kahramanı olan “*Mecnûn*”dur. Mecnûn, Leylâ’nın aşkı yüzünden akli başından gitmiş Kays’ın adıdır ve divan şiirinde âşıklığın bir göstergesi olarak çok kullanılmıştır.

Cemâl-i Yûsufi kim gördi bî-cûn
Ki ‘ aklı gitdi başdan oldı **mecnûn** (1200)

Leff ü neşr: *Leff ü neşr*, örnekte de görüleceği gibi beyitin her iki dizesinde en az ikişer ögenin birbiri ile ilişkili kullanılmasına denir. İlk mısradaki “*gül*” ve “*hâr*”, ikinci mısradaki “*genc*” ve “*mâr*” sözcükleri birbiri ile alakalı kelimelerdir. Şair, gülün (*hâr*) dikensiz; hazinenin (*genc*) de yilansız (*mâr*) olmayacağına işâret eder.

Ne **güldür** ki katında **hâr**[1] olmaz
Ne **genc** ola yanında **mârı** olmaz (248)

Tecrid: *Tecrid*, soyutlama/soyutlanma anlamında olup şairin kendini başka biri gibi düşünmesine denir. Şemsî de aşağıdaki beyitte kendini soyutlamış ve kendisine seslenmiştir. Kendine “*hâmûş*” (susmak) olması gerektiğini telkîn etmiştir.

N’olaydı ki olaydı Şemsî **hâmûş**
Ki önde ‘ ışğ güftâr olmasaydı (1417)

Aliterasyon: *Aliterasyon*, beyit veya dörtlükte sessiz harflerin ahenk için sık kullanılmasına denir. Örnek beyitte de şair bu bağlamda “*d*” harfini sıklıkla kullanmış ve beyit içinde ahenk sağlamıştır. Ayrıca “*a*” harfini de benzer şekilde ahenge katkı sağlamaktadır.

Münâdi çünkü **durdı** ol nidâya
Haber oldı kamu baya **gedâya** (1207)

İştikak: *İştikak*, özellikle Arapça aynı kökten kelimelerin beyit veya dörtlük

içinde bir arada kullanılmasına denir. Bu edebî sanat kendini daha çok Arapça kelimelerde gösterse de şairlerin Farsça ve Türkçe kelimelerden iştikak olacak şekilde istifa ettiği örnekler de vardır. Örnek beyitin ilk mısrasında geçen “*miskîn*” ile ikinci mısrasında geçen “*teskîn*” kelimeleri iştikak oluşturmaktadır. Her iki kelime de “*sükûn*” kelimesinden türemiştir.

Seniñ derdiñdeyim men zâr-ı **miskîn**
Ki bulman bir zamân ‘ışkıñda **teskîn** (1399)

Şemsî’nin eserinde, yukarıda zikredilen edebî sanatlar dışında daha pek çok edebî sanat türü ve örneği söz konusudur. Örneklerden maksat şairin pek çok edebî sanatı ustalıklı kullanabildiğini göstermektir. Bundan dolayı bazı edebî sanatlara dair örnekler verilmiş ve kısaca açıklanmıştır.

3.6. Eserde Bakış Açısı

Mesneviler yapısı bakımından öyküleme yöntemi ile yazılmış eserlerdir. Öykü olarak tanımlanan edebî metinler dışında, sözlü veya yazılı olarak hayatın içinde öykü denilebilecek durumlara/olaylara bugün de rastlamak mümkündür.

Batı edebiyatının destana yaklaşımı öyküleme tekniklerine dayanmaktadır. Roman için de geçerli olan bu yöntem mesnevi için de uygulanabilirlik açısından mümkün gözükmektedir. Çünkü destan ile mesnevi bir bakıma birbirine benzer iki türdür.

Mesnevi, klasik şiir içerisinde öyküleme tekniğinin bariz bir şekilde uygulandığı önemli bir edebî şekildir. Zira mesnevi şairleri, klasik Türk şairlerinin biyografilerini kaleme alan tezkireciler tarafından üstat olarak görülmüşlerdir. Bu öyküleme yeteneği, mesnevi şairlerini diğerlerine nazaran daha ön plana çıkarmış ve değer görmelerini sağlamıştır. Çünkü şair belli bir vezin içerisinde bir konuyu sıkıcı olmadan okuyucuya sunmalıdır. Bunu sağlamak için de şair, birçok tekniği bir arada kullanmalıdır. Bu da şairin şairlik yeteneği ile orantılıdır. Zaman, mekân, şahıs kadrosunun yanında mesnevinin anlatıcısı da edebî eserin üslubu ve beğenilirliği açısından oldukça önemlidir.

Şemsî’nin mesnevisini öyküleme tekniği açısından incelediğimizde eserde hâkim bakış açısı “*yazar/anlatıcı*” bakış açısıdır. Şair, eseri kaleme alırken aslında daha önce yaşanmış bir olayı kendi bedî zevki ile süsleyerek okuyucuya sunmaktadır. Mesnevide bahsi geçecek her şeye hâkim kişi sadece yazar/anlatıcıdır.

Şemsî, Yûsuf'un başından geçeceklerle hâkimdir ve bunu öykülemektedir. Ancak eserin dışında durur ve olaylar esnasında karakterlerin düşüncelerini aktarır.

Olayların içerisinde yer almayan şair, olaylara müdahale etmeden geri planda olayları ve durumları yorumlayarak gözlemlemektedir. Bu durum özellikle Yûsuf'un başına gelebilecek negatif durumlarda daha net görülmektedir.

Tanrısal bakış açısı olarak da kabul edilen “yazar/anlatıcı” bakış açısında anlatıcı, zaman zaman kendi varlığını hissettirebilmektedir. Bu hissettirmeyi, sonucu kötü olan bir durumdan sonra öğüt verirken yapabildiği gibi eserini kaleme alırken neleri gözettiğini veya nelerden yararlandığını dile getirirken de yapabilir.

Şair, eserini inşa ederken hikâyenin orijinalinin de yer aldığı kutsal kitaplardaki şekline uygun olarak kendisi de kısa bölümler ekler. Bu bölümleri eklerken çeşitli yöntemler kullanır. Bunlardan ilki ve en çok karşımıza çıkanı ise mesaj vermek için ilahî adalet meselesine değinmesidir. Mesnevi içerisinde yer alan ve sonucu kötü olan her olayın adaleti bir şekilde Allah tarafından sağlanmıştır. Mesela Yakûb, Yûsuf'u emzirmesi için satın aldığı cariye'nin çocuğunu satmaktadır. Anne sütünün sadece Yûsuf'a yeteceğini düşünerek hareket etmiştir. Ama çocuğu satılan cariye'nin duası ile Yakûb en sevdiği oğlundan uzun bir süre ayrı kalır. Yakûb peygamberdir ancak o da bir anne ile bir çocuğun ayrı kalmasına sebep olmuştur. Şair bütün insanların yanlış kararlar verebileceğini belirtirken Allah'ın da âdil olduğunu okuyucuya göstermektedir.

Şairin önem verdiği bir diğer yöntem ise rüyalarla öykülemedir. Bakıldığı zaman rüya, nazım ve nesir olmak üzere Türk edebiyatının her alanında şairlerin ve yazarların kullandığı bir motiftir. Rüya aslında uyku anında kişinin zihninden geçen hayaller şeklinde tanımlanabilir. Özellikle divan şiirinin önemli konularından olan rüya, İslamiyet'te hem Kur'ân'da hem de hadislerde önemli bir unsur olarak karşımıza çıkar. Zaten mesnevinin temel karakteri olan Yûsuf peygamber, rüya tabiri ile meşhurdur. Hz. Muhammed'e ilk vahiy yine rüya şeklinde başlamıştır.¹⁴⁰ Hz. Muhammed “*Müminin sâdik rüyası nübüvvetin kırk altıda biridir.*”¹⁴¹ diyerek rüyanın İslam dini için ne kadar önemli olduğunu bu hadisi ile beyan etmiştir.

---

¹⁴⁰ “Rasûlullâh (s.a.s.)'a ilk olarak vahiy doğru rüya ile başlamıştır. Onun gördüğü her rüya, mutlaka sabahın aydınlığı gibi ortaya çıkardı.” (Buhârî, Ta'bir, 1)

¹⁴¹ İlyas Çelebi, “Rüya”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 35, İstanbul 2008, s. 306.

Özellikle klasik Türk şiirinin ihtişamlı zamanlarını yaşatan Osmanlı Devleti kuruluşu itibari ile rüyaların hakikat oluşundan ilham alarak büyümüştür. Şairler de önemli oranda eserlerinde rüyaya yer vermişlerdir. Sadece Türk edebiyatı olarak değil bütün kültürlerin edebiyatlarında rüya önemli bir ilham alma kaynağıdır.

Sonucu ister pozitif ister negatif olsun metin içerisinde ondan fazla rüya yer alır. Her rüya etrafında hemen hemen bir bölüm mevcuttur. Kişi rüya görür ve ona göre aksiyona geçer. Şair aslında söylemek ve iletmek istediği mesajı rüya ile başlatır. Sonuç olarak rüya gerçekleşir ve metin kurulmuş olur. Rüya, iki fonksiyonuyla mesnevide karşımıza çıkmaktadır. Birincisinde olayın gerçekleştiği ve sürecin devam ettiği anda görülen rüyalardır. Bu rüyalar olayın akışını değiştirmemektir. İkincisi ise olay vuku bulmadan önce görülen rüyalardır ki olayın temel hareket noktasını oluşturur. Kişi rüyayı görür ve ona göre bir plan veya hareket tarzı benimser.

Mesnevide bazı rüyalar maddi zenginlik kazandırırken bazısı ise olacak kötü bir hâdiseyi önler. Ancak bütün rüyalar gerçekleşir. Tabii burada karşımıza çıkan bir unsur da rüya tabiridir. Görülen rüyaların bir kısmı açık ve nettir. Ancak diğer kısmı ise tabir ile anlaşılabilir şekildedir. Yûsuf ile Züleyhâ mesnevisinde iki kişi rüya tabiri yapmaktadır. Birincisi Yakûb peygamber, diğeri ise Yûsuf'tur. Yûsuf'un kuyuya atılmasına sebep olan süreç, gördüğü rüyayı kardeşlerinin duymasıdır. Yine Yûsuf'u düştüğü zindandan çıkarıp Mısır sultanı olmasını sağlayan süreç de Yûsuf'un Allah tarafından kendisine verilen rüya tabiri yapma yeteneği sayesinde. Şair rüya ile ilgili iki çarpıcı örneği aynı anda sunar. Zindanda olan iki kişiden biri rüyasının yorumu ile hem zindandan çıkacağını hem de önemli bir mevkiye geleceğini öğrenir. Diğer kişi ise idam edilip öldürüleceğini öğrenir. Her ikisinin de rüyasını yine zindan arkadaşları olan Yûsuf yorumlamıştır.

Kurmaca metinlerde olduğu gibi mesnevide de geçmiş, şimdiki zamandan bağımsız değildir. Ali İhsan Kolcu, mesnevide de başvurulan geriye dönüş tekniğini "*Öykü anlatıcısı olayı içinden bulunduğu şimdiki zamandan alıp karakterin geçmişine ya da olayın meydana geldiği zamana gider.*" şeklinde tanımlamaktadır.¹⁴² Mesnevide Beşir karakteri eserin sonlarına doğru Yûsuf'un Mısır sultanı olduğu dönemde Yûsuf'un kölesi olarak karşımıza çıkar. Şair, bu karakter esere dâhil olunca birden Yûsuf'un annesi Rahîl'in öldüğü zamana döner. Beşir aslında Yûsuf'un süt annesi

---

¹⁴² Ali İhsan Kolcu, *Öykü Sanatı*, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum 2006, s. 47.

olarak satın alınan kölenin satılan oğludur ve şair burada kırk yıldan fazla geriye giderek onun ve annesinin başına gelenleri anlatır.

Yazar anlatıcının hâkim olduğu metinlerde zaman zaman “*anlatma*” yöntemi¹⁴³ de kullanılmaktadır. Bu yöntem anlatıcının mutlak hâkim olduğu metinde sözü bir başkasına emanet etmesidir. Kurgulanmış metni okuyucuya aktarırken anlatıcı birden aradan çekilir ve okuyucu yönlendirmeye açık bir hâle gelir. Mesnevîde şair özellikle mesaj veya öğüt vermek istediği zaman sözü, ulu veya kutsal bir zata bırakır. Burada ise karşımıza başka bir önemli ayrıntı çıkmaktadır. Sözü alan kişi konuyla örtüşen ama ayrı bölümmüş gibi ya mesnevî türünde ya da gazel nazım şekli ile sözüne devam eder. Mesela şair T55b nolu varakta Yûsuf’un gömleğinin yırtılması ve ona iftira atılmasından sonra bu hâdisenin saklanması ile ilgili olarak Mısır sultanının ağzından öğüt verir:

Nisânınġ keydi ‘āzamdur yakīn bil
Ki Őeytān cengidür ondan ĥazer kıl

Pes ondan Yûsuf kıldı nazarnı
Didi Yûsuf bu sözden kıl ĥazerni

Ki kimse ĥatna dime bu ĥavāli
Ve ger yoĥsa çekersinġ infi‘ āli

Bu sırrı fāŐ kılma kıl nihānī
Ki āĥir görmeyesinġ tā ziyānı

Züleyĥāya pes ondan didi ol Őāh
Günāhinġdan digil estaġfirullāh (1434-1438)

Üst paragraflarda bahsi geçen yöntemler aslında roman ve öykü gibi daha modern türlerin incelenmesinde kullanılan yöntemlerdir. Ancak kurmaca metinler olması ve tahkiyeye dayanması gibi yönlerden mesnevînin de bu türlerle ortak yönleri vardır. Bu bakımdan metne bu açıdan bakmanın araştırmaya katkı sağlayacağı kanaatine varılmıştır. O yöntemlerden biri de *diyalog* tekniğidir. Bu teknik daha ziyade hikâyenin akışını güçlendirmek için kullanılmaktadır ve metin içerisinde karşılıklı konuşma esasına dayanır. Yûsuf u Züleyhâ’da ise birçok diyaloga yer verilmiştir. Özellikle Yakûb ile oğulları arasında sık sık soru ve cevap şeklinde diyaloglar yer alır.

Özetleme tekniği ise uzun zaman diliminde yaşanmış olayların detaylardan

¹⁴³ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2012, s. 209.

arındırılarak ana hatlarıyla ve kısaca ifade edilmesine denir.¹⁴⁴ Şemsî de mesnevi içerisinde bazen bu yöneme başvurur. Kendisi de bunu “*muhtasar didim*” diyerek açıklar. Çünkü bazı bölümler kırk beyit kadar varken bazısı ise dört beş beyitte bitirilmiştir. Şair mesnevi içerisinde yeni bir olaydan bahsedecekken “*dinle, şimdi dinle, işit*” gibi sözcükler kullanır. Akabinde ise öyküye başlar. Mesela Yakûb’un ilk evliliğini anlatırken şu ifadeleri kullanarak olayı uzun uzadıya anlatmayacağını bildirir:

Yüküştür kışşa kıldum muhtaşar men
Melül olma ki dāyim şād bul sen (95)

İç çözümleme tekniği olay örgüsünde yer alan kahramanların iç dünyalarının anlatıcı tarafından bütün derinliği ve çıplaklığı ile irdelenip gün yüzüne çıkarılmasıdır.¹⁴⁵ Aslında kahramanın ruhunun tahlil edilmesi gibidir. Şemsî’nin eseri, konusunu kutsal kitaplardan alan öğüt verici bir mesnevidir. Mesnevi içerisinde birçok olay vuku bulur. Bu olayların bir kısmı mutlu sonla biterken çoğunluğu ise üzücü sona sahiptir. Mutsuz sonlar aslında hep mesnevi karakterlerinin hataları sonucu olur. Hatalar ise o karakterlerde çoğunlukla pişmanlığa ve hüzne sebep olmuştur. Şair de bu pişmanlık ve hüznü bazen kendi ağzıyla bazen de olayı yaşayan karakterin ağzı ile dile getirmiş ve bir nevi iç çözümleme yapmıştır.

İç monolog tekniği yazarın yorumla ya da açıklama ile araya girmeksizin karakterin iç yaşamını doğrudan vermesine denir.¹⁴⁶ Mesnevinin konusu kıssaların en güzeli yani Ahsenü’l-Kasas’tır. Yûsuf güzelliği ile esere ilham kaynağı olmuştur. Ancak Yûsuf’un hikâyesi küçük yaşlardan itibaren ıstırapla başlar. Başına gelen olaylar aslında babasının hata yapması ve kardeşlerinin hırsı ile başlamıştır. Şair, Yakûb peygamberin ağzından “Ne kûl ola onuñ yoğdur hañası” diyerek kendilerinin de hata yapabileceğine işaret eder. Allah onu küçüklüğünden itibaren hem peygamberliğe hem de sultanlığa çile ile hazırlamıştır. Hikâye, en güzel hikâye olarak tanımlansa da içeriğinde insanları derinden etkileyecek üzücü anlar da barındırmaktadır. Bu olayların gerçekleşmesinden sonra veya önce olayın içinde yer alan karakterler zaman zaman olayla ilgili iç dünyasında değerlendirme yapmaktadır. Bu değerlendirmelerin bazısını iç monolog olarak tanımlamak mümkündür. Mesela,

¹⁴⁴ İsmail Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş/2*, Akçağ Yayınları, Ankara 2004, s. 95.

¹⁴⁵ Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş/2*, s. 106.

¹⁴⁶ Serdar Odacı, “Ulysses ve Tutunamayanlar’da Bilinç Akışı Tekniği”, *Turkish Studies Intertatinal Balkan University*, V. 4/1-I, Winter 2009, s. 612.

Mısır sultanı Yûsuf'u yüksek bir bedelle Mâlik adlı kişiden almıştır ve bir an bu kadar çok para ödemiş olmaktan dolayı pişmanlık duyar ve hazinede geride ne kaldığını öğrenmek üzere hazineden sorumlu kişiyi hazineye gönderir. Şair burada Mısır sultanının diyalogunu somut bir şekilde nazmetmez ama aslında bir nevi iç konuşma olduğunu okuyucuya hissettirmektedir.

3.7. Eserin Olay Örgüsü

Şair eserine kendisine kulak verilmesini isteyerek başlar. Akabinde İshak peygamberin hayatının anlatıldığı bölüm ile devam eder. İshak, Rabb'i tarafından peygamber olarak gönderilmiştir ve Şam'da yaşamaktadır. Allah'ın emrine uyan İshak, mescidinde Allah'ın sözlerini, sohbetinde gece gündüz dinleyenlere anlatmaktadır. Bir gece uyurken rüyasında yüce bir ağaç görür. Birçok dalları olan bu ağacın her bir dalı sanki dağ kadardır. İshak, bu rüya ile çok mutlu olur. Düşünde ona peygamber olacağı bildirilmiştir. Rüyasından sonra İshak, halkına putları bırakıp Allah'a iman etmeleri gerektiğini tebliğ etmeye başlar. Gece gündüz tebliğ ile meşgul olan İshak'ın çocuğu olmamıştır. Çocuğu olmadığı için de kendi yerine koyacağı kimsesi yoktur. İshak, bu durumdan dolayı çok üzgünken şevke gelir ve iki çocuğu olur. Birinin adı 'Iys, diğzerinin adı ise Yakûb'tur. Annesi Yakûb'u daha çok severken İshak da 'Iys'ı sevmektedir. İshak, 'Iys'a "şu gün gel de sana peygamberlik duası edeyim de senden peygamberler olsun" diye tembih eder. İshak'ın eşi bu sözleri duyar ve bir oyun düzenler. İshak'ın gözü kördür ve Yakûb'u 'Iys'a benzetir. Böylece peygamberlik duasını Yakûb'a etmesini sağlar. 'Iys ise eve dönünce duasını almak için babasının yanına gider ancak babası "Bugün gelen sen değil miydin?" diyerek ona cevap verir. 'Iys çok üzülür ve bu hileden ötürü Yakûb'u öldürmek ister. 'Iys hasetten uyuyamasa da babasından korktuğu için de çekinmektedir. Nihayetinde İshak ölür. Babalarının mallarını paylaşırlar ancak 'Iys zorla Yakûb'a düşen mirasa da el koyar.

Yakûb'un annesi bu durumdan korkar ve fakir durumda kalan Yakûb'u Havvan şehrinde yaşayan kardeşi Lâyân'ın yanına gönderir, zira 'Iys'ın Yakûb'u öldüreceğini düşünmektedir. Dayısının yanına gitmeden abdest alıp namaz kılan Yakûb'u ilk Lâyân'ın kızı görür. Dayısı, Yakûb ile sohbet eder ve onu çok sever. Leyâ adlı kızını Yakûb'a eş olarak verir. Leyâ'dan Yakûb'un Şem'ün, Lâvî ve Yehuza adlı çocukları olur. Leyâ ölünce dayısı ona Safâ adlı kızını verir. Safâ'dan ise Yakıtıl adlı bir oğlu olur ve Safâ da ölür. Lâyân bu kez ona Şerûbe adlı kızını verir. Şerûbe'den ise Sâyelûna, Hâzûşin ve Dünya adlı üç çocuğu olur. Şerûbe de ölünce dayısı ona Rahîl'i

verir. Rahîl çok güzeldir ve Yakûb, dayısına çok teşekkür eder. Yakûb kırk yaşına gelince peygamberlik makamı kendisine verilir. Rahîl'den ise Yûsuf ve Bünyamin olur. Peygamberlik makamı kendisine verilen Yakûb, dayısından izin alarak ailesi ile birlikte Kenân'a yola çıkar. Kenân'a ulaşır ve orayı vatan beller. Bu sırada Kenân'a İcem İbn-i Dârân adlı bir melik hakimdir. Yakûb'u tehlikeli gördüğü için Selâbin Kalesi'nden yola çıkıp askerleri ile beraber Yakûb peygamberin yanına gelir. Yakûb peygambere neden geldiğini sorunca Yakûb peygamber de onlara resûl olduğunu söyler. Yakûb'un yüce biri olduğunu anlayıp pişman olurlar. Yakûb peygamberin onları Hakk'a davetini kabul ederler.

Kenân'a yerleşen Yakûb, artık çocukları ile ilgilenmeye başlar. Özellikle Bünyamin ve Yûsuf için ayrı bir özen gösterir. Öyle ki Yûsuf'un adını dilinden düşürmez. Yûsuf iki yaşına ulaşınca annesi Rahîl vefat eder. Bunu duyan Lâyân ise çok üzülür. Yûsuf dört yaşına ulaşınca onu çok seven halası Nûbîl, atası Hazret-i İbrâhim'den kalan gömlek, kemer, yüzük ve asa gibi eşyaları Yûsuf'a verir. Yûsuf'un kardeşleri bu duruma çok içlerlemişlerdir. Özellikle Rûbîl o kadar sinirlenir ki başı ağrır.

Yakûb peygamber bütün oğlanları ile otururken bir kuzu kesmelerini ve hep beraber yemelerini söyler. Yemek pişer ve yemeye başlarlar. Bu sırada kapılarına aç bir kimse gelir. Ona Yakûb'un oğulları hiçbir şey vermeden geri çevirirler. Aç kimse gidince Yakûb sorar "kimdir" diye. Oğulları "muhtaç biri" diye cevap verir. Allah bunun için Yakûb'a bir söz söylemiştir: "Fakirin canını yakarsan ben de senin canını yakarım." Yakûb aç kimsenin geri çevrilmesine çok üzülür. Oğullarına Rabb'ince öğüt verir. Ona göre fakire hürmet gösterilmelidir. Kapıya gelen kimse geri çevrilmemelidir. Eğer Allah'tan rahmet dilenecekse de merhametli olunmalıdır.

Yûsuf, babasının yanında uyurken bir rüya görür. Uyanınca babası Yakûb'a rüyasını anlatır ve rüyasını yorumlamasını ister. Rüyasında kardeşleri ile beraber koyuna gitmişlerdir ve orada Yûsuf elindeki çubuğu yere saplamıştır. Bütün kardeşleri o çubuğun dibinde toplanmıştır ve bu çubuk kardeşlerininkinden daha çok büyüyüp dallanıp budaklanmıştır. Bu rüya karşısında Yakûb çok şaşırmıştır. Kardeşleri ise duyunca çok sinirlenmişlerdir. Yûsuf on yaşına gelince artık peygamber olacağına dair işaretler ortaya çıkmaya başlamıştır. Yakûb peygamber hem mutlu olur hem de endişe etmektedir.

Artık Yakûb peygamber Yûsuf'u bir dem yanından ayırmadan gözlerinin içine bakmaktadır. Yûsuf'u diğer oğullarından daha fazla sevmektedir. Yûsuf yine bir gün

rüya görür. Rüyasında ay, güneş ve on bir yıldız padişah olmuştur. Yakûb bu rüyadan ötürü çok hüzünlenmiştir. Yûsuf ona neden hüzünlü olduğunu, rüyasının anlamının ne olduğunu sorar. Yakûb peygamber ona düşünün anlamı sormamasını zaten Allah'ın bir gün rüyasının anlamını ona bildireceğini söyler ve gündüz uykusunda görülen rüyaya çok da itibar edilmemesi gerektiğini belirtir. Rüyasını kardeşlerine söylememesini de oğluna tembih eder, çünkü kardeşlerinin hasetle Yûsuf'a zarar verebileceğini düşünür. Yûsuf ısrarla rüyasının tabirini sorar. Yakûb da oğluna artık Allah'ın katında makbûl bir kul olduğunu söyler. Rüyasındaki on bir yıldızın kardeşleri olduğunu ve bütün hepsinin Yûsuf'a secde ettiğini belirtir. Tembihini hatırlatan Yakûb, rüyasını saklamasını yoksa şeytanın onlara hile edebileceğini ve yoldan çıkabileceklerini söyler. Sırrını söylerse sıkıntı yaşayabileceğini çünkü sırrı ifşa edenlerin her zaman pişmanlık duyduğunu söyleyerek sır ile de ilgili önemli öğütleri Yûsuf'a anlatır. Yûsuf da atasına, “Şeytan, peygamberden olanlara hile edebilir mi?” diye sorar. Yakûb da Yûsuf'a peygamberin de insan olduğunu ve şeytanın onlara bile düşmanlık edebileceğini söyler.

Yakûb'un oğulları hep birlikte on gün boyunca düşünürler ve Yûsuf'u öldürmeye karar verirler. Bir gün koyundan dönünce bütün işleri kendilerinin yaptıklarını Yûsuf'un ise safada olduğunu söylerler. Nihayetinde şeytanın tuzağına düşerler ve artık plan yaparlar. (*Şair burada hasitlerin sonu ile ilgili öğütler verir.*) Yûsuf'un yanına gelen kardeşleri ona ısrarla gördüğü rüyasını sorarlar. Yûsuf da düşünüp rüyasından bahsettiği zaman babasının sözünü göz ardı etmiş olacağını söyler. Babasının sözünü çiğnemenin ona göre olmadığını dile getirir. Yûsuf en son ısrara dayanamaz ve rüyasını baştan sona kardeşlerine anlatır. Kardeşleri rüyanın ne anlama geldiğini anlarlar. Hasetten deliye dönen kardeşleri hile ile babalarının yanına gelerek Yûsuf'u kendilerine neden emanet etmediğinden şikâyet ederler. Yakûb peygamber bu sözler üzerine çok üzülür. Yakûb bu hâdiseden evvel rüyasında diğer oğullarını kurt suretinde görmüştür ve endişesi bundandır. Oğulları ise babalarına huzurlu olmasını, Yûsuf'u kendilerine emanet etmesini ve Yûsuf'u gezdireceklerini söyler. Hıyanet içine düşen Yûsuf'un kardeşleri, babalarına yalan söylemiş olurlar. Yakûb onlara emanete sahip çıkmaları konusunda sıkı sıkı tembihte bulunur. İçinde sıkıntı olan Yakûb, onlara Yûsuf'u çok sevdiğini, ona gittikleri yerde göz kulak olmalarını, eğer olmazlarsa Yûsuf'u kurdun yiyebileceğini ve kendisinin buna dayanamayacağını oğullarına tekraren iletir. Oğulları ise Yûsuf'un kendileri için göz

bebeği gibi değerli olduğunu ve endişe etmemesi gerektiğini söylerler. Sabah uyanınca Yûsuf'u yıkayıp paklayan Yakûb giydirip süsleyerek onu kardeşlerine verir ve oğulları hep birlikte yola çıkarlar. Yûsuf'u yolcu eden Yakûb, ayrılık acısı ile çok hüzünlü bir hâle bürünmüştür. (*Şair burada ayrılıkla ilgili gazele yer vermiştir.*) Arkadan Yûsuf'un gidişini seyreden Yakûb, oğullarının yolda Yûsuf'u el üstünde tuttuğunu görür.

Yûsuf'un Dünya adında bir kız kardeşi vardır. Rüyasında Yûsuf'u kurdun yediğini görmüştür. Uyanınca babasının yanına gider ve “Yûsuf'u onlarla neden yolladın?” diye babasına çıkışır. Rüyasında olanlarla Yûsuf'un gidişini bir araya getiren Dünya kahrolur. Yûsuf hâlâ yoldadır ve Dünya arkasından bakarak ah eder. Kardeşleri artık gözden kaybolmuştur. Yûsuf'u تنها bir yere götürünce artık planlarını gerçekleştirmek için ona şiddet uygulamaya başlarlar. Biri yüzüne vururken diğeri ise ayağını dürtmektedir. Yûsuf ise onlara yalvarmaktadır. Babalarına verdikleri sözü kardeşlerine hatırlatan Yûsuf'u dövmeye devam ederler. Şem'ûn bıçakla Yûsuf'u öldürmek isteyince Rûbîl'e sığınır. Bir kardeşinden diğeri sığınan Yûsuf'a hepsi şiddet uygulamaktadır. Yûsuf o sırada tebessüm edince Yehuza ona neden güldüğünü sorar. Yûsuf da bir zamanlar kardeşlerinin gücüne ve heybetine çok güvendiğini, şimdi o güçlü aslan kardeşlerinin kendisine eziyet ettiğini söyler. Bu sözlerin üzerine duygulanan Yehuza, Yûsuf'u kardeşlerinin elinden çekip alır. “Yûsuf'u öldürmek isterseniz önce beni öldürmelisiniz.” diyen Yehuza, Allah katında kardeş öldürmenin yasak olduğunu kardeşlerine söyler. “Kâbil gibi olup kardeşimizi öldürmeyelim, onu serbest bırakalım.” der. Yehuza türlü sözlerle kardeşlerini öldürmemeleri gerektiğini söyleyerek yalvarır ve Yûsuf'u eteği altına alıp korur. Diğer kardeşler ise artık “Yûsuf'u serbest bırakırsak eve gider ve ona yaptıklarımızı, planımızı babamıza anlatır ve sonra biz hain oluruz.” derler. Yehuza'ya tekrar Yûsuf'u boğazlayarak öldürmeyi teklif etseler de o kardeş katlinin affının olmayacağını dile getirir. Yehuza onlara Yûsuf'u öldürmek yerine bir kuyuya salmayı teklif eder. Bu fikri kabul eden diğer kardeşler dağılıp bir kuyu ararlar. Şeddâd'ın yaptırmış olduğu derin, ağzı dar, içi geniş kuyuyu bulurlar ve Yûsuf'u bu karanlık kuyuya ipe salmaya karar verirler. Bu kuyu iki yüz yıl önce kazılmış bir kuyudur. O kuyunun dibinde uzun zamandır Hud peygamber yaşamaktadır. Hud peygamber bu kuyuda Allah'a ibadet ederken sekiz kitabı da daima okumuştur. Yûsuf kıssasını da bu yedi kitapta okuyan Hud peygamber Yûsuf gelene kadar canını almamasını Allah'tan dilemiştir ve duası kabul olur. Allah

da ona Kenân'da Şeddâd'ın yaptırmış olduğu kuyunun dibinde yaşamasını, orada beklemesini tembih eder. Hud peygamber her gece bir nar yiyerek o kuyuda yaşarken Yûsuf'un kardeşleri onu bir iple o kuyuya salarlar. Salmadan önce yine Yûsuf'u dövmüşler ve elbisesini çıkarmışlardır. Kuyuya salarken de asıl niyetleri aslında Yûsuf'un kuyu dibinde çürüyüp yok olmasıdır. Yehuza'nın canı yanmaktadır ancak Yûsuf'u öldürmelerine de mâni olmuştur. Yûsuf kuyuya salınırken karanlık olan kuyu onun nuru ile aydınlanmıştır.

Allah, Yûsuf'a kuyuya inerken emin olmasını söyler ve yardımcı olmak üzere ona Cebrâ'îl'i gönderir ve Cebrâ'îl kanadı üzerinde onu kuyunun dibine indirir. Kuyunun dibinde Yûsuf orada onu bekleyen Hud peygamber ile karşılaşır. Yıllardır onu görmek için kuyunun dibinde beklediğini Yûsuf'a söyler. "Artık muradım hâsıl oldu da senin güzel yüzünü gördüm." der. Yûsuf da kardeşlerinin kendisine yaptıklarını anlatır. Hud peygamber de ona bekleme sebebim buymuş der ve akabinde artık Allah'ına kavuşması gerektiğini söyler. Yûsuf ile vedalaşır ve canını teslim eder. Cebrâ'îl ise Yûsuf'a cennetten bir döşek getirir ve sabah akşam ona hizmet eder. Cebrâ'îl, Yûsuf'a bir dua öğretir ve bu duayı okumasını ister. Ona yemekler getirir ve artık her bir melek, Yûsuf'a kuyu dibinde arkadaşlık eder.

Yûsuf kuyunun dibinde iken kardeşleri babalarına ne diyeceklerini düşünmeye başlarlar. Sonra bir oğlağı öldürüp kanını Yûsuf'tan çıkardıkları gömleğe sürüp onu kurdun yediğini ağlayarak söylemeye karar verirler. Planlarını uygulamaya başlayan kardeşler, ellerinde kanlı gömlekle evlerine yaklaşınca yüksek seste ağlamaya başlarlar. Bu sırada Yakûb peygamber kızına "Artık akşam oldu çık da Kenân düzüne bak." der. Dünye çıkıp Kenân düzüne bakınca kardeşlerinin avazını duyar. Babasının yanına gelen Dünye, babasına "Allah bize musibet eyledi, kardeşlerim içerisinde Yûsuf yok." der. Bunu duyan Yakûb peygamber kendisinden geçer ve sabaha kadar kendine gelemmez. Yûsuf'un kardeşleri babalarının bu hâlini görünce yaptıkları işten pişman olmuşlardır. Yakûb peygamber sabah kendine gelince oğulları karşısına ağlayarak gelir ve gömleği verip daha önce uydurdukları yalan hikâyeyi anlatırlar. Yakûb peygamberin dünyası kararmıştır. Daha sonra gömleği eline alan Yakûb, kanı görünce ağlar; gömleğin yırtılmamış olduğunu görünce ise güler. Oğulları bu hâle şaşırıp önce ağlayıp sonra gülmesinin sebebini babalarına sorarlar. Babaları da "Gömleği açıp kanı görünce ağladığını, ancak gömleğin yırtılmamış olduğunu görünce sevinip güldüğünü." söyler. "Eğer kurt onu yeseydi gömlek de parça parça olurdu yani

Yûsuf'u kurt yemedi." der. Oğullarına "Hani verdiğiniz sözler?" diyerek ah eder. Oğulları da yalan söylemediklerini isterse onu yiyen kurdu bulup getirip huzuruna şahitlik edebileceğini belirtirler.

Kenân'da geze geze yaşlı bir kurdu yakalayıp binbir eziyet ederek onu Yakûb peygamberin huzuruna getirirler. Yûsuf'u bu kurt yedi diyerek gösterirler. Yakûb peygamber yaşlı kurda "Neden benim küçük evladımı yedin, onun gibi güzel yüzlüye nasıl kıydın?" diyerek sorar. Allah'ın kudreti ile o kurt dile gelir ve "Yâ Allah'ın resûlü" diye söze başlar. Yûsuf'u yemediğini, cinsinden kimsenin aslında onu yemediğini, Allah'ın kendilerine onu haram ettiğini, kendisine iftira atıldığını ve hatta kendisine edilen eziyetleri de söyler. Kendisine çok eziyetler edildiğini ve ayrılık derdinde olduğunu belirtir. Yakûb peygamber de ona nasıl bir ayrılık acısı çektiğini sorar. O da bir oğlu olduğunu ve uzun zamandır kayıp olan bu oğlunu aramak üzere ağlayarak yollara düştüğünü beyan eder. Kurda nereli olduğunu sorunca Mısırlı olduğunu, oğlunu aramaya geldiğini, Şam'dan beri oğlunu aradığını, duyumuna göre oğlunu Şam sultanının zincirleyip zindana attığını aktarır. Yakûb kurda inanır ve Yûsuf'tan haberinin olup olmadığını sorar. Kurt da haberinin olduğunu, Yûsuf'un sağlığında olduğunu ancak yerinin bir sır olduğu için söyleyemeyeceğini ifade eder. Yakûb'un oğulları bu sözleri işitir ve utancından babalarının yüzüne bakamazlar. Oğullarına kurdu serbest bırakmalarını söyler. Allah'a tevekkül eden Yakûb, gözleri yaşlı bir şekilde Beytü'l-Hazen inşa eder. Beytü'l-Hazen'den çıkmadan gece gündüz âh u efgân ederek yaşar. (*Şair burada laf taşımanın kötü olduğuna dair öğütler verir.*)

Batı'da bu esnada Tahmus adında bir padişah hüküm sürmektedir. Bu padişahın Züleyhâ adında güzelliği ile dillere destan bir kızı vardır. Bu kız yirmi yaşında iken rüyasında Yûsuf'un yüzünü görür. Uykusundan uyanınca Yûsuf'un aşkına düşüp divâne olur. Züleyhâ'nın arkadaşları bu hâlini sorunca rüyasını anlatır. Taymus da hâlini sorunca başına gelen hâdiseyi anlatır. Babası da "Eğer o gencin yerini bilseydim yoluna altınlar dizer yine de sana getirirdim; ancak o gencin nerede yaşadığını bilmiyorum." der. Züleyhâ rüyasında gördüğünde Yûsuf daha doğmamıştır bile. Züleyhâ ikinci kez rüyasında Yûsuf'u görür ve kim olduğunu sorar. Yûsuf da ona "Ben seninim sen de benimsin." diyerek cevap verir. Züleyhâ aşk derdiyle deliye döner ve zindana atılır. Uzunca bir süre zindanda kalır. Züleyhâ zindanda iken Yûsuf'u tekrar rüyasında görür. Yûsuf'a sorular sorar. Yûsuf da ona "Ben Mısır sultanıyım, eğer istiyorsan gel." der. Züleyhâ uykusundan uyanır. Zindanda kalan Züleyhâ'nın aklı

başına gelir ve babasını çağırır. Son rüyasını babasına anlatır. (*Şair burada mesnevi nazım şeklinde Züleyhâ'nın ağzından aşk ile ilgili bir bölüm nazmetmiştir.*) Bunun üzerine babası her yana elçiler gönderir. Mısır şahına da mektup yazar. Mektup sonrası Züleyhâ, Mısır sultanının sarayına gelin olarak bir sürü hediye ve yük ile gelir. Çünkü Yûsuf ona rüyasında Mısır sultanıym demmiştir. Züleyhâ kervanla beraber saraya gelip Mısır sultanını görünce çok üzülür; çünkü Mısır sultanı olarak evlendiği kişi Yûsuf değildir. Züleyhâ'nın yardımcıları ona bu hüznü ve dertli zamanlarında öğütler verir. (*Şair burada Züleyhâ'nın yardımcılarının ağzı ile sabırla ilgili nasihat konulu kısa bir mesneviye yer vermiştir.*)

Bütün bunlar olurken Yûsuf kuyuda babasını anıp zaman zaman ağlıyordur. Yehuza ise her gün kuyunun üstüne gelip Yûsuf ile dertleşip onun hâlini sorar. O günlerden bir gün Mâlik adında zengin kervancı uykusunda bir düş görür. Bu düşünde Yûsuf'u görür ve tabirince rüyası Yûsuf ile beraber çok büyük zenginliğe kavuşacağı anlamına gelmektedir. Rüyasını tabir ettiren Mâlik, derhal gece gündüz demeden Kenân'a yolculuk eder. Mâlik'in Beşir adında bir yardımcısı vardır. Şam'dan yola çıkan Mâlik'in kervanı Kenân'a geldiğinde kuşların bir kuyu üzerinde daireler çizdiğini görür. Kuyudan Yûsuf'un güzel kokusu etrafa yayılmaktadır. Mâlik kullarına bu kuyudan su çekmeleri için iki kişiyi kuyuya gönderir. Bunlar kuyuya ipi salarlar. Cebrâ'îl ise Yûsuf'a bu iple salınan kovaya binmesini söyler. Mâlik'in kulları kovayı dışarı çıkarınca Yûsuf'u görürler. Yûsuf'u alıp Mâlik'in huzuruna getirirler. Yehuza, bu esnada kuyuda olduğunu düşündüğü Yûsuf'u ziyarete gelmiştir. Kuyuda Yûsuf'u bulamayınca arar ve Mâlik'in çıkardığını anlar. Yehuza kardeşlerine Mâlik'in Yûsuf'u çıkardığını söyler ve kardeşleri çok büyük endişeye düşerler. Yûsuf'un kardeşleri Mâlik'in yanına gelerek kardeşlerinin kendilerinden kaçtığını belirtip "Onu kuyudan çıkarmışsınız." diyerek Yûsuf'u Mâlik'ten isterler. Yûsuf kardeşlerini görünce yeniden endişeye bürünür. Kardeşleri Mâlik'i, "Yûsuf'u vermezsen arsızlık ederiz." diye tehdit ederler. Akabinde Mâlik Yûsuf'u satın almak isteyince kardeşleri "Yûsuf'un ayıbı vardır, o yalan söyler ama eğer almak istersen ayıpları ile beraber sana satarız." derler. Bir sözleşme ile beraber Mâlik onların istediği parayı vererek Yûsuf'u satın alır. Yûsuf, Mâlik'ten izin alıp kardeşleri ile vedalaşmak isteyince Mâlik ona "Kardeşlerin senin kanını içiyor, seni satıyorlar, sen neden onlarla vedalaşmak istiyorsun ki?" der. Yûsuf da "Herkes kendince işler yapar." der ve Mâlik bu sözlerle hayran kalır. Kervan, vedadan sonra yola çıkar. Kervan mola verince Yûsuf annesinin

mezarına gider ve mezar üzerine uzanıp ağlamaya başlar. Mâlik'in adamları Yûsuf olmadığını anlayıp aramaya başlayınca onu annesinin mezarı üzerinde yattığını görürler. Kervancı Yûsuf'un bu davranışına sinirlenir ve onu döver. Yûsuf bu durum karşısında Allah'ına dua eder ve Rabb'i kervanı cezalandırmaya karar verir. Allah kafilenin üzerine dolu yağdırır ve bir sürü bela yaşarlar. Mâlik yaptıkları işin yanlış olduğunu, Yûsuf'un hikmetli bir zat olmasından dolayı başlarına böyle bir şey geldiğini anlar. Yûsuf'tan özür dileyen Mâlik, dua etmesini ve kara bulutların dağılmasını rica eder. Yûsuf tebessüm edip Rabb'ine dua eder. Mâlik bu hâdis karşısında çok şaşırır ve Yûsuf'a saygı gösterip bütün kervanın onun arkasından yürümesi gerektiğini söyler. Kervan bu olaydan sonra Bâtıl adlı bir şehre ulaşır. Burada Yûsuf'u gören herkes Müslüman olur. Kervan daha sonra Aplâsa adlı şehre ulaşır ve yine burada da Yûsuf'a secde ederler. Kervan daha sonra Kudüs'e ulaşır. Bu sırada Kudüs şahı, rüyasında Yûsuf'u görür. Daha sonra Yûsuf'un Kudüs'te olduğunu anlayan şah, onu sarayında ağırlayıp şerefine ziyafet düzenler.

Kervan, sonunda Mısır'a gelmiştir. Yûsuf'un Mısır'a geldiğini duyan insanlar ve melekler dertlerinden ve hastalıklarından kurtulmak üzere Yûsuf'u görmek için sıraya giriyorlardır. Mâlik'in evi artık çok kalabalık olur. Mâlik ise onu bir dinar ücret karşılığında görmek isteyenlere gösteriyordur. Daha sonra giydirip bir tahta oturarak satmaya karar verir. Tellâl ise Yûsuf'un satılacağını davuluna vurup halka duyurur. Bunu duyan Mısır padişahı Yûsuf'u beğenirse satın alması için Züleyhâ'yı köle pazarına gönderir.

Züleyhâ köleyi görünce rüyasındaki kişi olduğunu anlar ve akli başından gider. Padişaha bu köleyi alması yönünde tavsiyede bulunur ve padişah Yûsuf'u satın alır. Mâlik, Yûsuf'u çok yüksek bir bedelle padişaha satmıştır ancak bu alışverişten daha sonra pişman olur. Bütün mal varlığını vererek geri satın almak ister, ancak Mısır padişahı kabul etmez. Yûsuf ile son kez konuşmak için izin alan Mâlik, Yûsuf'a "Eğer güzelliğini görmüş olaydım bütün cihanı da verseler seni vermezdim." der. Yûsuf, Mâlik'e babasının Yakûb peygamber olduğunu, dedesinin İshak peygamber olduğunu, kendisini satanların ise öz kardeşleri olduğunu söyler. Mâlik, kızlarının olduğunu ama oğlu olmadığını; oğlu olması için Yûsuf'tan dua etmesini rica eder. Yûsuf bu rica üzerine dua eder ve Mâlik'in kırk tane oğlu olur. Mısır sultanı bu köleyi çok yüksek fiyata almış olmaktan pişman olur. Hazineden sorumlu kişiye gidip hazineyi kontrol etmesini, ne kadar mal kaldığını bildirmesini ister. Daha sonra Yûsuf'un hak katında

değerli olduğunu anlayan Mısır sultanının pişmanlığı geçer ve mutlu olur. Sultan, Yûsuf'u alıp Züleyhâ'ya getirir ve ona sahip çıkmasını söyler. Çünkü oğulları olmamıştır ve padişah Yûsuf'u oğlu gibi kabul etmiştir. Züleyhâ onu evine alıp güzelliğini seyrede seyrede ilgilenmiştir.

Yanıdan ve dilinden bir dem Yûsuf'u düşürmeyen Züleyhâ günbegün ona âşık olmaktadır. Bundan dolayı Züleyhâ her gün süslenerek Yûsuf'un karşısına çıkar. Onu böyle kendine âşık edebileceğini zanneder. Ancak Yûsuf, bir dem başını kaldırıp da ona bakmaz. Yûsuf sarayda pişen etlerden yemez. Züleyhâ bu kez de Yûsuf'u ikna etmek için bir saray yaptırmaya karar verir. Sultandan icazet alır ve her tarafı değerli taşlarla örülü bir saray yaptırmaya başlar. Saray tamamlanınca Züleyhâ tahta oturur ve Yûsuf'u huzuruna çağırır. Züleyhâ Yûsuf'a "Bu sarayı senin için yaptırdım." der. Ona karşı beslediği muhabbeti de itiraf eder. Ancak Yûsuf "Bu dünya evleri fanidir, benim kalıcı evim Allah'tır." der. Züleyhâ türlü sözlerle Yûsuf'u ikna etmek üzere iken ilahî bir yolla Yûsuf uyarılır. Günaha girmemesi istenir ve Yûsuf geriye kaçar. Tam kapıya kadar gelince Züleyhâ onun gömleğinin arkasından tutar. Tam bu münakaşa içerisinde kapı açılır ve Mısır sultanı onları bu şekilde görür. Bu durumdan utanan Züleyhâ, sultana "Bu İberî köle beni elde etmek istedi." diyerek Yûsuf'a iftira atar. Sultan ise sadece senin sözünle Yûsuf'u cezalandırmak olmaz diyerek Züleyhâ'ya "Şahidin var mı?" der. Aynı şekilde Yûsuf'a da "Şahidin var mı?" diye sorar. Züleyhâ "Şahidim yok." der ancak Yûsuf bir çocuğu şahit olarak gösterir. Kırk günlük olan bu çocuk huzura getirilir. Bu çocuk dile gelir ve Yûsuf'un gömleğinden hüküm verilmesini söyler. Çocuk, "Eğer gömlek önden yırtılmışsa Yûsuf, arkadan yırtılmışsa Züleyhâ suçludur." der. Mısır sultanı Aziz gömleğe bakınca arkasından yırtılmış olduğunu görür.

Bu hâdise üzerine Mısır sultanı Yûsuf'a bu olayı kimseye söylememesini, Züleyhâ'ya ise tövbe etmesini söyler. Züleyhâ her ne kadar kendi içine çekilse de Yûsuf'a olan aşkı artık sarayın dışında da biliniyordur. (*Şair, Mısır sultanının ağzından âşık olan kimselere öğütler verir.*) Mısır'ın önde gelen kişilerinin eşleri, Züleyhâ'nın gıybetini yapar olmuştur. (*Şair bir gazel ile âşıkların dert çekmemesi ile ilgili dua eder.*) Züleyhâ bu gıybetleri işitince sarayını süsler, masalar donatır o kadınlara ders vermek üzere onları saraya davet eder. Yûsuf'u da süsleyen Züleyhâ misafirlerine birer tabak meyve ve bıçak verir. Kadınlar tam meyveleri yerken Züleyhâ Yûsuf'u o meclise çağırır. Yûsuf'un güzelliğini görenler ellerindeki bıçakla farkında

olmadan meyve yerine parmaklarını keserler. Züleyhâ için söyledikleri sözlerden pişman olurlar. Züleyhâ bu hâdisenin akabinde daha önce sözleştikleri üzere Yûsuf'un saklaması gereken sırrı saklamadığını söyleyerek Yûsuf'un zindana atılmasını ister. Züleyhâ'nın hilesi üzerine Yûsuf zindana atılır. Züleyhâ yeniden ayrılık acısına düşer ve Yûsuf'u ziyaret eder. Züleyhâ'ya göre asıl hapis olan kendisidir. (*Şair burada bir gazel ile ayrılık acısından bahseder.*) Züleyhâ zindanın gardiyanına "Yûsuf'a her gün eziyet edin." deyince zindancı da "Sen bu garibi seviyordun, neden eziyet etmemizi istersin?" der. Züleyhâ da "Ben ayrılık acısı çekiyorum, eğer siz eziyet ederseniz onun sesi çıkar ve ben de onun sesini işiterek hasret gideririm." der.

Yûsuf ile beraber zindanda iki kişi daha vardır. Bunlardan biri sâkî, diğeri ise ekmekçi. Ekmekçi, Rum sultanının para teklifi ile Mısır sultanını zehirlemekten ötürü zindana düşmüştür. Sâkî bu durumdan haberdar olunca sultana bildirir. Ancak sultan onu da suç ortağı olarak görür ve zindana atar. Sâkî düşünce sultanın kendisini saraya davet ettiğini ve elinde bulunan üzümleri sultana sunduğunu söyler. Ekmekçi de rüyasında başının üzerinde havan olduğunu, kuşların da bu ekmeklerden yediğini aktarır. Babası gibi rüya yorumlamak hususunda ilahî bir yeteneği olan Yûsuf, onların rüyalarını yorumlar. Sâkînin rüyasının anlamına göre sâkî, hapisten çıkacaktır. Ekmekçi ise idam edilecek ve o ölünce kuşlar kafasının etini yiyecektir. Sâkî mutlu olur; ancak ekmekçi ölüm korkusu ile rüya görmediğini, bu rüyayı uydurduğunu söyler. Yûsuf da, rüya ister gerçek olsun ister yalan bunun olacağını söyler. Zindanda başta sâkî olmak üzere diğerleri de bu tabirlere hayran kalınca Yûsuf da "Bu tabir yapma özelliğini Allah bana nasip etmiştir." der. Sâkî zindandan çıkarken ekmekçi asılır. Yûsuf, sâkîye sultana kendisinden bahsetmesini ister. Derhâl Cembrâ'îl gelir ve Yûsuf'a "Bugüne kadar seni kim mutlu etti, seni kim korudu da gidip sâkîden yardım istedin?" der. Allah bu hâdiseden sonra Yûsuf'a yedi yıl zindan cezası verir. Sâkî sultanın huzuruna gelince Yûsuf'u unuttur. Yûsuf'un duası ile zindandaki herkes zindandan çıkmıştır. Günlerden bir gün Yûsuf zindanın penceresinden dışarıyı izlemektedir. Şam'dan Kuhe şehrine gitmekte olan bir kervandan ayrılan deve Yûsuf'un bulunduğu pencereye gelir. Deve oradan ayrılmayınca kervancı sinirlenir ve deveyi dövmek ister. Kervancının adı ise Şemerdid'dir. Yûsuf bu kervancının Kenânlı olduğunu hatırlar ve babasından haberler sorar. O da babasının Yûsuf'u kaybettikten sonra bir hüzün evi inşa ettiğini, herkese Yûsuf'u sorduğunu aktarır. Ticaret için geldiğini söyleyen kervancıya kolundaki bileziği çıkarıp verir. Bileziğin karşılığında

oğlundan ayrı düşmüş olan Yakûb'a gidip ondan bu zindanda bulunan genç (kendisi) için dua etmesini benim adıma rica et, der. Arap kervancı Yakûb'un evine ulaşır. Kervancının kapıda seslenmesini önce Dünya duyar. Dünya "Kimsiniz?" deyince kervancı Yakûb ile görüşmek istediğini söyler. Dünya "O hüznün evindedir her zaman dışarıda olmaz." der ve namaza durmuş olan babasını çağırmaya gider. Dünya kolundan yardımcı olarak babasını Arap kervancının yanına götürür. Kervancı Mısır'dan geldiğini, zindanda bir gençle konuştuğunu ve gencin dua istediğini Yakûb'a iletir. Kervancı Yûsuf ile konuşmuştur ancak onu görmemiştir. Yakûb bu selamı alınca hasretle gözleri kanlı yaş ile dolar. Yakûb bu mesajı getirmesine karşılık Arap'a bir dua isteğin var mı der. Kervancı da "Dünyalık yok ama ahiretim için dua isterim." der.

Yûsuf yedi yıl boyunca zindanda kalmıştır. Rabb'ine tövbe eden Yûsuf affedilmek ister. Duasından sonra Cebrâ'îl gelir ve zindandan kurtulup Mısır'a sultan olacağı yönünde mesaj iletir. O gün Mısır sultanı bir rüya görür ve tabir edilmesini ister. Rüyasının ne manaya geldiğini söylemezse meclisindeki herkesi öldüreceğini dile getirir. Meclistekiler rüyasını yorumlayamaz. Yedi yıl önce zindandan çıkan sâkînin aklına Yûsuf gelir. Sultana "Bu rüyayı ancak o tabir edebilir." der. Sultan, sâkîyi rüyasını anlatması için zindana, Yûsuf'un yanına gönderir. Sâkî zindana gelip Yûsuf'a utanç içinde selam verir, çünkü onu hepten zindanda unutmuştur. Yûsuf da üzülmemesi gerektiğini, unutmasının nedeninin kendisinin şeytana uymasından ötürü olduğunu söyler. Sâkî, sultanın bir düş gördüğünü ve onu yorumlaması için geldiğini beyan eder. Yûsuf, sâkî rüyayı anlatmadan evvel rüyadan haberdar olduğunu söyler ve yorumlar. Rüyaya göre sultan yedi besili inek, yedi de zayıf inek görmüştür. Devamında ise yedi büyük taneli, yedi de zayıf taneli buğday görmüştür. Yûsuf rüyanın anlamınca yedi yıl bolluk olacağını bundan dolayı da iyi ziraat yapıp ambarların doldurulması gerektiğini söyler. Çünkü rüyaya göre devamında gelen yedi yılda ise kuraklık olacaktır. Sâkî rüyanın yorumunu sultanın huzurunda ona anlatır. Ayrıca sultan Yûsuf'un rüyayı daha önceden bilmesine hayran olmuştur. Yorumun doğruluğuna inanan sultan, Yûsuf'u zindandan çıkarmak ister. Sultan rüyasının tabirinden ötürü eğlenceler düzenler. (*Şair bahar tasvirinin yapıldığı bir gazele yer verir.*) Hacıp, zindana gelir ve Mısır sultanının Yûsuf'u serbest bıraktığını ona söyler. Yûsuf da zindandan çıkmak için iki şart koşar. İlki zindanda beraber olduğu arkadaşlarının çıkarılmasıdır. İkincisi ise Yûsuf'un zindana atılmasına neden olan

Züleyhâ ve meclisinde bulunan diğerkadınların olayın aslını söylemeleridir. Bu haber sultana iletilince o ellerini doğrayan Züleyhâ'nın misafirleri saraya getirilir ve sultan onlara işin aslını sorar. Kadınlar, Yûsuf'a iftira attıklarını ve onun masum olduğunu beyan eder. Züleyhâ da kadınları o an teyit eder. Suçsuzluğu ortaya çıkan Yûsuf, zindandan çıkar.

Zindandan çıkan Yûsuf, sultan tarafından bir törenle karşılanır ve Mısır hazinesi ona emanet edilir. Çünkü Mısır sultanı ona bir dileğin var mı deyince Yûsuf da Kenân'a gitmeyeceğini ve hazine görevinin kendisine verilmesini ister. Uzun süre bu görevi yürüten Yûsuf, Mısır sultanı ölünce onun yerine geçer. Yûsuf sultan olunca Züleyhâ çok endişe eder. Yûsuf ise Mısır sultanının önceden gördüğü rüya üzerine yağmurlu yedi yılda ambarları dolduracak kadar tarım yaptırır. Daha sonraki yedi yılda ise bir damla bile yağmur yağmaz ve önlem üzerine dolan ambarlardan tüketilmeye devam edilir. Yûsuf'un aldığı önlemlerden ötürü Mısır halkı açlık çekmez ve ona bağlılıkları kat kat artar. Her şeyini kaybeden Züleyhâ bu zamanlarda Yûsuf'un intikam alacağı korkusu ile hiç ortaya çıkmamıştır. Gözleri de kör olan Züleyhâ zaman zaman Yûsuf'a olan hasretini dindirmek için onun geçtiği yol üzerine bekler. Gözü görmediği için de bir kadın onun elini tutar. (*Şair burada âşıkların hâlini anlatan mesnevi ile gazele yer vermiştir.*) Kıtık sadece Mısır'da değil çevre ülkelerde de baş göstermiştir. Özellikle kıtlığın yedinci yılında kimse dayanamaz olmuştur. Yûsuf, Mısır'ın etrafına duvar çekmiştir. Kenân'dan ve Şam'dan insanlar kervanlar hâlinde Mısır'a gelmektedir. Yûsuf duvar çektiği için kervanlar kapılardan girer ve kim olduklarını tanıtır. O kervanlardan biri Mısır'dan dönerken Yakûb'un evinin yakınında mola verir. Yakûb'a Mısır'ın cömert sultanından söz ederler. Yakûb da "Keşke kuvvetim olsa da o sultana ben de gidebilseydim." der. Hem sultanı görmek hem de Yûsuf'tan haber sormak ister ancak hiç mecali yoktur.

Oğulları, kırk sene geçmesine rağmen kendilerini görmezden gelen babalarına çıkışlırlar. Onlar da aç kaldıkları için babalarından çare umarlar. O da kervancıdan duyduğu Mısır sultanının cömertliğinden oğullarına bahsedip Mısır'a gitmelerini tavsiye eder. Oğulları da ellerinde değerli bir şey olmadığını daha önce de hiç sultan katına çıkmadıkları için nasıl davranacaklarını bilemeyeceklerini bildirirler. Yakûb da "Her ne sermayeniz varsa o cömert sultan size yardımcı olacaktır." der. Yûsuf'un kardeşleri Mısır'a bu söz üzerine yola çıkarlar. Nihayet kardeşler Mısır'ın kapısına kadar gelirler. Kapıcı onlara nereden geldiklerini kimler olduklarını sorar, aldığı

bilgileri bir kâğıda yazar ve Yûsuf'a götürür. Kardeşlerinin geldiğini öğrenen Yûsuf, komutanına onları misafir etmesini söyler. Kardeşlerinin şaşkın şaşkın yürüyüşlerini uzaktan izler ve çok hüzünlenir. Yaverine onları üç gün ağırlamasını söyler. Yaver ise onlara sultanlara layık bir hizmette bulunur. Mısır dilini bilmeyen kardeşlerini Yûsuf gizli bölmeden izler. Daha sonra nakibine onları sarayda ağırlamasını söyler. Kardeşler bunca ikram karşısında şaşırıp “Acaba neden bize böyle yardımcı oluyor?” deyince içlerinden Rûbîl de “Bizi fakir gördü ondan dolayı böyle ilgileniyor.” der. Yûsuf gizli bölmeden onlarla Kıbtî dilince sohbet eder ve nereden geldiklerini kimler olduklarını sorar.

Yûsuf'un Mişâlüm adında bir oğlu vardır. Bu oğlunu kardeşleri ile ilgilenmesi üzerine gönderir. Onlar senin amcan diyerek oğluna tembih eder. Akabinde Yûsuf da yüzünü örterek kardeşlerinin yanına gelir. Bunlara nerden geldiniz gibi sorular sorar ve onları hırsızlıkla itham eder. Onlar da biz “Yakûb'un neslindeniz ve peygamber soyundan gelenler hırsızlık yapmaz.” diye cevap verir. Aslında on iki kardeş olduklarını, Kenân'da gezerken içlerinden birini kurdun yediğini anlatırlar. Yûsuf'un ayrılığında babalarının mahzun olduğunu, Yûsuf'un güzelliğini, Yûsuf'un padişah olarak gördüğü rüyayı tek tek -yüzü kapalı olduğu için kim olduğunu anlayamadıkları- Yûsuf'a anlatırlar. Kardeşlerini dinledikten sonra her birine istediklerini develerle birlikte verir. Yûsuf onlara “Yine gelin ama bu kez diğer bütün kardeşlerinle birlikte gelin.” diye tembih eder. “Ben de Müslüman'ım endişe etmeyin.” der.

Yûsuf'un kardeşleri dönüş yoluna çıkarlar. Bunlar yolda iken karşılıklarına şeytan çıkar. Ancak o esnada heybetli bir melek gelir ve şeytanı kovalar. Sonunda baba evine ulaşırlar. Yakûb onlar gelince güler ve akabinde ağlar. Oğulları da bunun sebebini sorar. O da “Yûsuf kokusu sizinle beraber geldi ve güldüm.” der. Sonra da “Şeytan kokusu geldi ve ağladım.” der. Yakûb onlara yolculuğun nasıl geçtiğini sorar. Onlar da Mısır sultanının cömertliğinden, Müslüman oluşundan bahsederek. “Tekrar gelmemizi ama bu kez Bünyamin'i de götürmemizi istedi.” derler. Yûsuf'u evden götürdüklerinde başına gelenleri bildiği için Yakûb, Bünyamin'i onlarla göndermek istemez. Mısır'dan aldıkları yükleri açan kardeşler, aldıkları yiyeceklerin karşılığında ödedikleri altınların çuvalların içinde olduğunu görürler. Bundan haberdar olan Yakûb, Bünyamin'i onlarla vermeyi kabul eder ama her birinin Mısır'a ayrı kapılardan girmesini, bu davetin bir tuzak olabileceğini söyler.

Bünyamin de evden ayrılınca Yakûb peygamber iyiden iyiye derde düşer.

Kardeşler yolculuk sonunda Mısır'a ulaşırlar ve babalarının tembihi üzerine ayrı ayrı kapılardan girerler. İkişer ikişer giren kardeşlerden Bünyamin Şam kapısında tek kalmıştır. Cebrâ'il, kardeşinin tek kaldığını Yûsuf'a bildirir. Yûsuf da tebdil-i kiyâfet ile kardeşi Bünyamin'i almak üzere atı ile Şam kapısına gider. Yûsuf ona İberî dilinde nereden geldin diye sorar. İberî dilini biliyor olmasından dolayı Bünyamin şaşırır. Yûsuf da bu dili Kenân'da öğrendiğini söyler. İkisi beraber içeri girince Yûsuf kolundan bir bilezik çıkarıp Bünyamin'e verir. Daha sonra Bünyamin'i diğer kardeşleri ile buluşturur. Kardeşleri Bünyamin'e "Kırk yıldır mutsuzken şimdi neden mutlusun?" diye sorarlar. O da başına gelenleri anlatır. Yehuza bileziğe bakmak ister. Yehuza'dan sonra Şem'ûn da bakar. Sırası ile hepsi yakut bileziğe bakarlar çünkü daha önce hiç görmemişlerdir. Hepsini bir araya getiren Yûsuf, onlara yemek verir. Yemek yedikleri yerde duvarlarda Yûsuf'un çocukluğundan beri yaşadığı anılar nakkaşlar tarafından örülmüştür. Kardeşler, duvara bakınca Yûsuf'a benzeyen birini görürler ve hayran olup dilleri tutulunca yemek de yiyemezler. Yûsuf onlara neden yemediklerini sorunca duvardaki tasvirde Yûsuf'u gördüklerini söylerler. Yûsuf hepsini başka bir salona alınca dertlerinden bir anlık kurtulurlar ve yemeklerini yerler. Ancak Bünyamin ağlar ve yemek yiyemez. Yûsuf ona neden yemediğini sorunca tekrar o kardeşi suretindeki nakışları görmek istediğini söyler. Yûsuf onun o odaya götürülmesini hizmetçilerinden ister ve odaya götürülen Bünyamin hayran hayran duvarlara bakar. Oğlunu Bünyamin'in yanına gönderen Yûsuf, kendisinin amcası olduğunu söylemesini ister. Bünyamin oğlanı görünce hemen Yûsuf'a benzetir. "Kimsin?" diye sorunca "Yûsuf'un oğluyum." der. Bu cevap üzere ağlamaya başlayınca Yûsuf'un da isteği ile oğlu, Bünyamin'i babasının yanına götürür. Yûsuf, Bünyamin gelince yüzündeki örtüyü kaldırır. Bünyamin, yüzünden örtüyü kaldıran kardeşi Yûsuf'u görünce kendinden geçer. Bünyamin'den babası ve Dünya hakkında bilgiler alır. Bünyamin'in üç çocuğu olmuştur. Birine Zi'b, diğerlerine ise Yûsuf ve Dem adlarını vermiştir. Yûsuf'a neden bu isimleri koyduğunu izah eder. Çünkü o çok pişmanlık duymuş ve kardeş hasreti ile de yanmıştır. Bünyamin kardeşinden ayrılmak istemediğini, kırk yıldır yeterince ayrılık acısı çektiğini beyan eder. (*Şair burada ayrılık acısından bahseden bir gazele yer verir.*) Yûsuf, Bünyamin'le beraber bir plan yaparak onu sarayda alıkoymak ister. Plana göre Bünyamin'i hırsız tutup zindana atıyor gibi yapacaktır. Yine hepsinin yükünü yükleyip kardeşlerini yolcu eder. Daha önceden hizmetçilerine Bünyamin'in yükünün içine konması için bir çanak vermiştir ve onlar da o çanağı onun yükü içine koymuştur. Bünyamin'in bu çanaktan haberi

yoktur. Yûsuf'un kardeşleri Mısır'dan yola çıkarlar. Arkalarından beş yüz atlı asker kardeşlerin önünü keser. Kervanı tekrar Mısır'a getiren askerler onları hırsızlıkla suçlar. Yûsuf'un huzurunda tek tek yükleri açılır. Kardeşler Bünyamin'in yükünün açılmasını istemezler ancak o da açılır. Görevliler çanağı onun çuvalında bulunca “Şu kişide çanağı bulduk.” diye Yûsuf'a iletirler. Bünyamin o an mutlu olur çünkü Yûsuf'un kendisini göndermek istemediğini anlar. Diğer kardeşler ise “Bünyamin'in anneden bir olan diğer kardeşi olan Yûsuf da hırsızdı.” diyerek ikisini suçlarlar. Yûsuf bu duruma çok sinirlenir ve nikabının arkasından Yakûb'un oğullarına kardeşlerini nasıl sattıklarını, babalarına nasıl yalan söylediklerini îmâ ederek “Asıl şer olan sizsiniz.” der. Bünyamin'in zindana atılmasını söyleyince diğer kardeşler babalarına verdikleri sözleri hatırlayıp onu serbest bırakması için yalvarırlar. Ancak Bünyamin zindana atılır. Dışarı çıkınca kardeşlerden Yehuza öfkeyle birçok söz söyleyip zindana saldırıp kardeşini kurtarmak ister. O esnada Yûsuf'un Mahîl adında oğlu Yehuza'nın yanına gelir. Yehuza onun Yakûb soyundan geldiğini anlayınca “Kimsin?” diye sorar. Mahîl cevap vermez. Kardeşlerini babasının yanına gönderen Yehuza, Bünyamin için Mısır'da kalır. Mahîl'i görmesinden ötürü de öfkesi azalmıştır. Kardeşler Kenân'a babalarının huzuruna varırlar. Yakûb tek tek hepsi ile görüştükten sonra Bünyamin ve Yehuza'yı sorunca oğulları Bünyamin'in hırsızlık yapıp zindana atıldığını, Yehuza'nın da orada kalıp bizi çare bulmamız için gönderdiğini söylerler. (*Şair burada Yakûb'un ağzından ayrılığa karşı sabır gösterilmesi gerektiğine dair öğütler verir.*) Yakûb peygamber, aldığı haberler karşısında çok üzülür. O an Azrâ'îl Yakûb'un katına gelir. Yakûb ona Yûsuf'un canını alıp almadığını sorar. Azrâ'îl de yerini Allah'ın emri olduğu için söylemeyeceğini ancak Yûsuf'un devrin en muhteşem ve en zengin kişisi olduğunu aktarır. Yakûb, Şem'un'a bir mektup yazdırır. Mektubunda oğullarının resûl soyundan geldiğini, hırsızlık yapmayacaklarını, bu çanak olayının hile olduğunu ifade ederek oğullarına kötülük etmemesini söyler. Şem'un kardeşleri ile beraber mektubu Yûsuf'a iletir. Mektubu okuyan Yûsuf'un gözleri dolar ve bir zamanlar kendisini Mâlik'e satarken imzaladıkları ahitnameyi onlara gösterir. Kardeşleri ise bunu biz yazmadık diye inkâr ederler. Yûsuf da sözleşmenin gerçek olduğunu kanıtlamak için ortaya bir tas koyar. Bu tase mil çekerek konuşturur. Tas “Yûsuf'u atasından ayıran bunlardır.” der ve yaptıkları bütün eziyetleri bir bir anlatır. Yûsuf, hepsinin öldürülmesi emrini verir. Kardeşleri bunun üzerine babalarının bir evlatları yüzünden kırk yıl ağladığını kendi başlarına iş gelirse Yakûb peygamber kahrolur diye yalvarırlar. O sırada Yûsuf yüzünden örtüyü çıkarır

ve kardeşleri onun gerçekte kim olduğunu anlarlar. Kardeşleri çok utanır ve af dilerler. Yûsuf da “Olan her şey Allah’tandır.” der ve onları affeder.

Yûsuf gömleğini babasına göndermek ister. Gömleğini katlar ve Beşir’e verir. Yûsuf’un annesi öldüğünde Yakûb peygamber Yûsuf’u emzirmesi için bir cariye kadın satın almıştır. O kadının da bir oğlu vardır. Yakûb, sadece Yûsuf’u emzirsin diye o kadının oğlunu satmıştır. Kadının çok canı yanmış ve ayrılıktan dertlere düşmüştür. O kadın bu durumu Rabb’ine iletip duasında da “Yakûb beni oğlumdan ayırdı sen de onu oğlundan ayır.” demiştir. Nitekim Yakûb da oğlundan ayrılmıştır. O kadının oğlunun adı Beşir’dir. Yûsuf ise Mısır sultanı olduğunda Beşir’i kim olduğunu bilmeden satın almıştır. Hızlı biri olduğu için gömleğini Beşir ile Yakûb’a gönderir. Beşir gömleği götürmek için yola çıkar. Beşir’in Kenân iline ulaşmasına on gün varken gömleğin kokusu Yakûb peygambere ulaşmıştır bile. Yakûb peygamber bu koku ile kendinden geçmiş beklerken Beşir hüzünler evine ulaşır. Bir kadın görür ve ona Yakûb’un evini sorar. Kadın da “O kimsenin yüzüne bakmaz, sen neden onunla konuşmak istersin?” der. O da “Yûsuf’tan nişane getirdim, ben onun elçisiyim.” der. Kadın bu haber üzerine âh u efgân edince Beşir ona nedenini sorar. Kadın da oğlundan Yakûb’un oğlundan ayrılması gibi ayrıldığını anlatır. Beşir kadına oğlunun adını sorunca “Beşir” cevabı alır. Anne ve oğul olduklarını böylelikle anlarlar ve hasret giderirler.

Beşir annesi ile hasret giderdikten sonra Yakûb peygamberin yanına girer. Beşir ona hem çanağı hem de gömleği getirmiştir. Gömleği gözüne süren Yakûb’un gözleri açılır. Beşir’in de yıllar önce sattığı cariyesinin oğlu olduğunu anlar. Ayrılık acısını bilmediği için böyle bir şey yaptığını söyler. Akabinde Yûsuf’tan bir mektubu da verir. Yûsuf onlara hediye olarak bir sürü değerli eşya göndermiştir. Yakûb da gelen kıyafetlerden birini giyerek bütün ev halkı ile beraber Mısır’a yola çıkarlar. Yûsuf onları karşılamak için otuz bin askerini kapıya dizmiştir. Yakûb Mısır’a yaklaşınca otuz bin asker daha gelir. Yûsuf, babasını binlerce kuluyla karşılamış ve her biri Yakûb’a secde etmiştir. Yûsuf’un hangisi olduğunu Yehuza’ya sorar ve öğrenir. Sonunda babasına kavuşan Yûsuf, hasret giderirken baba oğul kendisinden geçerler. Babasına kavuşan Yûsuf, bütün kullarını o an azat eder. (*Şair burada hasretin bitmesi ve buna şükürle ilgili bir gazele yer vermiştir.*)

Yakûb, Yûsuf’a başından geçenleri bir bir anlatmasına ister. Yûsuf da geçmişte olanları anlatmanın bir anlamı olmayacağını, şimdi mutlu olmak zamanı diyerek şükürünü dile getirir. Yûsuf’un babası ile kavuştuğunu duyan Züleyhâ, yardımcısından

kendisini Yûsuf'un geçtiği yola götürmesini ister. Yûsuf'un yolu üzerine çıkarlar. Züleyhâ, Yûsuf gelirken haber vermesini ister. Kadın Yûsuf gelince haber verir, Züleyhâ ise bağıarak ona sesini duyurmak ister. Öyle kalabalıktır ki o gürültüde Yûsuf onu duymaz. Cebrâ'îl, Yûsuf'a gelir ve Züleyhâ'ya gidip ne ihtiyacı varsa gidermesini söyler. Züleyhâ'nın evine varan Yûsuf onu tanımaz çünkü Züleyhâ çok kötü bir hâldedir. Züleyhâ kendisini almasını isteyince Yûsuf da "Seni alıp da ne yapayım?" der. Züleyhâ çok üzülür ve ağlar. O an Cebrâ'îl bu niyazı duyup Züleyhâ'yı kanadına alır ve onu ilahî bir kudretle gençleştirir. Gençleşip güzelleşince Yûsuf ona âşık olur. Bir müddet Züleyhâ, Yûsuf'tan kaçır. Yûsuf onu kovalar ve eteğini yırtar. Böylelikle kısas da olmuş olur. Züleyhâ'yı alan Yûsuf, babasının yanına gider. Züleyhâ da bu esnada Müslüman olmuştur. Yûsuf, babası için Mısır'da bir mescit inşa ettirmiştir. Yakûb peygamber burada ibadet ederken kendisine Allah'tan atalarının mezarına gitmesi yönünde emir gelir. Atalarının mezarına, Kenân'a gelen Yakûb burada canını teslim eder.

Yûsuf'un Züleyhâ'dan on bir tane oğlu olmuştur. Yine babası gibi Yûsuf da Allah'ın emri ile canını kırk yıl sonra teslim eder. Onun ölümüne ise Yûsuf'un oğlu Mişâlüm şahit olur ve onu gömer.

3.8. Eserde Mekân

3.8.1. Geniş Mekânlar

Havvân: Yakûb peygamberin dayısının yaşamış olduğu şehirdir. Annesi, Yakûb'u dayısının yanına Havvân'a göndermiştir. Yakûb, peygamberlik kendisine gelene kadar burada yaşamıştır. Peygamberlik gelince dayısından izin alıp buradan ayrılır. Havvân şehri, (A) nüshasında Harrân olarak geçmektedir. Harrân şehri bugün Anadolu topraklarında Şanlıurfa'nın bir ilçesidir. Harrân'da yapılan arkeolojik çalışmalarda şehrin tarihinin milattan önce 6000'lere kadar gittiği belirtilmiştir.¹⁴⁷

Kenân: Aslında mesnevi içerisinde adından en sık bahsedilen ve metnin başından sonuna kadar hâkim olan tek mekândır. Yakûb, peygamberlik kendisine gönderilince Havvân şehriden Kenân'a gelmiştir. Peygamberlik görevini burada yapması ilahî emirle kendisine buyrulmuştur. Yûsuf bu şehirde doğar. Yakûb peygamber ömrünün büyük bir bölümünü burada geçirmiştir. Yine Yakûb

---

¹⁴⁷ Ramazan Şeşen, "Harran", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 16, İstanbul 1997, s. 238.

peygamberin diğerk oğulları da burada yaşamaktadır. Mısır ile arasında önemli bir ticaret yolu da vardır. Mısır'dan çeşitli kişiler değişik vesilelerle mesnevi içerisinde Kenân'ı bir şekilde ziyaret etmektedirler.

Şam: İlk olarak kurdun Yûsuf'u yemediğine dair şahitlik ettiği bölümde karşımıza çıkar. Kurdun oğlu Şam'dadır ve onu görmek için Mısır'dan Şam'a gelmiştir. Yûsuf'un sultan olduğu dönemde yedi yıl açlık olur ve Şam'dan birçok kişi Yûsuf'tan yardım istemek üzere Mısır'a gelir. Yûsuf'u kuyudan çıkaran Mâlik'in kafilesi de Kenân iline Şam'dan gelmiştir.

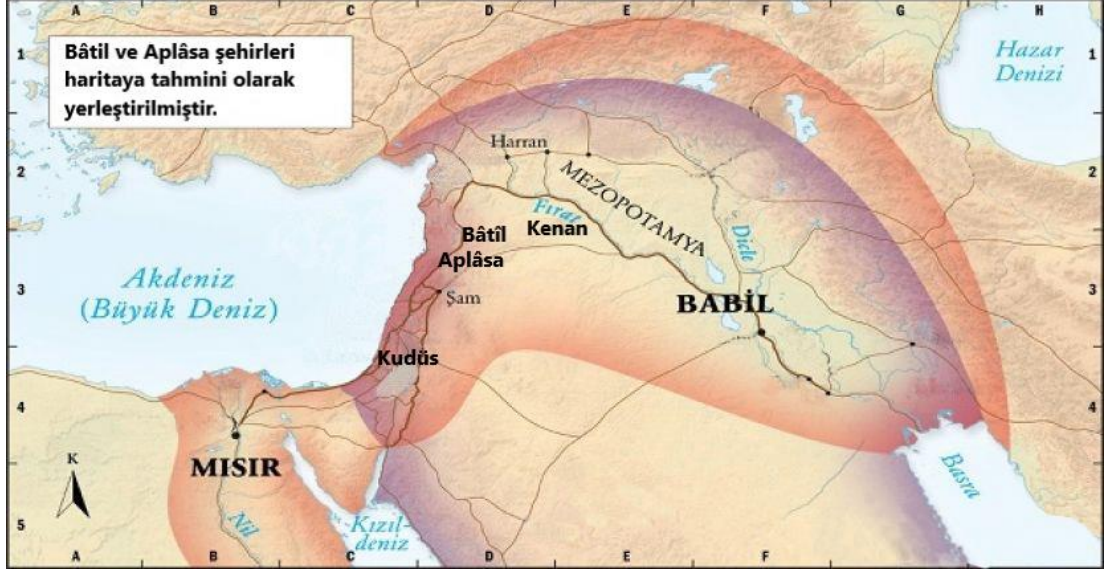
Mısır: Züleyhâ'nın Mısır sultanı ile evlenmesi ve Yûsuf'un köle olarak Mısır kralına satılması ile beraber mesneviye hâkim olan iki mekândan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Mesnevide yer alan Mısır'ı üçe ayırabiliriz. İlki Züleyhâ'nın geldiği dönemki Mısır, ikincisi Yûsuf'un köle olarak geldiği Mısır, üçüncü ve son olarak da Yûsuf'un sultan olduğu Mısır'dır. Dünyanın en eski medeniyetlerinden olan Mısır, hem farklı dinler açısından hem coğrafi özellikleri bakımından geçmişte olduğu gibi bugün de çok önemli bir merkezdir.

Bâtil: Mâlik'in kervanı ile beraber Yûsuf'un uğradığı şehirlerden biridir. Yûsuf'u görüp onunla konuşanlar bu şehirde iman getirmişlerdir.

Aplâsa: Mâlik'in kervanı ile beraber Yûsuf'un uğradığı şehirlerden biridir. Bu şehirde Yûsuf'un güzelliğini görenler güzelliğini nakşedip ona secde etmişlerdir.

Kudüs: Mâlik'in kervanı ile beraber Yûsuf'un uğradığı şehirlerden biridir. Yûsuf'un oraya geldiğinden habersiz olan Kudüs şahı, onu rüyasında görmüştür.

Kuhe: Kervancı Şemerdîd'in Şam'a gitmek üzere yola çıktığı yerdir.

Şekil 3.8.1.: Geniş mekanlar haritası¹⁴⁸

3.8.2. Dar Mekânlar

Beytü'l-Makdis: İshak peygamberin görmüş olduğu rüya sonrası peygamber olarak gönderildiği ve bugün de Mescîd-i Aksâ olarak bildiğimiz yerdir.

İshak peygamberin evi: İshak peygamberin seksen yaşına kadar çocuğu olmadan irşâd ve tebliğ yapmış olduğu yerdir. Daha sonra İshak peygamberin bu evde iki çocuğu olur.

Selâbin Kalesi: Bu kale Kenân'da yer alır ve meliği İcem ibn-i Dârân'dır. Yakûb peygamberin ilk defa Kenân'a gelmesi ile karşımıza çıkar. Kenân'a gelen ve Yakûb'a sinirlenen İcem ibn-i Dârân bu kalede yaşamaktadır.

Rûbil'in evi: Yûsuf'un ilk rüyası, Yakûb peygamberin Yûsuf'u çok sevmesi ve halalarının İbrahim peygamberin emanetlerini Yûsuf'a vermesi sonucu kardeşleri iyice sinirlenir. Aralarında bir plan yapmak üzere Rûbil'in evinde toplanırlar.

Kenân yazısı (Koyun katı): Kenân şehri içerisinde yer alır ancak mesnevi anlatımında önemli bir yer olduğu için ayrıca bahsetmek daha isabetli olacaktır. Yakûb'un oğullarının koyun gezdirmek ve hile ile Yûsuf'u öldürmek için gittikleri yerdir.

Kuyu: Kardeşlerinin Yûsuf'u önce atmak istedikleri sonra iple indirdikleri

¹⁴⁸ Haritanın orijinali için bakınız: <https://www.haber46.com.tr/kenan-ulkesi-veya-kenan-diyari-olarak-bilinen-tarihi-bolge-nerededir>

yerdir. Bu kuyu, Yûsuf'un Mısır sultanı olmasına kadar uzanan hikâyenin başlangıcı gibidir. Ayrıca Hud peygamber de uzun bir süre bu kuyuda Yûsuf'un gelmesini beklemiştir. Yûsuf'a bu kuyuda Cebâr'îl yardımcı olmuş ve onun yaşamasını sağlamıştır. Kuyu, üzerinde yazılan tarihe göre iki bin yıllık bir kuyudur.

Beytü'l-Hazen: Hz. Yakûb'un Yûsuf kaybolduktan sonra çile çekmek için inşa ettiği evidir. Görme duyusunu yitiren Yakûb, Yûsuf'a kavuşuncaya dek burada yaşar. Beyt-i Hazan, Beyt-i Ahzen şeklinde de mesnevide geçen mekân, klasik Türk şiirinin önemli bir telmih unsurudur. Şairler sık sık gamlı hâllerini dile getirmek için Hz. Yakûb'un evine telmihte bulunurlar.

Nil: Nil nehri mekân olarak değil de gözyaşına nispet olarak mesnevide yer almaktadır.

Yûsuf'un annesinin kabri: Yûsuf kardeşleri tarafından Mâlik'e satıldıktan sonra kervanla dönerken bir gece annesinin kabrine gider ve dertlerini anlatır. Mâlik'in adamları onu orada bulur ve döverler.

Hac evi: Züleyhâ'nın Yûsuf'u ilk kez götürüp güzelliğini seyrettiği odadır.

Bağçe: Yûsuf'un gezip dolaşması ve kimselerin onu görmemesi için Züleyhâ'nın yönlendirdiği yerdir.

Züleyhâ'nın Yûsuf için yaptırdığı ev: Kıymetli mücevherler ve çeşitli nakışlarla inşa edilmiştir. Yûsuf, bu o nakışlı odada kalmak istememiştir. Yine Züleyhâ Yûsuf'a olan aşkını ilk kez bu evde ona karşı dile getirmiştir. Ayrıca Yûsuf'un gömleğini de bu evde yırtmış ve ona iftira atmıştır.

Köşk: Züleyhâ'nın kendi hakkında gıybet yapan kadınlara ziyafet verip onlara ders verdiği yerdir.

Halvet saray: Yûsuf'un kardeşlerinin ilk ağırlandığı yerdir. Kardeşleri ikinci kez geldiklerinde nakışlı odada yemek yiyemeyince onları Halvet saraya getirmiştir.

Cennet odası: Yûsuf'un kardeşlerinin ikinci geldiğinde ağırlandıkları odadır. Yûsuf, bu odanın duvarlarına işinde mahir nakkaşlara tasvirler yaptırmıştır. Bu tasvirlerde Yûsuf'un kardeşleri ve Yûsuf'a yaptıkları eziyetler de vardır. Kardeşleri bu odaya gelince nakışlardaki kişilerin kendileri olduğunu anlarlar ve önlerindeki yemeği yemeye utanırlar. Akabinde hepsi Halvet saraya götürülmüştür.

Mâlik'in evi: Mısır halkının Yûsuf'u ziyaret ettiği evdir. Yine Mısır sultanı ve

Züleyhâ onu satın almak için bu mekâna gelir. Züleyhâ Yûsuf'u görür ve âşık olduğu kişi olduğunu anlayınca o eve gidilip satın alınması talimatını verir ve Yûsuf Mâlik'ten satın alınır.

Mezarlık: Yakûb peygamber Mısır'da Yûsuf ile zaman geçirirken Allah tarafından Kenân'da bulunan atalarının mezarına gitmesi yönünde haber gönderilir. Yakûb peygamber bu emre uyar ve atalarının mezarına gider. Orada can veren Yakûb peygamber, aynı mezarlığa defnedilir.

Mescid: Yûsuf, babası Mısır'a gelince ona ibâdet etmesi için mescid yaptırmıştır.

Zindân: Mesnevîde iki farklı zindan yer alır. İlki aşkından deliye dönen kız Züleyhâ'yı attığı Taymus'un zindanıdır. İkincisi ise birçok olaya sahne olan Yûsuf'un düşmüş olduğu zindandır. Yûsuf'un içinde bulunduğu zindan mesnevîde uzun süre göz önünde durur. Çünkü Yûsuf, Allah'tan dilemesi gereken bir isteğini sâkîden istemiştir. Allah tarafından Cebrâ'îl vasıtası ile yedi yıl daha zindanda kalacağı Yûsuf'a bildirilmiştir.

3.9. Eserde Mesâfe ve Zaman

Mesnevîde belirli bir mesafe ölçüsü söz konusu değildir. Mesafeyi anlatacak çeşitli sözcükler tercih edilerek anlatmak istediği uzaklığı bize aktarmıştır. Yakınlık ve uzaklık kavramları da zaman kavramı gibi tam oturmamıştır. Bunlarla ilgili birkaç örnek ise şunlardır:

Çü *nezdîk* oldılar eve şebîn-gâh
Kâmusı itdiler feryâdilen âh (708)

Züleyhâ rüyasında Yûsuf'u gördüğünde ona “Neredesin?” diye sorar. Yûsuf da ona “Mısır sultanıyım, Mısır'a gel” der. Bu rüya sonrası Züleyhâ âşık olduğu kişinin Mısır sultanı olduğunu babasına söyler. Babası da kızını evlendirmek için Mısır sultanına elçi gönderir. Bu elçiler Taymus'un ülkesinden Mısır'a altı ayda gitmişlerdir. Buradaki altı ay bir zaman diliminden ziyade mesafe birimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mışrdan tâ Züleyhâ yirine yol
Vardı altı ayda sağ ola yol (951)

Yûsuf, elçisi Beşir ile babasına gömleğini gönderir. Yakûb peygamber ise Beşir henüz yanına gelmeden on gün önce Yûsuf'un kokusunu alır. Buradaki “on gün”

ifadesi zaman değil de mesafe bildirmesi açısından şiirde yer alır.

Kim *on gün ilerüdenġ* pirāheneġ
Apardı pīre bŷyın bād anıġ (2513)

Yakŷb peygamber Yŷsuf'a kavuşmak için Mısır kapılarına kadar gelir. Yŷsuf ise babası için bir karşılama töreni hazırlar. Yakŷb peygamber adım adım ilerledikçe törendeki deġişik sahnelere şahit olur. şair de Yakŷb peygamberin bu ilerlediġi mesafeyi “*iki aġaç / dŷrt aġaç*” gibi tabirlerle karşılar. O dönem için böyle kalıplaşmış bir ölçü birimi varsa da tespit edilememiştir.

Bu sözdenġ kaldı Ya'kŷb şöyle girü
İki aġaç yol daġı vardı ayru (2575)

Mışrdan *dŷrd aġaç yolidi* ol bāb
Tamāmet geldi anda cümle aġbāb (2585)

Yakŷb peygamber neslinden dŷrt yŷz kişi ile Mısır'a doġru yolculuk yaparken arkasından gelenlerin Mısır'a ulaşmalarına daha ŷç gŷnlŷk bir yol vardır.

Bular yol kesdi gitti pāre pāre
Kim *ŷç gün* kaldı yol ki Mışra vara (2594)

Yine Zŷleyhā Mısır sultanı olan Yŷsuf'un yoluna geçip ona seslenmektedir. Ancak uzakta olduġu için Yŷsuf onun sesini duyamaz:

Çaġırurdu *ıraqdan* Yŷsuf-ı cān
işitmezdi ġuluvvdaġ anı sulřān (1876)

Beřerī mesafelerin yanı sıra manevī mesafeler de mesnevide içerik zenginleştirmek için kullanılan imajlardandır. Dünya hırsından uzak durmakla alakalı beyit şudur:

Gŷġgŷlden hışı-ı dŷnyāyı *eylegil dŷr*
Ĥamām-ı dŷnye ile olma maġrŷr (1085)

Mālik adlı tŷccara kŷle olarak satılan Yŷsuf kervanla beraber yola çıkar. Kervan gece yarısında Yŷsuf'un annesinin mezarı civarına gelmiştir. Buradaki zaman bildiren ifade aynı zamanda bir mesafe göstergesi olarak da kullanılmıştır.

Giceniġ nişfi geçdi ġör ki ol řāh
Anası şabrine irişdi nā-gāh (1134)

Eserde zaman kavramı genellikle mesafe ile iç içe yer almaktadır. Bugŷn için zaman veya tarih ifade eden terimler mesnevide zaman ve mesafe bildirimi için benzer

anlamda kullanılmıştır. Bundan dolayı zaman ve mesafeyi aynı başlık altında değerlendirip örnekler ile açıklamaya çalışmak daha anlaşılır olacaktır.

Hikâyenin geçtiği dönemlere dair mutlak bir tarih söz konusu olmayıp zaman belirsizdir. Bakıldığında, zaman kavramı mevsim, ay, hafta veya gün gibi terimlerle karşılaşılır. Bundan dolayı mesnevilerde olayların başladığı ve son bulduğu tarih muğlaklık gösterir. Yine eserler içerisinde birbirinden habersiz aynı zaman diliminde gerçekleşen olayların bizlere birden fazla zamanda yaşanmış gibi paralel düzlemde aktarılması da söz konusudur. Şair anlatma tekniği ile zamanı geriye veya ana götürüp geri getirebilmektedir.

Yûsuf u Züleyhâ'da zaman bildiren sözcükler dışında üzerinde durulması gereken bir konu da zaman kipleridir. Geniş zaman, görülen geçmiş zaman ve duyulan geçmiş zaman kipleri şairin tercih ettiği kipler olarak karşımıza çıkar. Şair, anlatıcı bakış açısı ile eserdeki bütün zamana hâkimdir. Bundan dolayı en çok “*görülen geçmiş zaman*” kipini tercih eder. Bazı olaylar için de “*duyulan geçmiş zamanı*” tercih etse de görülen geçmiş zamana göre oldukça azdır. Mesnevide geniş zaman, şimdiki zaman gibi diğer zaman kipleri de yer alır.

Burada zaman kiplerinden ziyade mutlak ve muğlak zaman dilimlerinden bahseden beyitlerle muhtasar bir kronoloji ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Şemsî eserine İshak peygamberle ilgili bilgiler vererek başlar. İshak peygamberin seksen yaşında olması bize verilen ilk zamansal bilgidir:

Uşâğı olmadı *seksen* olunca
Ne işdür ola buyruğ olmayınca (25)

Bir sonraki zaman dilimi ise Yakûb peygamberin kırk yaşında Rahîl ile evlenmesidir:

Çü ‘ömri *kırh ile* yetürdi Ya‘kûb
Oñga ‘ağd ol[dı] Râhîl-i maħbûb (110)

Yûsuf iki yaşında iken annesi Rahîl ölür:

Bular çün *iki yaşına* irdi
Ki Râhîl fâniden bākîye vardı (148)

Yûsuf büyür ve dört yaşına gelir. Dört yaşında iken şöhreti ve güzelliği dillere destan bir çocuk olmuştur:

Çü dört yaşına irdi Yûsuf-ı cân
Cemâli çâvı dutdı halkı yeksân (154)

Yûsuf yedi yaşına geldiğinde ravilere göre herkes ondaki farklılığı anlamıştır:

Velîkin ba' zı râvî söylediler
Yedi yaşında taḥkîk eylediler (169)

Yûsuf on yaşına geldiğinde peygamberliğine giden yoldaki ilk rüyasını görür:

Olaldı Yûsuf irdi on yaşına
Sa' âdet tâcını koydı başına (216)

Yûsuf'un kardeşleri onu bir kuyuya atmaya karar verince kuyu ararlar. Buldukları kuyunun üzerinde iki yüz önce kazıldığına dair bir kitabe yer almaktadır:

Minḡ iki yüz il idi kazılalı
Ki ol kuyıya târîḡ yazılalı (580)

Yûsuf'un kardeşleri Yûsuf'u yedi diye iddia ettikleri yaşlı kurt, Yakûb peygamberle yapmış olduğu sohbette yedi gündür kayıp oğlunu aradığını belirtir:

Yedi gündür işitdüm men bu sözi
Çeker men derd ü miḡnet-i cân-süzî (818)

Züleyhâ yirmi yaşında dillere destan bir güzelliğe kavuşmuştur. Burada belirtmemiz gereken husus bu tarihlerde Yûsuf'un henüz dünyaya gelmemiş olmasıdır. Şair zamanda geriye giderek Züleyhâ hakkında bilgi verir:

İgirmi yaşına ol gelmişidi
Be-ḡâyet ḡüsn içinde dolmuşidi (864)

Züleyhâ rüyasında gördüğü Yûsuf'a âşık olalı bir yıl olmuştur. Aradan bir yıl geçince rüyasında tekrar Yûsuf'u görür:

Tamâm bir il oldı ' ışḡ içinde
Yine ol şüreti gördi düşinde (885)

Yûsuf şehir şehir aşarak kervanla birlikte Mısır'a kadar ulaşır. Tellâl ise güzel Yûsuf'un kervan sahibi Mâlik'in evinde olduğunu Mısır'a duyurur. Yûsuf'un güzelliğine şahit olan ülke, ona olan hayranlıkla on gün yemekten kesilmiş ve sadece Yûsuf'u anmışlardır:

Kesildi ehl-i şeh'r on gün yimekten
Be-şevḡ Yûsufuḡ sözün dimekten (1193)

Yûsuf'u altın karşılığı ziyaret etmek isteyenlere gösteren Mâlik, on gün sonunda gelen altınlardan çok zengin olmuştur:

Çü altun yığdı ol *on gün* tamâmet
İlâhı Yûsuf kıalsun selâmet (1203)

Züleyhâ'nın Yûsuf'u taciz ettiği hâdise sonrası Yûsuf'un masumluğuna şahitlik eden bebek kırk günlüktür:

Yoh lîken onda varidi çün
Tamâm olmuş onuñ 'ömrine *kırh gün* (1423)

Yûsuf ile beraber zindanda olan sâkî ve ekmekçi orada üç gün kalmışlardır:

Bular çü zindan içre kaldı *üç gün*
Belâ-yı derd ile kâr dîger-gün (1578)

Sâki'nin zindandan çıkışından ve ekmekçinin idamından sonra Yûsuf zindanda yedi yıl daha kalmak üzere Allah tarafından cezalandırılmıştır:

Yedi il kaldı onğda köñgli pür-ğam
Dilinde âh dâyim çeşm-i pür nem (1709)

Yûsuf zindanda iken Mısır sultanı bir rüya görür. Onun rüyasını yorumlayan Yûsuf, Mısır'da yedi bolluk ve yedi kıtlık dönemi olacağını elçi ile padişaha bildirir:

Didi Yûsuf ki *yeddi il* pey-â-pey
Zirâ' at idiñgiz pendim işid hey (1763)

Pey-â-pey *yeddi il* ola kızlıg
Ne gözlük ola ol demde ne yazlıg (1766)

Yûsuf zindandan çıktıktan sonra yirmi sene Mısır sultanına hizmet etmiş ve sultan ölünce yerine geçmiştir:

İğirmi beş il oldu çün tamâmi
'Azîziñg oldu ol Yûsuf gulâmı (1836)

Yûsuf, Mısır sultanı olduktan sonra yaşanacak kıtlık için çeşitli önlemler almış ve ambarını çeşitli gıdalarla doldurmuştur. Halk ise o kadar dikkat etmemiş ve bu kıtlık döneminde zorluk çekmiştir. Bundan dolayı halk, yedi yıl süren kıtlık boyunca aşama aşama eşyalarını satıp açlıklarını gidermeye çalışmışlardır. Şair de bu hâli kronolojik olarak eserinde belirtmiştir:

Ol il nukre altun kıldılar bey'
Mısrda çünki hâşıl oldu rey' (1856)

Üç il dah' satdılar cümle mevâşı
Anıñgla kıldılar bāri ma' āşı (1857)

Beşinci ilde satdılar uşāğı
Çü yohdur ellerinde neste dāğı (1858)

Çü kızlıg hāli altı ile geldi
Halāyık özlerini bey' kıldı (1859)

Yedinci il ki kızlıg oldu iy yār
Çamu Mışr ehl[i] ' āciz qaldı nāçār (1860)

Yakûb peygamber Yûsuf'tan ayrılalı kırk yıl olmuştur. Bu zaman diliminde Kenân'da kıtlık başlamış ve oğulları da yardım istemek üzere babalarının yanına gelmişlerdir:

Didiler yā ebā tā şimdi kırh il
Ki oldu eylemişsiñg bizi taf[ž]il (1930)

Yakûb peygamberin oğulları da kıtlıktan etkilenmiş ve yardım almak için Mısır sultanı olan Yûsuf'un kapısına gelmişlerdir. Üç gün bekledikten sonra geldiklerine dair haber Yûsuf'a ulaşmıştır. Yûsuf da onları sarayına alıp üç gün misafir etmiştir:

Nice gündür didi oñlar geleli
Gelüp oñlar ol araya düşeli (1963)

Didi ŝāha bugün üç gün oldu
Ki bu Ken' aniler qapuya geldi (1964)

Didi Yûsuf ki var derbāna söyle
Ki üç gün añlar mihmān eyle (1965)

Bünyamin diğerkardeşlerinin aksine Yûsuf'a gönülden bağlıdır ve onu çok sever. Yûsuf'tan ayrılalı kırk sene olmuş ve yüzü hiç gülmemiştir. Mısır sarayına gelip Yûsuf'tan bilezik alınca ilk defa yüzü güler. Bünyamin, Yûsuf ile ilk kez yüz yüze görüştüklerinde de ona hasreti ile kırk yıldır ağladığını söyler:

Ki kırh ildir ki señg ŝād olmamışsiñg
ki birdem gamdañg azād olmamışsiñg (2096)

Ki kırh il seniñgçün ağlar idüm
Seniñg derdiñgde cānum dağlar idüm (2202)

Şair, râvîlerden iletmiş olduğu rivayete göre Mısır'a yani oğlu Yûsuf'a gelen Yakûb kendisine yapılan mescit içerisinde kırk yıl daha yaşamış, daha sonra ise vefat etmiştir:

Çü Mısr içiñde pes oldı o kırh il
Ki ba'zı diñ rivāyet bu-durur bil (2693)

Planlanan veya beklenen zaman dilimi de eserde yer alır. Yûsuf uzunca bir süredir ders vermek ve kardeşlerinin kendisine yaptıklarını onlara göstermek için beklemektedir. Beyitte ise o beklenen zamanın geldiği ifade edilir:

Siziñle men sözi tāyīn zamānı
Çü söyledüm miyān tercümānı (2408)

Mesnevîde küçük zaman dilimlerine dair de ayrıntılar yer alır. *Bugün, bir gün, yarın, sabah, akşam, gece, gündüz, an, bir dem* gibi zaman ifade eden sözcükler şairin sık sık kullandığı kelimelerdir:

Bugün çün var eliñde hayr itgil
Ki d'anğla onuñ ile seyr itgil (195)

Ayırmaz *bir dem* anı kend'özinden
Ki doymaz Yûsufuñ şirīn sözinden (200)

Bu *gündüz* düşününğ yoh i' tibārı
Bu düşe kılmagil endişe bārı (261)

Şabāh oldı çağırdı Yûsuf-ı cān
Ki yudı başını bā-raht yeksān (445)

Mülāzım merḥamet kıl mübtelāya
Ki *ferdā* düşmeyesinğ sen belāya (553)

Yiyerdi *her gice* ol bir enārı
Münevverdür 'ibādetden kenārı (607)

Varalum evde *aḥşam* ağlayalum
Be-zāhir kizbilen cān dağlayalum (697)

Bularınğ işi *her gün* böyle idi
İlāhınğ taqdīri hem böyle idi (1006)

Çü *bir müddet* onuñ bağında oldı
Olaldı ḥüsn şüret daḥı oldı (1354)

Züleyhā oldı *bu illerde* 'āciz
Ki miskīn oldı müflis kaldı nāçiz (1863)

Bilinmeyen veya belirsiz zaman belirtilen konulardan biri Hud peygamberle alakalıdır. Okuduğu kitaptan hayran olduğu Yûsuf'u görmek için öngöremeyeceği bir zaman diliminde kuyuda onu beklemeye razı olmuştur:

Zamānın bilmez idi key olası
Ki Yūsuf bu cihāna key gelesi (589)

Mesnevi içerisinde yer alan tarihsel bilgiler kurgunun da etkisi ile gerçeklerle örtüşmeyebilir. Bu noktada Yūsuf peygamberin hayatından yazılı kaynaklar çerçevesinde bahsetmekte yarar olacaktır. Renan'a göre Tevrat'ta yer alan hikâye tarihî bir olay değildir. Ona göre Tevrat bir sergüzeştname'dir. O, Yūsuf ile Züleyhâ vakiasını "En eski ve eskimemiş bir romandır." şeklinde tanımlamaktadır¹⁴⁹ Roland ise konuya belgesel şekilde yaklaşmanın mümkün olmadığını, bu yaklaşımın sağlıklı olmayacağı düşüncesindedir.¹⁵⁰

Yūsuf peygamber bugün de coğrafi ve politik açıdan önemini koruyan Filistin'de dünyaya gelmiştir. Kitab-ı Mukaddes üzerine araştırma yapan bilim adamlarına göre Yūsuf peygamber milattan önce 1695-1585 yılları arasında doğmuştur. İbrani peygamberi olan Yakûb'un en sevgili oğludur. Yine 1635 yılında Mısır'da öldüğü varsayılmaktadır.

Yūsuf peygamber coğrafya olarak da bugün Mısır'dan Filistin'e kadar uzanan bir coğrafyada hayatını sürdürmüştür. Günümüzde de önemli ticaret yollarından olan bu bölge, o zaman için de aynı özelliği barındırmaktadır. Mesnevide de bazı örnekler bunu açıkça doğrulamaktadır. Yūsuf'un kuyudan çıkarılıp önemli bir merkez olan Mısır'a götürülmesi, Yūsuf'un cömert bir hükümdar olduğunun Yakûb'un bulunduğu bölgeden geçen tacirlerce Yakûb'a iletilmesi, Mısır'a gelen tüccarın Kenân'daki Yakûb'dan zindandaki Yūsuf'a bilgiler vermesi hâdisesi aslında bu bölgeler arasında etkin bir güzergah bulunduğunu göstermektedir.

Kaynakların aktardığına göre dönemin Mısır sultanı bugün "firavun" olarak anılan kimsedir. Yūsuf'un yaşadığı dönemde Mısır köklü ve büyük bir medeniyettir. Bu coğrafyada çok tanrılı pagan inancı hâkimdir. Firavun yani aslında Mısır'a hükümdarlık eden kimse de bir nevi tanrı hükmündedir.¹⁵¹ Ülkedeki her şey tek elde firavunda toplanmaktadır. Şemsî'nin eserinde Yakûb peygamberin ve oğlu Yūsuf peygamberin bu bölgede dinlerini tebliğ etmelerine olağan bir durum gibi devlet yönetimi tarafından karşı çıkılmadığı gözükmektedir. Ancak bütün gücü elinde

¹⁴⁹ Gönül Ayan, "Ahmed Yesevi Etkisiyle Yazılan İki Yusuf u Züleyha", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Konya 1997, S. 3, s. 31.

¹⁵⁰ Roland Vaux, "Yahudi Kaynaklarına Göre İsrailoğularının Mısır'a Yerleşmesi ve Yusuf Kıssası", çev. Sıddık Yüksel, *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Samsun, 1989, S. 3, s. 169.

¹⁵¹ Ömer Faruk Harman, "Firavun", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, , s. 119.

bulunduran Firavun'un bu duruma karşı çıkmaması ve hatta Yûsuf'un Mısır sultanı yani firavunun nezdinde önemli bir göreve getirilmesi bu açıdan bakınca pek de mümkün gözükmemektedir. Çünkü yine bilindiği üzere Firavun, Musa peygamberin tebliğine karşı önemli mücadele vermiştir. Eserde de sultan veya aziz olarak anılan kişi belki Yûsuf peygamber zamanında firavun olarak anılmıyor olabilir. Böylelikle Mısır'ın daha değişik bir politika ile dışa açık bir şekilde yönetiliyor olması ihtimallerden biridir.

Yûsuf peygamberin Mısır sultanına köle olarak satıldığı dönem Hkysos idaresinin hüküm sürdüğü döneme denk gelmektedir.¹⁵² Hyksos Avaris, Avaris'i merkez kabul edip Mısır, Filistin ve Suriye'ye kadar uzanan geniş bir coğrafyaya hâkimdir.¹⁵³

3.10. Eserin Şahıs Kadrosu

3.10.1. Temel Karakterler

Yûsuf: Yakûb peygamberin Rahîl'den olan büyük oğludur. İki yaşında annesiz kalmış, onu babasının satın aldığı cariye emzirmiştir. Görmüş olduğu rüyalar ve güzelliği onu uzunca bir maceraya sürükler. Babasının ona düşkünlüğü de kardeşlerinin ona karşı kin beslemesine neden olmuştur. Kardeşleri bir planla onu evden götürüp önce öldürmek isterler. Ancak Yehuza'nın müdahalesi ile öldürmekten vazgeçip kuyuya atarlar. Bir süre kuyuda kalan Yûsuf daha sonra kardeşleri tarafından Mâlik isimli bir tüccara satılır. Bu tüccar da onu Mısır'a götürüp Mısır sultanına satar. Mısır sultanının eşi ona âşıktır ve onu elde etmek ister. Yûsuf'u elde etmek isteyen Züleyhâ türlü oyunlar yapar ve en sonunda elde edemediği Yûsuf'u zindana attırır. Yûsuf yedi yıl zindanda kalır. Yedi yılın sonunda Mısır sultanının önemli bir adamı olur. Mısır sultanı ölünce de Mısır sultanı olur. Çocukları da olan Yûsuf, bir süre sonra ilahî emirle Züleyhâ'nın yanına gider. Züleyhâ yaşlanmıştır. Allah, Züleyhâ'yı gençleştirir ve Yûsuf ile evlendirir. Şair, Yûsuf'un Züleyhâ'dan önceki eşinden bahsetmez.

Kısaca hikâyesinden bahsettiğimiz Yûsuf, mesnevinin ana kahramanıdır. Şair onu mağdur ve merhametli bir profilde Kur'ân ve Tevrat'a uygun olarak çizmiştir. Müellif, eserinde Yûsuf'un kendisinden beklenilmeyecek üç davranışını okuyucuya

¹⁵² Eric Hornung, *Mısır Tarihi*, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2004, s. 77.

¹⁵³ Türkdoğan, *Klasik Türk Edebiyatında Yusuf ve Züleyha Mesnevileri Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma*, ss. 1-2.

aktarmaktadır. Birincisi zindandan çıkmak istemesi, diğeri de Züleyhâ'yı yaşlı bulup beğenmemesidir. Bunların dışında okuyucu için negatif görünebilecek bir diğeri ise kardeşlerine oyun düzenlemesidir. Bu üç hâdise dışında Yûsuf aslında nübüvvet makamının adayı olarak mükemmel bir kişilikte şair tarafından okuyucuya sunulmuştur. Yûsuf, eserde baştan sona Allah katında makbul bir kuldür.

Züleyhâ: Yûsuf gibi güzelliği dillere destan olan Züleyhâ, Taymus'un kızıdır. Henüz babasının evinde iken rüyasında Yûsuf'u görür ve âşık olur. Yine rüyasında Yûsuf'un Mısır sultanı olduğunu görür ve Mısır sultanı ile evlenir. Ama o esnada Yûsuf, Mısır sultanı değildir. Böylelikle Züleyhâ'nın Mısır anıları başlar. Yûsuf, Mısır'a köle olarak gelince Züleyhâ onu satın alır ve gönlünü elde etmek için birçok şey yapar, fakat başarısız olur. Yûsuf'a iftira atarak zindana gitmesini sağlar. Yûsuf Mısır sultanı olunca da sessizce bir köşede yaşlanır. Allah'ın emri ile Yûsuf yanına gelir ve ona yardımcı olmak ister. Gözü görmeyen Züleyhâ Allah'ın emri ile tekrar gençleşir ve güzelleşir. Güzelleştikten sonra Yûsuf'la evlenmek istemez ama sonunda evlenirler ve Yûsuf ile Züleyhâ'nın on bir oğlu olur.

Züleyhâ, şair tarafından önce âşık ve biçare olarak bir karakter olarak aktarılmıştır. Mısır'daki ilk döneminde gaddar bir âşıktır. İkinci döneminde ise aciz, mağdur ve kimsesiz bir kadındır. Sonunda ise mutlu ve peygamber eşidir.

Yakûb: İshak peygamberin oğludur. Annesinin hilesi ile babasından peygamberlik duasını almıştır. Dayısı Lâyân'ın sırası ile beş kızı ile evlenir ve bunlardan on iki çocuğu olur. Yûsuf iki yaşında iken annesi Rahîl ölünce babası, onu emzirmesi için bir cariye satın alır. Sütü sadece Yûsuf emsin diye cariyenin çocuğunu satar. Buna üzülen cariye Yakûb peygambere beddua eder ve o da cariye gibi oğlundan yani Yûsuf'undan ayrılır. Mesnevideki olayların başlangıcını aslında bu olay başlatmış gibidir. Yûsufsuz kalınca gözlerinden de olan Yakûb peygamber ömrünün büyük çoğunluğunu çile çekmek için inşa ettirdiği hüznler evinde geçirir. Mesnevinin sonuna doğru Yûsuf'un hayatta olduğundan haberdar olur ve oğlunun yanına Mısır'a gider. Mısır'da bir süre kaldıktan sonra Kenân'a döner ve atalarının mezarında Rabb'ine kavuşur.

Yakûb peygamber eserin başında evladından ayrı kalmış bir mağdur konumundadır. Ancak şair ilerleyen bölümlerde Yakûb peygamberin kölenin çocuğunu satmış olmasından dolayı başına bunların geldiğini aktarmaktadır. Yakûb, henüz beşikteki bir bebeği köle olarak satmıştır. Karşılık olarak o da en sevdiği

oğlundan ayrılmıştır. Şair onun Yûsuf'un akıbetinden haberdar olmuş gibi gösterse de her gelene Yûsuf'u sorması bu hususta bir netlik olmadığını göstermektedir. Ancak şundan eminiz ki Yakûb oğlunu kurdun yemediğini ve onun hayatta olduğunu bilmektedir.

3.10.2. Yardımcı Karakterler

Mesnevi'ye göre Yûsuf on iki kardeştir. Bunlardan Lâvî'nin, Şem'ûn'un, Yehuza'nın, Rubîl'in Yakıtâl'ın, Sâyelune'nin, Dünye'nin, Hâzûşîn'in ve Bünyamin'in isimleri geçer. Diğer kardeşler mesnevide isim olarak değil de “*kardeşler*” şeklinde ifade edilmiştir. İsimleri geçenlerden de olay örgüsü içerisinde de *Rubîl*, *Dünye*, *Şem'ûn*, *Yehuza* ve *Bünyamin* aksiyon hâlinde dirler. Diğer kardeşlerle ilgili özel bir konu bulunmaz.

Rubîl: Rubîl'in annesi Leyâ'dır. Halasının İbrahim peygamberden kalma eşyaları Yûsuf'a vermesine ilk sinirlenen odur. Yine Yakûb peygamberi kandırıp Yûsuf'u öldürmek istediklerinde Yûsuf ilk Rûbîl'e sığınır, fakat o Yûsuf'a merhamet göstermez.

Dünye: Yakûb peygamberin kızıdır. Oğullarının aksine Dünye, Yûsuf'u sevmektedir. Mesnevide pozitif bir kişiliği olan Dünye, Yakûb peygamberin yanında yer almış ve ona destek olmuştur.

Şem'ûn: Yakûb peygamberin Leyâ'dan olan oğludur. Yûsuf'u kardeşleri oyun oynamak için koyun katına hile ile getirip öldürmek istediklerinde eline bıçak alıp ilk o, Yûsuf'u katletmek istemiştir. Yine Yakûb peygamberin Mısır kralına göndermek istediği mektubu o kaleme almıştır.

Yehuza: Yakûb peygamberin Leyâ'dan olan diğer oğludur. Mesnevi içerisinde arafta kalmış bir kişilik olarak karşımıza çıkar. Kardeşleri ile beraber Yûsuf'u öldürme planı yapanlardandır. Ancak Yûsuf ile beraber Kenân yazısına gittiklerinde Yehuza, Yûsuf'u öldürmekten vazgeçer. Yûsuf'u diğer kardeşlerinden korur ve bir ip ile kuyuya indirmeye ikna eder. Böylelikle Yûsuf kardeşleri tarafından katledilmekten kurtulur. Yine Yûsuf kuyuda iken onu ziyaret eden kardeşi de Yehuza'dır. Aynı şekilde mesnevinin sonlarında Bünyamin, Yûsuf'un oyunu ile zindanda atılmış gibi yapıldığında da Bünyamin'i orada yalnız bırakmak istemez ve bekler. Mesneviye kötü karakter olarak başlayan Yehuza, mesnevi bitişinde pozitif bir kişiliğe dönüştürülmüştür.

Bünyamin: Yûsuf'un anneden bir olan kardeşidir. Yakûb peygamber Yûsuf kaybolunca sevgisini ona yönlendirmiştir. Yûsuf, kardeşleri ilk defa Mısır'a geldiklerinde bir daha gelirken Bünyamin'i de getirmelerini onlara tembih etmiştir. Kardeşleri dönerken Bünyamin ile beraber Mısır'a gelirler. Bünyamin, Mısır kapısında tek başına kaldığında Cebrâ'il Yûsuf'a bu durumu haber verir. Bu haber üzerine Yûsuf tebdil-i kıyafet ile onu kapıda karşılar ve sarayına alır. Yûsuf, perde olmadan ilk kez Bünyamin ile görüşür ve diğer kardeşlerine söylememesini tembih eder. Hatta ona bir hediye de verir. Şair, Yûsuf'un kuyuya atılması hâdisesinde Bünyamin'den bahsetmez. Nitekim Bünyamin diğer kardeşlerinin aksine masum bir şekilde şair tarafından tasvir edilmiştir.

İshak peygamber: Yakûb ve 'Iys'in babalarıdır. Gözü görmemektedir. Nübüvvet duasını çok sevdiği oğlu 'Iys'a edecekken eşinin hilesi ile diğer oğlu Yakûb'a etmiştir. Bahsi geçen oğullar, İshak peygamber seksen yaşını geçtiğinde dünyaya gelmişlerdir.

Nûbîl: Yakûb peygamberin kız kardeşi ve Yûsuf'un halasıdır. Yûsuf'u çok sevmektedir. İbrahim peygamber kemer, asa, gömlek ve yüzüğünü Nûbîl'e emanet vermiştir. Nûbîl de bu eşyaları Yûsuf'a hediye etmiştir.

Mâlik: Mâlik, Yûsuf'u kuyudan çıkarıp akabinde kardeşlerinden satın alan zengin tüccardır. Yardımcılarından biri Yûsuf'a eziyet edince ilahî emir ile kervanına dolu yağar ve Yûsuf'un duası ile felaket durur. Mâlik, Yûsuf'un ulu bir kişi olduğunu anlar ve ona hürmet gösterir. Yûsuf'u Mısır'a götürür ve yüksek bir fiyata Mısır sultanına satar. Ancak Yûsuf'un güzelliğinden ötürü pişman olur ve geri almak ister. En son Yûsuf ile vedalaşan Mâlik ondan hayır duası ister. Şair, Mâlik'i pozitif bir kişi olarak tasvir etmiştir.

Bütün Yûsuf konulu mesnevilerde olduğu gibi Şemsî'nin eserinde de ilahî varlıklara rastlamak mümkündür. Bunlardan bir kısmı melek olduğu gibi bir kısmı da cansız varlıklara önemli vasıflar yüklenerek kişileştirilen karakterlerdir. Cebrâ'il ve Azrâ'il, Yûsuf peygamber ve Yakûb peygamberle diyalog hâlinde olan meleklerdir. Şeytan ise daha ziyade Yûsuf'un kardeşleri ile beraber anılmaktadır. Cansız bir varlık olan kâse de Yûsuf'un şahitlerinden biri olması nedeniyle de önemli karakterler arasında yer alır.

Cebrâ'il: Yûsuf peygambere ilahî mesajları getiren, ona zor anlarında yardımcı olan manevî kahramandır. Kuyu dibine inerken ve kuyuda ona yardım etmiş yine

zindanda iken ona yol göstermiştir. Ayrıca mesnevide Yûsuf ile çeşitli diyalogları da yer alır. Yönlendirici ve uyarıcı konumundadır. Yûsuf, zindan arkadaşından kendisinden Mısır sultanına bahsetmesini isteyince Cebrâ'îl “Yalnız Allah'tan iste!” diyerek onu uyarmıştır. Mesnevide son olarak müşkül durumda olan Züleyhâ'ya yardım etmesi için Yûsuf'a haber getirir.

Şeytan: Mesnevide genel olarak Yûsuf'a karşı hasetlik besleyen kardeşlerini kötüye yönlendiren konumdadır. Kötülüğe yönlendirmede başarılı olur. Ancak bir yerde meleklerin müdahalesi ile istediği olmaz.

Melekler: Yûsuf, Mısır'a ulaşınca Mısır halkına “Kim Yûsuf'u görse hasta ise iyi olur, fakir görse zengin olur.” şeklinde haberler ulaştıran ilahî karakterlerdir.

Azrâ'îl: Yakûb peygamberin hatrını sormak için ziyarete gelmiştir. Yakûb peygamber de ona “Yûsuf'un canını aldın mı?” diye sorar. Almadığını belirtir. Yakûb, “Yûsuf nerede?” diye sorunca “Yerini söyleyemem; ama birkaç bilgi verebilirim.” diyerek Yûsuf'un devrin muhteşemi olduğunu ifade eder.

Kâse: Yûsuf, kendisini Mâlik'e kardeşlerinin satarken imzalamış oldukları sözleşmeyi onlara gösterir. Onlar ise bu yazı bizim değil diyerek inkâr ederler. Yûsuf da ortaya bir tas koyar ve onu konuşTURUR. O tas, Yûsuf'u nasıl kuyuya attıklarını, ona yaptıkları eziyetleri, daha sonra tüccara onu nasıl sattıklarını dile getirir. Tas, olağanüstü bir varlık olarak okuyucuya sunulduğu için ilahî karakterler bölümünde yer verilmesi uygun görülmüştür.

Zi'b (Görk, Kurt): Yûsuf'un kardeşlerinin planına göre Yûsuf'u kurt yemiştir. Böylelikle kendi ettikleri hileyi babaları anlamayacaktır. Ancak Yakûb peygamber gömleğin yırtık olmadığını görünce Yûsuf'u bir kurdun yemediğini anlar. Oğulları da kanıtlamak için geri döner ve bir kurt yakalayıp babalarının huzuruna getirirler. İlahi emirle kurt dile gelir ve kendisinin veya neslinden birinin Yûsuf'u yemediğini, zaten peygamber neslinin kendilerine haram edildiğini söyler. Yaşlı kurt Şam'dan Kenân'a kadar kayıp oğlunu bulmak için geldiğini anlatır.

Kuş: Yûsuf'un Mısır sultanına satıldığında konuştuğu kuştur. Bu hâdiseye şahit olan hazineden görevli kişi Yûsuf'un ulu bir kişi olduğunu, her ne kadar malları kalmasa da Allah katında önemli bir insana sahip olduklarını Mısır sultanına dile getirir.

Deve: Şemerdîd'in devesidir. Yûsuf'u zindan penceresinde görür ve onun yanına

gelir ve onu tanır. Dile gelen deve Yûsuf'un durumuna üzüldüğünü ağlayarak dile getirmektedir.

Mısır Sultanı (Mısır Azîzi): Züleyhâ'nın eşidir. Yûsuf'u görüp beğenir ve Züleyhâ ile çocukları olmadığı için oğulları yerine geçebileceğini söyleyerek eşinden de onay alarak Mâlik'ten satın alır. Mesnevi içerisinde bunun dışında çeşitli hikâyelerde yer alır. Züleyhâ'nın Yûsuf'un gömleğini yırtma hâdisesinde adaletli davransa da Züleyhâ'nın daveti ile gelen kadınların gidişi sonrası vuku bulan olayda adaletsiz davranır ve Yûsuf'u zindana attırır. Yedi yıl sonra bir rüya görür ve rüyasını yorumlaması sonrası da Yûsuf'u zindandan çıkarır. Zindan sonrası Yûsuf'a devlet yönetiminde en önemli görevi verir. Nitekim ölümü sonrası Yûsuf, Mısır'a sultan olmuştur.

Burada belirtmemiz gereken bir husus vardır. Normalde "aziz" olarak belirtilen kişi ülkenin tüm idaresini Mısır sultanı adına üstlenen görevlidir. Şemsî de aziz ve padişah şeklinde bu iki kişinin ayırımına eserin başlarında dikkat etmiştir. Fakat mesnevinin ilerleyen bölümlerinde her ikisini bir karaktermiş gibi gösteren şair olayları aynı kişinin şahsında birleştirmiştir.

Yûsuf'u satın alan ve Züleyhâ'nın eşi Mısır azizidir. Olaylar sonucunda Mısır azizi, Yûsuf'u zindana attırmıştır. Yûsuf'u zindandan çıkaran kişi de Züleyhâ'nın eşidir fakat şair bu kimseden bahsederken onu padişah veya sultan olarak anar.

3.10.3. Diğer Karakterler

Leyâ: Lâyân'ın kızı Yakûb'un eşidir. Rûbîl, Lâvî, Şem'un ve Yehuza'nın annesidir. Yakûb peygamberin eşleri içerisinde metinde diyalogu geçen tek kişidir. Yakûb, Havvân'a vardığında ilk Leyâ onu görmüş, karşılamış ve babası Lâyân'ın yanına götürmüştür.

Safâ: Lâyân'ın kızı Yakûb'un ikinci eşi ve Yakıtâl'in annesidir.

Şerûbe: Lâyân'ın kızı Yakûb'un üçüncü eşidir. Sâyelune, Dünya ve Hâzûşîn'in annesidir.

Rahîl: Yakûb peygamberin diğer eşlerine göre çok güzeldir. Lâyân'ın kızı Yakûb'un ise dördüncü eşidir. Yûsuf ve Bünyamin'in annesidir.

Yakûb'un eşi: Lâyân'ın kızıdır. Rahîl ölünce dayısı bu kızını da Yakûb'a eş olarak vermiştir. Ancak mesnevide ismi geçmemektedir.

İcem İbn-i Dârân: Yakûb peygamber ilk kez Kenân'a geldiğinde bundan haberdar olup "Kimsin, neden geldin?" gibi soruları sormak için sinirlenerek askerleri ile Kenân şehrine yakın bir yerde Yakûb'un yanına gelen kişidir. Yakûb peygamber kim olduğunu söyleyince yapmış olduğu şeyden dolayı utanıp Yakûb peygamberden özür dilemiştir.

İbrahim peygamber: Şair mesneviye başlarken İbrahim peygambere dua etmektedir. Onun dışında bazı eşyalarını Yûsuf'un halasına emanet etmesi ile de mesnevide yer alır.

Lâyân: Yakûb peygamberin dayısıdır. Yakûb'a hile ile peygamberlik duasını almasını sağlayan annesi onun güvenliğinden endişe etmektedir. Çünkü asıl duayı alacak olan 'Iys, Yakûb'a karşı bir kin besler. Yakûb'un annesi de onu, güvenli olacağı dayısı Lâyân'ın yanına selam ile gönderir.

'Iys: Yakûb peygamberin kardeşi, İshak peygamberin oğludur. Peygamberlik duasını hile ile Yakûb alınca ona sinirlenir. Babası İshak ölünce de babasından kalan her şeye el koyar ve kardeşini öldürmek ister. Yakûb peygamber baba evinden ayrılınca 'Iys ile ilgili anılar mesnevide sona erer.

İshak peygamberin eşi: Mesnevide ismi geçmemektedir. İshak peygamberin 'Iys için edeceği duadan haberdar olur ve hile yaparak o duanın Yakûb için edilmesi sağlar ve dua kabul olur. Dua sonucunda 'Iys değil de Yakûb peygamber olur.

Sâyil: İsmi mesnevide geçmemektedir. Sâyil kelimesi "aç kimse" anlamına gelir. Yakûb peygamberin kapısını aç olduğu için çalmış ve Yakûb peygamberin oğulları tarafından geri çevrilmiştir. Bu hâdiseden sonra Yakûb peygamber üzüldü, sinirlenir ve oğullarına aç kimselerin kapıdan çevrilmemesi gerektiğine yönelik öğütte bulunur.

Şid peygamber: Dünyada doğan ilk peygamberdir. Hz. Âdem'in beşinci çocuğudur. Mesnevi içerisinde dünyada düşmanı olmaması bakımından anılmaktadır.

Mustafa: Hz. Muhammed'in arınmış manasındaki ismidir. Mesnevide şairin salavat getirilmesi için bazı bölüm başlarında anması ile yer alır.

Kâbil: Kardeşleri Yûsuf'u öldürmek isteyince Yehuza onlara "Biz de mi Kâbil olalım?" der ve kardeş katletmenin ne kadar kötü olduğunu anlatmak için örnek olarak verir. Kâbil, Hz. Adem'in oğludur. Kardeşi Hâbil'i öldürerek insanlık tarihinin ilk cinayetini işleyen kişidir.

Şeddâd: Yûsuf'un atıldığı kuyuyu kazdıran kişidir. Yüce, korkutucu ve heybetli oluşuna dair ayrıntılar mesnevîde yer alır.

Hûd: İbrahim ve Nuh peygamberlerin soyundan gelen Hud peygamber, okuduğu yedi kitapta Yûsuf'un hikâyesine rastlar. Allah'a dua eder ve Yûsuf'u görmek ister. Allah da ona eğer Yûsuf'u görmek istiyorsan falanca kuyunun dibinde bekle der. Hud peygamber de uzun bir süre nar yiyerek kardeşlerin Yûsuf'u kuyuya indireceği güne kadar kuyu dibinde bekler.

Taymus: Batıda bulunan bir ülkenin adaleti ile meşhur hükümdarıdır. Züleyhâ'nın babasıdır. Züleyhâ'nın rüyasında gördüğü Yûsuf'a olan aşkından dertli olmasına çare arar, ancak bulamaz. Bir süre Züleyhâ'yı zindana bile atar. En son kızını Mısır sultanına eş olarak verir.

Müsâhip kızlar: Züleyhâ'nın rüyasında gördüğü gence aşık olması sonrası aşk derdine ortak olan kişilerdir.

Vâmık: Mesnevîde şahıs olarak geçmeyip âşıklık hâli içine düşen kişiler için kullanılmıştır. Türk ve İran edebiyatında aşk kahramanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dâye: Züleyhâ'nın dadısı ve yardımcısıdır. Züleyhâ'nın işleri ile ilgilenen bu kişi zaman zaman ona tavsiyeler de vermiştir. En önemli tavsiyesi Yûsuf'a olan aşkını gizlemesi gerektiğidir. Akabinde ise Yûsuf'u nasıl elde edeceğine dair tavsiyelerde de bulunur. Mesnevîde “dâyeler” şeklinde geçmesinden birden fazla kişi olduğu anlaşılmaktadır.

Beşîr: Yakûb peygamberin Yûsuf'u emzirmesi için satın aldığı cariye oğludur. Beşîr henüz bebekken Yakûb peygamber tarafından Yûsuf'u kuyudan çıkararak Mâlik isimli tacire köle olarak satılmıştır. Yûsuf, Mısır sultanı olunca Beşîr'i ondan satın almıştır. Yine Yûsuf, babasına haber göndermek için Beşîr'i görevlendirmiştir. Yakûb peygamberle yüzleşen Beşîr kim olduğunu ona izah eder. Yakûb peygamber ise yapmış olduğu şeyin bir sonucunun kötü olmasından dolayı ondan özür diler.

İki kul: Yûsuf'un bulunduğu kuyudan Mâlik'in emri ile su çıkarmak isterken su ile beraber Yûsuf'u çıkararak kişilerdir.

Şahitlik eden bebek: Züleyhâ Yûsuf'u elde etmek istemiş ve gömleğini yırtmıştır. Bu olaya şahit olan padişah her ikisinden de şahit ister. Züleyhâ “Şahidim yok.” der. Yûsuf ise o evde bir çocuk var diyerek o bebeği şahit gösterir. Bebek henüz

kırk günlüktür; ancak Allah'ın izni ile dile gelir ve şahitlik eder. Padişaha “Eğer gömlek önden yırtıksa Züleyhâ haklı ama arkadan yırtılmışsa Yûsuf haklıdır.” der. Gömlek arkadan yırtılmıştır ve Yûsuf'un masumluğuna şahitlik eder.

El doğrayan kadınlar: Şirecinin, derbânın, nâyibin, ferrâşın ve habbâzın eşleridir. Züleyhâ'nın aşkını duyan ve ayıplayan kimselerdir. Züleyhâ onları evine davet eder ve Yûsuf karşısında onların da çaresiz oluşlarını onlara gösterir. Yine Yûsuf zindandan çıkarılırken bu kadınların kendisine iftira attıklarını, masum olduğu yönünde beyan vermeleri yönünde şart koşar. Kadınlar da Yûsuf'un masum olduğunu, kendilerinin ona iftira attıklarını dile getirirler ve Mısır sultanından af dilerler.

Züleyhâ'nın cariyesi: Züleyhâ'ya kendisi hakkında gıybet yapan kadınları yemeğe neden davet ettiğini soran kişidir.

Sakî: Yûsuf'un zindanda tanıştığı kişilerden biridir. Habbâzın sultana ihaneti nedeni ile suçsuz yere zindana düşmüştür. Bir rüya görür ve Yûsuf'a tabir ettirir. Tabire göre zindandan çıkacaktır ki nitekim öyle olur. Yedi yıl sonra Mısır sultanının rüyasını tabir ettirmek üzere Yûsuf'un yanına zindana gelir ve tabir ettirir. Bu hâdiseden sonra Yûsuf da zindandan çıkar.

Habbâz: Rum sultanından rüşvet alıp Mısır sultanını zehirleyerek öldürmek ister ve sonunda zindana düşer. Rüyasını o da sâkî gibi Yûsuf'a tabir ettirir ve tabire göre idam edilecektir. Tabir doğru çıkar ve idam ettirilir.

Zindandakiler: Yûsuf'a arkadaşlık eden kişilerdir. Yûsuf'un duası ile zindandan kurtulmuşlardır. Bu kimseler de Yûsuf vesilesi ile Müslüman olmuşlardır.

Şemerdîd: Yûsuf ile zindan penceresinden konuşan tüccardır. Yûsuf kolundaki bileziği ücret olarak ona verip Kenân şehrinde bulunan babasına mesaj iletmesini ister. Arap olan bu tacir sözünü tutar ve Yakûb peygambere uğrar.

Karı: Züleyhâ, Yûsuf sultan olunca kimsenin bilmediği bir yere gitmiş ve saklanmıştır. Yaşlanan Züleyhâ'nın gözü görmez olur. Mesnevide karı olarak geçen bu kişi gözü görmeyen Züleyhâ'nın elinden tutup onu gezdiren kişidir.

Mişâlûm: Yûsuf'un oğludur. Mesnevide annesine dair bir bilgi bulunmaz. Yûsuf, kardeşlerine hizmet etmesi için onu da görevlendirmiştir. Yûsuf peygamber ölünce onu Mişâlûm defnetmiştir.

Zi'b: Bünyamin'in çocuğudur. Yûsuf'u kurt yediğini düşündüğünden kardeşine

olan hasretini gidermek için bu adı koymuştur.

Dem: Bünyamin'in çocuğudur. Yûsuf'un kardeşleri tarafından hayvan kanı ile bulanıp Yakûb peygambere verilen gömleği anmak için bu ismi verdiğini Bünyamin belirtmiştir.

Yûsuf: Bünyamin'in çocuğudur. Yine anneden bir olan kardeşini anmak için oğluna Yûsuf adını vermiştir.

Mâhîl: Yûsuf'un diğer oğludur. Bünyamin suçlanıp zindana atılmış gibi yapılıncaya Yehuza çok sinirlenmiştir. Yûsuf da onun yanına oğlu Mâhîl'i göndermiştir. Yehuza, Mâhîl'deki Yakûb nişanını görmüş ve kardeşlerine bu durumu aktarmıştır.

Yakûb'un cariyesi: Yûsuf'un annesi ölünce sütsüz kalmasın diye satın alınan köledir. Sütü sadece Yûsuf'a yeteceği için Yakûb peygamber cariyenin oğlunu satmıştır. Cariye de oğlundan ayrılmanın acısı ile Yakûb peygamber için Allah'a "Onu da oğlundan ayır!" diye dua eder. Duası kabul olur ve Yakûb peygamber en sevdiği evladından ayrı düşer. Cariyenin oğlu ise Yûsuf'un elçisi Beşir'dir. Yine Yûsuf vesilesi ile cariye ve Beşir yıllar sonra kavuşurlar.

3.10.4. Figüratif Karakterler

Bu karakterler hikâye içerisinde genellikle aynı zamanda meslekleri ile ön plana çıkmış kişilerdir. Çoğunluğu Mısır sarayının hizmetinde olan bu kişiler Yûsuf ile az ya da çok temas hâlinde dirler.

Leşker: Mesnevi içerisinde çeşitli kimselere ait askerler yer alır. İlki İbn-i Dârân'ın askerleridir. Yine Mısır sultanının da askerleri mesnevide anlatılır. Son olarak da Mısır sultanı olan Yûsuf'un askerleri vardır. Yûsuf'un askerleri ilk defa Yûsuf'un kardeşlerine hile yaptığında karşımıza çıkar. İkinci olarak da mesnevinin sonlarına doğru Yakûb peygamberin Mısır'a gelişinde ve Yûsuf'un hazırlamış olduğu töreninde karşımıza çıkar.

Şireci: Mısır sultanının şaraplarını üreten kişidir. Şirecinin eşi, Züleyhâ'nın yemek davetine katılıp Yûsuf'u görünce elini doğrayan kadınlardan biridir.

Derbân: Mısır'ın surlarında Yûsuf'un kardeşlerini karşılayıp sultanına haber veren kişidir. Ayrıca eşi, Züleyhâ'nın yemek davetine katılıp Yûsuf'u görünce elini doğrayan kadınlardan biridir.

Nâyib: Mısır sultanının başyardımcısı veya vekilidir. Eşi de Züleyhâ'nın yemek

davetine katılıp Yûsuf'u görünce elini doğrayan kadınlardan biridir.

Ferrâş: Mısır sarayının halı veya kilim gibi eşyalarını temin eden kişidir. Eşi, Züleyhâ'nın yemek davetine katılıp Yûsuf'u görünce elini doğrayan kadınlardan biridir.

Habbâz: Mısır sultanının ekmekçisidir. Zindana düşmüş ve suçundan ötürü idam edilmiştir. Eşi, Züleyhâ'nın yemek davetine katılıp Yûsuf'u görünce elini doğrayan kadınlardan biridir.

Vezir: Yûsuf'un emri ile yedi yıl boyunca tarım yapılmasını sağlayan kişidir.

Seccân: Mısır sultanının zindanından sorumlu kişidir. Züleyhâ ondan Yûsuf'a eziyet etmesini ister. O da Züleyhâ'nın çok sevdiği Yûsuf'a neden eziyet ettirmek istemesine şaşırır.

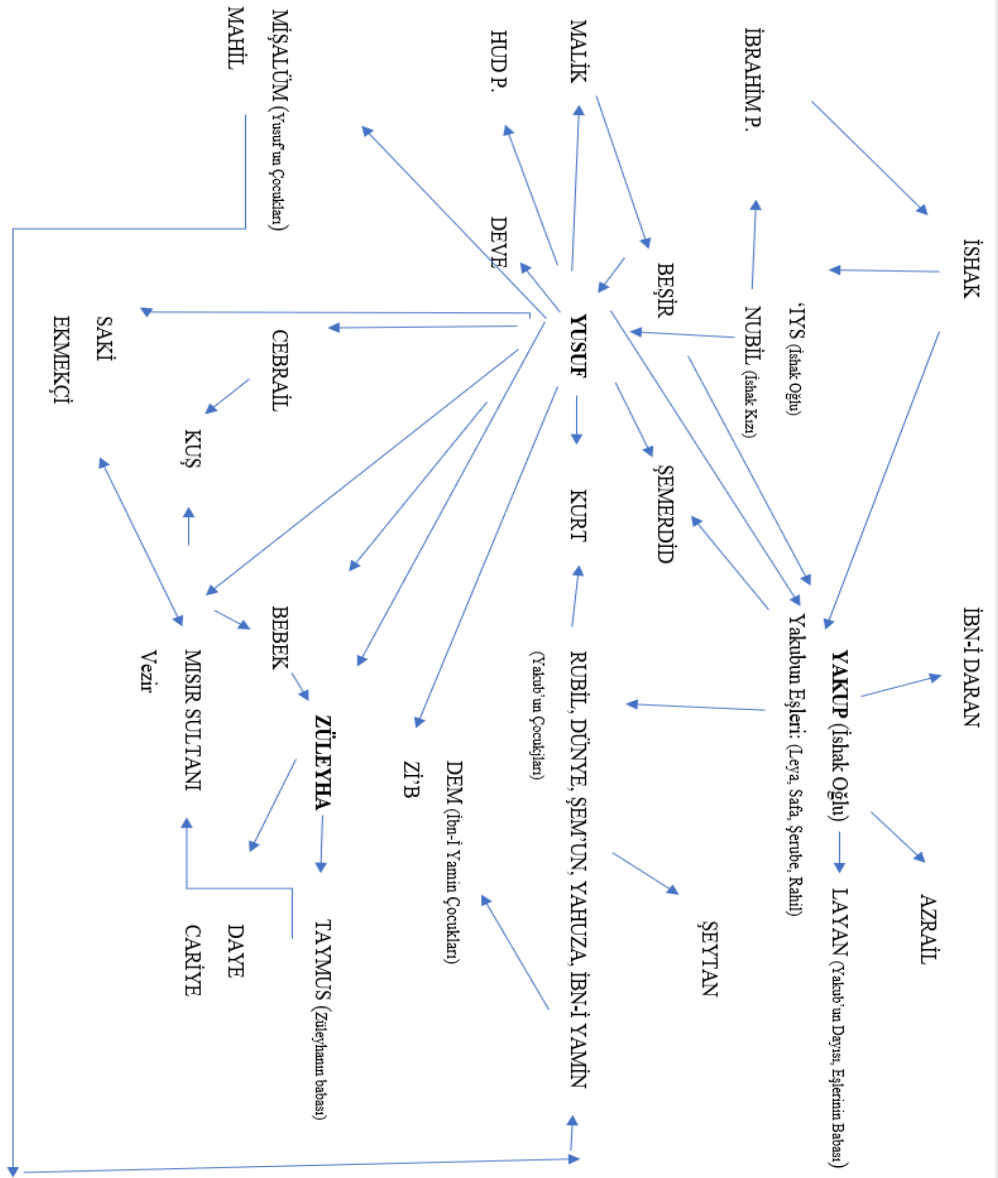
Elçi: Teymus'un Mısır sultanına gönderdiği elçidir. Mesnevide birçok elçi yer alır.

Münâdi: Mâlik, Yûsuf'u Mısır'a getirince yüzünü göstererek para kazanmak ve onu satmak istediğini söylediğinde halka duyuru yapan kimsedir.

Hâcîb: Mısır sultanının Yûsuf'u zindandan çıkarması için gönderdiği kişidir.

Nakîb: Yûsuf'un baş yardımcısıdır. Yûsuf, kardeşleri Mısır'a geldiğinde onlarla ilgilenmesi için nakîbini görevlendirmiştir.

Keyyâl: Tahıl ölçen kimselere denir. Yûsuf, Bünyamin'i hile ile yanında tutmak için keyyâla, kardeşlerine verdiği gıda çuvallarından Bünyamin'e ait olana değerli bir çanak koymasını emreder ve keyyâl da emri uygular.

Tablo 3.10.: Şahıs kadrosu tablosu:

Not: Mesnevi içerisinde yer alan bazı yardımcı ve figüratif karakterler bu tabloda yer almamaktadır. Tabloda hikâye içerisinde daha ön planda olan kişilere yer verilmiştir.

3.11. Eserde Temalar ve Motifler

Şemsî, eserini zenginleştirmek için birçok tema veya motif olarak tanımlanabilecek unsurları eserinde kullanmıştır. Bunlardan öne çıkanlar bu bölümde belirtilecektir. Buradaki amaç eserin bir nebze de olsa gen haritasını çıkarmaktır. Çünkü eser, farklı dinlerde, dillerde yer almış ve işlenmiş konu üzerine yazılmıştır. Ayrıca bakıldığında şairin farklı dillerden ve dinlerden de etkilenecek onlardaki bilgileri kendi dinî inanç ve kültür imbiğinden geçirerek arıttığı ve eserine işlediği görülecektir.

- *Âşık olmak*: Aşk mesnevisi olan Yûsuf u Züleyhâ'nın temel konularından biri de gönülden bağlılıktır. Eserde geçen en büyük aşk, Allah aşkıdır. Şair sık sık bu aşka atıfta bulunur. Dikkat çeken diğer sevgi ise Yakûb peygamberin Yûsuf'a olan aşkıdır. Öyle ki Yûsuf kaybolunca görme duyusunu kaybetmiş, bir odaya kapanmış ve yıllarca çile çekmiştir. Beşerî aşk diyebileceğimiz ilk aşk, Züleyhâ'nın rüyasında gördüğü Yûsuf'a karşı olan muhabbetidir. Bunun için çok çileler çeken Züleyhâ, amansız bir şekilde aşkı için mücadele verir. Rüya sonucunda âşık olmak ise halk bilim araştırmacıları tarafından motif olarak değerlendirilmektedir.¹⁵⁴ Yûsuf'a baktığımız zaman onun temel duygusu Rabb'ine olan sevgisi ve aşkıdır. Eserin hemen hemen tamamında bu çok bariz bir şekilde görülmektedir. Son olarak yaşlı bir acuze olan Züleyhâ'nın ilahî emirle gençleşmesi sonrası Yûsuf'un ona âşık olması söz konusudur. Züleyhâ başta bu aşka karşılık vermez ancak daha sonra ikna olur ve kavuşurlar.

- *Ayrılık ve kavuşma*: Gurbet, ayrılık ve hasret gibi kavramlar bütün Türk edebiyatının vazgeçilmez konularıdır ki bu konular eserin tamamına hâkimdir. Yakûb önce Yûsuf'tan, sonra da kısa bir süre Bünyamin'den ayrı kalır. Yine Yakûb'un cariyesi de oğlu Beşir'den ayrı kalmıştır. Eserde yer alan en önemli ayrılıklardan birisi de Züleyhâ'nın Yûsuf'a olan maddî ve manevî ayrılığıdır. Şair ayrılık konusuna hususiyetle eğilmiş ve bir gazel ile de tanımını yapmıştır. İshak, Hud ve Yakûb peygamberler ayrıca Cenâb-ı Hak ile bir ayrılık yaşamışlar ve ömürlerinin sonunda mutlak sevgililerine kavuşmuşlardır. Yine beşerî ayrılıkların tamamı da eserin sonunda kavuşmakla ödüllendirilmiştir.

- *Başkahramanın soylu aileden gelmesi*: Yine bir destansı motif olan soylu veya yüce aileden gelme durumu Şemsî'nin eserinde de yer alır. Yûsuf, İbrahim ve İshak peygamber soyundan gelmedir. Züleyhâ ise bir ülkenin hükümdarının kızıdır. Türk

---

¹⁵⁴ Mehmet Yardımcı, *Âşık Edebiyatına Rüya Sonrası Âşık Olma (Bade İçme)*, Çukurova Üniversitesi Araştırma Merkezi, Erişim tarihi: 11.09.2022 <http://turkoloji.cu.edu.tr>

destanlarında olduğu gibi merkezi kahramanlar Tanrı katında önemli kişilerdir ve soylu ailelere mensupturlar.¹⁵⁵

- *Bitkiler ve meyveler: Ağaç*, eser içerisinde çeşitli özellikleri karşımıza çıkan bitkisel unsurlardan biridir. Zaman zaman aileyi temsil eden ağaç bazen de aile büyüğü için kullanılan bir terim olmuştur. Ağacın kendisi ailenin büyüğünü, dalları da ailenin diğer üyelerini temsil etmiştir. Yine Yûsuf'u kardeşleri döverken ağaçtan bir sopa kullandıkları beyitlerde yer almaktadır. Daha pek çok defa mesnevide geçen ağaç kelimesi eserin sonunda uzaklık birimi olarak da kullanılmıştır.

Turunç, Züleyhâ'nın Mısırlı kadınlara ders vermek için onlara ikrâm ettiği meyvedir. Kadınlar Yûsuf'u görünce turunçları değil de ellerini doğramışlardır.

Buğday, sembolik olarak kıtlığa dair bahislerin olduğu bölümde geçmektedir. Mısır sultanı rüyasında yedi semiz ve yedi zayıf ineği görmüştür. Aynı rüyada yine yedi dolu ve kuru başak da görür. Semiz başak bolluğu, kuru başak ise kıtlığı temsil etmektedir.

Nâr, yıllarca Şeddâd'ın yaptırmış olduğu kuyuda Yûsuf'u bekleyen Hud peygamberin yiyeceğidir. Bu bekleme sürecinde her gece bir nar yemiştir. Bundan dolayı bugün de nar bereketin simgesi gibidir.

- *Çeyiz*: Özellikle Türk kültüründe evlilik, içerdiği adetler bakımından zorlu bir süreçtir. Aslında bu zorlu süreç düğün kavramına atfedilen önemden kaynaklanmaktadır. Yine başka bazı milletler de düğün olgusuna önem vermiş, süresi kırk günü bulan düğünler yapmışlardır. Türk edebiyatında düğünler için hususî bir edebî tür bile ortaya konmuştur. Şemsî de Türk kimliği ile dünyanın en eski medeniyetlerinin ortak hikâyesini anlatırken evliliklerde adet olan çeyiz kavramına eserinde yer vermiştir. Züleyhâ, Mısır sultanına gelin olarak giderken Züleyhâ'nın çeyizinde kumaş yüklü bin deve, çeşitli hazineler, kırk deve hediye ve bin köle gibi kıymetli şeyler yer almaktadır.

- *Dadı*: Mesnevilerde kahramanları yönlendiren çeşitli yönlendirici karakterler bulunur. Bunlardan biri de dadıdır. Şemsî'nin eserinde de yönlendirici rolünde olan dadı karakteri mevcuttur. Şairin, Züleyhâ'nın evlenmeden önceki dönemine dair "dadılar" şeklinde bahsettiği karakter, Mısır'daki hayatında ise "dadı" olarak geçer.

---

¹⁵⁵ Ülkü Kara Düzgün "Türk Destanlarında Merkezi Kahraman Tipinin Tipolojisi", *Folklor/Edebiyat*, C. 18, S. 69, s. 11.

Bu tiplene Züleyhâ'ya çeşitli öğütler verir. Bu öğütlerden bazıları sabır ve dua gibi soyut, Yûsuf için köşk yaptırması öğütü ise somuttur. Züleyhâ'nın Yûsuf'u elde etmesi için Züleyhâ'ya çeşitli öğütler veren dadı veya yetişkin tiplene, toplumsal kurallar açısından bakıldığında hatalı öğütler vermiş gibi gözükmektedir. Zira Züleyhâ evli bir sultan eşi iken, Yûsuf genç ve güzel bir köledir. Dadı, aşkından vazgeçmeyen Züleyhâ'nın yanında yer almış, yanlış da olsa onun sorununa çözüm bulmaya çalışmıştır.

- *Dua veya beddua*: İslamiyet'te olduğu gibi diğer dinlerde ve inanışlarda dua, Tanrı veya önderle bağ kurmanın temel iletişim noktasıdır. Bu dualar Türk edebiyatının sözlü kısmında yer alır ve halk bilim çalışmalarının önemli bir parçası olmuştur.¹⁵⁶ Mesnevide de çok sayıda dua yer alır. Bu dualar genellikle zorluk karşısında edilenlerdir. Yakûb ve Züleyhâ, sık sık Yûsuf'a kavuşmak ve ayrılığa dayanmak için dua etmişlerdir. Yûsuf ise kuyudan ve zindandan çıkmak için dua eder. Yine Yakûb peygamberin huzuruna getirilen kurt da oğluna kavuşmak için Yakûb peygamberden dua ister. Mâlik ise oğlu olması için Yûsuf'tan dua ister.

Bir dua vardır ki Yûsuf'un hayatında çok etkisi olmuştur. Yakûb'un oğlunu sattığı cariye için etmiş olduğu eserdeki tek bedduadır. Bu duada cariye kendisi gibi Yakûb'un da evladından ayrılması yönünde Allah'a yalvarır ve duası kabul olur.

- *Emanet*: Korku ve endişeye karşı olmak anlamına gelen emanet kavramı, hıyanet kavramı ile beraber mesnevide yer alır. Mesnevideki en önemli emanet Yûsuf'tur. Hatta “bâr-ı emânet” olan Yûsuf, babası tarafından kardeşlerine emanet edilmiştir. Kardeşleri ise emanete ihanet etmişlerdir. Yine kardeşlerinin emanete ihanet ettikleri esnada Yûsuf onlara gülerek bakar ve meâlen “Sizin yanınızda kendimi emîn hissedirdim. Aslında ihanet sizdeymiş.” cümlesini kurar. Yûsuf bir kez de Mısır sultanı tarafından Züleyhâ'ya emanet edilmiştir. Yine Züleyhâ da emanete ihanet ve kötülük etmiştir. Yûsuf'un en büyük emanetçisi olan Allah, Cebrâ'îl vasıtası ile onu sürekli emin kılmış ve engelleri aşmasına yardımcı olmuştur. Mesnevide emanet edilen bir diğer kişi de Bünyamin'dir. Babası, kardeşlerine emanet ederek onu Mısır'a gönderir. Mısır'da Yûsuf'un oyunu ile hırsız gibi gözükten Bünyamin'e kardeşleri ihanet eder ve “Bunun diğer kardeşi de böyle kötüydü.” derler. İnsanların dışında eşyaların da emanet edildiği görülür. Yûsuf'un halası Nûbîl, İbrahim peygamberin

---

¹⁵⁶ Metin Eren, “Anadolu Sahası Türk Masallarında Dua Motifi”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 58, Erzurum, s. 356.

kendisine emanet ettiği eşyaları Yûsuf'a emanet etmiştir. Yine, Mısır sultanı hazinesini Yûsuf'a emanet etmiştir.

- *Eşyalar*: Mesnevide bazı eşyaların hususî fonksiyonları vardır. Mesela Yûsuf'un halasının Yûsuf'a verdiği İbrahim peygamber emanetleri aslında bugün “el verme” denilen vâris gösterme biçimidir. Yûsuf'un rüyasında görmüş olduğu asa da kendi içinde önemli bir ayrıntı barındırır. Yûsuf'un asası büyümüş ve diğer kardeşleri büyüyen asanın dibinde toplanmışlardır. Şekil itibari ile de elif harfine benzeyen asa o rüyada aynı zamanda birliği de temsil etmektedir. Yine Yûsuf'un Mâlik'e satıldığına dair sözleşmeyi imzaladıklarını inkâr eden kardeşlerine olayı bildiğini göstermek için Yûsuf'un konuşturduğu tas da olağanüstü özelliği de olan bir eşyadır. Bunun dışında Yûsuf'un kardeşi Bünyamin'e hediye ettiği bilezik de metin içerisinde dikkat çeker. Diğer kardeşlerinin ondan almasına rağmen bilezik ilahî bir şekilde Bünyamin'e geri döner. Bir bilezik daha vardır ki aslında sevginin bütün dünya nimetlerinden üstün olduğunu gösterir. Bu çok kıymetli olmasına rağmen Yûsuf'un babasına bir haber göndermek için Şemerdîd'e vermiş olduğu bileziktir. Bu eşyalar dışında yine mesnevide asa, bıçak, kıymetli mücevher, kumaşlar vb. birçok eşya zikredilir.

- *Evlat sahibi olmak*: Çocuksuzluk, Türk destan geleneğinden beri var olan yaygın bir motiftir. Mesela Manas destanında Manas'ın babası Cakıp uzun yıllar çocuk sahibi olamaz.¹⁵⁷ Mesnevide de evlat sahibi olmakla alakalı iki mevzu dikkati çeker: Evlat sahibi olmak veya oğul sahibi olmak. Mesela İshak peygamberin soyunu devam ettirebilecek bir oğul, seksen yaşına kadar olmaz. Seksen yaşından sonra iki oğul olur. Yine Mâlik'in de kızı olmuştur ama oğul olmamıştır. Oğul olması için Yûsuf'tan dua ister ve kırk tane oğul olur. Bir başka hâdise ise Yûsuf'u evlat olarak satın alan Mısır sultanının oğlunun olmamasıdır. Yûsuf'u evladı yerine geçmesi için satın almış ve Züleyhâ'ya emanet etmiştir.

- *Gam ve keder*: Yûsuf u Züleyhâ mesnevilerinin olmazsa olmaz içeriklerinden biri de gam ve kederdir. En güzel kıssa, şairlerin elinde en hüznü hikâyelerden birine dönüşmüştür. Mesnevide, hasret ile beraber öne çıkan en önemli ruhsal durum ise gam veya kederdir. Öyle ki gamından dolayı Yakûb peygamber, görme duyusunu kaybetmiştir. Yakûb peygamber zulüm ve haksızlıktan en çok etkilenen ve sonucunda kederini yaşamak için hüznü evini yaptıran kahramandır. Akabinde ise Züleyhâ,

---

¹⁵⁷ Bora Yılmaz, “(Dini İçerikli) Halk Anlatılarında Ebeveynin Evlat Sevgili ile İmtihani”, *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, C. 1, S. 1, İstanbul 2016, s. 4.

Yakûb peygamber gibi görme duyusunu ayrılık acısının dayanılmaz oluşundan dolayı kaybetmiştir. Yûsuf'u elde etmeye çalıştığı bütün zamanlarda başarısız olması mütemadi bir gam çekmesine neden olmuştur. Zaman zaman Yûsuf'un kardeşlerinin Yûsuf'a yaptıkları için gerçekliğinden şüphe edilebilir kederli hâllerine dair beyitler de vardır. Şair, kardeşlerin bu kederlenişlerinin yapmacıklığını hissettirmektedir.

- *Gösteriş*: Eserde gösterişle alakalı verebilecek örneklerin başında düğün ve karşılama törenlerinin organizasyonunda çizilen tasvirler gelmektedir. Züleyhâ'nın düğünü ve çeyizi dillere destan bir şekilde olmuştur. Yine Yûsuf'un zindandan çıkışı ve hazinenin kendisine emanet edilmesi için düzenlenen tören de fevkalade olarak gösterilmiştir. Ancak mesnevideki en önemli gösteriş ve tören Yakûb peygamberin Mısır'a gelişi için Yûsuf'un yapmış olduğu karşılamadır. Binlerce asker, cariyeye, şeyh vs. Yakûb peygamberi karşılamak için Mısır'ın kapısında beklemektedir. Bu gibi örnekler dışında yine gösteriş ifade eden beyitler eserde yer almaktadır. Mâlik'in Yûsuf ile kazanmış olduğu gösteriş, Yûsuf'un dört yaşına geldiğindeki güzelliğinin gösterişi, Yûsuf'un zindandaki bileziğinin değerinin gösterişi de ihtişama sahip diğer unsurlardır.

- *Gurbet*: Mesnevide gurbet, vatan ve sevgiliden uzak olunan durumlar için kullanılmıştır. Ayrılık hâdisesinin fazla yer alması vatan ve gurbet temalarının sıkça kullanılmasına zemin oluşturmuştur. Şemsî'nin eserinde gurbetliği ilk yaşayan kişi Yakûb peygamberdir. Kardeşi 'Iys'ın kendisini öldürmemesi için annesinin tavsiyesi ile ata diyarını bırakmış ve dayısının yanına gitmiştir. Ama asıl vatan ve gurbet derdini derinden yaşayan şahıs ise Yûsuf'tur. Doğduğu ve büyüdüğü Kenân'dan alınmış ve Mısır'a kadar uzanan uzunca bir yolculuk içerisinde olmuştur. Kardeşleri tarafından köle olarak satıldıktan sonra asla vatanı olan Kenân'a dönememiştir. Mesnevinin bir diğer önemli kahramanı olan Züleyhâ da gurbetlik çekmektedir. Yûsuf olduğunu düşündüğü Mısır Aziz'i ile evlenmesi sonrası ülkesinden ve ailesinden uzak düşmüştür.

- *Günah ve tövbe*: Dinî ve aşıkâne bir eser olan mesnevide günah ve tövbenin yeri ayrı bir önem taşır. Eserde yer alan karakterlerin çoğunluğu zaten kutsal kitaplarda geçen isimlerdir. Nitekim eserin didaktik ve öğüt verici özelliği göz önüne alınca tövbe ve günahın sıklıkla dile getirilmesi olağandır. Züleyhâ, Şemerdîd, Yûsuf, el doğrayan kadınlar gibi karakterlerin tövbe getirdiği görülür. Günah ise daha kapsamlı işlenmiştir. Eserde bazen bir karakterin işlediği günahın bazen de bir tipten

günahkâr oluşundan bahsedilmiştir. Mesela şaire göre haset edenler günahkâr kişilerdir. Mâlik de Yûsuf'a eziyet edilmesi sonucu günahkâr olduğunu fark etmiştir. Züleyhâ'nın Yûsuf'u elde etmeye çalışıp gömleğini yırttığı hâdisede Allah, Yûsuf'u "Günahkâr olma!" diyerek uyarmıştır. Genel olarak değerlendirmek gerekirse metinde günahkâr olarak göze çarpanlar önce Züleyhâ, akabinde ise Yûsuf'un kardeşleridir. Hatta kardeş katili olmak üzerelerken Yehuza buna mâni olmuştur.

- *Güzellik*: Güzellik mesnevinin hikâye örgüsü içerisinde şairin alt mesaj olarak yerleştirdiği bir motiftir. Öne çıkan ayrılık, kötülük ve nefret gibi temanın arka planında güzellik olgusu kendini belli etmektedir. Mesnevide dillere destan güzelliği ile öne çıkan kişiler başkahramanlardan Yûsuf ve Züleyhâ'dır. Yûsuf, henüz dört yaşında iken güzelliği ile herkesi kendine hayran bırakmıştır. Yûsuf ile ilgili yazılan bütün eserlerde "hüsn-i sûret" olarak anılması da bu sebeptir ve edebiyatımızda harikulâde güzel insan olarak anılır.¹⁵⁸ Züleyhâ da Yûsuf gibi çok güzeldir. Onun hayatında iki evreli bir güzellik söz konusudur. Birincisi yirmili yaşlarında kavuştuğu güzellik ki şair bunu özellikle belirtmiştir. İkincisi ise yaşlandığında Allah'ın emri ile gençleşip güzelleşmesidir ki o an Yûsuf'u kendisine âşık etmiştir.

- *Hapsedilme*: Mesnevide dört kişinin hapsedildiği ve bir kişinin de hapsedileceğine dair diyalog geçer. Babası, Züleyhâ'yı aşkıandan zayıf düşünce zindana attırmıştır. Yûsuf ise Züleyhâ'nın iftiraları ile zindana düşer. Sâkî ve ekmekçi de Yûsuf gibi zindana giren kişilerdir. Bir de Yûsuf'un kardeşlerine yapmış olduğu hile sonucu Bünyamin'i zindana atmak üzere kardeşlerinin yanından ayırır ancak onu zindana atmaz ve saraya götürür. Hapis edilme ve hapisten kurtulma yolları ayrı olsa hapsedilen yer mitolojik yönü ağır basan eserlerde kuyu, sandık ve zindan gibi yerlerdir.¹⁵⁹ Hapsedilme motifine Yûsuf u Züleyha mesnevilerinde sıklıkla karşılaşmak mümkündür.

- *Hayvanlar*: Eserde üç hayvan, motif olarak yer alır. İlki kurttur. Kurt, Türk kültüründe kutsal, kurtarıcı, yol gösterici gibi pozitif vasıfları olan bir hayvandır.¹⁶⁰ Yûsuf'un kardeşleri onu kuyuya atınca Yakûb'a onu kurt yedi diyerek yalan söyler.

---

¹⁵⁸ Eyüp Akman, "Türk Halk Hikâyelerinde Tevrat Kaynaklı Motifler", 9. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, Ankara 2018, s. 24.

¹⁵⁹ Şahin Köktürk, "Türk Destanlarında Hapsedilme Motifi", *Türklük Bilim Araştırmaları*, S. 19, 2006, s. 1.

¹⁶⁰ Şerife Nilgün Yıldız, *Türk Halk Anlatılarında Hayvan Motifleri*, Fırsat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, y.y.l.t., Elazığ 2011, s.139.

Hâdisede Yûsuf'u yediği iddia edilen kurt, Yakûb peygamberin karşısında gelince dile gelir ve Yûsuf'u yemediğini anlatır. Bir diğer hayvan ise kuştur. Kuş, Mısır azizine satılan Yûsuf ile konuşur ve dertlenmemesini, bunun da Allah'ın bir hikmeti olduğunu söyler. Hem Doğu hem de İslam kültüründe önemli yeri olan deve de mesnevide konuşan hayvanlardan olarak karşımıza çıkar. Yûsuf'un yaşadığı devrin ulaşım araçlarının başında deve gelmektedir. Yine o develerden biri zindanda olan Yûsuf ile zindanın penceresinde onunla konuşmuş ve bakışmışlardır.

- *Hediye*: Mesnevide hediye bazen ikna için bazen gönülden, bazen de gelenek gereği verilmektedir. Mesela Züleyhâ'yı gelenek gereği isteyen Mısır sultanı yine gelenek gereği ona hediye de gönderir. Yûsuf'un halası İbrahim peygamberden gelen emanetleri Yûsuf'a vermiş, bir nevi hediye etmiştir. Yine Mısır sarayına köle olarak giden Yûsuf'a Mısır sultanı değerli bir bilezik hediye etmiştir. Züleyhâ da Yûsuf'a hediye olarak özel kasır inşa ettirmiştir. Yıllar sonra köle olarak geldiği ülkede sultan olan Yûsuf, Bünyamin'le ilk karşılaşmasında ona bilezik hediye etmiştir. Bu bileziği ondan almak isteyen kardeşler ilahî bir müdahale ile bileziği alamamışlar ve bilezik tekrar Bünyamin'e dönmüştür. Halk bilimi araştırmacıları bu tip olağanüstü özellikler gösteren eşyaların hediye edilmesini de ayrı bir motif olarak değerlendirmişlerdir.¹⁶¹ Yûsuf'un hediye vermiş olduğu bir başka kimse de babası Yakûb peygamberdir. Mısır'a davet etmek için gömleği ile beraber çok kıymetli eşyaları babası ve ailesine hediye olarak elçisi ile göndermiştir.

- *Hırsızlık*: Yûsuf mesnevinin sonunda Bünyamin'in de isteği üzerinde onu yanına almak ister. Bunun için hile yapıp Bünyamin'in yükünün içine değerli bir çanak koydurulmasını emreder. Daha sonra da Bünyamin'i hırsız gibi gösterir ve zindana atıyorum diyerek onu saraya götürür. Bu duruma şahit olan kardeşleri de "Bünyamin'in kardeşi de hırsızdı." diyerek yüzü örtülü olduğu için tanıyamadıkları Mısır sultanı Yûsuf'a da iftira atmış olurlar.

- *Hile*: Eser içerisinde hile barındıran çeşitli entrikalar yer alır. İlk hile Yakûb'a peygamber yolunu açan annesinin hilesidir. Hile ile kardeşinden peygamberliği çalmış gibi gözükür. İkinci ve en önemli hile de Yûsuf'un kardeşlerinin hilesidir. Kardeşler aralarında anlaşır ve öldürmek üzere Yûsuf'u hile ile Yakûb'tan alırlar. Öldüremezler ancak kuyuya indirip ondan kurtulurlar. Bir diğer hile ise Züleyhâ'nın Yûsuf'u elde

---

¹⁶¹ Ülkü Kara Düzgün, "Başkurt Destanlarında Hediye", *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 10, İlkbahar, Giresun 2014, s. 280.

etmek için yapmış olduklarıdır. Yûsuf'u etkilemek için yaptırmış olduğu saray, kendini ayıplayan kadınlara ders vermek için düzenlemiş olduğu davet, Yûsuf'u zindana attırmak için atmış olduğu iftira Züleyhâ'nın başvurmuş olduğu hilelerdir. Eserdeki son hile ise Yûsuf'un Bünyamin'i alıkoymak için başvurmuş olduğu hiledir. Bahsi geçen hileler içinde sadece Yûsuf'un hilesi müspet bir amaç taşımaktadır.

- *İlahî adalet*: Adalet, İslam'ın ve toplumun en temel prensiplerinden biridir. Kur'ân öğretisi olan adalet, Allah'ın Âdil ismi ile insanlara vermiş olduğu kurallar bütünüdür. Adalet terimi ile ilgili hem beşerî hem de ilahî birçok atasözü ve kutsal uyarılar olması onun ne denli önemli olduğunun göstergesidir.

Mesnevide adalet sistemi içerisinde dikkat çeken bir diğer husus ise kıyasıdır. Yakûb peygamber cariyesini oğlundan ayırınca kendisi de evladından ayrılmıştır. Bir diğer örnek ise Yûsuf ile Züleyhâ arasında vuku bulmaktadır. Züleyhâ elde etmek istediği Yûsuf'un gömleğini yırtmış ve suçlu durumuna düşmüştür. Eserin sonunda yaşlı iken ilahî emirle gençleşen Züleyhâ'ya âşık olan Yûsuf da onu elde etmek için Züleyhâ'nın elbisesini yırtmıştır. Şair bu durumdan bahsederken kısas kelimesini kullanarak aslında kendi aralarında helalleştikleri mesajını vermiştir.

Mesnevide adalet sistemi bir şekilde Allah'ın inayeti ile işlemektedir. Kötülük yapan her kimse Allah tarafından cezalandırılmış, kötülüğe maruz kalan kimse hoşnut edilmiştir. Yûsuf'a kötülük yapan kardeşlerini bir gün Yûsuf'un ayağına götürüp secde ettirmesi Allah'ın adaletinin eserde işlediğine dair önemli bir göstergedir.

- *İlahî ikâzlar*: İster İslamiyet'te ister diğer inanışlarda olsun ilahî veya tesâdüfî ikâzlara inanış söz konusudur. Bir kısmı bugün batıl inanış olarak kabul edilen bu durumlar şairin de tercih etmiş olduğu aksiyonel ayrıntılardır. Mesela Mâlik'in adamlarının Yûsuf'a eziyet etmesi üzerine dolu yağması bu durumun güzel örneklerinden birisidir. Mesnevi içerisinde Yûsuf da Allah tarafından Cebrail vasıtası ile uyarılmaktadır. Yûsuf, Züleyhâ'nın ısrarları sonucu Züleyhâ ile yakınlaşacakken "kılma Yûsuf bu günâhı" şeklinde ikâz edilmiştir.

- *İman etmek*: Mesnevide iman getirenler İshak, Yakûb ve Yûsuf'un tebliğine muhatap olan kişi ve gruplardır. İlk olarak İshak peygamberin daveti ile çevresindekiler iman getirmiştir. Yine Yakûb peygamber de babası İshak gibi tebliğ ve davet etmiş, belli kimselerin iman getirmesine vesile olmuştur.

Yûsuf ise bu konuda babası ve dedesine göre daha aktif pozisyonadadır.

Müslümanlığa davet konusunda Yûsuf ilk kendisini satın alan Mâlik'in kervanı üzerinde etkili olmuştur. Yine aynı kervanla geçtiği ve ziyaret ettiği şehirdeki kimseler de iman getirenler arasında yer alır. Kervanla Mısır'a ulaşan Yûsuf, Mısır halkında müthiş bir etki bırakmış ve birçok insanın iman getirmesini, onların Müslüman olmasını sağlamıştır.

Yûsuf'un peygamberlik vasfını en güzel gösterdiği yer, atılmış olduğu zindandır. Yûsuf zindanda kendisi ile bulunan diğer mahkumların iman getirmelerine vesile olur. Yine zindan arkadaşı sâkî de iman getirenler arasındadır. Son olarak Yûsuf'un âdil hükümdarlığından etkilenen halk, Müslüman olup iman getirmişlerdir. Yine Züleyhâ da Yûsuf'un etkisi ve tebliği ile hikâyenin sonunda Müslüman olanlardandır.

- *Kıtlık ve açlık*: Mısır sultanının rüyasının tabirine göre yedi sene kıtlık olacaktır. Yûsuf'un rüya tabiri sayesinde bu kıtlık dönemine karşı önlem alınmıştır. Kıtlıkla beraber değişik coğrafyalarda açlık da baş göstermiştir. Özellikle Kenân ve Şam bu kıtlıktan etkilenen bölgelerdir. Şair aç kimselerden de bahseder. Açlık çeken ilk şahıs Yakûb peygamberin kapısına gelen kimsedir. Aç olan kimselerin kapıdan çevrilmemesi öğüdü bu bölümle verilmiştir. Mesnevi de açlık çeken bir diğer varlık ise kurttur. Yakûb'un oğullarının getirdikleri kurt da aç bir şekilde dolandığını dile getirmiştir.

- *Kardeşlik*: Eserde kardeşlik teması iki bağlamda işlenmiştir. Birincisi merhamet ve sevgi iken, ikincisi kıskançlık ve fesatlıktır. Yûsuf kardeşlerine derin bir sevgi beslemektedir. Ancak onlar onu kıskanır ve yok etmek isterler. Onu öldürmek üzere götürdükleri yerde Yehuza ona merhamet etmiş ve onu kuyuya indirmek için diğer kardeşlerini ikna etmiştir. Yine Bünyamin de Yûsuf'a karşı kötü duygu beslemeyen bir diğer kardeştir. Yûsuf kaybolduktan sonra Yakûb peygamberin sevgisini ona yönlendirmesi, onun diğer kardeşlerden farklı olduğu gösteren önemli bir işarettir. Kardeşler içerisinde tek kız çocuk olan Dünye de Bünyamin gibi Yûsuf'a sevgi ve bağlılık gösteren bir diğer karakterdir.

- *Kılık değiştirme*: Sözlü anlatılardan yazılı kaynaklara kadar fazlaca örneği ile karşılaştığımız bir durumdur. Bu kılık değiştirme olayı genellikle bir olayı çözerken veya gözlemlerken tanınmamak için yapılır.¹⁶² Mesnevide de Yûsuf kılık değiştirir

---

¹⁶² Mehmet Naci Önal, "Halk Anlatılarında Kahramanın Kimliğini Gizlemesi", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, V. 5/1 Winter 2010, s. 1277.

veya yüzünü örter. Yûsuf ilk kez Mısır kapısında tek kalan kardeşi Bünyamin'i almak üzere atıyla gitmeden önce kılık değiştirmiştir. Diğer kardeşleri ile de görüşürken tanınmamak için yüzüne bir örtü çektiği, mesnevi içerisinde birkaç kez zikredilir.

Kılık değiştirmenin dışında eserde bir de ilahî perde söz konusudur. Allah Yûsuf'un zarar görmemesi için onun güzelliğini kısmî oranda örtmüştür. Estetik unsur olarak eserde yer alan Yûsuf'un güzelliği herkes tarafından görülebilen bir güzellik değildir. Yûsuf ile karşılaşan pek çok kişi onun güzelliğine ya şahit olamamıştır ya da çok geç şahit olmuştur. İlahi bir el bu güzelliğin herkesçe görünmesini istememektedir.

- *Kölelik*: Mesneviye konu olan kıssanın tarih içerisinde vuku bulduğu yer ve zaman incelendiğinde kölelik sistemi ile karşılaşmak mümkündür.¹⁶³ Bu sistem, mutlak güç olan firavunun hüküm sürdüğü topraklarda yer alır. Devlet düzeni içinde uygulanmakta olup mesnevîde de yer yer bahsi geçen sistemdir. Özgürlükleri olmayan bu kişiler ait oldukları sahiplerine hizmet etmekle görevlidirler. Eserdeki en mühim köle Mâlik'e kardeşleri tarafından satılan Yûsuf'tur. Mısır sultanı olana kadarki sürecini köle olarak geçirmiştir. Yine Yûsuf emsin diye Yakûb'un satın aldığı cariye'nin de "kenîzek" kelimesi ile köle olduğu belirtilmiştir. Eserin sonunda kölelerle ilgili güzel bir ayrıntı yer almaktadır. Bu ayrıntıda Yûsuf ailesine kavuşunca Mısır'daki bütün kölelerini azat etmiş ve onları da kendisi gibi mutlu etmiştir.

- *Kuyu*: Yûsuf'un kardeşlerinin yaptıkları plan, Yehuza'nın merhameti ile değişmiştir. Yûsuf'u öldürmek yerine bir kuyuya indirmeye karar verirler. Kuyuya indirilen Yûsuf, Mâlik onu çıkarana kadar orada yaşar.

Kuyu, su ihtiyacını karşılamak için zeminde su birikmesi ve bu suyun kullanılması için geçmişten günümüze kadar kazılan yerdir. Farklı kültürlerde ise su ihtiyacı karşılamadan dışında cezalandırma mekânı olarak da kullanılmıştır. Daha birçok sebepten ötürü kuyu motifi halk kültüründe, Türk edebiyatının bütün evrelerinde, müzikte ve sinemada işlevselliği ve anlam katmanları sebebi ile kullanılmıştır.¹⁶⁴

Divan şiirinin bütün evrelerinde bir zulüm temsili olan "kuyu" bir mazmuna dönüşmüş, önemli bir telmih unsuru olmuştur. Çok fazla anlam evrenine sahip olan

---

¹⁶³ Gülnihal Bozkurt, "Eski Hukuk Sisteminde Kölelik", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 31, Ankara 1981, s. 80.

¹⁶⁴ Nursel Işık, "İşlevsellik Açısından Kuyu Motifinin Türk Kültürü, Edebiyatı ve Sinemasına Yansımaları", *Folklor/Edebiyat*, C. 26, S. 102, Lefkoşa 2020, ss. 283-285.

“kuyu motifi” şairlerin şiirlerine de derinlik katmıştır. Mesnevide derin, karanlık, ağzı dar gibi özellikleri ile tasvir edilen kuyunun iki yüz yıllık olmasına dair verilen ayrıntı da aslında kuyunun negatif bir mekân oluşuna ekstra katkı sağlamıştır. Yine kuyuyu inşa ettiren Şeddâd da kuyusu gibi hem heybetli hem de korkunçtur. Şemsî'nin eserinde de bu anlam katmanlarına sahip olan kuyu, aslında aydınlığa giden yoldaki karanlık bir basamak gibidir. İlahi kapılar ve pencereler Yûsuf'a bu kuyuda açılmıştır. Orada Cebrâ'îl ve Hud peygamber ile tanışmış, onlarla hasbihal etmiştir.

- *Lîsanlar*: Mesnevide konunun işlendiği bölümde iki dilden bahsolunur. İlki Kıptî dilidir. Bu dil tarihte Mısır'ın en eski halkının konuştuğu dildir. Mısır sultanı olan Yûsuf'un yanına gelen kardeşleri Kıptî dilini bilmedikleri için zorlanmışlardır. Diğeri ise İbrî dilidir. Bugün İbrânîce olarak anılan ve geçmişten beri İsrailoğullarının konuştuğu dildir. Kenân'da yaşayan Yakûb ve oğulları İbrî dili ile konuşmaktadırlar. Mısır sultanı olan Yûsuf ve Yûsuf'un oğulları hem Kıptî dilini hem de İbrî dilini bilmektedirler.

Temmet bölümünde ise Türkçe, Arapça ve Farsça dilleri geçmektedir. Şemsî eserini Arapçayı bilse de Türkçe nazmettiğini dile getirmiştir.

- *Mektup*: İlk mektup Taymus'un Mısır sultanına göndermek üzere yazdığı mektuptur. Bir diğer mektup ise Mısır'da Yûsuf'un kardeşlerini karşılayan derbânın Mısır sultanı Yûsuf'a gelen kişilerle ilgili yazmış olduğu bilgilendirme mektubudur. Sonraki mektup ise Yakûb peygamberin Bünyamin'i bırakması için Yûsuf olduğunu bilmediği Mısır sultanına yazmış olduğu mektuptur. Bu mektubu Yakûb peygamberin gözü görmediği için Şem'ûn kaleme almıştır. Bir diğer mektup ise Yûsuf'un kendi yazısıyla yazdığı ve Beşir ile babasına gönderdiği mektuptur. Bu mektubu babasını Mısır'a davet etmek için kaleme almıştır.

- *Melekler*: Mesnevide Cebrâ'îl, Azrâ'îl ve Şeytan ismi geçen meleklerdir. Cebrâ'îl genel olarak Yûsuf'a yol gösteren, yardımcı olan ve uyarıcı konumundadır. Azrâ'îl ise bir kez sohbet etmek için Yakûb peygamberi ziyaret eder. Şeytan ise Yûsuf'un kardeşlerinin yönlendiricisi konumundadır.

- *Mimarlık ve nakış*: Mesnevi içerisinde inşa edilen birkaç bina karşımıza çıkmaktadır. İlki Yakûb peygamberin yaptırmış olduğu hüzünler evidir. Bu eve dair verilen en önemli ayrıntı ibâdet ve çileye açık olmasıdır. Eserde mimarlık ve nakkaşlığın en bariz şekilde görüldüğü bina ise Yûsuf için Züleyhâ'nın yaptırmış

olduğu saraydır. Bu binayı dadısı tavsiyesi ile Yûsuf'u ikna etmek için yaptırmıştır. Bu binayı devrin önemli mimar ve nakkaşlarınca yaptırmış ve süsletmiştir. Yûsuf da Mısır sultanı olduğu zaman Mısır sarayındaki bir odaya, küçüklüğünden itibaren başından geçen hâdiseleri başarılı nakkaşlara işletmiştir. Öyle ki Yûsuf'un kardeşleri ilk kez saraya geldiklerinde duvardaki nakışlarda yaptıkları kötülüğü görmüşlerdir.

- *Mucizeler*: Şairin kaynaklarından biri Kur'ân olsa da menkıbevî olaylardan da beslenerek eserini kaleme almıştır. Menkıbeler dinî ve siyasî kişiliklerin göstermiş olduğu olağanüstülükler olarak sözlü ve yazılı anlatılarda geçmişten beri karşımıza çıkmaktadır. Bugün de romanlarda, masallarda ve görsel ürünlerde ilgi çekicilik açısından bu olağanüstülükler önemli bir etken olarak kullanılmaktadır. Mesnevide de bu tarz olağanüstülüklerle sıklıkla rastlanır. Kurdun dile gelmesi, kırk günlük bebeğin şahitlik yapması, Yûsuf annesinin mezarında ağlarken annesinin de ağlaması, tasın dile gelmesi, devenin Yûsuf'un yanına gelmesi, Yûsuf'a eziyet edildiğinde dolu yağması gibi hâdiseler olağanüstülük içeren örneklerden bazılarıdır.

- *Nasihat*: Şair, eser içerisinde sık sık nasihat, öğüt ve uyarı içeren beyitlere yer verir. Bu beyitler bazen şairin ağzından seslendirilirken bazen de mesnevi içerisinde yer alan kahramanlar tarafından seslendirilmiştir. Yûsuf u Züleyhâ mesnevisi kutsal bir metinden hareketle yazılmış olmasından dolayı da bu söylemlerin öne çıktığı bir eser olmuştur. Halk bilim araştırmacıları, pîrin verdiği, hayvanların verdiği, ataların verdiği nasihatleri motif olarak değerlendirmişlerdir.¹⁶⁵ Şemsî'nin eserinde yer alan nasihatlerin çoğunluğu bu katagoriye dahil edilebilir. Bu şiiirlerden bazıları şunlardır:

Gel imdi sâmi' ol iy merd-i hâşî
İdem bir kışşa ğamdan bul hâlâşî (2)

Gedâya kim ki kılmasa teraħħum
Ki olur hâl[i] düşvâr kâr[1] mazlûm (188)

Faķîre merħamet kılğil mülâzım
Olasın raħmete tâ ki mülâzım (189)

Gedâyı işiğınğden sürme mağbûn
Olursun yoħsa fi'd-dâreyn maħzûn (196)

¹⁶⁵ Sacide Çobanoğlu, "Türk Halk Edebiyatında Konuşmalık Türlerde Bir Anlatım Tutumu Olarak Nasihatlerin Sosyal Değerlerle Tematik İlişkisi Üzerine", *Halk Bilim Dergisi*, S. 6, C. 3, ss. 81-96.

188b Ĥudâ eydür ańga derdińge tahallüm (E) Nüsha farkında bu mısırda vezin aksamaktadır.

189a faķîre: ĥaķîre (B); 189b olasın raħmete tâ ki: Ĥudânińğ raħmeti ola (E)

196b olursun: ĥalursun (E)

Ki gündüz düşününĝ çoĝdur yalanı
Ki kâşîd söyledi Ya' kûb omı (262)

Didi zinhâr sözünĝ[i] eyle pinhân
Ki sırrı fâş idenler ĝaldı ĝüsrân (290)

Dilersen sırra irmek saĝlagil sırr
ĝulaĝ dutgil nedür sözüm işid bir (295)

Ki sırrı saĝlayan tapdı murâdı
Ki fâş iden kişidür nâ-murâdî (298)

ĝasûduñĝ Şems şabr it işlerine
Ki şabr eyle ĝacer ur dişlerine (349)

Eger sen ister iseñĝ rahmet-i ĝaĝ
Ki kıl mazlûmlar için ĝalbinĝi raĝ (554)

Dime yalan sözünĝi olma ĝammâz
ĝaberci olma dâyim saĝlagil râz (850)

Ki bir ĝaşmınĝ sözine da' vî bulmaĝ
Degül câyîz onunĝla ĝükm ĝılmaĝ (1415)

Eger ' aşık iseñĝ señĝ terkîn eyle
İmânunĝ şöyle çün kibr ü mecûsı (1891)

Eger señĝ ' ârif iseñĝ ' âr[1] ĝoygil
Ne ' âr[1] belki elden var[1] ĝoygil (1897)

Ümîd üzmeñĝ İlâhınĝ rahmetinĝden
Şikâyet ĝılmañĝ onunĝ zaĝmetinĝden (2353)

Ki mâzîdenĝ daĝı men zıkr ĝılman
Ne zıkr ki bilge anĝdan fikr ĝılman (2627)

- *Nefis*: Nefis de şeytan gibi kötülüĝü emreden, dünyalık olanlara meylettiren insanlığın benliğinde yer alan bir enerjidir. İslami inanışa göre nefisine uyan kişi dünyaya yakınlaşırken Rabb'inden uzaklaşır.

Şemsî, eserinde nefsin insanı aldatan bir unsur olduğunu vurgular. Nefsi ile hareket eden ona göre aldanmış ve dünya hevesi içinde yok olmuştur. Kardeşler Yûsuf'a kötülük ederken de nefislerine uymuş ve bir dizi yalana ve kötülüĝe bulaşmışlardır.

Bir diĝer nefisine uyan karakter ise Züleyhâ'dır. Nefsinin kölesi olan Züleyhâ bu istekle en sevdiği kişiye bile kötülük planlamıştır. Yûsuf'un da zindandan çıkmak için sâkîden yardım dilemesi esere göre nefisine uymak olarak görülür. Acele etmiş ve

Rabb'inin gösterdiğinden uzaklaşmak istemiştir.

- *Olağanüstü olarak dünyaya gelme*: Genel olarak sözlü ve yazılı anlatılarda başkahraman ilahî bir özellik ve işaretle dünyaya gelirler.¹⁶⁶ Yûsuf da bu işarete sahip bir şekilde doğmuş olağanüstü özellikleri olan bir kahramandır. Onun işareti sureti olup yeteneği ise gayba dair rüyalar görmesi ve yorumlamasıdır. Ayrıca tasa mil vurup konuşurması da onu olağanüstü kılan bir diğer olaydır.

- *Ölüm*: Mesnevide bazı karakterlere dair ölüm bilgisi yer almaktadır. Eserin sonunda öldüğüne emin olunan kişiler İshak peygamber, Yakûb peygamber, Yakûb peygamberin eşleri, Mısır sultanı, ekmekçi ve Yûsuf'tur. Diğer kahramanlarla alakalı öldüğüne dair bir bilgi yer almaz. Buradaki ölümler içerisinde en dikkat çekici olanı Yakûb peygamberin eşleri ile alakalı olanlardır. Yûsuf ile Züleyhâlar üzerine araştırma yapan kimseler Yakûb'un ve Yûsuf'un ölümü üzerine eğilseler de Yakûb peygamberin beş eşinin peşi sıra ölümlerine değinmemişlerdir. Realist bir yaklaşımla incelendiğinde çok da olağan olmayan bu durum bir motif olarak değerlendirilebilir mi sorusunu akla getirmektedir. Ölen eşlerin tamamının kardeş olmaları da ayrıca dikkat çeker. Yakûb peygamber aynı anda ikisi ile evlenmemiştir. Biri ölünce diğer kızını dayısı kendisine eş olarak vermiştir.

Türklerde ve İslamiyet'te ölüm ve cenaze günlük hayatta önemli hâdiselerdir. Hem ayrılık içermesi hem de dünyanın gerçeğini göstermesi ölüme yaklaşımı ciddileştirmiştir. Yakûb peygambere ölmeden önce emir gelmiş ve bu emir üzerine atalarının kabrine gitmiştir. Burada can veren Yakûb peygamber atalarının mezarına defnedilmiştir. Yine Yûsuf'un da defnedildiğine dair ayrıntı da mesnevide yer almaktadır.

- *Pişmanlık*: Temelde Yûsuf kıssasının etrafında diğer küçük hikâyelerle zenginleştirilen eserde pişmanlık duygusu da eser içinde belli aralıklarla tekrarlanmaktadır.

Eserdeki en büyük pişmanlık Yakûb peygamberin yaşamış olduğu duygudur. Olacakları hissetmesine rağmen oğlu Yûsuf'u diğer kardeşlerine emanet etmiştir. Daha onlar evden yeni çıkmışken pişman olur. Yakûb peygamberin diğer pişmanlığı ise cariye'nin oğlunu satmasıdır. Bu yapmış olduğu davranış ona çok büyük bedellerle

---

¹⁶⁶ Afıye Figen Kalkan, "Türk Destanlarında Kahramanın Olağanüstü Doğumu", *Türk Dünyası*, 2016, ss. 27-47.

Allah tarafından ödetilmiştir.

Mesnevîde öne çıkan bir diğer pişmanlık ise Yûsuf'un kardeşlerinin pişmanlığıdır. Aslında Yehuza hariç diğerlerinin pişmanlık duygusu gerçekçi olmayıp anı kurtarmak için gösterilen riyakâr bir davranıştır. Eserin sonunda Yûsuf ile yüzleşmeleri sonucunda yaşadıkları pişmanlık ise zaruri ve kaçınılmaz olup ciddi bir duygudur.

Şair çeşitli vesilelerle bazı kahramanların ağzından pişmanlıkla ilgili öğütler verir. Bu öğütlerin büyük bir kısmı Yakûb peygamber tarafından verilmiştir.

- *Sayılar*: İslamiyet öncesi ve sonrası olarak Türk halk kültüründe bazı sayılara özel anlamlar yüklenmiştir. Bunlardan öne çıkanları “üç”, “dört”, “beş”, “yedi”, “dokuz” ve “kırk” şeklinde sıralanabilir.¹⁶⁷

Mesnevîde birçok sayı yer alsada bunlar içerisinde üç, yedi ve kırk öne çıkar. Bunların dışında genellikle binli sayıları içeren rakamlar ayrıntı olarak karşımıza çıkar.

Kırk rakamı hem Türklük kültüründe hem de tasavvufta öne çıkan önemli bir sayıdır. Mesnevîde ise Yakûb peygamber Yûsuf'un annesi ile kırk yaşında evlenir. Yûsuf'un duası ile Mâlik'in kırk çocuğu olur. Şahitlik eden bebek de henüz kırk günlüktür. Yakûb peygamber ve Yûsuf'un hasretliği de kırk sene sürmüştür. Bünyamin ile Yûsuf kavuştuktan sonra kırk sene beraber yaşarlar. Yakûb peygamber de Mısır'da kırk sene yaşamıştır.

Bir diğer önemli simgesel sayı ise yedidir. Yûsuf'un şöhreti yedi yaşında başlar. Kurdun oğlunun esir olmasından haberdar olması da yedi gün sürer. Kuyuda Yûsuf'u bekleyen Hud peygamber yedi kitabı okumuştur. Mısır sultanı rüyasında yedi inek, yedi dolu ve yedi boş buğday görür. Mısır'da yedi sene bolluk, yedi sene de kıtlık olmuştur.

Sâkî ve ekmekçi zindanda üç gün kalmışlardır. Sâkî rüyasında sultana üç kadeh sunar. Mısır'a ilk defa gelen kardeşler de kapıda üç gün bekleyip, sarayda üç gün ağırlandırlardır. Yakûb peygamber de Kenân'dan Mısır'a üç günde gelir.

- *Rüyalar*: Rüyalar, tarih boyunca pek çok bilinmeyenin anahtarı, insanın ve geleceğin habercisi olarak edebî eserlere konu olmuş ve çeşitli görevler üstlenmiştir.

---

¹⁶⁷ Bayram Durbilmez, “Kırım Türk Halk Anlatılarında Sayı Simgeçiliği”, *Milli Folklor*, Yıl: 19, S. 76, 2007, s. 177.

Sembolik bir görev üstlenen rüya, destan, efsane ve kutsal kitaplarda kullanılmıştır. Türk kültürünün de bir unsuru olan rüya psikolojik yönünün dışında toplumsal bir olgu olarak da kabul görmüştür.¹⁶⁸

Mesnevide ise rüyalar hem geleceği görme hem de mevcudu değerlendirme açısından çok önemlidir. Bu rüyaların ilkinin İshak peygamber görür. Bu rüyada görmüş olduğu ağaç kendisi, dalları ise kendisi gibi peygamber olacak olan çocuklarıdır. Yakûb peygamber rüyasında ise Yûsuf'un kardeşlerini kurt suretinde görmüştür. Bu rüyayı Yûsuf'u kardeşleri ile beraber göndermeden önceki gece görmüştür. Dünya de aynı gün rüyasında Yûsuf'u kurtların yediğine dair bir rüya görür. Yûsuf'u kardeşlerinden satın alan Mâlik de rüya görmüştür. Rüyasından hareketle Kenân'da bulunan kuyuya gelmiştir. Yûsuf, köle olarak satıldığı tüccarla Kudüs'e uğramıştır. Kudüs şahı da onu rüyasında görür, etkilenir ve onu sarayında ağırlar. Züleyhâ da Yûsuf gibi rüya görmüştür. İlkinde adını bilmediği Yûsuf'u görür ve ona âşık olur. İkincisinde ise adını ve yerini öğrenir, sonrasında da bu bilgilerden hareketle görmediği Mısır sultanı ile evlenir. Yûsuf zindana atıldığında onunla beraber zindanda olan sâkî ve ekmekçi de rüya görmüşlerdir. Sâkî, rüyası sonrası zindandan çıkmış ve sultan huzurunda çalışmıştır. Ekmekçi ise rüyasının tabiri sonrası idam edilmiştir. Mesnevide yer alan bir diğer rüya ise Mısır sultanının rüyasıdır. Rüyasını zindana atmış olduğu Yûsuf yorumlar. Bu yorumu beğenen sultan, Yûsuf'u zindandan çıkarır ve ona önemli bir görev verir.

- *Sabır*: Eserde vurgulanan en büyük sabır Allah'ın takdirine olandır. Yakûb'un oğulları Yûsuf için öldü demişlerdir. Her ne kadar oğulları öyle dese de Yakûb peygamber Yûsuf'un ölmediğini bilir ve duruma "Bana da sabretmek düşer." diyerek çilesini çeker. Yine Yûsuf da başına gelenleri Allah'ın takdiri olarak görür. Kuyuya kardeşleri tarafından atılmış olması, Züleyhâ'nın türlü oyunlarına maruz kalması onu isyana sürüklememiş ve bu gibi birçok hâdiseye sabretmiştir. Eserin sonunda kardeşleri ile yüzleşen Yûsuf, kardeşlerinin pişmanlığını görüp "Allah böyle istedi." diyerek hayrın ve şerrin Allah'tan olduğunu onlara bildirmiştir.

- *Ticaret*: Mesnevinin önemli bir bölümünü oluşturan Yûsuf'un köle olarak satılması ve bununla ilgili olaylar ticarete dair ayrıntı verilmesine zemin oluşturmuştur. Ticaretle ilgili terimler eserde çeşitli yerlerde geçmiştir. Ticaretle

---

¹⁶⁸ Fatma Yıldırım, "İslamî Destanların Rüya Motifi Bağlamında Geçiş Dönemleri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 9, S. 46, 2016, ss. 156-157

uğraşan kimselerden de Mâlik ve Şemerdîd öne çıkmıştır. Özellikle Mâlik, yapmış olduğu ticaret ile çok zengin olmuştur. Sözleşme, tellâllar, paralar vb. kelimeler de bu ticarî faaliyetler etrafında tekrar edilen sözcüklerden bazılarıdır.

- *Yedi bolluk ve kıtlık dönemi:* Mısır sultanı yedi sene kuraklık olacağına dair bir rüya görür. Bu anlamı rüyayı yorumlayan Yûsuf çıkarmıştır. Yıllar geçer ve Yûsuf, Mısır sultanı olur. Yûsuf'un önlemleri ile yedi bolluk ve bereket yıllarında tarım yapılarak ambarlar doldurulur. Kıtlık yıllarında ise ambarlardaki tahıllar tüketilir. Öyle ki Mısır dışında bütün devletler kıtlıktan etkilenmiş, yardım için Mısır'a yani Yûsuf'a gelmişlerdir.

- *Yûsuf'un çocukluğu:* Yûsuf henüz iki yaşında iken annesiz kalmış ve onu bir cariye emzirmiştir. Babası küçük yaştan itibaren ondaki güzelliği ve nübüvvet ışığını görmüş, ona ayrıca ilgi göstermiştir. Yine Yûsuf'un halası da ondaki bu farklılığı görürcesine İbrahim peygamberden kalma emanetleri ona teslim etmiştir. Yûsuf yedi yaşına geldiğinde artık güzelliği dillere destan hâle gelir. Bütün bu olanları kıskanan diğer erkek kardeşleri, önce onu öldürmek isterler. Sonra Yehuda'nın müdahalesi ile kuyuya indirip daha sonra köle olarak satarlar.

- *Yûsuf'un rüyaları:* Yûsuf ilk rüyasında kendisini bir çölde görür. Bu çölde yere bir asa dikmiş ve kardeşleri o asanın dibinde toplanmışlardır. Babası rüyanın yorumunu kardeşlerinden saklamasını istemiştir. Çünkü tabire göre rüyadaki ayrıntılar Yûsuf'un peygamber olacağına işarettir. Yûsuf'un görmüş olduğu ikinci rüya ise Kur'ân-ı Kerim'deki gibi on bir yıldız, güneş ve ayın kendisine secde etmesi şeklindedir. Yine bu rüya da gelecekte olanları göstermektedir.

- *Yûsuf'un kardeşlerinin Mısır'a gelişi:* İlahî adalet başlığı altında da değinildiği üzere Allah, yapılan kötülüklerin karşılığını mutlaka kötülük yapanlara göstermiştir. Rüyasında kardeşlerinin kendisine secde ettiğini gören Yûsuf, rüyasını babasına ve kardeşlerine anlatır. Kardeşleri de kin besleyip onu yok etmek isterler. Üzerinden yıllar geçer ve Yûsuf'un rüyası gerçek olur. Yûsuf'un Mısır sultanı olduğu zamanda kıtlık baş gösterir ve kardeşleri Mısır sultanına gelip secde ederler ve yardım isterler. Allah onlara, yaptıklarını böyle acze düşürerek ödetmiştir.

- *Yûsuf'un mevki sahibi oluşu:* Yûsuf çocukluğunda gördüğü rüyanın tabirine göre önemli bir kişi olacaktır. Çeşitli sebeplerle önce kuyuya düşmüş, sonra da zindanda zaman geçirmiştir. Rüyası gerçek olan Yûsuf zindandan çıkınca Mısır

hazinesinden sorumlu kişi olur. Mısır sultanı ölünce de yerine geçer, Mısır'ın hükümdarı olur. Bu aslında Yûsuf'un kaderinde yazılıdır ve zamanı gelince gerçekleşir. Yûsuf'un yaşamış olduğu sıkıntılar ise bu mevkiler için birer basamaktır. Şer görünen şeylerin akıbeti hayır olmuş ve tebliğ vazifesini tevdi edebilmek için Yûsuf makam sahibi bir kişi olmuştur. Yûsuf'a kötülük yapan kardeşleri, aslında bilmeden Yûsuf'un şöhretine vesile olmuşlardır.

- *Zina*: Züleyhâ, elde etmek istediği Yûsuf için bir süre çeşitli yöntemler dener ve başarılı olamaz. Daha da sabrı kalmayan Züleyhâ, onun üzerine yürür ve gömleğini yırtar. İtişme devam ederken Züleyhâ'nın eşi Mısır sultanı hâdiseye şahit olur. Züleyhâ Yûsuf'a iftira atarak "Bana saldırdı." der ancak adalet sahibi sultan, değerlendirme sonucu gerçek suçlunun Züleyhâ olduğunu anlar. Yûsuf'a iftira atıp zinacı olarak gösteren Züleyhâ'nın zina işleme çabası Yûsuf'un edebi ile başarısız olmuştur. Yine mesnevinin sonunda Yûsuf ile Züleyhâ arasında bu kez Yûsuf'un saldırıp Züleyhâ'nın kaçtığı bir sahneye daha şahit olunur.

- *Zindan*: Yûsuf'un zindan hayatı ikiye ayrılabilir. İlki çıkmak istediği zindandır. İkincisi ise Züleyhâ ve arkadaşlarının yapmış olduğu şeyden ötürü bir kurtuluş olan zindandır. Yûsuf'u her ne kadar Züleyhâ zindana attırmış olsa da Kur'an'da da belirtildiği gibi Yûsuf'a bir müddet sonra sevimli gelmeye başlamıştır.¹⁶⁹ Ayrıca Yûsuf sâkîden yardım istediği için Yûsuf'un zindanda geçireceği zaman Allah tarafından yedi yıla uzatılmıştır. Yûsuf için dönüm noktalarından biri olan zindan bir mescit vazifesi görmüş, Yûsuf'un tebliğlerine olanak sağlamıştır. Peygamberane özelliklerini burada kazanan Yûsuf'a rüya ilmi de yine zindanda verilmiştir.

Zindana düşen bir diğer başkahraman ise Züleyhâ'dır. Yirmili yaşlarında rüyasında gördüğu gence âşık olup divaneye dönmüştür. Züleyhâ'nın babası Taymus da akıllansın diye onu zindana atmıştır. Züleyhâ bir rivayete göre bu zindanda otuz sene kalmıştır.

- *Zulüm*: Mesnevide zulüm genel olarak diğer karakterlerin Yûsuf'a yapmış oldukları eziyetvari davranışlar olarak işlenmiştir. Yûsuf o kadar çok haksızlığa ve eziyete maruz kalmıştır ki bu durum eserin tamamında ele alınmasına neden olmuştur. Yûsuf'a kardeşlerinin yaptıkları, Mâlik'in yardımcılarının yaptıkları, Züleyhâ'nın

---

¹⁶⁹ Yûsuf/33 "Ey Rabbim! Zindan bana, bunların beni dâvet ettiği şeyden daha sevimlidir. Onların tuzaklarını benden uzaklaştırmazsan onlara meyleder ve cahillerden olurum."

yaptıkları, Yûsuf'a karşı yapılan zulümler olarak dikkat çeker. Bunlar içerisinde zulüm en belirgin olarak kardeşlerin davranışlarında kendini belli eder. Çünkü onları zulme sevk eden şey kinle ve bu kinle kasıtlı ve planlı bir kötülük işlemişlerdir. Bütün bu davranışlar karşılığını bulmuş ve Allah tarafından kardeşler cezalandırılmıştır. Yine Yakûb peygamberin cariyesine yapmış olduğu zulüm de karşılıksız kalmamıştır.

4. ÇEVİRİ YAZILI METİN

4.1. Metin Kurarken İzlenen Yol

Dört nüshasının tespit edilebildiği mesnevide esas nüsha olarak Tebriz nüshası seçilmiştir. Tebriz nüshası (T), Erivan nüshası (E), Ataemi Mirzeyev nüshası (A) ve Bakü nüshası (B) şeklinde kısaltılmıştır.

Tebriz nüshası esas alındığı için diğer nüshalarda olup Tebriz nüshasında olmayan beyitler (-T) şeklinde dipnotta belirtilerek hikâyenin akışına uygun olan yerde metne dâhil edilmiştir.

Nüsha farkları gösterilirken beyitlerdeki ilk mısraya “a”, ikinci mısraya “b” denilmiştir.

Eserde yer alan vezin hataları düzeltilirken veya yazılmamış kelimeler tarafımızca metin tamiri usullerine uygun olarak yazılırken köşeli parantez [ ] ile belirtilmiştir. Eğer vezin tamiri yapılması mümkün değilse dipnotta “vezin aksamaktadır” ifadesine yer verilmiştir.

Mesnevi içerisinde yer alan gazeller metne dâhil edilip, beyitler normal numaralandırılmaya tabi tutulmuştur.

Mesnevi içerisinde yer alan mesneviden bağımsız beyitler numaralandırılmaya dâhil edilmemiştir.

Bazı kelimelerin müstensih tarafından farklı şekilde yazdığı görülmektedir. Örneğin; “senün/senün/seniñ” sözcüğünde üç farklı yazım şekli görülmektedir. Bu gibi durumlarda yazma metne sadık kalınmıştır.

Velîkin, Yûsufi gibi kelimeler Tebriz nüshasında velîk, *Yûsuf* şeklindeki metinde yazımlarında bazı yerlerde vezni aksatmaktadırlar. Bu gibi durumlarda bu kelimeler diğer nüshalarda ek almış hâli varsa o şekilde doğrudan “velîkin veya Yûsufi” şeklinde yazılmıştır. Ama diğer nüshalarda da ek almadan istinsah edilmişse velîk[in], Yûsuf[ı] gibi kelimeye gelen ekler köşeli parantez ile belirtilmiştir.

Özellikle görülen geçmiş zaman ikinci tekil/çoğul eklerinde ve ikinci tekil/çoğul iyelik eklerinde nüsha içerisinde bir birlik gözükmemektedir. Bu birlik düzlük yuvarlık uyumunun tam oturmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Yine emir, istek ve şart

eklerinde de benzer bir durum söz konusudur. Ancak araştırmacıların “düzlük yuvarlaklık uyumuna çoğunlukla uyar”¹⁷⁰ ibaresinden yola çıkarak bu ekler bu uyuma göre okunmuştur.

Metinde geçen Arapça ve Farsça başlıklar kalın olarak yazılmış ve Türkçe karşılıkları dipnotta verilmiştir.

Nüsha farkları gösterilirken araya iki nokta (:) işareti konulmuştur. Eğer her üç nüshada da fark varsa T: E: B şeklinde sıralama takip edilmiştir. Eğer iki fark söz konusu ise örneğin “T: E; T: B şeklinde aralarına noktalı virgül (;) konarak belirtilmiştir.

Nüsha farkları gösterilirken bir mısra veya beyitte esas nüshaya göre sözcüklerin yer değişimi varsa veya büyük farklılık söz konusu ise dipnotta Tebriz nüshasındaki hâline yer verilmeden doğrudan diğer nüshalardaki beyit veya mısra tamamen verilmiş ve sonuna hangi nüshadan alınmış ise onun kısaltması konulmuştur. Örneğin 1234 nolu beyitin ikinci mısraı “1234b beyit/mısra (B)” şeklinde nüsha farkı olarak verilmiştir.

Metin kurulurken mısra başlarında büyük harf ile başlanmamış sadece metin içerisinde yer alan özel isimlerin ilk harfleri büyük harfle yazılmıştır. Ayrıca gazellerde yer alan şairin mahlasının ilk harfi büyük, tamamı ise kalın yazılmıştır.

Tebriz nüshasında başlıklar yer almamaktadır. Diğer nüshalarda bulunan başlıklar konuda uygun yere yazılmış ve dipnotta hangi nüshadan ise parantez içinde (E), (B) ve (A) şeklinde belirtilmiştir. Mesnevi içerisinde aynı yerde iki farklı nüshadan iki farklı başlık söz konusu ise ikinci başlık dipnotta belirtmiştir.

Her dört nüshanın da varak numaraları metin içerisinde sol kısımda belirtilmiştir. Tebriz nüshası da dâhil olmak üzere bütün nüshalar eksiktir. Bundan dolayı varak numaraları ilgili sayfadaki şiirin ilk beyitine göre verilmiştir. Bundan dolayı örneğin, B12a nolu varak 500. beyitte iken B12b nolu varak 700. beyite denk gelebilmektedir. Bu da nüshaların eksik istinsah edilmiş olmasından veya sayfaların kaybolmasından kaynaklanmaktadır.

Vezin gereği bazı sözcüklerde metinde (T) nüshası dışındaki diğer nüshalardaki hâli tercih edilmiştir. Örneği (T) nüshasındaki “olar” sözcüğü vezne uygun değilse

---

¹⁷⁰ Argunşah, *Çağatay Türkçesi*, s. 119.

diğer nüshalardaki “oların” sözcüğü yazılmıştır. Bu gibi durumlarda dipnotta “oların (E): olar (T) şeklinde önce tercih edilen versiyonu sonra da (T) nüshasında hâli verilmiştir.

Çeviri yazılı metinde kullanılan alfabe aşağıda verilmiştir:

ا	a, ā, e, ı, i, o, ö, u, ü	ص	ş
ء	’	ض	đ, ž
ب	b	ط	ţ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	‘
ث	s	غ	ğ
ج	c	ف	f
ح	ḥ	ق	ḳ
خ	ḫ	ك	k, ñ, g
د	d	نگ	ñg
ذ	ẓ	ل	l
ر	r	م	m
ز	z	ن	n
ژ	j	و	v, u, ü, ū, o
س	s	ه	h, a, e
ش	ş	ی	y, ı, i, ī

4.2. Çeviri Yazılı Metin

Hikāye-i Yūsuf [u] Züleyhā

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

- T1b
1. Kāmu aşhābına virgil selāmi
Ki şād it ' izzetin her şubh u şāmi
  2. Gel imdi sāmi' ol iy merd-i hāşı
İdem bir kışşa ğamdan bul hālāşı
  3. Oħıram cān ile dilden işitgil
Kulağ dut zevkfen andan işitgil
  4. İşid İshāk İbrāhīm Halīli
Resūl itdi anı Rabb-i celīli
  5. Cihānda Şām ol kıldı vaṭan hūb
Ki anda duttı ülfet cān u ten hūb
  6. İlāhınġ emrine me' mūr idi ol
Risāletde hemān meşhūr idi ol
  7. [Kııurdu] şöhetı meşid[d]e dāyim
İlāhınġ emrine olmışd[ı] kāyim
  8. Özine tātı kılımış idi iş
Kııurdu gıce gündüz hayr-endış
  9. Tekiliginde bir düş gördi gıce
Ki çııdı bir ağaç zuhrundan üce
  10. Ol ağaç tāze vü ter bī-nazīrdür
Ki yoı mānendi ' ālem içre ġirdür
- T2a
11. Daıı var bu ağaçda çoı budağlar
Sanasın her budağı üce dağlar
  12. Kāmu şahı anınġ çün nūr bolmış
Kāmu ' ālem onunġ nūrıyle dolmış
  13. Didiler düşde onğa key peyamber
Nebīlerdür bu şahlar bil ser-ā-ser
  14. Çü gördi bu düşi uyandı ondan
Be-ğāyet şād-mān oldu o cāndan
- A1b
15. Ne düş ki görse şāliı şādık olur
İlāhınġ hāzretine lāyık olur

16. Eger düşünġde istersen şevābı
Ki sen dah' şālihāne kı l cevābı
17. Olar pāk olur olur düşleri pāk
Ki nā-pākınġ düşi olurdı nā-pāk

Da'vet-kerden-i İshāk peyġamber
'aleyhi's-selām küffār-rā*

18. Çü İshāk bile gördi ol düşini
Öziyle sırr kıldı endişini
19. Cihānda çünk[i] oldu pür-uşul ol
Ki Beytü'l-mağdise oldu Resul ol
20. Çü onda vardı da' vet itdi halkı
O şāhınġ bütleri koyuġ bu hulķı
21. Kıyūñuz bütleri giriġ imāna
Muvahħhid oluban giriġ cihāna
22. Çü onda böyle oldu emr-i Allāh
Ki Beytü'l-mağdise ol oldu şāh
- T2b 23. Gice gündüz çü bile da' vet itdi
Ki halkınġ çoħ[ı] geldi azı gitdi
24. Olınca 'ömrine seksen tamāmı
İşi da' vet idi her şubħ u şāmī
- A2a 25. Uşaġı olmadı seksen olınca
Ne işdür ola buyruġ olmayınca
26. Şebābı 'ömriniġ döndi pīrine
Ki yoħ bir nesli kıya öz yirine
27. Kırudı kıan damarlar oldu hem süst
Be-ġāyet oldu pīr bī-ħayz ü bī-cüst
28. Ža' İf oldu gözinden gitdi nūrı
Kıılır pervāne teg her dem 'ubūrı

16b ki sen dah' şālihāne kı l cevābı (A): şālih tek sen dahı kılgilin ħvābı (T)

17b olurdı (A): olur (T)

* (A) İshak Peyġamber aleyhi's-selāmın ġayr-ı müslimleri İslam'a davet etmesi.

19a cihānda çünk[i] oldu: zī-fazl-ı ġaķ çün olupdur (A)

20b şāhınġ (A): şādınġ (T)

22a anġa tā böyle emri kıldı Allāh (A); 22b ol oldu: durdı ol (A)

28b teg: ol (A)

29. Ki birgün ehliniñ yanında ol hân
Oturmuşıdı halvet diñgle iy cân
30. Onuñ şulbinde şehvet geldi cūşa
Recūliyyet damarı hem hurūşa
31. Elin uzatdı ehlin dutdı cāndan
Onğa ehli gülüp söyledi ondan
32. Vücūdumuz bizüm olmış-durur pîr
Bu demde sen meni dutmağ nedür sır
33. Bakıyye var idi sende meger yâr
Ne ‘ömrüdi evini kıldı haberdâr
- T3a 34. Zifâfi hâşıl oldu ol zamānı
Be-ğudret ol ‘ulūğ oldu revānı
35. İrişdi va‘desi hamliniñ tamāma
İki oğlan getürdi ol hümāma
- A2b 36. Biri ‘Iyş biri Ya‘küb söylediler
Be-ğāyet şād oluban beslediler
37. Çü oldu hoş cüvān ikisi bünyād
Bularınğla ata ana olur şād
38. Nebî pîr oldu çün[ki] der-güzāriş
Bulara tahtını kıldı sifāriş
39. İki cān ü dilden rüz ü şeb hūb
Kılurlar mescid-i İshāk cārūb
40. Sever ‘Iyş[ıy] İshāk cān ü dilden
Ana Ya‘küb[ı] koymaz lahza dilden
41. Didi İshāk birgün ‘Iyş-ı ferzend
Menüm cānumda sensin yār-ı dil-bend
42. Falān gün gel kılam sañga du‘ālar
Ki senden hâşıl ola enbiyālar

32b demde: hâlde (A)

34a zifâfi: vaqā‘ (A); 34b oldu: dutdı (A)

35b getürdi: doğdı (A)

36a söylediler: didiler (A)

37a oldu hoş cüvān: olur olara ol (A)

38b tahtını: mescidi (A)

Ĥile-kerden-i zen-i İřĥāk bā-İřĥāk*

43. Ćü İřĥākıñĝ ĥatunı uř bu sözi
İşitdi gör ne kıldı ĥile özi
44. Ki ‘Iyş va‘ de ĝüni ĝitdi ĥoyuna
Gel imdi kıł teferrüc bu oyuna
45. Bir oĝlaĝ öldürüben derisini
Sürer Ya‘ ĥüb ĥolına varısını
- T3b 46. Var idi ‘Iyıřuñ ĥolında çoĝ müy
Veliki taze idi ĥüsn ü ĥub-rüy
- A3a 47. Onuñ ĥün kıldı bile ĥile bārī
Onı farĝ itmeye ol şehr-i yārī
48. Didi Ya‘ ĥüb var atanıñ ĥatına
Zamānidur gel onuñ ĥıdmetine
49. Sañĝa ol kıla řıdĝ ile du‘ ālar
Ki senden zāhir ola enbiyālar
50. Anası bile ĥün kıldı maĥāli
Nedür Ya‘ ĥüb bilürdi onda ĥāli
51. Revān geldi atası ĥazretine
Muvahĥid durdı onuñ ĥıdmetine
52. Zārīr olmiş idi ol demde İřĥāk
Veliki var idi ĥalbinde iřrāk
53. Dutup oĝlı ĥolından söyledi ĥüb
Bu ĥavl ‘Iyşıdür ammā sözde Ya‘ ĥüb
54. Didi Ya‘ ĥüb nebiyyullāĥ sañĝa men
Ki gelmişem du‘ ā kılgil mañĝa sen
55. Nebiyyullāĥ ne kim gerekse Ĥaĝdan
Dilerdi Ya‘ ĥüba istedi cāndan
56. Ćü řıdĝ ile du‘ ā kıldı peyamber
Ĥabül itdi onı ĥazretde dāver
57. Du‘ āsın[ı] aluban eve geldi
Ki ‘Iyřī atası ĥatına geldi

---

* (A) İşhak’ın eşinin İşhak’a hile etmesi.

46b taze: nāzik (A)

52a demde: pīr-i (A)

55a kim gerekse: ki isterdi (A)

- T4a 58. Didi va' de maṅga kıldıṅ ebī sen
A3b Du' ā kıl gelmişem şimdi saṅga men
59. Didi İshāk menüm cānumda key sen
Degül miydiṅ bugün yanumda key sen
60. Didi ki yā ebī [h]ādim irişdüm
İrişdüm hıdmete bu dem girişdüm
61. Pes ondan bildi İshāk ki du' āyı
Ki Ya' kūb aldı gitdi ol nevāyı
62. Ferāset birle hāli bildi İshāk
Çü anuñ nūr-ı khalbi kıldı işrāk
63. Çağırdı ehlini eydür ki böyle
Ne işdür ki idüp sen hīle söyle
64. Didi ehli menümle 'Iyş-ı ferzend
Diye sözle melül eyler meni çend
65. Taḥayyürdü[r] oṅga yoḥdur nihāyet
Tekebbürdür maña ondan be-gāyet
66. Bu işden eylerem Ya' kūba hīle
Ola tā ki du' ā anıṅla bile
67. İşiddi 'Iyş onuṅ hīle işini
Diler ki öldüre ol kardaşını
68. Atadan kōrhuban el katmaz idi
Hasedden 'Iyş hergiz yatmaz idi
- A4a 69. Çü İshākıṅ eceli oldu hāşıl
İlāhıṅ rahmetine oldu vāşıl
- T4b 70. Bular dah' hāl kısmet itdi bile
İşid imdi ki 'Iyş anda ne kıla
71. Ki aldı zulm ile Ya' kūb mālını
Ki kesdi māl ü mülkenden elini
72. Ki 'Iyş baydurur Ya' kūb faķirdür
'Azīzdür 'Iyş ol Ya' kūb haķirdür

Reften-i Ya' kūb 'aleyhi's-selām hālūye*

63b idüp: kulup (A)

71a ki aldı zulmile Ya' kūb: be-zulm aldı Ya' kūbuṅ (A)

* (A) Yakūb aleyhi's-selāmın dayısına gitmesi.

73. Didi ki anası Ya' k̄uba iy c̄an
Çü ' Iyş aldı elin̄ğden māl yeks̄an
74. Yaķın bil ki seni dah'öldürür hey
Di derdin̄gle meni sen kılmagil tey
75. Yüri dayın̄ğ katına vargil iy c̄an
Adı Lāyān-durur der-şehir-i Havvān
76. Onuñg emlak[1] ile kızları çoğ
Ki ondan özge bilgil hiç yön̄ğ yoğ
77. Onğa menden irişdürgil selāmı
Şeb ü rüz onğa kııl hıdmet tamāmı
78. Sañğa tā bir kızını vire onda
Kılasın saķ selāmet o mekānda
- A4b 79. Çü Ya' k̄uba anası söyledi yol
Ki vardı dayısı katna revān ol
80. Çü Ya' k̄ub vardı ol Havvān kūyına
İrişdürdi özin şehrin̄ğ suyına
- T5a 81. Ki aldı desti-māz kııldı namāzı
Be-gāyet Hālıķa kııldı niyāzı
82. Pes ondan gördi Lāyān kıızı onı
Atasına varup didi cüvānı
83. Bir igit kıuyı üstünde durupdur
Ki aşlın bilmezem h̄andan gelüpdür
84. Seniñg teg ol dah' aldı desti-māzı
Seniñg teg ol dahı kııldı namāzı
85. Didi Lāyān kıızına yüri var kıız
Çağır gelsün yanuma ol igit t̄iz
86. Sorayum andan ol h̄andan gelüpdür
Ne yirlüdüdü nedür h̄ali n'olupdur
87. Varup çağırdı onı Lāyān kıızı
H̄ayā birle onğa söyledi sözi

75a yüri (A4b): -T 75b Havvān: Harrān (A); Azerbaycan nüshasının tamamında diğeri nüshalarda *Havvān* olarak geçen şehir *Harrān* olarak geçmektedir.

76a kızları: kıardaşları (A)

80b özin: evvel (A)

83a üstünde durupdur: üste uş gelüpdür (A); 83b gelüpdür: olupdur (A)

85b yanuma: kıatuma (A)

87a Vezin aksamaktadır.

88. İřitdi geldi Ya‘kūb ğulāmı
Dayısı atına virdi selāmı
89. Pes ondan sordı Lāyān kimiŋg iy yār
Ni yirlüsen kimiŋg oğlı di zinhār
- A5a 90. Didi İřhā ođlı Ya‘kūbem men
Seni görmege geldüm doğru bil sen
91. İşitdi dayısı ünkü bu sözi
İdüp āh yaş ile doldurdu ğözi
92. ouban birbirin öpüřdiler hūb
Soruřup birbirin tanıřdılar hūb
- T5b 93. Du‘āsı bu idi ol Hālıına
Virür kızını Hākınıŋg lāyıına
- Dīden-i Ya‘kūb ‘aleyhi’s-selām**
hālūye-yi hod-rā*
94. Görüp Ya‘kūb řād oldu tamāmı
Bu idi dir temennām şubh u řāmı
- Der-beyān-ı āmeden Yūsuf**
‘aleyhi’s-selām*
95. Yükdüşdür kışşa kıldum muhtaşar men
Melül olma ki dāyim řād bul sen
96. Hikāyet çoğ onuŋg dimen sözini
Ki Lāyān virdi oŋga bir kızını
97. Ki ol kızını ki oŋga virdi Lāyān
Adı Leyā idi ol kızınıŋg iy cān
98. Ki oldu Rübīl u şem‘ün Leyādan
Dađı Lāvī Yehūzā bu nevādan
099. Leyā ünk[i] cihāndan Hāa vardı
Adı řafā kızın yirine virdi
- A5b 100. Ki ondan dağı Yaıtāl oldu
Ki řafā dağ' cihāndan naql kıldı

88a işitdi (A): işidüben (T); ğulāmı (A): öni (T)

* (A) Yakūb aleyhi’s-selāmın kendi dayısını görmesi.

* (B) Yūsuf aleyhi’s-selāmın gelişinin beyanı hakkında.

98a Rübīl (A5b): -T

101. Var idi bir kıızı daḥ'aldı Ya'ḳūb
Şerūbe ādı idi tāze maḥbūb
102. Ki ol daḥ' Sāyelūna oldu māder
Daḥı Ḥāzūşīn oṅga ol birāder
103. Daḥı hem bir kıızı oldu şerīfe
Ki Dünye ḳoydı adın ol laṭīfe
- T6a 104. Şerūbe gitdi ḳünkü Ḥaḳ yirine
Ki virdi Rāḥil[i] onuṅg yirine
105. Be-ḡāyet ḥüsn içinde bī-bedeldür
Cihānda gör gele o bī-meşeldür
106. Egerçi var idi 'ālemde meh-rū
Onuṅg teg yoḥ idi maḥbūb-ı dil-cū
107. Yüzinden alıcaḡ görüṅg niḡābı
Ḥacīl eylerdi gökde āfitābı
108. Felekler ḥüsnine ḥayrān olurdu
Melāyikler oṅga ḡaltān olurdu
109. Esīrdi ḥüsnine ins ü melek cān
Yüzinden utanurdu ḥūr u ḡılmān
110. Ḫü 'ömri ḳırḥ ile yetürdi Ya'ḳūb
Oṅga 'aḳd oldu ol Rāḥil-i maḥbūb
- A6a 111. Nübüvvet zāhir oldu ba'd-ez anı
Resūl Ken'āna oldu bī-gümāni
112. Sevüندی secde-i şükr eyledi bol
Ki geldi dayısına söyledi ol
113. Didi minnet bu ḥāne ni'metiṅden
Ki buldum cümle kāhir himmetiṅden
114. Didi ki dayısına olgil āḡāh
Meni Ken'āna gönderdi ol Allāh
- T6b 115. Velī senden icāzet dilerem men
Buyurdu böyle Allāh giderem men

104b Vezin aksamaktadır.

109a virür ins ile vü melek-i cān (A)

110b 'aḳd oldu ol (A): 'aḳd ol (T)

**Reften-i Ya'küb ez-pîşe hālūyeş ve
vaţan sahten-i o Ken'ân-râ ***

116. Alup destūr-ı hāl hem esbāb ile
Ki ehl-i beyt[e] hem oğlanlar ile
117. Yükdüşdür kışşa Ya'küb kesdi çoğ yol
Ki Ken'āna gelüp oldu resūl ol
118. Eger kul yād oğursa bu ferāğı
Yazılanuñ ağızına olsun dudağı
119. Gelüben bir arayı kıldı mesken
Vaţan kıldı orayı cān ile ten
120. Var idi bir melik Ken'ānda mişüm
Ki İcem ibn-i Dārān adı ma'lüm
121. Selābin kal'asından çıhdı yola
Yıguban leşkerin irdi Resūle
122. Yıguban leşkerin aldı yürüdi
Oraya ki Resūl onda var idi
- A6b 123. Çü geldi ol melik Ya'küb yirine
Bu zikri söylediler birbirine
124. Didiler bu kişini kılduğ üce
Gider bununğ çavı üceden üce
125. Peşimān oldılar geldüklerine
Te'essüf yidiler kılduğlarına
126. İrişüp yine zayfa düşdi kāmı
Piyāde oldılar onda tamāmı
- T7a 127. Melik begler vezir varı ayrılı
Ki bākī leşker anda durdı girü
128. Resūl[ı] gördiler ki şāl-püş ol
Oturmuş fāriğ u merd-i hamüş ol

---

* (A) Yaküb'un dayısının yanından gitmesi ve Kenan'ı vatan edinmesi.

118 derkenar.

123b bu zikri: tefekkür (A)

124b gider: gidesidür (A)

126a kāmı: hamı (A)

129. Pes andan sordılar kimsinġ nitesin
İcāzetsiz bu ile kim düşesin
130. Didi geldüm Resūlem bil yakīn sen
İlāhumdan icāzet almışam men
131. Seni da' vet kıluram Hākka kulam
Hākı bir bil meni bilgil Resūlem
132. Getürsen ger imān olursun üce
Seni 'ālī kıılır 'ālemde h'vāce
133. Getürmezsen ger imān himmetini
Uruşuram seniġle bil yakīni
- A7a 134. Melik boşdı bu sözden doldı gözi
Hanı cebrinġ didi dirsın bu sözi
135. Ki bahdı Ya' k'ub ol oġlanlarına
Başı üstünde ol aşlanlarına
136. Bularınġla didi merdi savaşam
Meni miskīn görüp sanma ki boşam
137. Çü Ya' k'ub söyledi böyle sözünü
Bular birbirine dikdi gözünü
138. Didiler bu sefīhdür yā divāne
Dönüp ol yirine gitdi revāne
139. Pes andan da' vet itdi Hākka hamı
Kābul itmez idi hiç hāş u 'āmı
140. Müselmān olmadı çün ehl-i Ken' ān
Bularınġ kalmadı hiç şabr-ı cān
141. Zamānı da' vet oldu tül u mehcūr
Gelüp Şem' ün nebīden aldı destūr

129a pes: ki (A); 129b ile kim düşesin: emlāke giresin (A)

131b "hāk" kelimesi vezin gereġi "hāk" şeklinde yazılmıştır.

134a doldı: tökdi (A)

137a sözünü (A): sözi (T); birbirine dikdi gözünü (A): birbirlerine dikdi gözi (T)

138b dönüp ol yirine: durup olar yine (A)

139 (A7a): -T

140 (A7a): -T

141 (A7a): -T

142. Bu al' anın kim b ny dını men
ılam vir n anıng ib dını men
143. Alup dest r[1] vardı apusına
Mu'  dd [ol] oldu genc b pusına
- T7b 144. Onga  n m jdeganı söylediler
Buyurdu bir ul  oy eylediler
145. Barala İbn-i Y m n didi Ya'  b
Biri Y suf-durur c n ire mab b
146. Atası besledi yüz c n u dilden
Ki oymaz Y suf adın laza dilden
147.  per Ya'  b Y suf[ing] gözlerini
Urur her dem yüzine y zlerini
148. Bular  n[ki] iki yaına irdi
Ki R hil f niden b iye vardı
149. İki yaında aldı ol anadan
Vir rlerdi a'  mını atadan
150. İitdi R hiling mevtini L y n
Ki ıldı bir zam n fery d u efg n
151. Yine bir ızı onu ng olmi idi
Kem l-i h sn   h la dolmi idi
152. Ki Ya'  b onı daı ' ad ıldı
Ayurdu m l birle nad ıldı
153. Ki geldi Y sufa ol oldu m der
Onu ng ehrinde olmadı bir der
154.   d rt yaına irdi Y suf-ı c n
Cem li  vı dutdu h lı yeks n
- B1b 155. Var idi Y sufu ng ' ammesi sen bil
Ki meh r idi onu ng adı N b l
- T8a 156. Onga virmidi ez-cennet H d vend
Bir İbr him H l le h l' at-ı end

---

142 (A7a): -T

143 (A7a): -T

148a Vezin aksamaktadır.

156a onga virmi: ayurmidı (B)

157. Āle'l-‘ālemīn ki hil‘at-ı pīşe
Ḥalīl virmişidi ‘aded-i pīşe
158. Biri gönġlek birisidür ‘imāme
Kemerdür bir ‘aşā ḥātem tamāme
159. Buları cümle Nübīl almış idi
Atadan şoñra alup ḳalmış idi
160. Ḳamusın Yūsufa ol ḳıldı teslīm
Be-ma‘nā böyle oldu onġa ta‘līm
161. Çü ḳardaşlar bu işi böyle gördi
Ḥased ḳıldı onġa büzürg ü ḥurdi
162. Çü gördi fi‘lini böyle Nübīlīnġ
Ḥasedden başı ağrıdı Rübīlīnġ

**Ḥ‘āb-dīden-i Yūsuf ‘aleyhi’s-selām
bār-ı evvel ***

163. Gel imdi diñġle menden tāze ḳışşa
Ki ḳalmasın seniñġ gönġlünġde ġuşşa
164. Öziñġa bu sözüme sāmi‘ olgil
Fezāyīl ile de sen cāmi‘ olgil
165. Ki Yūsuf ḳışşasını diñġle cāndan
Ġam ile tā ki gide ḥışşa senden
166. Eger cāniñġda iy cān zevḳi vardur
Eger gön̄lünde ‘ışḳuñ şevḳi vardur
167. Ġulaġ dutgil diyeyim bir ḥikāyet
Niçükdür eyledi onı rivāyet
168. Atası ḳatına Yūsuf bir ġün
Uyırdı gül yanaġı tāze gül-ġün

157 (B1b): -T; 157a Vezin aksamaktadır.

159b şoñra alup: ḳıza onġa (B)

162a böyle (B): ol (T)

* (B) Yūsuf aleyhi’s-selāmın ilk kez rüya görmesi: ḥ‘āb dīden-i Yūsuf ‘aleyhi’s-selām (A)

164a öziñġa: otur (B) 164b ile: işde (B)

165a cāndan: menden (B)

166b eger: daḥ! (B)

168 (B1b): -T; 168a Vezin aksamaktadır.

- T8b 169. Velîkin ba'zî râvî söylediler
A7b Yedi yaşında taḥḳîḳ eylediler
170. Cemâl ü ḥüsnin onuñg bî-nihâyet
Ki kılmışdur Ḥudâvend hidâyet

**Der-beyân-ı ta'âm ḥorden-i Yâ'küb
'aleyhi's-selâm u sâ'il âmeden-i
birâder***

171. Oturdu birgün ol Ya'küb-ı mürsel
Ḳamu oğlanları Yûsuf-ı ecmel
- B2a 172. Buyurdu öldürünğiz bize ḳuzı
Ki onu büşürüben yiye özi
173. Nebiyyullâh ne didi eylediler
Yimek yitdi Nebîye söylediler
174. Didi oğlanlarına siz getürinğ
Be-gâyet açmışuz ki tiz yetürinğ
- E5a 175. Getürdiler ta'âma oldu meşğül
Ḳatında Yûsuf-ı maḥbûb-ı maḳbûl
176. Niğâhân geldi sâyil ḳapusına
Temennâ kıldı durdu dapusına
177. Temennâ eyleyüben duru sâyil
Onğa kimse baḥup olmadı mâyil
178. Faḳîr idi nâ-çîz ü sâyil ü aç
Be-gâyet müflis idi ḥalka muḥtâç
- A8a 179. Ta'âma baḥubanı-duru dervîş
Olupdur gûsnelikten lîk dil-rîş
180. Onğa bir kimse nesne virmedi hîç
Ḳayıtdı gitdi maḥrûm u ḥâtır-pîç

---

* (A) Yakûb aleyhi's-selâmın yemek sofrasının ve kardeşlere gelen muhtacın beyanı hakkında: Der-beyân-ı ta'âm ḥorden-i Yâ'küb 'aleyhi's-selâm sâ'il âmeden-i birâder (B)

172a öldürünğiz: daḥı idinğiz (B); 172b büşürüben yiye: taḅ' idüben yine (B)

176a niğâhân: anğa hemin (E)

177b ki kimse olmadı hîç anğa mâyil (E)

178a nâçîz sâyil: hem za'îf daḥı (E); nâçîz: marîz (A); 178b müflis: olmuş (E)

179b gûsnelikten lîk: ḳamu elinden eyle (E)

180b maḥrûm: girü (E)

- T9a 181. Gidenden şongra Ya'küb sordı ondan
Didiler gitdi maħrüm bile mundan
182. apusından ü säyil gitdi maħrüm
Oturdı ħavf içinde laħza mazlüm
183. udävendden onğa geldi ħiabı
iab ile onğa kıldı 'iabı
184. ü yandurdunĝ fairiniĝ cänını sen
Seniniĝ dah' yandurayum cäniniĝı men
185. ü bildi ħalı Ya'küb oldu ĝamĝin
Zi-ħavfdan dıdesi hem oldu nemĝin
186. Bu iş oldu sebep ol firatine
Bu işden düşdi öyle ħuratine
187. Gel iy cän 'arif iseniĝ sözi dinĝle
Nedür her sözde nükte anı anĝla
188. Gedäya kim ki kılmasa teraħħum
Ki olur ħäl[i] düşvâr kâr[ı] mazlüm
- E5b 189. Faire meramet kılgil mülazım
B2b Olasın raħmete tä ki mülazım
190. apınıĝdan sürme maħrüm säyil[i] sen
İlähiniĝ emrine gir kıyıl iseniĝ
191. Didi *lä tenhar* onğa mäyil iseniĝ
İşikden sürme maħrüm säyili sen
192. Eger adan dilersen ire raħmet
Nişâr it a yolına dürlü ni' met
- T9b 193. Hemîşe meramet sen kılgil gedäya
İrişdürgil nevâyı bir neväya
194. Elinĝde ihtiyârı bil ĝanımet
Ki elden gidesidür vat-i firşat

186b eyle ħuratine: cänı firatine (E)

188b udä eydür anĝa derdinĝle tahallüm (E) Nüsha farkında bu mısradaki vezin aksamaktadır.

189a faire: ħaire (B); 189b olasın raħmete tä ki: udäniĝ raħmeti ola (E)

190 (E5b): -T

191a Duhâ/10: *lä tenhar*: Sakın isteyeni azarlama.

193a meramet sen kılgil: raħm kılgil sen (E)

195. Bugün çün var elinġde hayr itgil
Ki d'anġla onunġ ile seyr itgil
196. Gedāyı işiginġden sürme maġbūn
Olursun yoġsa fi'd-dāreyn maġzūn
197. Faķire raġm kılġil seġġ burada
Ki ferdā irişesin sen murāda

Race'nā ile'l-kışşa *

198. Çü Ya'kūb bildi düşdi o 'itāba
Be-ġāyet düşdi onda ıztırāba

Hıfz-kerden-i Yūsuf 'aleyhi's-selām *

199. Gözinden Yūsufi bir laġza koymaz
Cemāline baġhuban hıç doymaz
200. Ayırmaz bir dem anı kend'özinden
Ki doymaz Yūsufunġ řirīn sözinden
201. Cemāline onunġ [ki] hayrān olmuş
Ki Yūsuf sevgüsiyle gönġli dolmuř
- A10a 202. Egerçi çoġ onunġ oġlanları var
Velī Yūsuf-durur maġbūb-ı dīdār
203. Yaķin çün Yūsufunġ gördi cemālin
Ki diġġler cān ġulaġ ile maķālin
- B3a 204. Onunġ ġüsüne çünki oldu āġāh
Ki saġlar rūz u řeb anı zi-bed-ġvāh

ġvāb-dīden-i Yūsuf 'aleyhi's-selām*

195a itgil: kılġil (E); elinġde: elinġde süre (A); 195b itgil: kılġil (E)

196b olursun: şalursun (E)

* (B) Hikāyeye döndük: race'nā ile'l-kışşa (A)

198a 'itāba: ıztırāba (E); 198b ıztırāba: iftirāķa (E)

* (E) Yūsuf aleyhi's-selāmın korunması.

202b didar: dildār (E)

204b bed-ġhāh: Vav-ı madulesiz yazılmış.

* (B) Yūsuf aleyhi's-selāmın rüya görmesi.

- T10a 205. Atası atna Y suf Öyle birgün
A8b O r y-1 g l yaağı t ze g l-gün
- B3a 206. Ki bir vkı' a gördi oldu b d r
Oturdu atasına oldu g ft r
207. Didi bir d Ő [ki] gördüm y  ata men
Diyeyim onu ta' b r eylegil sen
208. Didi ardaŐlarum bile men iy y r
Ki varmıŐ  z oyun atına yek-b r
209. ' AŐ yı soğarım men bir zem ne
amu ardaŐlarum durar dibine
210. amusından men mki oldu '  l 
Budağlanup yayidi Ő h u b li
211. Ki ondan n -geh n ol ıldı meyli
Bularınđ ağacına meyl ayli
212. amusını onunđ yirden opardı
Ki herbirin bir araya apardı
213. ıitdi munı Ya'  b aldı ayr n
Didi her düşe ta' b r olmaz iy c n
214. amu ihvet ıitdi bu ma li
Bağuban birbire ekdi mel li
215. amusı Y suf i n oldu  sid
Ki ıldılar zam nı fikr-i f sid
216. Olaldı Y suf irdi on yaşına
Sa'  det t cını oydu başına

H' b-d den-i Y suf 'aleyhi's-sel m*

- T10b 217. Ata atında Y suf bir gün iy y r
B3b Uyurdu ol v c di g r-1 env r
218.   irdi uyđu onunđ gözlerine
Bağar Ya'  b Y suf gözlerine

208a ardaŐlarum bile men: ardaŐlaruma  lem d h (B); 208b yek-s r: be-yekb r (B)

211a ondan: oldu (B)

* (B) Y suf aleyhi's-sel mın rüya görmesi: H' b d den-i Y suf 'aleyhi's-sel m (A)

217 atası atında birgün iy y r-1 b r
yatup yuğularıdı ol cism-i env r (E) Bu nüsha farkında her iki mısırada da vezin aksamaktadır.

219. Ki kıldı Yūsufuᅡ ᅡüsne fikri
Öziyle eyledi bir laᅡza zikri
- E2a 220. Didi yā Rab bu ne ᅡüsñ ü güherdür
Kim eydür ki munı yirde beşerdür
221. Didi ki böyle ᅡüsne yāy olur māᅡ
Veyā ᅡürşid-i zibā yoᅡsa bu şāᅡ
222. Muᅡga nisbet kim ola bu cihānda
Ola mı mişli arz u āsumānda
223. Uyır ᅡatında ol Yūsuf-ı maᅡbüb
Bu nev^ç ile tefekkür kıldı Ya^ç ᅡüb
- A10a 224. Bu fikre ġarᅡ oldu çün peyamber
Uyandı uyᅡudan Yūsuf-ı dil-ber

**İz ᅡāle Yūsufü liebīhi yā ebeti innī
ra'eytü eᅡade 'aşera kevkeben ve's-
şemse ve'l-ᅡamera ra'eytühüm lī
sācidīn ***

225. Didi ki yā ata sen mu maᅡāli
Dime ᅡılma daᅡı sen bu ᅡayāli
226. Cemālūme degüldür meh ber-ā-ber
Daᅡı nisbet degüldür şems ü ᅡāver
227. Menüm ᅡüsñüm ᅡatında māᅡ u ᅡürşid
Tebāᅡ olur biliᅡᅡ 'ālemde mürşid
- T11a 228. Maᅡga nisbet degül ᅡürşid ile māᅡ
B4a Ki ᅡüsñ iᅡlīmine men olmışam şāᅡ
229. Cemāli ᅡüsñüme beᅡᅡzer dime sen
Vücüdünᅡ ᅡulᅡıyam bilgil yaᅡīn sen

220b munı yirde: bu bir özge (E)

223a uyur: yatur (E); 223b: nev^ç : fikr (E)

* (B) Yūsuf/4: “Yūsuf, babasına ‘Babacıᅡım! Gerçekten ben (rüyada) on bir yıldız, güneş ve ayı gördüm. Gördüm ki onlar bana boyun eğiyorlardı’ demişti.”: İz ᅡāle Yūsufü'l ebīhi yā ebeti innī ra'eytü eᅡade 'aşere kevkebe'v-ve's-şemse ve'l-ᅡamere ra'eytühüm lī sācidīn (A)

225b dime ᅡılma daᅡı: getürme gönᅡlünᅡa (E)

229b vücüdünᅡ: çü adınᅡ (B); 229b: çü anınᅡ ᅡudretiyem bil yaᅡīn sen (E)

- 230 . Didi ki yā Nebī olgil haberdār
Ki gördüm uyhuda bā-emr-i Cebbār
231. Ki gördüm mähile hürşid-i tábān
Dağı on bir kevākib cümle yeksān
232. Menüm hüsnuḡe kıldı secde-vārī
Ki kıldı kāmısu ikrār-ı vārī
- A10b 233. Nebī çün ki işitdi düşi andan
Gözünden tökdi yaşı yandı cāndan
234. Hazīn oldı Nebī onuḡ düşünḡden
Be-ğāyet muẓtarib old'endişinden
235. Didi Yūsuf ki ata bu ġamile
Bu demde nişedür çeşmiḡ nemile
236. Bu demde eylegil ‘ ayş u tarab sen
Nişe ġamgīn olursun muẓtarab sen
237. Bu düşden nişe bile ġamgīn olduḡ
Bu işde nişe bile nemgīn olduḡ
- E2b 238. Çü böyle kıldı ol Yūsuf hitābı
Nebiyullāh oḡga virdi cevābı
239. Didi ki iy menüm çün nūr-ı dīde
Dil ü cānumda maḡbūb-ı güzīde
- T11b 240. Ne şādīdür onuḡ yoḡdur melāli
Ne rāḡatdur onuḡ yoḡdur vebāli
241. Ne dil hoşdur ki ol ġamgīn olmaz
Ne gözlerdür ġam ile nemgīn olmaz
242. Ne dāḡıkdür ki āḡir ağlamaz ol
Ki ġamdan cān ü cismin daḡlamaz ol
- B4b 243. Ne vāşıldur ki olmaz oḡga hicrān
Ki kılmaz hicr elinde āḡ [u] efġān
- A11a 244. Ne saġdur ki cihānda sayru olmaz
Ki gönġli isteginden ayru olmaz

230a nebī: Ya‘ kīb (E)

234b muẓtarib: münfa‘ il (E); Vezin aksamaktadır.

237a bile: gönül (E); 237b işde: düşden (E); bile: çeşmi (E)

239a ki iy menüm: Yūsufa ki (E); 239b cānumda maḡbūb-ı: cānumdansın sen bir (E)

242a āḡir: gözi: (E)

245. Ne nakş ola onġa yoġdur kemāli
Kemāl ola mı olmaya zevāli
246. Ne mihr ola onunġ yoġdur cefāsı
Ne ıul ola onunġ yoġdur ġaıāsı
247. Ne gūndür ki onunġ yoġdur kūsūfi
Ne mehdür ki onunġ yoġdur ġusūfi
248. Ne gūldür ki ıatında ġār[1] olmaz
Ne genc ola yanında mārı olmaz
249. Ne Őiddür ki onunġ dūşmeni yoġ
Ki āmāc olana pes atulur oġ
250. Kim ola yoġ ola cānında yāre
Ki baġrı olmamışdur pāre pāre
251. Kim ola sevdüğinden dūr bulmaz
Ne tendür derdile rencūr bulmaz
- T12a 252. Bu dūnye dār-ı miġnetdür ser-ā-ser
Ki onunġ Őehdidür zehre ber-ā-ber
253. Mununġ Őehdini iıenler aġulandı
Ki oldı tīre ol ġāke bulandı
254. Cihānda kimse dāyim olmadı Őād
Ki itdi fānī her kim kıldı būnyād

Race'nā ile'l-ııışa *

- A11b 255. Nebī ıünki didi birıaı kelāmı
Gör imdi ne dir ol Yūsuf ġulāmı
256. Didi ki yā Nebī luıf eyle söyle
Nedür bu dūşüme [ki] ta' bīr eyle
- B5a 257. Menüm dūşümi sen ta' bīr kılgil
Maġga bir bir anı taıırīr kılgil

249a yoġ (B): olmaz (T)

252a dār-ı miġnetdür: miġnet evidür (E)

254b itdi: oldı (E)

* (B) Hikāyeye döndük.

255a ıünki didi: ıün söyledi (E)

256b nedür: maġga (E)

257a menüm bu dūşümi te'vīl kılgil (E)

258. Bu düşünġ sırrını kılġil beyāna
Getür söyle anı bir bir zebāna
- E3a 259. Didi Ya' kŭb onġa iy mīve-yi dil
Degŭl ġacet bu düşünġ ta' bīri bil
260. Ki sorma dir bu dŭş ta' bīrin iy māh
Ki birgŭn zāhir ide onı Allāh
261. Bu gŭndŭz düşünŭnġ yoġ i' tibārı
Bu dŭşe kılmaġil endīşe bārī
262. Ki gŭndŭz düşünŭnġ çoġdur yalanı
Ki kāşıd söyledi Ya' kŭb onı
263. Zi-ġavf-ı bākī iġvet bu kelāmı
Ki karşu söyledi Ya' kŭb[a] ġamı
264. Karındaşınġ işitmesŭn bu dŭşi
Seninġ kaşdıġ iderler bil bu işi
- T12b 265. Didi Yŭsuf ata ger ġŭb isem men
Seninġ gönġlŭnde ki maġbŭb isem men
266. Meni ger ister isen yā [e]bī sen
Digil bu dŭşe ta' bīr tā bilem men
- A12a 267. Çŭ Yŭsuf böyle kıldı sözi taġrīr
Ki Ya' kŭb kılmağı pinhān[ı] ta' bīr
268. Didi Ya' kŭb olduġ iy oġul bil
İlāhınġ katına maġbŭl u muġbil
269. Dŭşŭnġge ideyim ta' bīr diġle
Nedŭr maġşŭd ondan bir bir anġla
270. Menŭm ol ay ũ gŭn ġālınġdŭr iy yār
Ki on bir yulduz uş kardeşlarınġ var

258b zebāne: miyāne (B)

259b bu düşünġ ta' bīri bil: düşünġa ta' bīr ideyim bil (B)

260a māh: şāh (E)

262b: ki ġaġķında anınġ çoġdur beyanı (E): eyā senden anınġ çoġdur nihānı (B): eyā senden anınġ çoġdur ziyānı (A)

263 (B5a): -T

264 (E3a): -T

265a didi Yŭsuf ata ger: didi atasına ger (E); ġŭb: ġavf (B)

268a olduġ: ol dem (A); 268b İlāhınġ: ġudānınġ (E)

271. amumuz biz saᅇga secde iluruz
amumuz bir saᅇga münad oluruz
272. Dũ alem řāhısın iy hũsn ile bay
Saᅇga yoᅇ bir daᅇı mānend ü hem tāy
273. Ne dũř ki gũrse şadık eylegil şıdık
Olur gũrdũᅇ teg ol eyle taᅇau
274. Ki řāliᅇ dũřine te'vıl bolmaz
Ne ki gũrdiyse ol tebdıl bolmaz
- T13a 275. Yaındũr řāliᅇᅇ dũři yaındũr
Ne ki ol gũrdise oldur hemındũr
276. Ne ki řāliᅇ gũrũr girek-durur ol
Velı řāliᅇ dũřidũr saᅇıla şol
- E3b 277. ũ řāliᅇdũr İlāᅇᅇ atna kişi
Olur zāhir sũzi teg gũrse dũři
- A12b 278. şu'ālũnde ᅇatā odur[ur] seniᅇᅇ
Dũři řeytān şadık yodur[ur] anıᅇᅇ
279. Nũbũvvet ᅇaberin taᅇmık zinhār
Maᅇāldũr anı gũrmek řālih iy yār
280. Nũbũvvet ᅇaberi rũyāyı doᅇru
Ki řāliᅇ dũři eyler anı der-hũ

avlũhũ te'ālā lā tařũř ru'yāke

'alā ihvetike *

281. Nebı rũ'yāyı ũn ta'бір ıldı
Ne didi Yũsuf onı amu bildi
282. Pes ondan Yũsufa pend itdi Ya' ũb
Ki onunᅇ sũzine gũř eyledi ᅇũb

271b münad: muᅇā' (E)

273a şıdık: taşaddu (E); 273b teg ol : aᅇga hem (E)

274b gũrdiyse ol tebdıl: gorse aᅇga taᅇvıl (E)

276b velı: ki (E)

277a ũ: ki (E); 277b zāhir: kāhın (E); teg gũrse dũři: ne gorse işi (E)

278 (E3b): -T

279 (A12b): -T

280 (A12b): -T:

* (A) Yũsuf/5: "Rũyandan kardeşlerine bahsetme."

283. Didi ardařlarınđdan gizle dūři
Olara dime zinhār sen bu işi
284. Mebādā oñlara dūřünđ diyesinđ
Ki dañgla sen peřimānlık yiyesinđ
285. Mebādā ki bilūben fikr ideler
Sañga ođ ĥile birle mekr ideler
286. Ki řeytān ıla cādū ol zamānı
Sañga keyd ideler rūĥ-ı revānı
287. Olar fikr ideler ol demde fāsıd
Sañga ardařlarınđ pes ola āsıd
- A13a 288. Bu dūřünđ ta^c bīrin oñlar duyalar
Ki řeytān sözine oñlar uyalar
- T13b 289. Sañga ařd ideler ol dem hevāyī
Mañga bildüreler derd ü belāyı
290. Didi zinhār sözünđ[i] eyle pinhān
Ki sırrı fāř idenler aldı ĥüsrān
291. Ki saĥla sırrınđı kend'özünđ ile
Ki gizle gördüñđi gözünđ ile
292. Ki kimse atna sırrınđ ılmagil fāř
Ki sırr[ı] fāř idenler oynadur baş
293. Ki sırr saĥla olasin sırra maĥrem
Ki sırr fāř itmege sen urmagil dem
294. Hemīře sırr ile yoldaş bolgil
Hemīře sırra sen sırdaş olgil
295. Dilersen sırra irmek saĥlagil sırr
ulağ dutgil nedür sözüm işid bir
296. Ki sırr[ı] fāř ılmağ itler işi
Ki itden kim üni fāřitse işi

284b pařimān ĥil^c atin řoñgra giyesin (E): ki řoñgra peřimān ĥil^c at giyesin (A)

276a cādū: ađu (A)

287a fāsıd: āsıd (E); 287b āsıd: ĥāsıd (E)

288a oñlar: ger (E); 288b oñlar: anda (E)

289a ol dem hevāyī: iy dil-i nevayı (E); 289b bildüreler: ekdüreler (E)

292b nedür bāř: aĥıdır yaş (E)

293b fāř itmege sen urmagil: aan işi olmagil (E)

297. Dimekden sırr pinhān kıлмаğ āsān
Dime sırrıñg esīr olmagil iy cān
298. Ki sırrı sahlayan tapdı murādı
Ki fāş iden kişidür nā-murādī

Naşīhat-ı Ya‘kūb bā-Yūsuf
‘aleyhi’s-selām *

299. Didi Ya‘kūb naşīhatden nişānı
Ki Yūsuf dutdı gūş-ı cāndan onı
300. Nebī bir dem oñga mazlūm kıldı
Ġarīb işler oñga ma‘lūm kıldı
- T14a 301. Nebī bir dem oñga manzūm kıldı
Ġarīb işler oñga ma‘lūm kıldı
- E6a 302. Didi Yūsuf atasına ‘aceb-kār
Nebīler ne olur Şeytān taleb-kār
303. Nebī olan ‘izāz biliñg sözüni
Ki men‘ eyler fāş eyler gizlūsini
304. Nebī olan kıılır mı keyde cānı
Nebīniñg keyde yoğdur bī-gümānı
305. Didi ki Yūsufa ol demde Ya‘kūb
Seniñg teg olmaya bir dah’ laţif hūb
306. Peyamberler dahı insān olupdur
Yaķın düşmen oñga Şeytān olupdur
307. Nebī Ādem onuñg çün oldı çün şayd
Nebīlerni kıılır pes cümle bir keyd
308. Sen olma keyd Şeytāndan iy yār
Ki düşmen ol-durur ‘ālemde zinhār
309. Zēlīl it cehd idüp Şeytān[a] dāyim
Ġalīl it sağ iken dūr iste kıyım

298a tapdı: yine (E)

* (E) Yakūb’un Yūsuf aleyhi’s-selāma nasihati.

300 ma‘ānīden añga ma‘lūm kıldı
ġarīb işler añga mefhūm kıldı (E)

304b yoğdur: olmaz (E)

307a çün şayd: haşūd (E)

Hı̇tāb-kerden-i Ya'kūb bā-Yūsuf
'aleyhi's-selām *

310. Kātumda gel otur iy zū'l-fazālī
Ki menden diñglegil bir hoş maķālī
- T14b 311. Ki Yūsuf ihveti diñgle işini
Ne kıılır gör oyumı endīşini
312. Velīkin Muştafāya vir şalāvat
Bulasın tā bu meclisden ħalāvet
313. Pes ondan zevķ ile dutgil kulağı
Şekerdür sözlerüm ter it dimāğı
314. Bu meclisde oturgil diñlegil söz
Ki salgil şevķ odından cānıñga sūz
315. Ne olmışdur gör āhı iy ħasībi
Oĥıyayum işitgil bu ' acībī
316. Be-cem' olmış bugün evlād-ı ħamı
Koyun kātına vardılar tamāmı
317. Ki ol gün daşıldılar daşı başup
Şebiñga oldu anda buldular top
318. Biri bir ile danışdı bularlar
Yūsufi öldürüp feraĥ olalar
319. Ki ol gün oldılar ta' abla dil pīç
Ki bir dem bulmadılar rāĥatı hīç
320. Koyun çün bunlarıñg işi yaraķdur
Şeb oldu evleri daĥı yıraķdur
321. Ki geldiler eve azmış leked-kūb
Oturmuş evde Yūsuf lu' bile ħūb

---

* (E) Yakūb'un Yūsuf aleyhi's-selāma seslenmesi.

311b kıılır gör: kııldılar olar (E)

312b ki bu meclisde diñgle ħūb ħikāyet (E)

314b şevķ odından cānuña söz: şevķıla kulağı hem göz (E)

315a iy: bu (E); 315b oĥıyayum: oĥıyayım (E)

316a baķdı bir bire evlād-ı ħamı (E)

318 (E6a): -T

322. amu R b l evine geldi böyle
Ki danış ideler yüz mekr   h le
323. Baħuban birbirine söylediler
Ki Y suf ğıybetini eylediler
- T15a 324. Didiler ki eker z derdile ğam
Vel  Y suf ata atına m krem
325. Bel  bizde ki ol onda şaf da
Cef  bizde vel  oldur vef da
326. amu iş işler z biz bilgil d r
Ata atında Y suf sevgil d r
327. eker z miħnet   derd   bel yı
Ata atında Y suf adr-i    l 
328. Bizi oyup o ga ib l eyler
Bizi oyup o ga ikm l eyler
329. Atamız nefsinin  vardur zev li
  oldur bile şalur bu hiş li
330. Daniş n bir yire derildi ħamı
Ki şeyt n t rına d şdi [ki] ħamı
331. ıluban ittifa dağıldılar t z
Didiler Y sufi  ld rel m biz
332.   onı  ld [r] ben la net idevüz
Ki bir yirde oyubanı gidevüz
333. Ki ondan şon ra n yib olalı biz
Atamız atna n yib olalı biz
334. Ata  n g rmeye Y suf yüzüni
Bize sevg yile diye s z ni
- T15b 335. amu bu işe ıldı ittifaı
amudan a ıra ıl bu nifaı
336. amusı ıldı ol buħl-i ħasedni
Hasedden ekdi onda şeyt n sedni
337. Ne ıldı g r ki şeyt n-ı rac m 
- Bulara saldı oħ buħl-ı   az mi
338. oy elden buħli y r itme ħas dı
H s d olan kişi ılmaz s dı

322b yüz: hem (E)

336b Vezin aksamaktadır.

339. Günāhla bed-günāhdur sen ḥasūd bil
Ḥasūdlik göngleṅgi cehd it kesedgil
340. Kimiṅg gönglünde ki Ḥaḫḫ ola iy yār
Ki ondan bilgilen ḫaṭ' ola ol nār
341. Ḥasūduṅg sūdi ' ayn-ı ḫusr olupdur
Ki yūsri işi ḫasedden 'usr olupdur
342. Ḥasūd her çisi sığınır yoldāşına
Gelür onuṅg vebāli öz başına
343. Ḥasūduṅgdur hemīşe göngli ḡamnāk
Ki ḫoygil sen ḫasūduṅg başına ḫāk
344. Ḥasūd özi yamandır ḫırş[1] ondan
Ḥased eyler cūdā ḫāsidi dīnden
345. Gider 'ucbı ḫasedden ol selāmet
Ki ferdā olmayasın tā melāmet
- T16a 346. Ḥasūd Ḥaḫḫ rahmetinden oldu mehcūr
İki 'ālemde oldu ḡayr-i me'cūr
347. Ḥasūduṅg göngli ḡamgīn ü faḫīrdür
İki 'ālemde ol ḫūr u ḫaḫīrdür
348. Ḥasūdi hīç arada Ḥaḫ dimezler
Ḥasūdlar cennet etinden yimezler
349. Ḥasūduṅg Şems şabr it işlerine
Ki şabr eyle ḫacer ur dişlerine
350. Ḥasūd olan ḫasūduṅg ākilidür
Ḥasūd bil ki ḫasūduṅg kātīlidür
351. Çü Yūsuf ihveti cem' ile vardı
Ki Yūsuf cānına ḫaşd itdi vardı
352. ḫabūl idüp bu sözi ḫıldılar boş
Durup Yūsuf ḫatna geldiler ḫoş
353. Didiler Yūsufa iy nūr-ı dīde
Cihān 'aynında sensin ber-güzīde
354. Seniṅg sevgün-durur dillerde dolu
Ki sensiṅg yaşda ḡiçi yolda ulu
355. Ki senden bir temennā eylerüz bil
Niçe düş gördüṅg omi bize digil
356. Ki bizden düşüṅgi ḫılma nihāne
Digil doḡru bize ḫılma bahāne

- T16b 357. Bu sözi çünkü Yūsuf gūş kıldı
Özüni bir zamān hāmūş kıldı
358. Başın saldı aşāka fikr kıldı
Öziyle bu havāli zıkr kıldı
359. Didi ki söyler isem ben de hāyıf
Atam ʿahdine pes olam muhālif
- B5b 360. Yalandur ki oᅇga inkār idürsem
Ki ferdā ne diyem inkār idürsem
361. Menüm çün hüsnilē ʿālemde fāyık
Dimek yalan degüldür maᅇga lāyık
362. Be-ğāyet bu iş ile kıldı fikri
Ne bilsün iᅇveti içinde mekri
363. Çü Yūsuf fikr içinde deyr buldı
Bular şabr itmeginden seyr buldı
364. Didiler āl-i Yaʿkūb hürmetiyçün
Halīlullāh-ı İshāk ʿizzetiyçün
365. Digil doğru bize düşünᅇ sen iy māh
N'ola biz daᅇ'işidek onı iy şāh
366. Çü böyle kıldılar onlar su'āli
Didi Yūsuf niçüñdür ol maᅇāli
367. Kelāmı fetᅇ kıldı ol zamānı
Niçüñ ki görmiş idi didi onı
- T17a 368. Muʿabberdür ᅇamusı bunlar iy yār
E7b Nedür te'vīl bildiler be-yek-bār
369. Daᅇı doldılar ol buᅇl u ᅇasedden
Baᅇīlinᅇ buᅇl[ı] hīç çıᅇmaz cesedden
370. Ata ᅇatına geldi cümle böyle
Ne kıldılar görüñgiz onda ᅇīle

---

368 muʿteberdür bular ᅇamusı iy yār
ne ki taʿbīr ey ile didi yek-bār (E)

370 ata ᅇatına cümle geldi bile
ne kıldılar görüñgiz anda ᅇīle (E)

**Ḳavlühü te‘alā ḳālū yā ebānā
māleke lā te‘mennā ‘alā Yūsufe al-
āyeh ***

371. Didiler yā ebā sen nişe bī-hem
Degülsin Yūsufa bizden emīn hem
372. Çü oğlanlar bu sözi söylediler
Dil-i Ya‘ḳūb[1] pür-ğam eylediler
373. Özinden gitdi ‘aḳl[1] gitdi başdan
Ki doldı gözleri ol demde yaşdan
- B6a 374. Vücüdi heybet ile oldı lerzān
Ki ḳıldı āh u nāle zār u efğān
375. İşitdi bu sözi ol āh ḳıldı
Ki ḥavfindan duzaḥın gāh ḳıldı
376. Bu söz ḥavfindan ol dili dutuldu
Ki panbuğ teg vücüdi hem atıldı
377. Ferāset birle ḥāli bildi Ya‘ḳūb
Ki ondan ayrılır ol tāze maḥbūb
378. Ki düş görmiş idi ol zār-ı dil-süz
Onuḅçünḅ ḳorḥaridi gice gündüz
379. Oları zīb vecih görmişidi
Çünān ki gördi öyle yormişidi
380. Bu işden Yūsufa ḳorḥardı cānı
Ne assı çünki āḥir gördi anı
- T17b 381. Didiler yā ebā olgil [sen] āgāh
Bugün ḳıl Yūsufı sen bize hem-rāh

---

* (B) Babalarına şöyle dediler: (Yûsuf/11) "Ey babamız! Yûsuf hakkında bize neden güvenmiyorsun?"

371 didiler yā ata nişe isen sen
degülsin Yūsufa bizdenisen sen (E)

372b dil-i Ya‘ḳūbı: velī Ya‘ḳūb (E); pür-ğam: ḡamḡin (B)

375 (E7b): -T

376 bu sözden Ya‘ḳūbuḅ dili tutuldu
ki panbuğ teg vücüdi hem atıldı (E)

378a ol zār-ı dil-süz: bu şāh bir göz (E)

379a zīb vecih: cümle zīb (B)

380b atası: oldı (E)

381a sen (E)

382. Varalı yazıda bir lu‘b ideli
Nice bir h̄ānumuza ta‘ab ideli
383. Ki Ken‘ān yazısında oynayalum
Varuban yir yüzinde kaynayalum
384. Bular çün mekr ü h̄īle eylediler
Bu nev‘ ile yüküş söz söylediler
385. Didiler yā ebā bizüm kamumuz
Yağın bilgil ki Yūsuf nāşihıyuz
- E8a 386. Naşihat sözün[i] zāhir didiler
Hıyānet işi dilde gizlediler
387. H̄açan nāşih olur ‘ālemde h̄āsīd
H̄asūduñg fikridür her demde fāsīd
388. H̄asūd her çi diyer dutma kulağa
H̄asūduñg başını salgil ayağa

Race‘nā ile’l-kıssa *

- B6b 389. Atadan dilediler Yūsufi çün
Be-gāyet oldu Ya‘kūb onda maḥzūn
390. Didi oğlanlarına biliñgiz siz
Vücūda lu‘b için mi gelmişiz biz
- T18a 391. Geliñgiz terk idiñgiz hırş-ı bāzı
Oturuñg H̄ālīka kıliñg niyāzı
392. Ki koyman Yūsufi bir laḥza yandan
H̄abībümdür severem onı cāndan
393. Gözüm nūrı-durur ol ğurretü’l-‘ayn
Gözümden isterem ki ‘ayn-bā-‘ayn
394. Gözümden bir dem onı koymazam men
Cemāline baḥuban doymazam men

382b h̄ānumuza: h̄ālimize (E): cānumuza (B)

384b ile: çün (E)

* (B) Hikāyeye döndük.

392b şabīdür severem men anı cāndan (E)

394a dem: kez (E)

395. Men onunġ şabr kılmaz firġatine
Ki kılmaz laħza t̄ākat firġatine
396. Firākından onunġ nār baħaram men
Ki hicriġden onunġ zār baħaram men
397. Ne düşvār odimiş bu nār-ı firġat
Nebīler kılmaz onġa laħz-ı t̄ākat
398. Ne bī-dermān imiş bu derd-i hicrān
Olur ondan nebīler zār u nālān
399. Ne müşkil işimiş maħbūb ıraġı
Çeker ondan nebīler cāna dāġı
400. Didi evlādına Ya' ħūb peyamber
Ki Yūsufdur maġga 'ālemde dil-ber

Race'nā ile'l-kışsa *

401. Ķatumdan laħza onı ħoymazam dūr
Ki hāşā çeşmüme ol ola mestūr
- B7a 402. Buları niçe ki men' itdi Ya' ħūb
Ki āħir kılmadı sūd oldu maġlūb
- T18b 403. Didi ki Yūsufı ger aparasız
Menüm cānumı menden ħoparasız
404. Ki ħorħaram varasız ħoyuna siz
Olasız onda meşġül oynayasız
405. Metā' inġız ħatında Yūsuf ola
Ki yalġuz ħala baħa saġa sola
406. Siz onda olasız ġāfil be-yek-bār
Ķala Ken' ānda yalġuz zār-nā-zār
407. Ne ki Ken' ānda onı yiye bir zī'b
Çekem derdinde onunġ dürlü ta' zīb
- E8b 408. Munı didi Yūsuf yüzine baħdı
Ki ħasret odına cānını yaħdı

395b firġatine: iġre yine (B)

397a bār: nār (E)

* (B) Hikāyeye döndük.

401b çeşmüme: gözüme (E)

409. Yüzine baḥuban onuᅅ aᅅladı
Ḥasret ile cān ü cismin daᅅladı
410. Firāᅅ odın aᅅguban düᅅdi āha
Baᅅardı āh idüp ol yüzi māha
411. Çü bildi ayrulur dūr-dānesini
Tökerdi gözlerinden dānesini
412. Ki onuᅅ çün İläha yalvarurdu
Gehī ‘aᅅlı gelürdi geh varurdu
413. Baᅅubaᅅ Yūsufa aᅅgardı hicri
ᅀılurdu derd ile cānına zecri
414. ᅀılurdu süz-i fikri firᅅatine
Düᅅerdi cān onuᅅ ᅅurᅅatine
- T19a 415. Firāᅅa kimse ᅅılmaz ᅅāᅅat iy yār
Elinden bu firāᅅıᅅ āh zinhār
- B7b 416. Ki firᅅat de ᅅamu cānda nefesdür
Cehennem odı andan bir kafesdür
417. Firāᅅ odın bilür firᅅat ᅅekenler
Elinden firᅅatiᅅ yaşın tökenler
418. Bir oddur bu firāᅅ odını bilgil
Getür sen adını dile yanar dil

Gazel*

419. Dirīᅅā āh elinden āh-ı firᅅat
N'olaydı olmasıᅅ bed-ᅅ^[v]āh firᅅat
420. Oturmuşdum viᅅāl evinde fārıᅅ
Ki düᅅdi araya nā-gāh firᅅat
421. Vefā ᅅılsa cihānda ‘ömrüm anᅅa
Ki görsem ‘ömrüᅅi kütāh firᅅat

---

409 Her iki mısradada da vezin aksamaktadır.

410b baᅅardı: ki baᅅdı (E)

411b tökerdi: aᅅıdur (E)

412b gehī ‘aᅅlı varur gehī gelürdi (E)

414a ᅅıldı fikr-i süz fikr ᅅatına (B)

415b āh zinhār: āh ile zār (E)

416 (E8b): -T

* (E)

422. Eger girseñg elüme öldürürem
Seni min zecr ile vallâhi firqat
423. Meni yâr-i ‘ azîzünden dirîgâ
Ayırdı eyleyüp ikrâh firqat
424. Ne hû[b]dur vuşlat arınca hemîşe
Ki olmuşdur maqâm-ı câh firqat
425. Vişâl ile olan gül-çehre misin
Ki kıldıñg hier ile çün gâh firqat
426. Hemîşe uğrı kimi bu cihânda
Taparsın vaşl evine râh firqat
- T19b 427. Kılur Şemsî fiğân ü nâle vü zâr
Gelicek yâdına ki gâh firqat

Sühân-ı firqat*

428. Hemân firqat-durur ‘ âlemde kâtil
Ki firqat zehrdür zehr-i helâyil
- E9a 429. Ne vaşf idem firâkıñg heybetini
Kim ola içmemişdür şerbetini

Race‘nâ ile’l-kışsa *

- B8a 430. Nebî çünki firâkı yâd idürdi
Elinden âh u nâle dâd idürdi
431. Didi Yūsufa iy sevgülü cānum
Henüz gözümdesin budur fiğānum
432. Bu nev‘ ile yüküş ağladı Ya‘kūb
Ki oldı derd elinden ol leked-kūb
433. Henüz gözümdesin kılman şubūrı
Ki sensiz men niçe idem ‘ uburı
434. Didi oğlanları ki yâ ata sen
Kılursın Yūsuf için âh nite sen

423a dirîgâ: ayırdın (E)

424a hû[b]dur: hürşiddür (E); niçündür (B); 424b olmuşdur: düşdi der (E)

* (E) Ayrırlık sözü.

* (B) Hikâyeye döndük.

434b ki sen Yūsuf için inanmayasın (E)

435. Ki Yūsuf bil bizüm sulṭānumuzdur
Gözümüz nūrudur ki cānumuzdur
436. Kamumuz Yūsuf için ḥāzırız biz
Ki niçün sen olursun eşk-i ḥün-rîz
- T20a 437. Bir ulu cem^c olup giderüz yabāna
Ki ondan olmazuz ġāfil ebāna
438. Haçan biz Yūsufi yalğuz koyavuz
Seniṅ katında key yalan diyevüz
439. Eger olmaz ısağ Yūsufa nāzır
Oluruz pes kamumuz onda ḥāsır
440. Çü kıldılar ḥıyānet onda pinhān
Kamusı kıldılar ilḥāmı yeksān
441. Ki ança söylediler sözi mestūr
Atadan Yūsufa aldılar destūr
442. Rızā viridi ki Yūsuf daḥı vare
Velī ki oldı bağrı pāre pāre
443. Ki kıldılar yarağ u tūşe vü rāh
Bulara çünki Yūsuf oldı hem-rāh
- B8b 444. Yarağ itdi Yūsufa āb u nānı
Velī eyler Nebī āh u fiğānı
445. Şabāḥ oldı çağırdı Yūsuf-ı cān
Ki yudı başını bā-raḥt yeksān
446. La[t]îf neste sepidi ḥil^c atine
Revān giydürdi viridi iḥvetine
447. Ki viridi Yūsufi kardaşlarına
Çü vākıf olmış idi işlerine
- T20b 448. Alup Yūsufi girdiler çü yola
E9b Daḥı hîç baḥmadılar sağ u sola

435b nūrudur ki: daḥı hem (E)

437a ki bir bir ulu cem^c üz hem nevana (E)

439b onda: yanında (E)

440b kamusu (E): birisi (E) : birisi (B)

441a ança: nice (E); 441b Vezin aksamaktadır.

444a āb u nānı: daḥı revānı (E)

448a çü (E9b): -T

449. Bularınġ eline çün düşdi Yūsuf
Kılur Ya' k̄ub velī çoġ çoġ te'essüf
450. Kazādur başına geldi devā yoġ
Bulara Yūsufi ısmarladı çoġ
451. Bular Yūsufi aldı yola girdi
Velī k̄aldı ata cānında derdi
452. Nebī oturdu yoluġ kırığında
Gider Yūsuf baġar ol ırağında
453. Bular çün Yūsufi aldı giderler
Ata karşıasına görüġ n'iderler
454. Birisi Yūsuf aldı bu yanına
Birisi daġ' gelür ondan o yana
455. Biri el üstine alur birisi
Öper elin ayağını varısı
456. Ata gözine karşı hürmetile
Apardılar anı yüz ' izzetile
- B9a 457. Melül olmaz isenġ iy yār b'işnev
Oġıyalum saġga bir kışsa-ı nev

Der-beyān-ı h̄vāb dīden-i Dūnye
h̄vāher-i Yūsuf 'aleyhi's-selām*

- T21a 458. Varidi Yūsufuġ hemşiri mestür
Adı Dūnye idi ' ālemde meşhūr
459. Uyırdı gördi ol h̄āb arasında
Ki k̄aldı Yūsuf-ı zī'b arasında
460. Bu yanında birisi onı dūrter
O yanında gelür ol biri yırtar
461. Çevirmiş onı ku[r]tlar tā yiyeler
Degül mümkün onı elden k̄oyalar

449a eline çün düşdi: h̄ün eline girdi (E)

451a bular Yūsufi aldı yola girdi: alup Yūsufi bunlar (E)

456a gözine karşı (E): karşıusından (T); 456b yüz: miġ (E)

* (B) Yūsuf'un kız kardeşi Dūnye'nin rüya görmesinin beyanı hakkında.

458a hemşiri: āhı (B)

462. Çü Dün̄ye böyle gördi onda h̄abi
Uyandı başına koydı tür̄abı
463. Rev̄an geldi atasınun̄g katına
Ki bir demde irişdi h̄azretine
464. Didi ki hanı Yūsuf ne'ylemişsin̄g
Ne işdür ki bugün sen eylemişsin̄g
465. Bu düşden korhubanı ağlar idi
Ne ağlar belki cānın dağlar idi
466. Didi Ya' k̄ub kızına iy güher-zād
Nişe munca kılursın maᅇga feryād
467. Ki men Yūsufi virdüm ih̄vetine
K̄amusı vardılar koyun katına
- E10b 468. Koyun katına varup lu' b ideler
A13b Ne bilsün̄g kār-ı Yūsuf řa' b ideler
469. İşitdi munı Dün̄ye eyledi āh
Zi-ħasret oldu onun̄g çehresi k̄ah

**Der-beyān-ı reften-i Dün̄ye der-
pey-i Yūsuf 'aleyhi's-selām ***

- T21b 470. Çü durdı onda bu sözi diyince
B9b Rev̄an ağlayuverdi dürr-i nice
471. Çü vardı Yūsufa irdi tamāmet
Melāħat k̄anını gördi selāmet
472. Didi senden menüm ayrılığum yoħ
Ėam u guřsaᅇg menüm cānumdadur çoħ
473. Anı kardaşları men' eylediler
Tesellī sözler oᅇga söylediler

462a h̄abi: cevābı (B)

466b kılursın: idersin̄g (E); maᅇga: āh (B)

469a munı Dün̄ye: Dün̄ye anı (E)

* (B) Dün̄ye'nin Yūsuf aleyhi's-selāmın peřinden gitmesinin beyanı hakkında: Der-beyān-ı reften-i Dün̄ye der-pey-i Yūsuf 'aleyhi's-selām (M)

470a durdı: düzdi (E); 470b: ağlayuverdi dürr-i nice: ağladı gitdi diyince (E): ağladı gitdi dir nice (B)

471a çü: ki (E); 471b selāmet: melāmet (B)

472b cānumdadur: cānumda var (E)

473b sözler: sözi (E)

474. Bular gitdi oturdı Dün̄ye onda
Velī vardur firāğ-i derd-i cānda
475. Gider Yūsuf girüden Dün̄ye baħar
Ne baħar ki özini oda yaħar
476. Onuñg ardınca ança baħdı ki ol
Görünmez oldu gitdi çün ırağ ol
477. ayıdup geldi eve ıldı zārī
Ne ılsun çünki gitdi şehriyārī

**Dür-reften-i ferzendān-ı Ya‘kūb
der-dīde-i Ya‘kūb ‘aleyhi’s-selām***

- A14a 478. Bular çün gitdiler ata gözinden
Daħı Dün̄ye gözinden hem özinden
479. Ki ıldılar atadan Yūsufi dūr
Daħı hem dīdelerden oldu mestūr
480. Apardılar onu ħalvet araya
Görün̄g ne zecr iderler meh-pirāya
- T22a 481. Ki ħıřm ile yire urdılar onu
řabīdür Yūsufuñg ađrıdı cānı
482. apanca urdılar ol gül yüzine
Ki yandı bağrı yaş doldı gözine
- B10a 483. Birisi ayađından dūrter idi
Birisi raħt ü baħtın yırtar idi
- E10b 484. Ki ondan ıldılar aşd itmegine
Aluban saldılar itler öñine

474b firāğın̄g (E): firāğ (T)

475b ki özini oda: belki cānın oda (E)

476a onuñg: Yūsuf (E); 476b ol: bol (B)

477a ayıtdı geldi āh ıldı vü zārī (E)

* (E) Yakūb aleyhi’s-selāmın gözünde Yakūb’un çocuklarının uzađa gitmesi: Der-beyān-zeden iħvet-i Yūsuf-rā ‘aleyhi’s-selām (B): der-beyān-ı zeden-i iħvet-i Yūsuf-rā ‘aleyhi’s-selām (A)

479b oldu: doldı (E)

481b řabīdür: cismidūr (E)

483a dūrter: dartar (E)

485. Aħıtdılar yire suyını varı
Ne bāliġ Yūsuf eyler onda zārı
486. Be-ġāyet Yūsufi dögdiler onda
Leked-küb kıldılar onı yabanda
487. Döġüben Yūsufi gitdiler ihvet
Nidā eyler Yūsuf onlara mürvet
- A14b 488. Ne bāliġ yazı üzre تنها kaldı
Ten ü cānın ġam u derd ile aldı
489. Gider ihvet[i] ar[d]ınca yügürü
Leked-küb olmış onuġ beġzi şaru
490. İrişdi ihvetine şükr kıldı
Olara niçe sözi zıkr kıldı
491. Didi ki ġanı ‘ahd u ġan’ uħuvvet
Ĥanı mihr u şefkat ġan’ mürüvvet
- T22b 492. Bular bu sözi çünki diġlediler
Yine dögdiler onı eglediler
493. Döġüben yine gitdiler ilerü
Ki kaldı Yūsuf mecrūħ girü girü
494. Onı men‘ itdiler varmaġlıġından
Ne bāliġ korġar ol ölmeġliġından
495. Zārüret devrine derd vardı
Olarıġla bile menziline irdi
496. İrişdiler koyun katına cümle
Ki kıldılar ġamu Yūsufa ġamle
- B10b 497. Bularıġ birisi koyunda idi
Bularıġla bu mekr oyında idi

485b eyler onda: anda kıldı (E)

487a gitdiler: saldılar (E); 487b Vezin aksamaktadır.

488a ne bāliġ yazıda tenhā vü kaldı (T); 488b derd ile aldı: derde aldı (E)

490a şükr: fikr (B)

491a ġan’uħuvvet : ġanı ġurbet (A); 491b ġanı mihr ü vefası şefkat hem ihvet (E)

493b girü girü (E): girü (T)

494b ölmeġliġinden: öldürmeġliġinden (E): doğmalığından (A)

495a zārüret dirhem durdı varı

olarıġ ki varuban menzıl aldı (E) Bu nüsha farkında ilk mısradaki vezin aksamaktadır.

498. Çü ol gördi ki Yūsuf geldi böyle
Ġazablandı vü geldi hışmile dile
- A15a 499. Didi ki öldürünġiz kaz-ı bī-tīz
Özi kılmış yanında bıçaķı tīz
500. Bıçaķı aldı eline tīz şem' ün
İde Yūsufı kıtl eyleye hūn
- E11a 501. Kıoçuban Rūbīle sıġındı Yūsuf
Eteġine yapıřdı zār u maħūf
502. Çeküp aldı eteġini elinden
Urar yüzne sitem eyler dilinden
- T23a 503. Biri urar sıġınur birisine
Ne bālīġ yalvarurđı kıamusına
504. şanasın yazıda ki ġarb iderler
Kıamusı bir řabīye đarb iderler
505. Niçe ki yalvarur raħm eylemezler
Onġa raħm eyleyüben söylemezler
506. Ki kıldılar onġa çoħ đarb ü renci
Be-ġāyet kıldılar onı zārenci
507. Arada kıaldı Yūsuf yoħ ġamı
'Adū oldı onġa ihvet tamāmı
508. Kimi urar řapanca kimi dūrter
Kimi sürür kimi raħtını yırtar
509. İderler Yūsufa minġ zecr ü kıahrı
Birisi yoħ onġa ki ide mihri
510. Biri bıçaķ çekerde birisi cūb
Aralıġda Yūsuf kıaldı leked-kūb
- B11a 511. Birisinden gider ki bire kıaça
Ki ol daħ' kıaşd ider ki kıanın içe

498b ġazablandı vü (E): ġazab kıldı (T)

500b ki onda Yūsufı kıtl eyle hūn (E)

504a yazıda ki: yazı içe (A)

507a arada: durar (E); Vezin aksamaktadır.

508a dūrter: dartar (E)

509b biri yoħ kim anġa hem ide mihri (E)

512. Birisi urur idi tepesine
Yanardı cānı başdan ökçesine
513. Birisi bıçak alup yırar idi
Zi-ḥavıf cān-ı Yūsuf irer idi
514. Ağaçıla dögerlerdi başını
Tökerdi gözlerinden kan yaşını
515. Oḡga kimse teraḥḥum kılmaz idi
Ki hıç birinden ümmīd bulmaz idi
- T23b 516. Kāmusınıḡ elinden şalınurdu
Bulara yalvaruban yalınurdu
517. Varaḡ teg titrer idi gül vücūdı
Bular hıç bāb oḡga kılmazdı cūdı
518. Eyüdürdi meni öldürmeḡiz hey
Ki dādum atama bildürmeḡiz hey
519. Daḡı diyerdi atam ḥürmetiyçün
Meni ā[z]ād kılıḡ kılmayınḡız ḥün
520. Ḥasedden bunlar eyledi gönḡli pıç
Birisi kılmaz idi raḡm oḡga hıç

**Der-beyān-ı süḡan goften bā-
Yehūdā Yūsuf ‘aleyhi’s-selām ***

521. Bular bu işde iken tā ki iy yār
Ki güldi Yūsuf oldı tāze dil-dār
522. Yehūzā baḡdı onuḡ gülmegine
Ki düşdi gönli raḡm eylemegine
523. Didi ki Yūsufa bu ne gülüşdür
Nedür ḡālīḡ gör āḡı bu ne işdür
524. Didi Yūsuf ki qardaş aḡḡlagil bir
Menümle Ḥaḡ qatında var idi sır

512b cānı : qanı (E); başından (E): başdan (T)

513 (E11a)-T

514a dögerlerdi: çekerlerdi (B)

518b: dādum: derdliyem (B)

520a gönḡli: (B11a)-T; Vezin aksamaktadır.

* (B) Yūsuf aleyhi’s-selāmın Yehuda ile konuşmasının beyanı hakkında.

525. Yehūzā didi ki ol sırr[ı] söyle
Ne sırdur onı bize ma‘lūm eyle
526. Didi Yūsuf bir gün iy birāder
Atamız bir egerçi ayru māder
- T24a 527. Siziñg heybetiñgizi fikr kıldum
Mişilsüz gücünğiz zıkr kıldum
528. Didüm ki böyle çün aşlanlarum var
Mañga kimdür ola ‘ālemde ağıyār
529. İlähiñg kudretini gör ki nice
Mañga kıldı musallaḫ sizni h‘āce
530. İlähiñg hikmetine fikr idüben
Bu işe güldüm iy yār şükr idüben
531. Didi Yūsuf bu sözi oldı hāmüş
Yehūzā oldı onda merd-i zi-güş
532. Añga rahm eyledi terk itdi hışmı
Şefkat yaşı ile doldı çeşmi
533. Revānī Yūsufuñg katına vardı
Eteğini onuñg üstine gerdi
534. Çü aldı Yūsufi ol dāmenine
Didi kaçd itmeñgiz munuñg cānına
535. Didiler yā Yehūzā bize söyle
Meger terk eylediñg ‘ahdiñgi söyle
536. Yehūzā dir var onda Haḫ rızası
Onı terk itmegünğ vardur devāsı
537. Geliñg dir Yūsufi öldürmeñgiz siz
Ki nā-Haḫ olmañgız siz bile hūn-rız
538. Bugün Yūsuf bizüm yoldāşımızdur
Ne āhir ol dahı qardaşımızdur
- T24b 539. Geliñg dir olmañgız qardaşa qātil
Revā mıdur idesiz fi‘l-i Qābil
540. Atamızla hani ol ‘ahd ü peymān
Revā mıdur kılavuz böyle ‘işyān
541. Bugün Yūsufi biz qatl eyleyevüz
Ki ferdā Haḫ katında ne'yleyevüz

526a Vezin aksamaktadır.

532b Vezin aksamaktadır.

542. Şefkat eyledi Yūsufa hayli
Ki kılmān dir revāsız işe meyli
543. İdersiz bu işi ger bu zamāni
Meni öldürünġ evvel ondan öni
544. Sıgınmışdur Yūsuf ol qardaşına
Vücūdı ġarq olupdur göz yaşına
545. Yehūzāya yalunup titredür ten
Ki koyma dir meni öldürmege sen
546. Yehūzā dir yine qardaşlarum hey
Ne bāliġ katl idüben kılmānġız pey
547. Eger siz katl idürsiz bu şabīyi
Zelīl eylersi[nġi]z Ya' qūb nebīyi
548. Yehūzā oldu onda çünki şāfi'
Be-Ĥaġ qandan olara oldu dāfi'
549. Elinden geldügince sen dah'iy yār
Teraġġum eylegil mazlūma zinhār
- T25a 550. Göricek bī-kes ü bī-çārelerini
Niçe vaz' nġda var kılmān çārelerini
551. Dahı qalmışlarıġnġ olgil mu' ĩni
Ki olgil Ĥālīkıġnġ dāyim emīni
552. Şefkat idici olgil esīre
Ki olmagil za' ĩfler üste tīre
553. Mülāzım merġamet kılmān mübtelāya
Ki ferdā düşmeyesinġ sen belāya
554. Eger sen ister isenġ rahmet-i Ĥaġ
Ki kılmān mazlūmlar için qalbinġi raq
555. Cehennemden dilersinġ olasin dūr
Ki cehd idüp kılmān mazlūm için ur
556. Yehūzā çün teraġġum kılmān bünyād
Ki kılmān Yūsufi ol demde ā[z]ād
557. Didiler ki munı bile koyavuz
İşidende atamız ne diyevüz
558. Ki Yūsuf mundan eve gidesidür
Bu ġālī atamuza diyesidür

552a Vezin aksamaktadır.

559. Biz ondan oluruz hāyin bu doğru
Ḳamumuz oluruz ol dem siyeh-rū
560. Dilersinġ ki bu fi' li gizleyevüz
Ki ḳoygil Yūsufi boġazlayavuz
- T25b 561. Yehūzā dir ki ḳatlinġ yoġ revāsı
Velī vardur mununġ özge devāsı
562. Aparınġ Yūsufi bir çāha salınġ
Kesilür mācerāsı ḳıl ü ḳālınġ
563. Salınġ dir bir ḳuyı dibine onı
Ki Yūsuf eyler onda āh u fiġānı
564. Revā gördi ḳamusı bu kelāmı
Görünġ şol Yūsuf-ı mazlüm ġulāmı
565. Bular bu sözi zāhir söylediler
Ki onda bile tedbīr eylediler
566. Baġar Yūsuf bularınġ yüzlerine
Dolar ol ḳanlu yaşı gözlerine
567. Çü bular eylediler bile tedbīr
Daġıldılar bular tā bulalar yir
568. Salalar Yūsufi ḳuyı dibine
Varup yalan diyeler hem ebīne
569. Gezer iken bular Ken' ānda nā-gāh
Yoluġdılar be-ġāyet bir uzun çāh
570. Ḳamusı ittifāḳı eylediler
Ki bu çāha salalı söylediler
571. Yıġılup geldiler Yūsuf ḳatına
Baġınġ siz Hālınġ bu ḳudretine
- T26a 572. Ger onunġ ḳikmetine fikr idesün
Revādur ta' zīm ile zıkr idesün
573. Şalavāt ger viresün Muştafāya
Düşe cān u dilünġ zevḳ u şafāya
574. Pes ondan ister isenġ yār u dil-h'āh
Ḳulaḳ dut oġıyayum ḳışsa-yı çāh

573a ger viresün: virinġiz siz (E)

574a ondan: anı (E)

575. Egerçi var idi Ken'ānda çoḡ yir
'Amīk hīç yir yoḡ idi böyle bir yir
- E11b 576. 'Amīk idi be-ḡāyet kıuyı iy yār
Dibi giṅḡ idi onuṅ aḡız[1] dar
577. Onuṅ teg yoḡ idi Ken'ānda kıuyı
Çekilmişdi gözi yoḡ idi suyu
578. Anuñ bünyādı 'ulvī bārik idi
Be-ḡāyet içi onuṅ tārık idi
579. Baḡanlar kırḡar idi heybetinden
Ta' accüb eyler idi heybetinden
580. Miṅḡ iki yüz il idi kıazılalı
Ki ol kıuyıya tārīḡ yazılalı
581. 'Acāyib kıuyı idi kārı bünyād
Onı kıazdurmış idi onda Şeddād

Ḳahr-kerden-i şeyḡ der-pīr-i

Ken'ān raḡmetullāhi 'aleyh *

582. Var idi ol kıuyı dibinde bir kes
Nicedür diṅḡle şimdi kıışsa-yı pes
- T26b 583. O demde ki mürsel-i Hūd idi
Var idi bir kes adı Yehūzā idi
584. Ki Hūd elinde ol olmuşdı müslim
Be-ḡāyet Hūda olmuş idi teslīm
585. Be-ḡāyet şāliḡ idi ol zamānda
Yoḡ idi mişli onuṅ bu cihānda
586. Oḡırdı dāyimā heştinḡ kitābın
Su'al ile cevāb ile ḡitābın

575b 'amīk idi böyle yoḡıdi tedbir (E)

577a yoḡdı: yoḡ idi (E); 605b suyu: sūzı (E)

579b heybetinden: şiddetinden (E)

* (E) Şeyhin söz verip Kenan'ın pirine gelmesi.

582b şimdi kıışsa'yı: eḡadı kılam (E)

583a Vezin aksamaktadır.

584b Hūda: Ḳaḡḡa (E)

585b bu cihānda: arz u āsmānda (E)

587. Ki onda cümle Yūsuf kışşasını
Görüben oħımışdı ğuşşasını
588. Be-ġāyet olmışidi onġa müştāk
Velīk[in] olmışidi tākati tāk
589. Zamānın bilmez idi key olası
Ki Yūsuf bu cihāna key gelesi
590. Çün onunġ şevķ oldu bile ġālib
Be-ġāyet Yūsuf için oldu tālib
591. Kābül idi du' āsı merd-i hācat
Ki kıldı Hālīķa ol dem münācāt
592. Didi iy Hālīķ-ı perverdigārum
Murādum var ķatında ger kārūm
- E12a 593. Kāmūnı pes yitirürsenġ murāda
Menüm daħı murādum bir burada
- T27a 594. Ki senden dilerem yā Hāyy ü Cebbār
Meni anķa cihānda eylegil var
595. Görem tā Yūsufunġ nāzūk cemālin
İşidem bir dem ol şīrīn maķālin
596. Pes ondan ķabz kılgil hāzretinde
Meni ol pādīşāhınġ hıdmetinde
597. Çü böyle kıldı ol şāliħ du' āyı
İcābet eyledi anı Hūdāyı
598. Nigāhın hetf kıldı onġa hātif
Didi ki dur ayaġa merd-i hāyif
599. Ki kesgil kūh ile deşt ü beyābān
İrişdürgil özünġi tā-be-Ken' ān

587b oħımışidi: oħımış anıġ (E)

589a key olası: key geli olsar (E); 589b key gelesi: key gelesar (E)

590a şevķ: sözi (E)

592b ger kārūm: Kirdigārum (E)

593b bir burada: vir bulara (E)

594b ki anķa bu cihānda böyle kim var (E)

597a böyle kıldı: kıldı böyle (E)

599b deşt ü beyābān: vādi-yi beyābān (E)

600. Ki var beri Şeddāda oturgil
İlāhınġ hıdmetin onda yetürgil
601. Otur kıuyı dibinde eyle şabrı
Gelür onda saġga Yūsuf-ı ‘ İberī
602. Görürsünġ Yūsufunġ onda cemālin
Cemāli birle hem onunġ kemālin
603. Çü Haġdan şālih onı bildi taġķķ
Ķabül oldu du‘ āsı kııldı taşdīķ
604. Revān durdı ayaġa yola girdi
Görünġ ol pehlivā-ı nīk-i merdi
605. Taġammül kılmadı rüz ü şebine
İrişdi kıyununġ gitdi dibine
- T27b 606. Görünġ ol şālih-i merd-i ‘ ibādet
Ķılurđı kıyınınġ dibinde t̄a‘ at
607. Yiyerdi her gice ol bir enārı
Münevverdür ‘ ibādetden kenārı
608. Asıldı bir münevver ġandil onda
Ki eylerdi ziyāyı ol mekānda
609. Oturđı ‘ ābid onda sākin oldu
Onġa deġin ki Yūsuf onda geldi
- E12b 610. Ezelden varimiş ol yüz-i māha
Sebeb bu ‘ ābid oldu düşdi ġāha
611. Velīk[in] ba‘ zı rāvī söylediler
Sebeb bir özge nesne eylediler
612. Didiler Yūsuf-ı kân-ı melāġat
Feşāġat ma‘ den[i] şāhib-belāġat
613. Ki birġün gözġüye baġup cemālin
Ki görđi şüret ü ġüsn ü kemālin

600a ki var berü başında oturgil (E) Nüşa farkında bu mısradā vezin aksamaktadır.; Vezin aksamaktadır.

601b onda saġga: ol kıuyıya (E)

604b nīk: dīn (E)

605a kılmadı: eyledi (E)

606a merd: ‘ abd (E); 606b dibinde (E): ġaġrında (T)

608a bir: bu (E); 608b ziyāyı: şadāyı (E)

610a varimiş: varidi (E)

611b bir (E12b): -T

614. Cemālinden çü ref^ç oldu hayy
Cemālin gördi taḥḳīḳ kıldı hayy
615. Didi ki ḳul olaydum bu cihānda
Ki miṣlüm yoḥ zemīn ü āsmānda
616. Göreydüm ḥalk-ı ‘ālem bu behāmı
Satılsam kim yetürürdi behāmı
617. Çü böyle diyüben kıldı ‘acebi
Ki çekdi ḥabs ü miḥnet derd ü renci
- T28a 618. Didiler daḥı sebep özge-durur
Ġarīb nüktedür ki bü'l-‘aceb-durur
619. Anıñg çün düşdi ol çāh-ı belāya
Tazarru‘ ide dāyim Kibriyāya
620. Ḥudā görsetdi onḡa zulmet-i çāh
O dem ki Yūsuf ola Mıṣra çün ṣāh
621. Bile maḥbūslarıñg ol demde ḥālin
Öziniñg yād idüben bu melālin
622. Eger sen ‘ārif isenḡ iy ḥabībi
Eger istersenḡ Allāhdan naṣībı
623. İṣidiñg nüktelerni fehm kılgil
Ki koy ‘aceb belādan sehm kılgil
624. Çü gördi Yūsufuñg ḳardaṣları çāh
Yüridiler ḳamusı sūy-ı ān māh
625. Baḫardı bunlara Yūsuf-ı miskīn
Ki olmaz ḥāṭırı ez-ḥavf teskīn
626. Gelüben ḥıṣm ile dardılar anı
Sögüt teg titredi ḳurudı cānı
627. Ḳuyı üstine onı sürüdiler
Sögüben ḳaḫıyuban yüridiler
628. Yine dutdılar ol miskīn [ü] renci
Elem kıldılar onḡa derd ü renci

614 (E12b): -T; 614 Her iki mısradada da vezin aksamaktadır.

617a diyüben: ḥüsnine (E); 617b ḥabs ü miḥnet derd ü renci: derd-i miḥnet ü derd-i renci (E)

618a sebep özge-durur: özge sebebdür (E); 618b Vezin aksamaktadır.

620b ola: oldı (E)

624b ḳamusı (E): be-cem‘ (T)

626b titredi ḳurudı: titreyüben ḳorḫdı (E)

- T28b 629. Birisi çeṅḡi oldı biri zenḡi
E13a Sarardı Yūsufuṅ ez-tırs reṅi
630. Getürdiler anı kıuyı usine
Be-ḡāyet zaḡmnāk ḡarn[ı] ḡösine
631. Ālātın soyıdılar ḡaldı ‘ uryān
Ciger büryān ü ḡamḡin dīde giryān
632. Dilerdi ki bile salarlaridi
Yūsuf nist ola bunlar ḡalalardı
633. Yehūzānıṅ bu işde yandı cānı
Tutuşdı baḡrı ḡözden gitdi ḡanı
- A15b 634. Ḳararı ḡalmanıdı geldi nidāya
Didi ki baḡıṅız bār-ı Hudāya
635. Munı böyle salursız ölesidür
Cehennem siziṅ ile dolasıdur
636. Çü böyle ḡördi bī-raḡm oldı varı
Didi baḡlaṅ biline ipi bāri
637. Bile salınduruṅ anı bir yire
Yazuḡdur ḡaşd ḡılman bu esīre
638. Çü ḡördünḡiz burada böyle yiri
Ḳoyuṅız bu arada munı diri
639. Çıḡara kim ki ḡörse munı mundan
Apara ḡul diyüben sata andan
640. Ḳabül itdiler onuṅ sözini hūb
Baḡar Yūsuf bulara raḡtı meslūb
- T29a 641. Ṭaleb ḡıldılar onda şāh-ı hūn-rīz
Yoluban yünḡini ip itdiler tīz

629b sarardı: şarıldı (E)

630a Şair bu mısrada “üstine” kelimesini vezin gereḡi “üsine” şeklinde yazmış olduḡu kanaatindeyiz.

630b daḡı hem sürdiler yüzi üstine (E)

631b ciger yān iy ciger yān iy ciger yān (E)

632a bile: şöyle (E)

633b ḡözden gitdi: dökün kendi (E)

634b bārī: siz ol (E)

637a Vezin aksamaktadır.; 637b salınduruṅ: salıviriṅ (E); böyle: ip ile (A)

638a burada: üzündi (E); 638b bu arada munı: ḡoyuṅ dibine (E)

639b diyüben sata andan: diyü saḡla cāndan (E); diyü saḡlaya cāndan (A)

641a ṭaleb: ki anda (E); ṭaleb ḡıldılar onda: ki anda boldılar (A)

642. Taleb kıldılar anda rismān yoh
 oyın tonı velīkin var idi oh
643. Gūne aru-durur Yūsuf-ı dil-sūz
 arardı tābi-i gūnden amer-yūz
644. Be-āyet ıssı gūn ol tāze uryān
 Ciger yan iy ciger yan iy ciger yan
- A16a 645. Yanardı tābi-i gūnden vūcūdı
 Ki ılmazdı fiān u āh u sūdı
- E13b 646. Dururdu Yūsuf onda ōyle amnāk
 Bular rismān dūzdi geldi ālāk
647. ū ip onuŋ biline baqladılar
 Zi-firat cānın onuŋ daqladılar
648. Geturdiler uyı ūstine onı
 Yehūzāniŋ yanardı līk cānı
649. Hāīat ma nada ol ankımız
 Velīk zāhire bir yire varınız
650. Zi-cūhelā dūdiler bu ie nā-āh
 Atadan avf iderler gitse ol māh
651. ū bōyle dūdiler bu ie bī-ār
 Didiler ileyelūm ār u nā-ār
652. İpiŋ ucın dutup saldılar anı
 Ki Yūsuf onda eylerdi fiānı
- T29b 653. ū gitdi Yūsuf ol āha salınur
 Mūnācāt eyledi Hāa yalınur

---

642 (E13a)-T; oyın tonı: oyınları (A)

643b ki yalvarur bulara ram idiŋiz (E)

645a tābi-i gūnden: gūn ol nāzik (E); 645b ılmazdı: ılurdu (E)

646a dūzdi: urdu (A)

647b zi-firat: belādan (A)

648b līk: ōyle (E); yanardı: titrerdi (A)

649a an aynar: amu yanar (E); 649b bir yire danar: bir biri d'āŋgar (E)

650b gitse ol māh: yine iy āh (E)

652a ipiŋ ucın dutup: ip ucun dutuban (E); 652b ki Yūsuf onda eylerdi: ılurdu Yūsuf āh u (E): ılurdu Yūsuf āh u (A)

653b yalınur: sıınur (E)

654. Çü Yūsuf kuyı içre gider oldı
Vücūdı nūr ile ol kuyı doldı

Der-beyān-ı āmeden-i Cebrā'īl

Yūsuf 'aleyhi's-selām*

- A16b 655. Gör imdi Hālķıñg sen kudretini
Onuñg ol cūd ü faẓl u hikmetini
656. Giderken kuyıda ol hūsn-i fāyķ
Ki gönderdi oñga Cibrīli Hālķ
657. Revānī tīz oñga geldi yüritdi
Ki onı kanadı üstine dutdı
658. Apardı kuyıñg dibine çālāk
Kuyı dibine koydı onı bī-bāk
659. Didi ki Yūsufa emīn olasın
Seniñ katıñga her dem gelürem men
660. Didi ki Yūsufa sen qorhıma zinhār
Sañga oldı mu' ayyen yār-ı Cebbār
661. Meni bilgil yaķın men Cebrāyīlem
Sañga her dem irüşürem delīlem
- E14a 662. İřitdi munı Yūsuf şād boldı
Belā vü guşşadan āzād boldı
663. İrişdi çünki Yūsuf qar' -ı çāha
Ki boldı şād şükr itdi İläha

654b ol (E13b): -T

* (A): Cebrail'in Yūsuf aleyhi's-selāma gelmesi hakkında.

655a Hālķıñg sen: sen İlähiñg (E)

656b ayurdı Cebrāyīl añgā hālif (E)

657a yüritdi: yitdi (E): didi (A)

658b bī-bāk: çālāk (E); kuyı dibine koydı onı: qor dibinde anı kodı (A)

659b katıñga her dem gelürem: katıñgda'hem her dem be-dem (A)

660a didi Yūsufa emīn olgil emn sen
seniñ yanıñgdayım her demde bil men (E)

661a men: kim (E); 661b irüşürem: irişen men (E)

663b boldı şād şükr: şād oldı vird (E)

**Āmeden-i Şeyh bā-pīş-i hazret-i
Yūsuf ‘aleyhis’selām***

664. Nagāh kıuyı dibinden şeyh çıhdı
Sevüندی Yūsufuñg yüzine baħdı
- T30a 665. Revānī geldi onı kıoçdı öpdı
A17a Murādı istegini cümle tapdı
666. Didi ki menem [i]çün nūr-ı dīde
Sañga müştāk idüm iy ber-güzīde
667. Yükiş vaħtdür sañga çün müntazırım
Seni görmeklik için tā gezerim
668. Bi-ħamdillāh ki gördüm meh cemāliñg
İşitdüm bir dem ol şīrīn maķāliñg
669. Murādum ħāşıl oldu ħāşıl oldu
Bu gönğlüm istegine vāşıl oldu
670. Çü kıldı Yūsufa māzī ħikāyet
Ol oldu ihvetinden bī-şikāyet
671. Olar imiş sebep görmekliğüme
Seniñg ħıdmetiñge irmekliğüme
672. Ezelden bu idi taķdīr-i Allāh
Sañga tā men irişem iy şehinşāh
673. Murāda irdi çünkü şeyh-i fānī
Vedā^c itdi İlāha virdi cānı
- A17b 674. Melek onı apardı Ĥaķ yirine
Gör imdi Yūsufuñg onda yiri ne

Der-beyān-ı ferrāş-ı o-rā Cebrā’ıl*

---

* (E) Şeyhin Yūsuf aleyhi’s-selāmın yanına gelmesi: Der-beyān-ı dīden-i şāliħ Yūsuf ‘aleyhi’s-selām (A)

665b istegini: irişdi (E)

668a bi-ħamdillāh: şükür Ĥaķķa (E); 668b bir dem ol: sem^c ile (E)

670b ol oldu: didi ol (E); bī-şikāyet: çoħ şikāyet (E)

672b şehinşāh: güzel şāh (E)

673b Allāha: Ĥudāya (E)

674a Ĥaķ yirine: sefirine (E); 674b yirine: ħāli ne (A)

* (A) Cebrail’in ona haber getirmesinin beyanı hakkında.

675. Döşek cennetden aldı oñga Cibrîl
Dağı bir gönğlek onı sen yaqın bil
676. Ki cennetden oñga çekdi ta'âmı
Geçürür hıdmetinde şubh u şâmı
- T30b 677. İştigil kudreti iy yâr-ı ferrâş
Var idi kıyınıñ dibinde bir daş
678. Revân[î] kıpdı ol oldı muṭabbak
Ki durdı kıyı içinde mu'allaq
- E14b 679. Açıldı rüşen oldı kıyı beyni
Ki sudan doldı şöyle onuñ 'aynı
680. Görünğiz su yüzinde durdı daşı
Melek saldı onuñ üste ferâşı
681. Döşek üstinde çün Yūsuf oturdı
Revânî gönğlegi oñga yitürdi
682. Ki cennetden çekildi dürlü ni' met
Hudâvendden oñga olmadı minnet
683. Yimekden yidi ol dem oldı şeb'ân
Didi şükr sañga yâ Hayy u Sübhân
684. Didi ki Yūsufa men bir du'âyı
Oğıram sen dâh'oğı ol şenâyı
685. Çü Yūsuf öğrenüp oğıdı onı
Ferah oldı onuñ ez-ğuşşa cânı
- A18a 686. Çü kıldı Haq oñga bu fazlı teslîm
Ki kıldı Cebrayîli oñga ta' lîm
687. İrerdi Haq katından bir ferişte
Oñga münis olurdı her bir işte

675a aldı (E): ilette (T)

677a işte bu kışşayı iy yâr-ı kıardâş (E)

678a kıpdı: kıoydı (E)

679a açıldı kıyınıñ ola südde 'aynı (E); 679b şöyle onuñ 'aynı: anınığ şöyle beyni (E)

680a gelüp seviñg yüzünde durdı ol dâş (E)

681a çün (E14b): -T; 681b gönğlegi oñga: egnine gönğleg (E): egnine gönğleg (A)

682b Hudâvendâ çü en'âm itdi minnet (E); Hudâvend çü en'âm itmedi minnet (A)

683a yidi ol dem: nice yidi (E); yimekden yidi ol dem: ki ançayidi (A)

684b dâh'oğı: dağı di (E)

687a iderdi Haq anınığ katında ferişte (E) Nüşa farkında bu mısırada vezin aksamaktadır.; irerdi: ayurırdı (A)

688. Kuyıda kaldı Yūsuf şād u hurrem
Gelür gider melāyik onda her dem
- T31a 689. Çü Yūsuf kaldı ol çāh içre tenhā
İşid imdi ne hīle kıılır inhā

Rehā-kerden-i Yūsuf ve be-zīr
Şeddād ez-dest-i birāderān *

690. Onı çün çāha salup yüridiler
Velīkin kayğu ile eridiler
691. Didiler ki n'idelüm n'eyleyelüm
Atamuza varuban ne diyelüm
692. Bu işe hīle ne tedbīr idevüz
Ne kıılduğ n'idelüm handa gidevüz
693. Ki onda ba'zı onuñg geldi dile
Didiler kılalum bir yaḥşi hīle
- A18b 694. Biz onuñg gönğlegi üsne varalum
Bir oğlağ getürüben öldürelüm
- E15a 695. Kılalum gönğlegin ālüde der-hūn
Bir işdür başa geldi n'idelüm çün
696. Daḥı onuñg tügünden bir perā biz
Alavuz bilemez çi gidevüz tīz
697. Varalum evde aḥşam ağlayalum
Be-zāhir kızbilen cān dağlayalum
698. Diyelüm atamuza olgil āgāh
Ki yidi Yūsufi bir [z]īb nā-gāh
699. Alet katında koyduğ anı girü
Özümüz yüridük bir dem ilerü
- T31b 700. Onuñg hālinden olmaduğ haberdār
Ki geldi başımuza kār-ı düşvār

689a kıılır: kııldı (E)

* (E) Yūsuf aleyhi's-selāmın kardeşlerinin elinden kurtulup Şeddād'ın dibine inmesi: Der-beyān-ı hīle kerdem-i ihevān-ı Yūsuf 'aleyhi's-selām (A)

690b çün çāha salup: der-çāha koyup (E)

696b olavuz bile maḥarr aparavuz (E)

697a varalum aḥşām orda ağlayalum (E)

698b [z]īb: görk (E)

701. Metā^c katında koyduḥ çünki onı
Yidi [z]īb onı biz kılduḥ ziyānı
702. Atamız Yūsufa tersāndur ez-[z]īb
Disek kırt yidi kılmaz bizi tekzīb
703. Nişān öñine gönġlegi salalum
Katında bir zamān efgān kılalum
704. Atamız ağlayuban bula teskīn
Bulavuz biz onuġ katında temkīn
- A19a 705. Kamusı gördiler cāyız bu işi
Kim işde eylediler bu sığışı
706. Biri öldürdi oġlaġ ol zamānī
Ki Yūsuf gönġlegine ahdı kanı
707. Çü kıldılar bular tedbīr ü hīle
Yola girdi kamusı geldi bile
708. Çü nezdīk oldılar eve şebīn-gāh
Kamusı itdiler feryādilen āh
709. Kamu eylediler feryād u zārı
Kamu Yūsuf diyüp ağladı varı
710. Müşevveş oturur evde peyamber
Gidüpdür gözden ol sevgülü dil-ber
- T32a 711. Çü aḥşam oldı dir Ya^c kīb kızına
Çıḥ üstine baḥ Ken^c ān düzine
712. Ki gör kıardaşlarıġ gelmekde midür
Ki Yūsuf dir ki gör gelmekde midür
- E15b 713. Çü Dünya ol zamān ev üste çıḥdı
Ki nā-geh ihveti yolına baḥdı
714. Kulaġına onuġ feryād āvāzı
Ki geldi ihvetinden sūz u sāzı
715. İşıtdi ki idürler Yūsufa vāy
Revān evden aşıġa indi ol āy
- A19b 716. Ki geldi ağlayuban didi yā ebb
Bize a^c zam müşībet eyledi Rabb
717. Gelür kıardaşlarum feryād birle
İderler vāy Yūsufa dād birle

710b gözden ol sevgülü: gözlerinden şöyle (E)

717b vāy Yūsuf dād: kamu Yūsuf vay (E)

718. İşitdi sözi çünki pîr-i Ya‘kûb
Özinden gitdi ‘aqlı oldu meslûb

719. Kulağları dutuldu kôrhusından
Ki dür oldu ‘aqlı ussı ondan

**Āmeden-i ferzendān-ı Ya‘kûb der-
girye vü figān cehd-i Yūsuf ***

720. Onuñ oğlanları çün geldi nā-gāh
Kılurlar Yūsuf için nāle vü āh

721. Gider Ya‘kûb bî-hüş kendi özinden
Hem āhar kanıla yaşı gözinden

722. O gice tā seher ki yatdı bî-hüş
Özinden gitdi mağlûb oldu bed-hüş

T32b 723. Nebîni gördiler bu hāli evlād
Ki kıldılar figān u nāle vü dād

724. Peřimān oldılar öz işlerine
Urarlardı mülāzım başlarına

725. Didiler Yūsufa çü kılduđ kahrı
Atamuza içürdük böyle zehri

A20a 726. Ki kılduğ munca biz zûlm ü me‘āşî
Ki olduğ atamuza böyle ‘āşî

727. Nebîye çünki ğam oldu havālet
Bular kaldı bu işde der-ħacālet

728. Şabāh oldu özine geldi Ya‘kûb
Velî ğaltān ile olmuş leked-kûb

729. Bular geldi revānî ĥıdmetine
Kamu ağlayu-durdı ĥazretine

E16a 730. Öñine saldılar gönĝlegi kanlu
Ĥanı Ya‘kûb şimdi kıla cânlu

719b ‘aqlı ussı ondan: ‘aqlı hem özünden (E)

* (E) Yakûb’un çocuklarının gelip Yūsuf için ađlayıp feryad etmeleri. : Kavlühü te‘ālā ve cāu ebāhüm
‘işāen yebkûn: (Yūsuf/16) “Yatsı vaktinde ađlayarak babalarına geldiler.” (A)

721a gider: biter (A)

722a yatur Ya‘kûb-ı miskîn şöyle bî-hüş (E)

725a Vezin aksamaktadır.

727a gine oldu bulara ğam havālet
çü kıldılar bu işde çoğ ĥacālet (E)

731. Didiler ol durūğ sözleri bī-bāk
Ki k̄āşıd başlarına koydılar h̄āk
732. Didiler yā ebā bil bizi taşdıķ
Velīk doğru dimezsın eyle taħķīķ
733. İnanmazsın bizüm seňg sözümüze
Ki baħ yaşdan doludur gözümüze
734. İşitdi bu sözi pīr-i dil-efkār
Ki kıldı nāle vü feryādile zār
- T33a 735. Başına cümle ‘ālem dār boldı
Cihān kamu gözine nār boldı
736. Gelür ‘aqlına gāh olur divāne
İderdi bu işe yā Rabb devā ne
737. Ki bir laħza fiğān u āh kıldı
Ġam ile çehresini kāh kıldı
- A20b 738. Pes ondan gönğlegi aldı eline
Yazar Yūsuf adını ol diline
739. Çü baħdı gönğleginde kanı gördi
Fiğān u nāle idüp sīne yırtıdı
740. Özinden gitdi yine vardı ‘aqlı
Ki rāvī böyle kıldı onda naķli
741. Çü geldi ‘aqlına durdı oturdı
Yine gönğlegi aluban getürdi
742. Çü gördi onı ki yırtılmamışdur
Ki hīç neste ile dartılmamışdur
743. Çü Yūsuf gönğlegin gördi bütün hūb
Baħup oğlanlarına güldi Ya‘ķüb
744. Didiler bu maħalde yā ata seňg
Ki ađladıňg yine güldüňg n'ite sen
745. Bu işi işlemez illā ki mecnūn
Gör imdi ne didi Ya‘ķüb-ı maħzūn

731b başlarına: gözlerine (E)

733b baħ yaşdan doludur: yaş oldu bu demde (E)

734b ki kıldılar fiğān ü nāle vü zār (E)

736a ‘aqlına gāh: ‘aqlı gāhī (E)

741a ‘aqlına: özine (E); 741b gönğlegi aluban: ol gönğlegi ala (E)

742a ki: daħı (E); 742b: dartılmamışdur: dartmamışdur (E)

746. Didi ki iy menüm oğlanlarum hey
 Kılup siz Yüsufunğ çün gönğlegin teş
- T33b 747. Ki açdum onı gördüm andakanı
 Onunğ çün eyledüm āh u fiğānı
- E16b 748. Çü gördüm gönğlegin yırtılmamış hıç
 Feraḥ oldı gönğül olmış iken pıç
749. Çü gördüm kanını feryād kıldum
 Bütün gördüm onı dil-şād kıldum
- A21a 750. Yeseydi görk onı ger yāre yāre
 Kılurdu gönğlegini pāre pare
751. Çü gördüm yırtığı yoḥ gönğleginde
 Yaḥasında eteginde öñinde
752. Yaḫīn bildüm ki onı yimedi zīḥ
 Görürmen firḫatinde līk taḥ zīḥ
753. Didi oğlanlarına pīr-i Kenḥ ān
 Ḥanı ol kıldıḫumuz ḥ ahd ü peymān
754. Ki ol ḫavliñg cezāsı böyle midür
 Ki ol ḥ ahdinğ sezāsı böyle midür
755. ḥ Aceb ki nefsinğiz sevdā kılupdur
 Sizinğ üstünğize ğavğā kılupdur
756. Nedür tedbīr şabır itsem gerekdür
 Dil-i ğamğine cebr itsem gerekdür
757. Çü oğlanlar işitdi bu maḫāli
 Ki çekdiler be-ğāyet infiḥ āli
758. Didiler baḫ bizüm aḫvālimüze
 Çü inanmazsañg Nebī aḫvālümüze
- T34a 759. Bizi çünki kılursınğ böyle tekzīḥ
 Varalum getürelüm sañga bir zīḥ

750a görk: ḫurt (E); ger (E16b): - T

751a yırtığı yoḥ: ḫurḫ yoḥdur (E)

753b kıldıḫumuz: kıldıḫunğız (E)

754b sezāsı: cezāsı (E)

755b sizinğ özüñgize ğavğā fücür kılupdur (E) Nüşa farkında bu mısradada vezin aksamaktadır.

756a tedbir: eyle (E)

758b inanmazsan bu yanan ḫalimize (E); Vezin aksamaktadır.

760. Ne kırt ki Yūsufı yimişdür onı
Getürelüm kıtıña bā-zamānı
- A21b 761. Ki ol görkden özünġ sor yā Nebī sen
Niçe düşdi onuġ çenġine gül-ten
762. Bizüm aġvālimüzi bilgil andan
Yalandur yoġsa girçek aġla andan
763. Nebīye didiler çün bu kelāmı
Ki gitdiller ava anlar tamāmı

Der-reften-i ferzendān-ı Ya'kıb
'aleyhi's-selām*

764. Yazıda gezdiler çün oldılar
Yoluġdı zī'be anı kıovaladılar
- E17a 765. Kıovuban dutdılar bir pīr görki
Kim ölmüşdi 'ömrünġ bünyād-ı berki
766. Ki 'ömri gitmişidi kıarımışdı
Vücüdi pīrliginden erimişdi
767. Gezerdi kıayġulu şām u seġer-gāh
Bularınġ torına düşdi o nā-gāh
768. Uşatdılar dutuban bir ayaġın
Kim itdiler bu miskīninġ dayaġın
769. Kı saldılar onuġ boynına zencīr
Çekerler pīre görk cānı zārencīr
- T34b 770. Çekerlerdi onı şöyle yürüyü
Kı gāhī yügürü gāhī sürüyü
- A22a 771. Getürdiler onı yüz miġnet ile
Belā vü derd ü renc ü zaġmet ile

760b getürelü yanınġa görgil anı (E)

762a andan: ol dem (E); 762b yalanla yahü girçek dola bu dem (E)

* (E) Yaküb aleyhi's-selāmın çocuklarının gitmesi hakkında: Der-beyān-ı āverden-i ihvet-i z'īb-rā be-
ġazret-i Ya'kıb (A)

764a yazıda: varıban (E)

765a kıovayın: kıovuban (E); 765b Vezin aksamaktadır.

767a kıayġulu: kıaluban (E)

770a onı şöyle: gāhi yola (E)

772. Bular çün oldı ğālib görk mağlūb
Getürdiler onı tīz sūy-ı Ya'ķūb
773. Didiler bu yemişdür Yūsufi bil
Budur hāyin ne ķılursın cezā ķıl

Nazar-kerden-i Ya'ķūb der-derd*

774. Nebī çün baĥdı ol görkünġ yüzine
Ki doldı firķatiġ yaşı gözine
775. Didi nişe yidünġ sen ol şabīyi
Ki ķıldıġ rencīde sen bu Nebīyi
776. Onuġ teg hūb-rūya niçe ķıydıġ
Revā mıdur Nebī oġlını yidiġ
777. Niçe ķıydıġ ki viridinġ oġga zaĥmet
Nebī oġlı yidiġ yoh saġga raĥmet
778. Niçe raĥm itmediġ sen ol esīre
Daĥı raĥmet bu men şeyĥ-i kebīre
779. Nebī oġlın yidiġ olduġ güneĥ-kār
Ki ķaldıġ dūzaĥ iĥre hār u dil-zār
780. Çü ķıldıġ Yūsufa böyle sezāyı
Meger Allāh saġga vire cezāyı
- T35a 781. Çü ķıldı pīr-i Ken'ān bu 'itābı
E17b Ki virdi görk oġga böyle cevābı
A22b

Cevāb-dāden-i kurt bā-ĥazret-i Ya'ķūb 'aleyhi's-selām *

782. Baĥ imdi seġ İlāhıġ kudretine
Te'ālā-şānühünüġ ĥikmetine

---

* (E) Yakūb'un gözünün dertlenmesi: Der-beyān ĥitāb-ı Ya'ķūb 'aleyhi's-selām z'īb-rā (A)

774b firķatiġ: zī-ĥasret (E)

775a nişe: niçün (E); sen bu Nebīyi: Ya'ķūb Nebī (A); 803b nişe rencide ķıldıġ bu nebiyi (E)

776a onuġ teg: daĥı ol (E); onuġ teg hūb-rūya: sen ol hūb-rūya yā Rabb (A)

778a esīre: ĥaķīre (E): za'īfe (A)

779b hār u dil-zār: zār-nā-zār (E)

781b görk: ķurd (E); ki virür oldı şimdi gerek cevābı (A)

* (E) Kurt'un Yakūb aleyhi's-selāma cevap vermesi: Der-beyān-ı kelām zī'b bā-Ya'ķūb (A)

783. Zi-ķudret geldi dile nā-geh ol zī`b
Nebī oğlanlarını ķıldı tekzīb
784. Didi ki es-selām yā Hāķ resūli
Menem řol Hāliķiņg mazlūm ķalı
785. Yaķīn bil men Yūsufi yimemiřem
Biliñ ekil idem daķ' dimemişem
786. Yimemişdür menüm cinsüm daķ'onı
Yaķīndür bu sözüm ķılma gümānı
787. Luķūm-ı enbiyāyı bize Allāh
Hārām itmişdür vallāh billāh
788. Ki biz ķařd itmemişüz ol ģabībe
Bular bühtān iderler men ģarībe
789. Hālīlullāh ģaķķıķün ģürmetiyķün
Daķı İřģāķ Ya' ķüb ' izzetiyķün
790. İlāhiņg ģaķķı iķün bil yaķīn sen
Yimedi Yūsufi cinsüm nehā men
- A23a 791. Daķı Yūsuf rızāsı ķün bilgil iy řāh
Ki hiķ et yemeyeli olgil āģāh
792. Velīkin bize bühtān eylediler
Seniņg ķatında yalan söylediler
- T35b 793. Ki men bī-ķāreye zecr itdi bular
Diyer söz gözleri yaş ile dolar
794. Ayaģum sındıruban yüridiler
Çeküp zencīr ile çoķ süridiler
795. Men-i bī-ķāreye çoķ ķıldılar zūr
Leked-küb eylediler böyle rencūr
796. Hūdāvendā ki ferdā ola ķāzī
Ki cümle cānlu onda ķıla rāzī

784a Hāķ (E); Rabbiņg (T)

787a luķūm-ı: hārām (E); 787b Vezin aksamaktadır.

790b nehā: daķı (E)

791a Vezin aksamaktadır.

793b dir söz gözleri: sözi söyler gözi (E)

794b çeküp zencīr ile çoķ: daķı zecr ile çoķ çoķ (E)

796a ferdā ola: olar oņga (E); 796b cānlu onda ķıla: ģazī anda ķılar (E)

797. Men olam bu seniñ oğlanlarıñ dāh
Ki ol günde alam hayıfım ancaḥ
- E18a 798. Mañga pes mi degüldi derd-i hicrān
Ki bular daḥ' kılurlar zūr u bühtān
799. Mañga pes mi degüldi nār-ı firqat
Ne firqat belki bile sūz-i ḥurqat
800. Didi çün görk firqatden maqāli
Ziyāde oldı ol Ya' k̄üb melāli
801. Didi Ya' k̄üb görke ne firākıñg
Ki vardur munca tökersiñg firākıñg
- A23b 802. Didi ki görk oğlum var idi ḥüb
Mañga ğam cevır idi hem yār-ı maḥbüb
803. Meni ondan ayırdı çarḥ-ı ğaddār
Ki kılmıḥdur meni böyle dil-efkār
- T36a 804. Ki onuñg firqatinde yandı cānum
Ḷurumuḥdur damārlar içre qanum
805. Gezer men ḥasretinde zār u nālān
Ḷıluram rüz u ŧeb derd ile efgān
806. Gözüm nūrı tükendi ḥasretiyle
Yanaram bu firāq u ḥurqatiyle
807. Mañga pes mi degül evlād-ı dūrı
Bular daḥı kıılır bühtān ü zūrı
808. Taḥayyür qaldı Ya' k̄üb zī'be ol dem
Velī tökdi gözinden yaşıla dem
809. Ne yirlüsin didi iy zī'b kimsen
Beyān itgil ki onı bileyüm men

797b ancaḥ: ancaḥ (E)

798a degüldi derd-i hicrān: degül derd ile hicrān (E)

800a didi çün görk: daḥı söyle firqatde (E); 800b Ya' k̄üb: Ya' k̄übüñg (E)

801a görke: qurd (E); 801b tökersiñg firākıñg: gördüm ḥırqatiñg (E)

803a ondan: yarıdan (E)

804b damārlar: ḥamarlar (E)

805a gezer men ḥasretinde: ki oğlum ḥasretinde (E)

807b bühtān: böyle (E)

808a zī'be: görke (E); 808b yaşla dem: yaşı her dem (E)

809b onı: āḥir (E)

810. Didi ki ez-diyār-ı Mıṣr iy ṣāh
Ki bu yirde ġarībem olgil āġāh
811. Zübābıñġ pādiṣāhı oġlıyam men
Yaķındür bu sözüm bilgil yaķın sen
812. Men oġlum görmege geldüm buraya
Na-geh düṣdüm bu ile mācerāya
813. Oġul yolında koydum cān ile ser
Bilād-ı Ṣām[1] gezdüm men ser-ā-ser
- A24a 814. Zübābıñġdan çü Ṣāmıñġ sordum onı
Ki virdi ba' zı zı' b ondan niṣānı
- E18b 815. Didiler Ṣām ili sultānı anı
Dutup maḥbūs idüpdür ol niṣānı
- T36b 816. Onı zencīr ile kıldı giriftār
Ḳalupdur ḥabs içinde ḥār u dil-zār
817. İṣidenden berü men bu kelāmı
Ḳıluram nāleyi her ṣubḥ u ṣāmī
818. Yedi gündür iṣitdüm men bu sözi
Çeker men derd ü miḥnet cān-süzī
819. Ki ondan berlü yimen men ta' āmı
Görinmez çeṣmüme bu dünya ḥamı
820. İṣitdüm men bu sözi zār u nālān
Ki bilmen n'idem onġa çāre dermān
821. Mañġa pes mi degül bu ḥāl-i ṣa' bī
Ḳılur oġlanlarıñġ cānumġa ta' bı
822. Didi ki onda yā Nebī zı' b sen
İnanmazsañġ eger doġru direm men
823. Bu sözi diñġledi çü pīr-i Ken' ān
Ki kıldı āh u nāle zār u efġān
824. Didi zı' b oġlı için böyle menküb
Niçe Yūsuf için yanmaya Ya' ḳüb

812a men: ki (E)

815b niṣānı: civānı (E)

816b ḥabs: ḥaṣr (E)

819b çeṣmüme: gözüme (E)

822b direm: didüm (E)

825. Durayum Şāmıñg ol cümle zübābın
Yıǵayum ƙatıñga işit cevābın
826. Ƙamusı doǵruluǵ itsün ƙatıñgda
Ki cümle and içün ƙazretıñgde
827. Didi Ya‘ ƙūb oñga iy zı‘b-i nālān
İnandum sözüñge yoǵ sende yalan
- T37a 828. Velī Yūsuf ƙavālinden ƙaberdār
Eger olmış iseñg ‘ arz eyle iy yār
829. Digil ki ƙandadur ol ƙālī nice
Yetem mi oñga yoǵsa ƙala gice
830. Didi ki yā Nebī var Yūsuf şāh
Bilürem ƙandedür olmışam āgāh
831. Esendür vardur ol şāh-ı cihān-gır
Velī oldı seniñg çeşminden ol sır
- E19a 832. Nebī oldı çün ol ƙāle ƙaberdār
Didi ki ƙandedür bir söyle zinhār
833. Didi ki zı‘b sırrı ƙılmazam fāş
Eger yüz miñg urursan başıma daş
834. Ƙaberci olmazam virmen ƙaber hıç
Mübārek gönǵlini ƙılma zi-men pıç
835. Ƙaberciniñg yiri oldı cehennem
Tamām itdi sözini oldı ebsem
836. Nebī oǵlanları ƙurt sözlerini
İşidiben çevürdi yüzlerini
837. Ƙamusı şermsār durdı ayaǵa
Ƙayādan başların saldı ayaǵa
838. Ƙamusı lāl oluban ƙaldı ƙayrān
Olarıñg çünki sözi oldı yalan

825b yıǵayum ƙatıñga: yıǵalum yā añga (E)

826b ki cümle and içün: ‘ ayn içün gelüben (E)

831a esendür vardur: işitdüm anı (E)

835b tamam oldı sözüüm vallāhu’l-‘ ālem (E)

Rehā-kerden-i z'îb bâ-ḥazret-i

Ya'kûb 'aleyhi's-selâm *

839. Didi Ya'kûb koyuñg zî'b gitsün
Nedür maqşûd[1] varsıñg onğa yitsün
- T37b 840. Tevekkül eyledüm men Kirdigāra
Sıgındım şabr ile perverdigāra
841. Didi bu sözi zî'b gitdi işine
Nebî düşdi bu sözünğ teşvîşine
842. Pes ondan kaldı Ya'kûb dîde nemlü
Teni büryān kaldı gönğli ğamlu
843. Çü oldı Yūsufuñg vaşlından ayru
Belā vü derd ü ğamdan oldı sayru
844. Özine kıldı onda beyt-i aḥzān
Kılurdı dāyim onda āh u efgān
- A24b 845. Oturdu gice gündüz zār u maḥzūn
Çü Yūsufdan ol oldı böyle maġbūn
846. Daḥı beytü'l-ḥazenden çıḥmadı hıç
Göz açup kimseye ol baḥmadı hıç
847. Ne vaşf idem men onuñg ḥurqatini
Ġamın hicriñg belānıñg firqatini
- E19b 848. Kāmular zāhir oldı bu ḥaberden
Ki ince aġladı oldı başardan

Sūḥan-ı şeniden*

849. Sözüni çünki zî'biñg bildiñg iy yār
Nedür nükte özüñgi kıl ḥaberdār
850. Dime yalan sözünği olma ğammāz
Ḥaberci olma dāyim saḥlagil rāz

---

* (E) Kurt'un Yakûb aleyhi's-selâm tarafından serbest bırakılması.

842a kaldı: oldı (E)

847b ğamın hicriñg belānıñg: ğam u hicrānıñg belā (E)

* (E) Dinlenen söz.

849a çünki zî'biñg bildiñg: çün işitdiñg diñgle (E)

851. Ki ferdâ olmayasıñg yüzi qara
Dağı düşmeysesıñg cürmile nâra
- T38a 852. Oturdu qaldı ğamġin pîr-i Ken'ân
Ki jerf-i çâh içre Yûsuf-ı hân

**Meclis-i şâliş der-beyân-ı kışsa-yı
Züleyhâ radiyallâhü 'anhâ***

853. Gel iy 'ârif Hudâya kıl dürüdü
Eger cânıñgda var[sa] 'ışkıñg odı
- A25a 854. Eger vardur heves cânıñgda yitgil
Oğıram tâze kışsa ğuş dutgil
855. Yine meclisi başdan tâze kıldum
Ğarîb kışsa men endâze kıldum
856. Ki kıldum yine bir meclisi bünyâd
Be-nazm-ı tâze sözler eylerem yâd
857. Sen evvel Muştafâya vir şalâvât
İrişe cânuña dürlü halâvat
858. Pes ondan kışsa için tâma' olgil
Be-şevk u zevk oturgil sâmi' olgil
859. Var idi pâdişâh mağrib-zemînde
Kılurdu 'adl-i hoş ol zemînde
860. Be-zâhir Taymûs idi onuñg adı
Bu 'âlemde gezerdi 'adl ü dâdı
861. Ki onuñg var idi bir kıızı çün hür
Kemâl ü hüsn ile 'âlemde meşhür
862. Be-ġâyet hüsn içinde kâmil idi
Ki hüsn-i Yûsufa ol şâmil idi
- T38b 863. Vücûdı dünyede turfe laţife
Züleyhâ koymış adın ol şerife

851b cerrile: zecr ile (E)

852a oturdu: oğurdu (E); ki jerf-i: ğam ile (A); 852b zerf-i çâh: qaldı çâh (E)

* (A) Üçüncü meclis: Züleyhâ radiyallahü anhânın hikâyesinin beyanı hakkında.

854b ğuş: hoş (E)

857a sen: gel (E)

859b 'adl-i hoş: 'adâlet (A)

861a anıñg kıızı varidi sanasın hür (E)

864. İğirmi yaşına ol gelmişidi
Be-ğāyet h̄üsn içinde dolmışidi
- E20a 865. Ne vaşf idem ki h̄üsn-i bī-nihāyet
A25b Ki kılmışidi Hudāvend hidāyet

**Der-h̄'āb dīden-i şūret-i Yūsuf bā-
h̄azret-i Zūleyhā 'aleyhi's-selām ***

866. Serāyında oturmuş tāze birgün
Ki vardı uyhuya nergīs-i mey-gün
867. Gör imdi H̄ālīkıñg bu kudretini
Ki gördi düşde Yūsuf şūretini
868. Revānī uyhudan bīdār boldı
Ki düşdi ' ışka ol bī-çār boldı
869. Ki düşdi ' ışk odına yandı cānı
Dün ü gün gözlerinden gitdi kanı
870. Elinden gitdi onuñg ihtiyārı
Karārsız oldu hiç kılmaz qarārı
871. Vücūdi ' ışk ile pür-derd boldı
Sarardı gül yañgağı zerd boldı
872. Muşāhib kızlar onı gördi eyle
Didiler ki nedür h̄ālīñgi söyle
873. Nedür böyle za' İf ü zār bolduñg
Nedendür zaḥmet-i bīmār bolduñg
874. Zūleyhā bunlara didi havāli
Ki düşde gördüğü h̄üsn ü cemāli
- T39a 875. Didi ol şūrete men ' aşık oldum
Ĝam [u] derd [ü] belādan böyle doldum
- A26a 876. Atası gördi kızınıñg şöyle h̄ālin
Ki sordı ondan ol derd ü bālin

864a gelmişidi: irmişidi (E)

* (E) Yūsuf'un yüzünün Zūleyhā aleyhi's-selāmın rüyasına girmesinin beyanı hakkında: Der-beyān-ı h̄'āb dīden-i Zūleyhā der-h̄āne-i pedereş (A)

869b dün ü gün: kor idi (E)

870a onuñg: cümle (E): kendü (A)

876a atası gördi şöyle kız havālin (E); atası (E): ata (T)

877. Züleyhâ didi düşün atasına
Atasına dağı hem anasına
878. Atası didi ki iy taze duğter
Bileydüm handedür ol dürr-i ağter
879. Nişâr ideydüm oñga cümle mâlı
Getüreydüm katıñga ol cemâli
880. Velîken n'eyleyem bilmen mekânın
Dağı hiç bâb ile nâm ü nişânın
881. Ne kılsun pâdişeh ki kaldı 'âciz
Henüz Yûsuf-durur 'âlemde nâ-çîz
882. Henüz Yûsuf anadan olmamışdur
Vücûdı bu cihâna gelmemişdür
- E20b 883. Züleyhâ gördi düşde şüretini
Çeker bu derd-i 'ışkıñğ hurğatini
884. Devâsız derde çün oldı giriftâr
Kılurdu 'ışğ elinden nâle vü zâr

Hâ'b-dîden-i Züleyhâ der-ğüsni
Yûsuf 'aleyhi's-selâm *

885. Tamâm bir il oldı 'ışğ içinde
Yine ol şüreti gördi düşinde
- A26b 886. Çü gördi onı and virdi revânî
Didi kimsiñğ ne yirlü di nişânı
887. Seniñğ 'ışkıñğa men oldum giriftâr
Digil nâm-ı nişânıñğ hande iy yâr
888. Züleyhâ bile çün kıldı ğığtabı
Ki virdi Yûsufunğ ğüsni cevâbı
889. Didi ki men seninüm sen menümsen
Sağga men sağ olam sağ ol mañga sen

880b bayile: nev' ile (E)

882b olmamışdur: doğmamışdı (E)

* (E) Züleyhâ'nın Yûsuf'un güzel yüzünü rüyasından görmesi: Der-beyân-ı dîden-i Züleyhâ şüret-i Yûsuf-râ der-ğ'âb-ı devvom (A)

887-1069 arasındaki beyitler T nüshasında yer almamaktadır. Bu kısımda Erivan nüshası esas alınmıştır.

890. Didi gitdi Züleyhānıñ gözinden
Uyandı uyhudan gitti özinden
891. Yine kıldı fiğān nālelerini
Ki dökdi gül yüzinden zülelerini
892. Dağı ol 'ışkıñg odı artuğ olalı
Dağı bu ter vücūdı derde doldı
893. Başından 'aql anıñg ola meslūb
Çü oldı 'ışk elinden böyle mağlūb
894. Yine ol 'ışk ile zārencī boldı
Be-gāyet gül yüzi nārencī boldı
895. Çü düş gördi uyandı böyle ol meh
Ki kıldı atasın ol işde āgāh
896. Nice ki hūsn-i Yūsuf görmiş idi
Ne ki ol didi bir dağ' görmiş idi
- A27a 897. Kāmusın atasına didi bir bir
Didi ki derdüme sen eyle tedbīr

**Feristāden-i zindān ve Züleyhā-yı
za'if***

- E21a 898. Çü böyle gördi kız hālını sultān
Didi dutuñg munı atıñgı'zindān
899. Salıñg zindāna munı hābs idiñgiz
Yayıñg zindān kabusını gidiñgiz
900. Çü oldı 'aql anıñg böyle mecnūn
Salıñg zindān diler yatsun diger-gūn
901. Çü böyle kıldı buyruğ şāh-ı 'ālem
Züleyhā didi sen bil uş bu hālem
902. Revān dutup anı zencīrleyeler
Ki ol 'ışk esīri bağrın dideler
903. Çü böyle emr kıldı şāha Taymūs
Züleyhā oldı der-zindāna maħbūs
904. Ki ol zindān içinde kaldı bir il
Belā vü derd-i 'ışkı kār-ı müşkil

* (E) Züleyhā'nın zindana girmesi ve hastalanması: Der-beyān hābs kerden-i sultān Taymūs peder-i Züleyhā Züleyhā-rā (A)

899a hābs: kayd (A)

**Diger-diden şüret-i Yûsuf ‘aleyhi’s-
selâm ***

905. Yine zindân içinde il başında
Ki gördi gördiği vücūd düşünde
- A27b 906. Yine irdi bu ol hüsni-î hâle
Meni salma didi çoğ çoğ hayâle
907. Mañga söz söylegil senden sorarım
Digil doğru seni hânde görerim
908. Miñg derdiñg ile men zârencimişem
Mañga rahm eylegil zârencimişem
909. Züleyhâ böyle kıldı çün su’âli
Ne didi gör ki ol hüsni-î kemâli
910. Didi ki sen meni ger ister iseñg
Taparsıñg Mısr içinde anda gel señg
911. Ki men sultân-ı Mışram yolu bilgil
Özünği yitir ancak zecr kılgil
912. Didi bu sözi gitdi karşusundan
Züleyhâ dah'uyandı uyhusandan
913. Ferağ oldı [ki] geldi ‘ akl başa
Çağırđı atasın ol görklü başa
- E21b 914. Çü geldi atası kıldı hitâbı
Züleyhâ luğf ile virdi cevâbı
915. Nice ol şüreti tanımış idi
Mekânın kanda yakîn bilmiş idi
916. Beyân itdi kâmusın pâdişâha
Görüñg ‘ ışkı nedir ol yüzi mâha

---

* (E) Tekrar Yûsuf’un yüzünü görmesi: Der-beyân diden-i Züleyhâ şüret-i Yûsuf-râ der-h’âb bâr-ı sevvom (A)

906a yine anda virür ol hüsni ü cemâle (A) Nûsha farkında bu mısırda vezin aksamaktadır.

908a miñg: seniñg (A)

910a meni (A27a): -E

913b görklü başa: yine başa (A)

915a tanımış: ki bilmiş (A)

Sühân-ı 'ışk*

- A28a 917. Eger 'ışk olmasaydı bu cihānda
Haçan bed-nām olurdu halk anda
918. Eger 'ışk virmeseydi halka zehri
Haçan kimse göreydi derd-i çahrı
919. Eger 'ışk olmayadur 'ālem iy yār
Haçan kimse olaydı böyle bīdār
920. Eger 'ışk itmeseydi dīdeler yaş
Haçan kimse ideydi sırrını fāş
921. Eger 'ıŝk itmeseydi halk meşhūr
Olurdu cümleñiñ esrārı mestūr
922. Yine 'ışk olmasaydı halkıñıñ aşı
Ki kimse bilmezidi vaşl u faşlı
923. Ki 'ışkıla irişürler murāda
Ki 'ışkıla irişür cümle āda
924. Ki 'ışkıla kamular vāşıl olur
Ki 'ışkıla denġizler hāşıl olur
925. Ki 'ışkıla düşer zevk-i şafāya
Ki 'ışkıla irişirler vefāya
926. Ki 'ışkıla düzülür kār-ı 'ālem
Ki 'ıŝkıla vücūda geldi ādem
927. Ki 'ıŝkıla kıılır iŝtiyāk u cūşı
Ki 'ıŝkıla ider cümle hurūşı
- A28b 928. Ki 'ışkıla durupdur gög mu' allak
Ki 'ışkıla olupdur yir muṭabbak
929. Ki 'ışkıla gezer göklerde [ş]āhi
Ki 'ışkıla durur denġizde māhi
- E22a 930. Ki 'ışkıla olupdur nār cennet
Ki 'ışkıla biter bu dürlü ni' met
931. Ki 'ışkıla kıızarır baġçede gül
Ki 'ışkıla kıılır feryād bülbül

---

* (E) Aşk sözü.

918a virmeseydi: itmeseydi (A)

927a Vezin aksamaktadır.

Şi'r-i sâ'ir *

932. Eyā ' aşıkları bîdār iden ' ışk
Eyā dervîşleri dil-zār iden ' ışk
933. Eyā gül çehreni zerd eyleyen ' ışk
Eyā hâtırları efkâr iden ' ışk
934. Eyā miskînleri dil-rîş iden ' ışk
Eyā zünnâr iden şan'ânları ' ışk
935. Eyā iden ene'l-hağ halk içinde
Ki Mansûr başını ber-dâr iden ' ışk
936. Eyā ki kalb sâkin olmuş iken
Felekler kûbbe-i devvâr iden ' ışk
937. Eyā başdan aparın ' akl-ı ussı
Ki âhir dilleri güftâr iden ' ışk
938. Tefâkür-i kalb sâkin olmuş iken
Felekler burcına devrân iden ' ışk
939. Eyā ki Şemsîniñ bu cism-i cânın
Zi-ğasret zecr ile der-nâr iden ' ışk
940. ' Aceb görmeñg bu ' ışk ğavğalarını
Muniñg bu sūziş u sevdâlarını
941. Ne ki eyler hemānu ' ışk eyler
Ne ki söyler hemānu ' ışk söyler

Sühân-ı goften-i Züleyhâ *

- A29a 942. Atasına Züleyhâ çün bu sözi
Didi kıldı kabûl sulţân özi

---

* (E) Başka şiir: gazel (A)

934 (A28a): -E

935 (A28a): -E

936 (A28a): -E

938a Vezin aksamaktadır.

940 (A28a): -E

941 (A28a): -E

* (E) Züleyhâ'nın konuşması: Race' nâ ile'l-kışşa (A)

943. İşitdi bu sözü çün řāh-ı sultān
Ḥalāř itdi Züleyhāyı ez-zindān
944. Çü tezvīç yılduzı doğdı şarkdan
Anġa elçi irişdi bir tarafından
945. İğirmi elçi idi dağı toköz
Ki her birin bir iqlīmden bilinġiz
946. Buları her birin bir padiřāhı
Ayurmuş almaġa ol yüzi māhı
947. Mışır sultānı dağı elçi saldı
Züleyhā dağı çünki anı bildi
948. Atasına didi oldem ki yā eb
Ne elçidür bular karşıġda yā Rabb
949. Mışırdan çünki munda elçi geldi
Bulara destür it iş ma' lüm oldu
950. Kāmu elçiye ol destür virdi
Mışırdan çünki anda elçi geldi
951. Mışırdan tā Züleyhā yirine yol
Varidi altı ayda saġ olan yol
- E22b 952. Didi ki atası iy nūr-ı dīde
Saġa men řām-ı Mışır itdüm güzīde

**Nāme-feristān pādiřāh-ı Teymūs
der-ġazret-i pādiřāh-ı Mışır***

- A29b 953. Pes andan řāh-ı Tāymūs kār-ı ġān
Ki bir dem taġt sākīn oldu fermān
954. Revān oldem eline aldı ġāme
Ki yazdı řāh-ı Mışıra düzdi nāme

943b Züleyhāyı ez: anı kayd-ı zindān (A); Vezin aksamaktadır.

944a Vezin aksamaktadır.

947a saldı: virdi (A); Vezin aksamaktadır.; 947b dağı çünki anı bildi: çünki açdı anı gördi (A)

949 (A28b): -E

950 (A28b): -E

* (E) Teymus'un Mışır padişahına mektup göndermesi: Der-beyān-ı tezvīç Züleyhā be-' azīz-i Mışır āverden-i Züleyhā be-Mışır (A)

955. Be-ğāyet nazīm ile yazdı mektüb
Züleyhā hüsñin anda vaşf idüp hūb
956. Anı elçiye virdi bir didi hīz
Çü vardı şāh-ı Mışra oħıdı tīz
957. Çü gördi name[yi] kıldı kabul ol
‘Arūsāne bir ağı eyledi bol
958. Ayurdı māl ile genc ü hāzīne
Çekildi yol ol Țaymūs kızına
959. Züleyhāya revān ol ‘ağd kıldı
Ki böyle māl-i genci nağd kıldı
960. Ki miñg kul daħı nice miñg karavaş
Ki miñg deve yüki hem bağlu kumaş
961. Daħı dībāc[e] virdi kırh yük ol şāh
Ki kırh yük müşk-i ‘anber olgil āgāh
962. Cihāzı çünki anıñg nağd boldı
Züleyhā şāh-ı Mışra ‘ağd oldı
963. Getürdiler anı miñg tekrīm ile
Be-ğāyet ‘izz ü nāz u ta‘zīm ile
- A30a 964. İrişdi çünki Mışra dāħil oldı
Beşāret ile Mışr ehl[i] doldı
965. Pes andan ol cihāzı cümle ħamı
Düşürüp çekdiler eve tamāmı
966. Züleyhā geldi düşdi bir araya
Ki girdi içerü cennet serāya
- E23a 967. Çün ol ħalvet serāyında oturdı
‘Azīz toy işini kıldı bitürdi
968. Be-ğāyet toy-ı ‘āzīm kıldı da‘vet
Tamām oldı dağıldı kıldı ħalvet
969. Durup geldi Züleyhānıñg ħatına
Yitürdi cānın anıñg ħazretine

955b hüsñin anda vaşf idüp: vaşf anda hüsñ ile (A)

956b vardı şāh-ı Mışra oħıdı: aldı şāh-ı Mışra irdi ol (A)

958b Vezin aksamaktadır.

960a daħı: virdi (A)

964b beşāret-i şād ile Mışr doldı (A)

965a andan A(29b): -E

970. ‘Azîz çün içerü girdi serāya
Bahıngız Şimdi siz bu macerāya
971. Züleyhā yüz dutuban aᅇga baħdı
Çü anı gördi özin oda yaħdı
972. Didi bu kim-durur girdi içerü
Diyiᅇg aᅇgā ki gitsün tiz girü
973. Didiler dāyeler ki ebsem olgil
Budur zevciᅇg seᅇgsen bellü bilgil
974. Züleyhā çün işitdi böyle bildi
Melālet reᅇgini çün gāh kıldı
975. Diriĝa Őuħub oldu rüzgārum
N'idem gitdi elimden iħtiyārum
976. Züleyhā çün işitdi böyle naħli
Ki āh itdi başından gitdi ‘aħlı
- A30b 977. Özine geldi yine āh kıldı
Melālet ol rüħin çün gāh kıldı
978. Diriĝā didi bu müşkil ħaberdür
Ne ħayĝulu belā ulu seferdür
979. Çü gördi niĝü gitdi görmegi yüz
Gözine girmedi gice vü gündüz
980. Çü böyle gördi iş oldu ħavālet
Oturdı ħayĝulu oldu melālet
981. Aᅇga ol dāyeler pend eylediler
NaŐıħat sözini çok söylediler
982. Didiler zecr kıлма kend'özünĝe
Ki tökme ħanlı yaŐıᅇgı gözünĝe
983. Ümidvār bu sebep ola bahāne
İrişesin sen ol Őāh-ı cihāne
984. Bu ŐaħŐ ola saᅇga Őāyed sebep māh
Munuᅇgla iriŐesen tā-be iy Őāh

973b Vezin aksamaktadır.

976 (A23a): -E

977 (A23b): -E

979 çü gördi ki döküldi gördüĝi yüz
gözine pır oldu gice gündüz (A)

980a iş: ħāl (A)

982b gözünĝe: yüzünĝe (A)

985. Melül olma ki kılma cāna cebri
Taḥammül eyle şimdi eyle şabrı

Naşīhat-ı şabr*

- E23b 986. Ki şabr ile oğurgil der-gülistān
Ki şabr ile yiter bāğ ile bostān
- A31a 987. Ki şabr ile kamular vāşıl oldu
Ki şabr ile dil-kār ḥāşıl oldu
988. Ki şabr ile olur der-ḥāfe hoş bŷy
Ki şabr ile uzanur ḥalka-yı mŷy
989. Ki şabr ile doğar mihr-i dıraḥşan
Ki şabr ile çıḥar la^l ez-Bedeḥşān
990. Ki şabr ile yiter cümle murāda
Ki sen daḥ şabr kıl iy şāh-zāde
991. Bular çün söylediler pend-i şabrı
Züleyḥā kend'özine kıldı şabrı
992. Nedür tedbīr pes kıldum şabūrı
Velīki çünki gördüm böyle rūzı
993. Züleyḥā şabr idüben kıldı miskīn
Velīkin ḥātrı olmazdı teskīn
994. Züleyḥā çünki tezvīç oldu bile
Gel imdi Yūsufunḡ ḥālını söyle

Şurū^l-ı zeden-i ḥazret-i Yūsuf 'aleyhi's-selām *

995. Gel imdi sen kulağı ḥŷb dutgil
Ki Yūsuf kışşasına tiz yitgil

---

* (E) Sabır nasihati: Der-beyān-ı şabr (A)

988 (A30b): -E

989 (A30b): -E

990 (A30b): -E

991 (A30b): -E

992a Vezin aksamaktadır.

* (E) Yūsuf aleyhi's-selāmın darp edilmeye başlanması: Raci^l nā ilā el-kışşa (A)

- A31b 996. Nicedür hâlin aṅgla söyleyim men
Velîkin cān u dilden diṅlegil sen
997. Oturdu Yūsuf ān der-cāh çün māh
Velî ağlayaydı şām-ı seher-gāh
998. Atasını aṅguban zār iderdi
Zi-ḥasret cānına der-nār iderdi
999. Yehūzā birgün ol kūyı başına
Gelüben baḥar idi qardaşına
1000. Kūyı üste gelüben söyleşürdi
Ḥavāli bir bire ‘ arz eyleşürdi
1001. Şorardı Yūsufuṅg her gün şu’ālin
Ki cāndan diṅgler idi hoş maqālin
1002. Diridi Yūsuf aṅga hoş vaḫti
Nice ki bulmuş idi taḫt-ı baḫtı
1003. Kāmusın aṅga bir bir dir idi
Velîkin atasın aṅgup görürdi
1004. Sorardı nice gezer pīr-i Ken‘ ān
Nedür ḫāli anıṅg dir āh u efgān
- E24a 1005. Yehūzā bile mundan görür idi
Varır Yūsufa bir bir aṅga dirdi
1006. Bularıṅg işi her gün böyle idi
İlāhıṅg taqḫdīri hem böyle idi

Ḥitābet-i Mālik*

- A32a 1007. Var idi bir kes adı Mālik idi
Be-ḡāyet genc ü māla mālik idi
1008. Mışırdā sākin idi rüz-ı şeb ol
Elinde var idi çoḫ ni‘ meti bol
1009. Ki birgün uyḫuya varır gözini
Ki anda gördi düş işit sözünü

1004a nice gezer: niçükdür (A)

1005b varır Yūsufa (A): varırdı (E)

1006b ki gör taqḫdīr ne itmiş ḫayy u cebbār (A)

* (E) Mālik’in konuşması: Der-beyān-ı kışsa-yı Mālik ez-‘ az (A)

1008a sākin: mālik (A)

1010. Özini gördi der-şahrā-yı Ken'ān
Ki gün girmiş anıᅇg nikbet-i yeksān
1011. Ki andan 'āleme kıldı tūlū'ı
'Ayān itdi kamu aşı-ı fūrū'ı
1012. Pes andan gördi bu beyzā' imāmı
Öziniᅇg üstine dutdı tamāmı
1013. Ki bulutdan tōkildi gördi dürrler
Bu dürr muᅇga yaᅇayın diriᅇg dirler
1014. Yaᅇar ol dürr bile cüst ü çālāk
Uyandı gördi anı düşimiş pāk
1015. Revān vardı mu'abber hırdmetine
Ki düşün 'arz kıldı ᅇazretine
- B11b 1016. İşıtdi çün anıᅇg düşün mu'abbir
Didi vir on denānir ola ta'bīr
- A32b 1017. Ne ki didi mu'abber kıldı ᅇazır
Oturdı ta'bīr içün oldı nāzır
1018. Mu'abber didi Ken'āndan saᅇga kul
Ki seyr eyle olur ᅇaşıᅇ yakīn bul
1019. Olunᅇga tā ki ol bir kul giremeye
Saᅇga andan bu kişı ni'met olmaya
1020. Ki anıᅇg ile muᅇkem yāy olursun
Cihānda mülk ile yek-tāy olursun
1021. Anıᅇgla olası sen şöyle ma'mūr
Olursıᅇg nīk-nām 'ālemde meᅇhūr
- E24b 1022. Çü Mālik düşün ta'bīr boldı
Revān durdı sefer 'azmini kıldı
1023. Çü kaşıd-ı Şām idüp Ken'āna irdi
Ki düşdi ol mekānda çün oturdı
1024. Mu'abber sözine fikr itdi yāne
Gehī yire baᅇar ᅇāh āsumāne

1013b bu bulutdan tōkildi gördi dürrler
bu dürrü yaᅇdıyiban muᅇga dirler (A)

1016: (B19a): -E

1019 Her iki mısradada da vezin aksamaktadır.

1020a anıᅇg: ol ile (B); anıᅇg: ol kul (A)

1025. Hayāli bu ki ol ula griſe
Ki andan zīnet ulūvva iriſe
1026. Nigāhın söyledi atf ona hey
Hayāliyle zūnni eyleme ney
1027. Pes iden ſonra sen anı grrsn
Ki andan sen murādına irersin
- A33a 1028. Didiler ba zı ba d-ez sāl-i pencāh
Saına hāſıl olur ol abd in māh
1029. Her ilde iki āfle ſāma Mālik
Gelben gider oldu yolda sālīk
1030. Sefer āhiri Mālik vardı ſāme
Daı va de gni irdi tamāme
- B12a 1031. Var idi Mālikiın ulı hoſ ryı
Ki anın adı zāhirde Beſīri
1032. Didi Mālik ana ki sen meni ſād
Ki ol avl ile ılsın olgil āzād
1033. Ki andan saına mālīm yarısını
Vireyim daı ızım birisini

Der-beyān-ı dīden-i Mālik ber-ser-i
āh alāmet-i Ysuf-rā *

1034.  ez-ſām kāfile ıdı yridi
Gelp Ken ān yazısına varıdı
1035. Nigāh bir pāre uſlar gördi hayrān
İderler bu yı stine eyrān
1036. Melekden uſları fark itmediler
Velī pey-der ki andan gitmediler
1037. Didi Mālik ki bu uſlar acebdr
Ki munda avāf iderler sebebdr

1026a söyledi: eyledi (B)

1028a pencāh (B): pinhān (E); 1028b māh (B) hbān (E); 1028b in A(32b): -E

1030a sefer ıldı āhiri vardı ſāme (E)

1031b ki anın adı hem zāhirde Beſīr (E)

* (B) Mālik'in Ysuf'u kuyunun baſında görmesinin beyanı hakkında: Der-beyān-ı dīden-i Mālik ber-ser-i āh alāmet-i Ysuf-rā (A)

- A33b 1038. Didi yoldaşlara anda varayım
Nedür hâdişe anda bir göreyim
- E25a 1039. Çü Mâlik çıkdı yoldan kûy-saru
Devâsız derdi anıñ boldı dâru
1040. Egiledi kâfile yoldan kırâğa
İrişdi böyle çün nîgü durağa
1041. Çü anda bûy-ı Yûsuf aldı çâr-pâ
Ki oynadı kâmusı bî-ser ü pâ
1042. Ulağdan çünki düşdi cümle-yi bâr
Ki düşdi kâfile ol yire nâçâr
1043. Buyurdı kullarına [ki] Mâlik tîz
Varıñız bu kuyıdan su çekiñiz
1044. Çü Mâlik kullarına didi böyle
Ne ki ol didi kullar kıldı eyle
- B12b 1045. Ki geldi kuy üsine iki kul bil
Biri Beşîr idi ol biri Mâhîl

Der-beyân-ı âmeden-i Cebra'îl piş-i

Yûsuf ve birün âverden-i Yûsuf ez-çâh *

1046. Uzatdılar bular çün dalu bire
Te' allâha bağ imdi sen bu yire
1047. Revânî Cebra'îl ol Yûsufa geldi
Didi dur imdi va' de âhir oldı
- A34a 1048. Didi ki ol behâ ki didiñg özüñg
O demiñg gözgüde bañıñg hem yüzüñg
1049. Çıñ imdi müşteriñga hâtır olgil
Satılır sen behânğa nâzır olgil
1050. Çü böyle emr kıldı anğâ Cibrîl
Yapışdı dalu Yûsuf çekdi Mâhîl

1040a Vezin aksamaktadır.

1043b bu kuyıdan su çekiñiz: su çıkarıñiz bu kuyıdan (B)

* (B) Cebrail'in Yûsuf'un yanına gelmesi ve onu kuyudan çıkarmasının beyanı hakkında: Der-beyân-ı âmeden-i Cebra'îl pişe Yûsuf ve birün âverden-i Yûsuf ez-çâh (A)

1046a uzatdılar: uzatdı saldılar (B)

1048a behâ ki didiñg: behâdur koyuñg (A)

1049a hâtır: hâzır (B): hâşıl (A)

1051. Çü gördi m̄ȳl̄ ol Yūsuf cemālin
Didi müşteri oldum ol maḳālin
1052. Anı çün çekdiler oldem b̄r̄na
Cemāli temennā eyler gökde gūna
1053. Ki gördiler laṭīf [ü] tāze oḡlan
Ne oḡlān gül vücūdı cümle yeksān

**Der-beyān-ı dīden-i Mālik Yūsuf-rā ve
āmeden-i Yehūda ber-ser-i çāh***

1054. Getürdiler anı Mālik ḳatına
Ki Mālik baḫdı anıḡ heybetine
- E25b 1055. Buyurđı yaṣuruḡ bu oḡlanı siz
Yaṣurdılar bular daḫı anı t̄z
1056. Bular çün ḳıldılar Yūsufi pinhān
Yehūzā geldi kūy üsine iy cān
1057. Çaḡırdı Yūsufi gelmez cevāba
Yehūzā düşdi ol dem ıztırāba
1058. Çü gördi ḳāfile ol yirde baḫdı
Yaḳīn bildi ki Yūsuf taṣra çıḳdı
- B13a 1059. Revān geldi eve ḳardaṣlarına
A34b Haber virdi anı sırdaṣlarına
1060. Didi ki Yūsufi tācir geliḡiz
Çıḫarmıṣ ḳuyıdan ḫāzır olıḡız
1061. Ki bu tācir çıḳardı anı taḫḳīḳ
İṣitdi iḫveti pes ḳıldı taṣdīḳ
1062. Be-ḡāyet düşdiler bunlar melāle
Ki gitdi her birisi bir ḫayāle

1051b ṣerāb: ṣebrī (B)

1052a oldem: geldi (B)

1053a Vezin aksamaktadır.; 1053b vücūdı cümle: bil vücūdı nūr-ı (B); gül: bil (A)

* (A) Mālik'in Yūsuf'u görmesinin ve Yehuda'nın kuyunun başına gelmesinin beyanı hakkında: Der-beyān-ı dīden-i Mālik Yūsuf-rā ve āmeden-i Yehūdā ber-ser-i çāh (B)

1056a pinhan: nihan (A)

1058b taṣra: daṣra (B)

**Der-beyān-ı āmeden-i İhvet-i Yūsuf
be-pīş-i Mālik İbn-i ze‘ez ***

1063. Revān tācir atına geldi cümle
Didiler ki ideler anda amle
1064. Didiler Mālike kim olgil āgāh
Var idi bir ulumuz açdı nā-gāh
1065. Gice gündüz ki bizden açmış idi
Ki bu uyı içine düşmüş idi
1066. Bugün bildük ıkarılmışız siz anı
Ne ki uyıda yok-durur nişānı
1067. Viriñgiz ulumuzı bī-behāne
Ki yoħsa siz düşersiz çü ziyāne
1068. Ve ger yoħsa ıluruz na‘ra ‘arsız
Ki olursuz helāke cümleñgiz siz
- A35a 1069. Bulariñg na‘rasını işitdiler
Uludı bir āgāç yoldan gidenler
- T39b 1070. Bulardan Mālikiñg çün orħdı cānı
Yaşarmışken ıhardılar tīz oni
1071. Çü Yūsuf gördi ol ardaşlarını
Yine tökdi gözinden yaşlarını
1072. Yine oldı bulardan zār u tersān
Vara teg gül vücudı oldı lertzān
1073. Buları göricek teğayyür[i] boldı
Zi-avfdan gül yañgağı reñgi soldı
- E26a 1074. Be-ğāyet Yūsuf oldı onda ğamnāk
Ki geldi atına Rübīl-i çālāk
1075. Didi ki ulluğa irār ılgil
Ki asr olmağiñga inkār ılgil

---

* (B)Yūsuf’un kardeşinin Mālik’in yanına gelmesinin beyanı hakkında: Der-beyān-ı āmeden-i ihvet-i Yūsuf be-pīşe Mālik ibn-i ez-‘ez (A)

1063 (B20b): -E

1066b ne ki: neden (B): neden (A)

1067b ki: ve ger (B)

1068a ‘arsız: biz (A)

1069 (B20b): -E

1070b tīz: yine (E); ıhardılar (A): ıhardı (T)

1076. Ve ger yoḥsa seni biz öldürevüz
Ölüm zaḥmın saṅga bildürevüz
1077. aböl itdi onunḡ sözini Yūsuf
Nedür tedbīr çünki oldu ma'ḥūf
1078. Yehūzā geldi eydür yā aḥī bir
Niçe boldunḡ necātı söyle ez-pīr
1079. Didi Yūsuf ki Ḥaḫḫa ṣādīḫ oldum
Cihānıḡ ḥazretine lāyīḫ oldum
- A35b 1080. Çü kıldum doḡruluḡda men ṣebātı
Ki boldum jerf içinde pes necātı
- T40a 1081. Didi Mālik onḡa ki iy ḡulām sen
Teveccūh ıl maṅga doḡru digil sen
1082. Didi Yūsuf onḡa ol dem ki ulam
Degülem nuḡre altun belki pūlam
1083. Didi ulam enāniyyet Ḥudāya
Ki ıldum 'azm-i ulluḡ Kibriyāya

**Meclis-i rābi' der-beyān-ı bey'
kerden-i Yūsuf 'aleyhi's-selām ***

1084. Gel imdi iy 'azīzüm ḡuṣ ılgil
Özünḡi bir zamān bā-hūṣ ılgil
1085. Gönḡülden ḥırṣ-ı dünyā eylegil dūr
Ḥumām-ı dünye ile olma maḡrūr
1086. Kim irse dutmamıṣdur bu cihānı
Cihānda kimse olmaz cāvidānī
1087. Otur meclisde 'ömrinḡ ḥoṣ ḡör iy yār
Ki ferdā ne olası kim bilür kār
1088. Yine meclisi bünyād eylerem men
Oḡıram tāze ıṣṣa dinḡlegil sen

1080b [z]arf içinde pes: ṣıdıla Ḥaḫḫdan (E); jerf içinde: ṣol cihāndan (A)

1081a onḡa ki iy: var andan iy (E)

1083a enāniyyet: aṅga minnet (E)

* (A) Dördüncü meclis: Yūsuf aleyhis'-selāmın satılmasının beyanı hakkında.

1085b ḥumām: ḥaḫā (E)

1086a kim irse: ki kimse (A)

1088b oḡıram dinḡleyesiḡ cān ilen (E)

1089. Dilersenġ kışsa ger iy řehriyārī
Sen evvel yād kılgil Kirdigārī
- A36a 1090. Resūle pes řalāvāt virgil ondan
Ki řevķinġ ola kışsa diġle cāndan
1091. Satarlar Yūsufi ihvetleri bil
İřidübenġ siriřkinġ eylegil Nīl
- T40b 1092. Bulara didi Mālik ki geliġiz
E26b Bu kıulı cem‘ ile maġga satuġız
1093. Bular didi bu kıuluġ ‘ aybı vardur
Ki sordı Mālik ondan ‘ aybı nedür
1094. Didiler ki kaçıcıdur hem uġrı
Yalancıdur ki dimez sözi doġrı
1095. Ne düş ki görse ol söyler hilāfi
Kıılır kādır[i] olmaz işe lāfi
1096. Eger alur isenġ munı bu ‘ aybla
Sataruz kızb ü lāfdur derd bile
1097. Didi Mālik ki cümle bu ‘ ayübı
Kābül itdüm men aluram bu hūbı
1098. Baġar Yūsuf bularıġ yüzlerine
Kıulaġ dutar bu bey‘ inġ sözlerine
1099. Didi gönġlinde ki yā Rabb behā mı
Yetüre mi bu tācir özi ġamı
1100. Gör imdi seġ İlähinġ ġikmetini
Ne miķdār itdi Yūsuf kıymetini
- A36b 1101. Kıııuplar şimdi ihvet bey‘ -i bāzār
Bozulmaz her ne kim taķdīr yazar

1089a ger: kııl (E); 1089b sen: gel (E)

1091a satarlar: şatarlar (E)

1092b satuġız: virüġiz (E)

1093b ki şordı Mālik eydür ‘ aybı nedür (E)

1094a didiler ki kaçıcıdur: diler ki kaçınandur (E)

1095b işe: sözi (E)

1096a munı bu: bu ‘ aybı (E); 1096b lāfdur: yalān (E)

1098a bularıġ: olarıġ (E)

1099a gönġlünde: kıatında (E)

1001a kıııurlar şimdi (E): kıılar şimdi (T)

T41a 1102. Taleb kıldılar ez-Mâlik behâyı
Satarlar görüñg ol hüsñile yâyı

**Qavlühü ve şeravhü bî şemenin
baħsin derāhime ma' dūdeh al-
āyeh***

1103. Çü Mâlik bey' e geldi açdı boqça
Didi ki var menümle sūd aqça

1104. Bu sūd aqçaya bunlar rāzı oldı
Bularıñg bey' ine Haq kâzı oldı

1105. Kim eydür on yedidür sūd-ı dirhem
Kim on diyer kimisi didi on hem

1106. Bu aqça gör ki ol demde ne idi
Ki miñg dört daħı yüz bir altun idi

1107. Behāsın gördi Yūsuf bildi hāli
Tazarru' kıldı o nekb Zü'l-celāli

E27a 1108. Bulara çün behâyı virdi Mâlik
Ki Yūsufa o demde oldı mâlik

1109. Qamu kıldılar onı Mâlike Haq
Görüñg n'eylerler ol fā' il-i muṭlaq

1110. Çü bey' itdiler onı bî-iqāle
Qamusı yazdı virdi bir qabāle

A37a 1111. Qabāle Mâlik aldı kıldı pinhān
Satıldı kul diyü şol Yūsuf-ı hān

1112. Pes ondan ihvet-i Yūsuf tamāmı
Ne didiler işid ol demde hamı

1113. Didiler Mâlike señg hāzır olgil
Gice gündüz bu qula nā[z]ır olgil

---

* (A) Yūsuf/20: "Kıymetsiz bir fiyat ile onu birkaç dirheme sattılar."

1103a geldi: kıldı (E)

1104 bu aqçaya bular hem oldı rāzı
rivayet var behāda ba' zı ba' zı (E)

1105 kim ol yidi-durur dir sūd dirhem
kim on dördtür didi daħı degil kem (E); 1105b on diyer : on dört (A)

1106b daħı (E27a): -T

1108b o demde ol: kayğıyla (E); o demde ol: qabzın itdi (A); Vezin aksamaktadır.

1110a kıldılar: itdiler (E)

- T41b 1114. Mebdā ki onı gözden koyasınġ
Ve ger yoġsa olarsuġ peşimānsınġ
1115. Didiler bu sözi yüklendi kervān
Gider Yūsuf be-ġayret zār u nālān

Der-beyān vedā[‘]-kerden-i Yūsuf
‘aleyhi’s-selām bā-iġvet-i ħod*

1116. Didi Mālike ol dem Yūsuf-ı nūr
Ki ūimdi vir maġa bir laġza destūr
1117. Bularınġla vedā[‘] ı men kılayum
Bulardan hem ħalālلیğı dileyüm
1118. Buları görmeyem ūāyed daġı ħiç
Ķalam ħayġulu men zār ile dil piç
1119. Didi Mālik bular ħanıġ içerler
Ki satdılar seni senden ħaçarlar
1120. Bular kıldı yamanlıġ yaġsılıġ seġ
Bolupdur geh ki seġ yaġsı imişseġ
- A37b 1121. Didi Yūsuf ki her kim sābıķından
Ki işler dünyede öz lāyıkından
1122. Didi Mālik ki seġ ‘abd-i kerīmsınġ
Mübārek nestesinġ ‘abd-i raġīmsınġ
1123. Ki virdi Yūsufa ol dem icāzet
İcāzet belki ħoş luġf u irādet
- E27b 1124. İcāzet aldı ol durdı ayaġa
Töker yaş gözleri beġiz bulaġa
- T42a 1125. Revān geldi o ħardaşlar ħatına
Bularınġ durdı baġdı ħazretine
1126. Vedā[‘] ı idüben aġladı zārī
Bular daġ'aġladılar cümle varı

1114a mebdā ki koyasın benden anı
ve ger yoġsa çekersin peşimānını (E)

* (A) Yūsuf aleyhi’s-selāmın kardeşlerinin kendisi ile vedasının beyanı hakkında.

1121a her kim sābıķından: herkesi salıġından (E); 1121b dünyede: ħatında (E)

1122b ‘abd-i raġīmsınġ: abde'r-raġīmsin (E)

1125a o (A37b): -T; 1141b baġdı: oldem (E)

1126a vedā[‘] ı (E): vedā[‘] (T)

1127. amusı oldu onda bağrı pāre
Ki dūşdı kār-ı müşkil yođ çāre
1128. Didiler Yūsufa ol dem ki iy cān
Ki olduğ ılduğumuz iŖe pişmān
1129. Aparmağa atadan orđaruz biz
Ki alduğ cümlemüz bu iŖde  āciz
1130. Muni diyübeni ağladılar çoğ
Zi-đasret cānların dağladılar çoğ
1131. Vedā eyledi Yūsuf girdi yola
Gözine anlı yaşlar dola dola
- A38a 1132. Çekildi āfile emr itdi Mālik
Aluban Yūsufi tīz oldu mālik
- B13b 1133. Yüridi āfile tā oldu gice
Gör imdi Yūsufuđ sen ĥali nice

**Der-beyān-ı resīden-i Yūsuf be-
abr-i mādereŖ ve alebeŖ Yūsuf-
rā***

1134. Giceniğ nıŖfi geçdi gör ki ol Ŗāh
Anası abrine iriŖdi nā-gāh
1135. Ki dūşdı abriđ üste zārı ıldı
Ne zārī belki cāndur nār yağdı
- T42b 1136. Ne ki ardaŖları ılmıŖdı varı
Anasına didi bā-āh u zārı
1137. Çü geldi Yūsuf ol  arz-ı mađāle
Anası abr içinde ıldı nāle
1138. İŖitdi Yūsuf oldu  ađlı bī-ĥuŖ
Ki yatdı abriğ üste Ŗöyle medĥuŖ

1127a onda: oldem (E); 1127b Vezin aksamaktadır.

1131a Vezin aksamaktadır.

1132a çekildi: ki geldi (A)

* (A) Yūsuf'un annesinin mezarına gitmesi ve Yūsufun talebinin beyanı hakkında: Der-beyān-ı resīden-i Yūsuf be-abr-i mādereŖ ve aleb-i ebŖār Yūsuf-rā (B)

1136b bā-āh: bā-zār (E)

1137b içinde: üstünde (E)

1139. Bular yoḥladılar ol dem ğulāmı
Didiler ʿ İbri ʔul ʔaçdı ola mı
- E28a 1140. Dağıldılar bular çoḥ istediler
Ki ʔul ʔaçdı diyüben ğam yidiler

**Der-beyān-ı dīden-i zengī Yūsuf-rā
ber-ser ʔabr dīden-i o Yūsuf-rā***

1141. Çü bir zeḅġī revānī girü vardı
Yatur ʔabr üstüne Yūsufı ğördi
- A38b 1142. Ayağından dutuban çekdi onı
Ṭabanca urdı onġa yandı cānı
1143. Be-ġāyet zecr ʔıldı ol ğarībe
İlāhıḅġ ʔatna ol ḥüb ḥabībe
1144. Revān yüz dutdı Yūsuf Kibriyāya
Tazarruʿ eyledi ol dem Ḥudāya
1145. İlāhıḅġ ḥikmetiyle ğör ğamāmı
Gelüp munlarıḅġ üstün dutdı ḥamı
- B14a 1146. Yağış yağdı töküldi dolular çoḥ
Onuḅġ bir dolusu hamıḅġa bir oḥ
- T43a 1147. İrişdi bunlara oldem belālar
Yoġ oldılar ʔamusı ki öleler
1148. Çü oldı munlarıḅġ aḥvāli böyle
Yoḥ oldılar ʔamusı aḥar seyle
1149. Didi Mālik ki var munda gine kār
Onuḅġ çün oldı böyle kār-ı düşvār
1150. Revān zeḅġī durup āvāz ʔıldı
Ne ʔılmışdı ğünāhın cümle bildi

---

* (B) Zengīnin Yūsuf'u kabir üstünde görmesinin ve Yūsuf'un onu görmesinin beyanı hakkında: Der-beyān-ı dīden-i zengī Yūsuf-rā ber-ser-i ʔabr ve zeden-i o Yūsuf-rā (A)

1143b Vezin aksamaktadır.

1145a ḥikmetiyle: ʔudretiyle (E): ʔudretiyle (B)

1146b hamıḅġa: sanası (A)

1147b ʔamusı ki: ʔamu āḥir (E); 1147b oldılar (A): oldı (T)

1148b Vezin aksamaktadır.

1149a ki A(38b): -T

1150a durup: gelüp (E): gelüp (B); 1150b cümle: çünki (E): çünki (B)

1151. Didi kıldum günāhı men tamāmi
Ki incitdüm men ol ʿ İbrī gulāmi
1152. Didi Yūsufa kendü irdüğini
Ne ki Yūsufdan onda gördüğünü
- A39a 1153. İşıtdi Mālik onı tīz durdı
Tevāzuʿ birle Yūsuf katna vardı
1154. Götürdi ondan ol kayd ü belāni
Cefā koyup idüp mihr ü vefāni

**Der-beyān-ı tazarruʿ-ı Mālik pīşe-i
Yūsuf ʿaleyhiʿs-selām ***

- E28b 1155. Didi ki Yūsufa iy hūb-dīdār
İlāhıñg katna bildük ʿ izzetüñg var
1156. Bize raḥm eylegil düşdük helāke
Çü kılduḥ cevr seniñg teg ḥüsn-i pāke
1157. Çü kıldı böyle ol Mālik tekellüm
Bu sözden eyledi Yūsuf tebessüm
- T43b 1158. Ḥaḳka kıldı yine Yūsuf münācāt
Ḥudādan diledi sırr ile ḥacāt
1159. İläheʿl-ʿ ālemīn öz ʿ atfi ile
Ḳabül itdi duʿ āsın luḳfi ile
- B14b 1160. Bulara çünki Yūsuf oldu mürşid
Bulut açıldı ol dem doğdı ḥürşīd
1161. Çü gördi Mālik anı oldu şāḥīb
Ḳılur ʿ izzet onḡa oldu müşāḥīb

1151b ki: çü (E)

1152b didi Yūsufda her ne gördüğünü (E)

1153b vardı: geldi (E)

1154b koyup idüp: koydı kıllup (E)

* (B) Mālik'in Yūsuf'un güzel huyuna boyun eğmesinin beyanı hakkında: Der-beyān-ı tazarruʿ-ı Mālik pīşe-yi Yūsuf ʿaleyhiʿs-selām (A)

1158 İläha eyledi Yūsuf münacat
Ḥudādan eyledi sırr ile ḥacāt (E)

1161 çü gördi Mālik onı şāḥīb-i tāc

Ḳılur onḡa ʿ izzet her gāh u bī-gāh (T) T nüshasında kafiye uymadığı için (E) nüshasındaki beyit tercih edilmiştir. 1161a şāḥīb: şāḥīb cāh (B); 1161b müşāḥīb gāh (B)

1162. Ki oldı Yūsuf onuᅡ katna maᅡbūb
Onᅡa giydürdi ol ᅡil' at-ı çend ᅡūb
- A39a 1163. Didi yoldaşlarına oluᅡ ᅡᅡāᅡ
Ki Yūsufdan ilerü varmaᅡız rāᅡ
1164. Ki bu olsun hemīşe pīşvāmuz
Çü bu işde bizüm oldı devāmuz
1165. Çü Yūsuf giydi ᅡil' at tāc-ı şāᅡī
Bā-' izāz u tekerrüm boldı cāᅡı
1166. ᅡabūl oldı onuᅡ çünki du' āsı
Ki oldı ᅡāfileniᅡ pīşvāsı
1167. Giderdi dāyimā o ilerüden
Gelürdi ᅡāfile ondan girüden

**Der-beyān-ı resīden-i Yūsuf be-
şehir-i Bāᅡīl***

1168. Gidüp bir şehre irdi yolda ol nūr
Adı Bāᅡīl idi ' ālemde meşᅡūr
1169. Çü şehir ehli onuᅡ gördi cemālin
Nihāyetsiz onuᅡ ᅡūsn ü kemālin
- T44a 1170. Zi-ᅡasret ᅡıldılar onᅡa su'āli
E29a Seni kim ᅡalk ᅡıldı böyle ' ālī
1171. Didi Yūsuf meni ᅡalk itdi Allāᅡ
Ki ol ᅡıldı meni ᅡūsn ile çün māᅡ
1172. Didi ol ᅡalk inandıᅡ kim İläᅡa
Ki ᅡılmışdur naᅡar sen ᅡūsn ü māᅡa
- A40a 1173. Cemāl-i Yūsufi çün gördi onlar
Ki olunca müselmān oldı onlar

1162b giydürdi ol: hem giydürdi (E)

1165b bā-' izāz u tekerrüm boldı cāᅡı (E): İläᅡından buldı böyle cāᅡı (T)

* (B) Yūsuf'un Batıl şehrine gitmesinin beyanı hakkında: Der-beyān-ı resīden-i Yūsuf be-şehir-i Bāᅡīl (A)

1168a yolda: anda (B)

1172a kim (E19a): -T

1173a cemal: kemal (E)

Der-beyān-ı resīden-i Yūsuf be-şehir-i

Apsala*

- B15a 1174. Çü Bāṭılden yürüdi gitdi rāḥil
Ki oldılar yine bir şehir dāḥil
1175. İşid ol şehirinḡ adın daḥ' neyidi
Cihānda zāhiri Aplāsa idi
1176. Çü gördiler bu kavm Yūsuf liḳāsın
Onuḡ naḳş itdiler ḥüsn-i zibāsın
1177. Çü Yūsuf ḥüsnini naḳş eylediler
Ki miḡ il oḡa secde eylediler

Der-beyān-ı resīden-i Yūsuf be-şehir-i

Ḳuds*

1178. Yürüdi ḳāfile tā Ḳudse irdi
Ki onu şāh-ı Ḳuds düşünde gördi
1179. O gice tā şehir-gāḥ yırttı sine
Şabāḥı çıḥdı Yūsuf ḳarşusına
1180. Ki geldi Yūsufa ' izzet yitürdi
Ziyāfet eyledi ḳatna oturdı
1181. Ne ki Yūsuf didi ol ḳıldı onu
Olunca ḳoymadı elden imānı

Der-beyān-ı resīden-i Yūsuf āmeden-i be-

Mışr-ı Yūsuf 'aleyhi's-selām *

- T44b 1182. Yüḳüşdür ḳışsa ḳıldum mu[h]taşar men
A40b Melül olmaz iseḡ algil ḳulaḡ seḡ
1183. Ki ondan ilerüye yürüdiler
Varuban ḥadd-i Mışra vardılar
1184. Çü Yūsuf ḥadd-i Mışra ḳıldı iḳdām
Melāyīk ehl-i Mışra ḳıldı i' lām

* (A) Yūsuf'un Apsala şehrine gitmesinin beyanı hakkında.

* (A) Yūsuf'un Kudüs şehrine gitmesinin beyanı hakkında: Der-beyān-ı resīden-i Yūsuf şehir-i Ḳuds (B)

* (B) Yūsuf aleyhi's-selāmın Mısır'a gelmesinin beyanı hakkında: Der-beyān āmeden-i Yūsuf 'aleyhi's-selām be-Mışr (A)

1182b velī olmaz iseḡ dutgil ḳulaḡ sen (E)

1185. Didi ki bir laṭīf ḳul irdi tāze
Duruṅḡ ḳarṣu ḳıḥıṅḡ ol ser-firāze
- E29b 1186. Eger bīmār onı görse saḡalur
Ki faḳīr ehli görse bay olur
- B15b 1187. Eger ḡamḡīn görse ṣād bolur
Ve ger maḥbūs göre āzād bolur
1188. Daḡı her kim onuṅ ile görüſür
Ne ki maḳṣūdı var onḡa irüſür
1189. Çü Mıſr ehli iſitdi böyle aḥbār
Taḡayyür ḳaldı cümle ehl-i bāzār
1190. Ki bilmezler ne yirden ire ol ḳul
Bularıṅḡ ḥāceti tā ola maḳbūl
1191. Melik ḳıldı yine bāṅḡ-ı revānī
Didi Mālik evinde iseṅḡ onı
- A41a 1192. Çü Yūsuf Mıſra girdi ol ḡaberdār
Bezendi ḳuſ taḡarrük ḳıldı eſcār
- T45a 1193. Kesildi ehl-i ſehr on gün yimekten
Be-ſevḳ Yūsufuṅḡ ſözin dimekten
1194. Çü Mālik Yūsufi Mıſra getürdi
Ki düſdi evine sākin oturdı
1195. Ki ondan soṅḡra Mıſr ehli yürüdi
Varuban Mālikiṅḡ baſın bürüdi
1196. Ḳamu ḳıldı nidā ol dem tamāmı
Didiler Mālike göster ḡulāmı
1197. Yine durdı münādī bir kenāra
Eyidür görmek onı bir dināra
1198. Bular altunları naḳd eylediler
Ḳapu açıṅḡ diyüben ſöylediler
1199. Ḳapu-bāz itdiler ol dem girüye
Viren altunı girdi iḳerüye
1200. Cemāl-i Yūsufi kim gördi bī-cün
Ki ‘aḳlı gitdi baſdan oldu mecnün

1187b göre (E): görse (T)

1190a bilmezler (E): bilmez (T)

1191a dü (E19b): -T

1201. Ki ol gün oldu bir altuna dīnār
Velī ferdāsı oldu iki dīnār
- B16a 1202. Ziyāde oldu ol gün on olunca
Yıgıldı Mālike altun iyice
- E30a 1203. Yıgıldı altun ol on gün tamāmet
A41b İlahı Yūsuf[a] kılsun selāmet
1204. Ki ondan şongra Mālik yaptı bir taht
Harīr giydürdi Yūsuf egnine raht

**Der-beyān ‘arz-kerden-i Mālik
Yūsuf-rā ‘aleyhi’s-selām bey’***

- T45b 1205. Çü Yūsuf çıhdı ol tahta oturdu
Bu cāhil mezhebin Mālik yitürdi
1206. Mūnādiye didi baᅇg it ‘avāma
Kim olur müşteri ‘İberī ᅇulāma
1207. Mūnādi çünki durdu ol nidāya
Haber oldu kamu baya gedāya
1208. Çü Mışır ehli baᅇga sāmi‘ oldu
Kamu almaᅇa onı ᅇāmi‘ oldu
1209. ‘Acūzeler yıraᅇ itdi ᅇilāfi
Ki Yūsuf almaᅇı çün kıldı lāfi
1210. Mūnādi geldi ol dem bir nidāya
Didi lāyık degül bu her gedāya
1211. ᅇāma‘ kıılmaᅇg didi siz bu ‘azīze
Ki olmaz bu ᅇulām illā ‘azīze
1212. Mūnādi tā nidā itdi ‘avāma
Halāyık düşdi ol dem izdiᅇāma

1202a ol: on (A); 1202b iyice: hem anca(E): anca (A)

1203a ol (E30a): -T

1204a yaptı: düzdi (E); 1204b mezhebin Mālik: miskīn elden (E)

* (B) Yūsuf aleyhi’s-selāmın Mālik tarafından satıᅇa çıkarılmasının beyanı hakkında: Der-beyān-ı ‘arz-kerden-i Mālik Yūsuf-rā ‘aleyhi’s-selām bey‘ (A)

1207a nidāya: Hudāya (E)

1208a baᅇga: bu baᅇgdan (A)

1212a tā: çün (E)

- A42a 1213. Ki on beş miñg oldı bu haberden
Dağı beş miñg oldı bir nazardan
1214. Melekdür ki gelür her dem nidāya
Ki salur şerm ol baya gedāya

**Der-beyān-ı ra‘bet-kerden ‘Aziz be-
hariden-i Yūsuf u feristāden-i o be-
pişe-yi Züleyhā***

1215. İrişdi bu haber çün padişāha
Ki oldu tami‘ evvel yüz[i] māha
T46a 1216. Ki geldi ol dağı Mālik katına
Nazar kıldı o Yūsuf şüretine
1217. Çü onuñg gördi yüzün oldı rāğıb
Be-ğayet cān onğa oldı t̄alib
1218. Züleyhāya onı gönderdi görsünğ
K̄abül itse bize i‘ lām kılsınğ
1219. Alayım onun için bu ğulāmı
Behāsın vireyim bunuñg tamāmı
1220. Çü Yūsuf ol Züleyhā katna vardı
Züleyhā tā ki bağıdı onı gördi
E30b 1221. Cemālin Yūsufuñg tā gördi nā-gah
Ki gitdi ‘ aklı başdan eyledi āh
1222. Çü ‘ aklı geldi başa didi dāye
Meni çoğ salmagil bu āh u vāye
A42b 1223. Bu şüretdür ki gördüm düşde onı
Munuñg çün eylerim āh u fiğānı
1224. Züleyhā hālını çün bildi dāye
Naşihat eyledi ol yüz-i āye
1225. Didi zinhār itme sırrıñgı fāş
Ciger hūnından itgil kendiñge aş

1214a ki gelür: çünkim ider (E); 1214b şerm: şevk (A)

* (A) Züleyhā'nın onu çok istemesi ve Yūsuf'un alınması için Aziz'e haber vermesinin beyanı hakkında.

1221 (E30b): -T

1222b salmagil bu: salma sen gel (E)

1223a bu: ol (E); 1223b munuñg: anıñg (E)

1225a itme: kıлма (A); 1225b itgil: itme (E)

1226. Ki darrıñg işidür bu hâli zinhâr
Kılur sultân[ı] pes ol dem haberdâr
- T46b 1227. Diyer sultāna senden bu kelāmı
Ki qoymaz almağa ol bu gulāmı
1228. Züleyhâ çünki geldi ‘aqlı hüş
Ki dutdı dayeniñg pendini güş
1229. Züleyhānıñg var idi günüsü bir
Ki ondan qorhuban sahladı sırr
1230. Züleyhâ katına Yūsuf qabūldür
İderidi pādişāh yahşı kuldur
1231. Diyiñgiz pādişāha mumı alsun
Behāsın ne durur ma‘ lüm kılsun

Meclis-i hāmīs der-beyān-ı harīden

‘Azīz Yūsuf-rā Mālik*

1232. Gel imdi iy ‘azīzim şevkıñg ola
Oğıram tāze kışşa zevkıñg ola
- A43a 1233. Eger varise şevkıñg men hikāyet
Kılayım nicedür naql-i rivāyet
1234. Velīkin siz İlāhı yād idiñgiz
Te‘ālā şānehü bünyād idiñgiz
1235. Pes ondan Muştafiye siz revāni
Şalāvāt virüben şād idiñg onı
1236. Gel imdi diñgle bu meclīs-i hāmı
‘Azīz-i Mışr alur Yūsuf gulāmı
- E31a 1237. Pes ondan geldi Yūsuf ol araya
Ki geldi pādişeh bey‘ ü şirā’ya
- T47a 1238. Çü gördi Yūsufuñg hüsni-zībāsın
Didi ki Mālik[e] söyle behāsın

1226 (E30b): -T

1230b pādişāh: didi şāh (E)

* (A) Beşinci meclis: Aziz’in Yūsuf’u Mālik’ten satın almasının beyanı hakkında.

1236a gel imdi: ki andan (E)

1237a çü geldi Yūsuf oldem ol arāya (E)

1238a zībāsın: behāsın (E)

1239. Ferište ki gezerdi ins-i şüret
Ki geldi Mâlik[e] öğretti kıymet
1240. Didi ki virürem men muni gence
Ki her ni istedin bir ağırınca
1241. Çü didi bile Mâlik ol behâyı
Ki sulţân kılmadı hîç mâ'cerâyı
1242. Ziyâni' ler revân kıldı terâzû
Muhallim eylediler onġa bâzû
1243. Çü Yüsuf girdi onuġ bir gözine
'Azîz-i Mısr pes çekdi hazîne
- A43b 1244. Niçe ki koydılar gelmez ber-â-ber
Hezâyin cümlesi geldi ser-â-ser
1245. Kâmu mâlini çekdi kaldı nâçiz
Ki bir ağırını olmaz oldu 'âciz
1246. Revân durdı ayaġa şâh der-dem
Ki Mâlikden temennâ kıldı ol dem
1247. Didi ki kalmadı hîç nestenem hîç
Ki kaldum bile müflis bende dil-piç
1248. Virürem saġa cümle mâlumı men
Baġıslagil maġa bu kulunġı sen
1249. çü Mâlik razı olup virdi onı
'Azîz renc eyledi ol kıldı ziyâni
- T47b 1250. Çü Yüsuf Mâlike naqd oldu ol dem
Hedîyyedür onġa 'aqd oldu ol dem
1251. Çü kadrin bilmedi Mâlik-i câhil
'Azîz mülkine Yüsuf oldu dâhil
1252. 'Azîz bu bey' ini çün kıldı itmâm
Ki gördi onı eyle hâşıla 'âm

1240b her ni istedin: her nesteden (A)

1242b Vezin aksamaktadır.

1243b pes (E31): -T

1245b ki olmaz ağırınca kaldı 'âciz (E)

1249b renc: bây (E); eyledi: idüp (A)

1250b onġa: bâb bey' (A)

1253. İğirmi miñg kişi oldı zi-ḥasret
Sever oldı daḥı kırḥ miñg zi-^c ibret

**Der-beyān-ı dīden-i Mālik cemāl-i
Yūsuf-rā der-temennā kerd-en-i o
ez-Yūsuf emr-i nihāni ***

1254. Çü Mālik ^c aklı varmışdı başından
Be-ğāyet gāfil olmuşdı düşinden
- E31b 1255. Ki ḥüsniñ Yūsufuñg hiç görmemişdi
A44a Onuñg taḥḳīḳine hiç irmemişdi
1256. Cemālinden ḥicāb ref^c oldı ol dem
Ki baḥdı Mālik onı gördi ol dem
1257. Ki kıldı na^c ra gitdi kend'özinden
Dutuldı dili ol sā^c at sözinden
1258. Çü geldi özine kıldı fiğānı
Nite ki bildi bey^c inden ziyānı
1259. Didi Yūsuf sañga n'oldı bu demde
Ki kıldıñg böyle işi uş bu demde
1260. Didi ki görmemişdim şüretiñgi
Senün bu ṭurfe nāzik ḥilkatiñgi
1261. Cemāliñg ger seniñg görmiş olaydım
Seniñg taḥḳīḳiñga irmiş olaydım
- T48a 1262. Virelerdi mañga ger bu cihānı
Daḥı her çi ki var genc-i nihānı
1263. Seni men her-güzīn bey^c itmez idüm
Ölürsem ḥıdmetinden gitmez idüm

1253b sever oldı daḥı kırḥ miñg zi-^c ibret (E): sökel oldı daḥı kırḥı zi-^c ibret (T)

* (A) Mālik'in Yūsuf'un yüzünü görmk istemesi ve Yūsuf'un yüzünün gizlenmesi emrinin beyanı hakkında.

1254b düşinden: işinden (E)

1256b oldem: muḥkem (E)

1257 kend' (E31b): -T

1259b işi uş bu demde: derd-i renci gamda (E)

1261 seniñg (E): men (T)

1264. Çü Mâlik gördi oldı böyle hâsır
Ki Yūsufdañg eli oldı kâşır
1265. ‘Azīze didi ol dem luṭf ile sen
Mañga destūr virgil tā varam men
- A44b 1266. Ki bir dem göreyim men bu gulāmı
Munuñgla ideyim bir kaç kelāmı
1267. ‘Azīz çün Mâlike destūr virdi
Revân durdı Yūsuf katına vardı
1268. Didi ki Yūsufa sen kışşa esīr
Ne ki va‘de mañga kılmışdıñg bir
1269. Didi Yūsuf diyeyim sañga onı
Velī sen kimseye kıılma beyānı
1270. K̄abūl itdi çü Mâlik didi billāh
Dimeyim men onı kimseye iy māh
1271. Çü böyle kıldılar ‘ahd ile peymān
Pes ondan söyledi ol Yūsuf iy hān
- E32a 1272. Men idüm ol ki düşde görmişidiñg
Mu‘abber katına ki varmışidiñg
- T48b 1273. Menüm Yūsuf atam Ya‘kūb-ı mağfūr
Dañı İshāk Halīlullāh-ı meşhūr
1274. Çü Mâlik bu söze āgāh boldı
Özin saldı ayağa āh boldı
1275. Ki kıldı bir zamān feryād u zārı
Devā yoğ gitdi elden ihtiyārı
1276. Didi Mâlik ki ol seni satanlar
Kim idi di böyle ırağ atanlar
- A45a 1277. Didi Yūsuf onğa ki ol zamānı
Ki kıılman sırrı fāş sorma gel onı

1264a böyle (E31b): -T; 1264b Vezin aksamaktadır.

1265b varam: görem (E)

1268b Vezin aksamaktadır.

1270b māh: şāh (A); çün (E31b): -T

1271b iy: (E31b)-T

1274a bu söze: Yūsufdan (E); 1274b saldı ayağa: dökdi dilinden (E): doldı dilinde (A)

1276b böyle: söyle (A)

- 1278 . Didi Mālik oᅇga ol demde iy māh
Menüm aᅇvālime bir olgil āgāh
1279. Yükdüür māl-i mülk kızlarum çoᅇ
Velīkin hīç menüm çün bir oᅇul yoᅇ
1280. Temennā eylerem senden duā‘ yı
Menüm bu derdüme ılgil devāyı
1281. Çü Mālik diledi Yūsuf duā‘ sın
Duā‘ sına onuᅇg kıldı ricāsın
1282. Ki Yūsuf diledi ol dem ᅇudādan
Temennā eyledi ol Kibriyādan
1283. Didi bār-ı ᅇudāyā luᅇf u iᅇsān
Ki ılgil Mālike virgil bir oᅇlan
1284. Çü Yūsuf eyledi ol dem münācāt
İlāhıᅇg katna maᅇbül oldu ᅇacāt
- T49a 1285. Ki viridi ᅇaᅇ aᅇga on dürlü ferzend
Didi ba‘ zı ki ırıᅇ oldu dil-bend

**Der-beyān-ı āverden-i ‘Azīz Yūsuf-
rā be-ᅇāne dāden-ı o-rā be-
Züleyᅇā-rā***

1286. ‘Azīz çün Yūsufı aldı getürdi
Gelüben evine düᅇdi oturdi
- A45b 1287. Velī bey‘ inden onuᅇg oldu ᅇamᅇin
Niᅇe ki gitdi māl[ı] oldu miskīn
1288. Didi vargil ᅇazīneye naᅇar kıl
ᅇazīnede ne ᅇalmıᅇdur ᅇaber kı
- E32b 1289. ᅇazīneye varuban ol ayırdı
ᅇamusı māl ile dolmıᅇdı görđi
1290. Çü onı görđi eyle tīz geldi
‘Azīze söyledi ᅇād oldu geldi

1278b (E32a): -T

1279b hiç menüm çün bir: bir menüm hīç (E)

1384a bār-ı ᅇudā yā: ki yā İlāhī (E); 1300b bir (E32a): -T

1285a ᅇudā viridi aᅇga on dört ferzend (E); 1285b Vezin aksamaktadır.

* (A) Aziz’u u Yūsuf’u eve getirmesi ve onu Züleyᅇā’ya vermesinin beyanı hakkında.

1289a ᅇazāyīn saru çün ᅇazine görđi (E)

1291. Didi ḥazīn ‘Azīze olgil āgāh
Ki ḳurbı var bu ḳuluṅ pīş-i Allāh
1292. ‘Azīz eydür neden bildiṅ sen onı
Nedür bu ḳulumuṅ ḳurb-ı nişānı
1293. Didi ol dem ki aldıṅ bu ḡulāmı
Ki virdiṅ malıṅı cümle tamāmı
1294. Bu ḳul ḳatında men ol dem oturdum
Ki geldi onḡa bir aḡ ḳuş[1] gördüm
1295. Faşih diliyle ol ḳuş didi ol dem
Sanasın söyleşür ādem-bā-ādem
- T49b 1296. Didi Yūsuf ki bey‘ e ḥāzır olgil
Gel imdi sen behāṅa nāzır olgil
1297. O dem ki özüṅa ḳıldıṅ behānı
Satanda ihvetiṅ gördüṅ sen onı
- A46a 1298. Ki bir ḥabbe dināre bey‘ olup sen
Ki böyle rāygān Mışra gelüp sen
1299. Bu demde ḳıymetiṅi ḳıldı Hālīḳ
Çü olduṅ ḥazret-i Allāha lāyīḳ
1300. Ḥazāyini ‘Aziziṅ hem davarı
Behā olmaz saṅa bu demde varı
1301. Çekile ol ḥazāyin ilerüye
Velīkin dönesidür ol girüye
1302. Ḥazāyin cümlesi pür ola beste
Ki olmaz naḳş ondan hiç neste
1303. Pes ondan ol ḳuşa bu ḳul cevābı
Ki virdi luḫfıla ḥayr u şevābı
1304. Didi ḥazīn bu aḫvāl-i ‘ibārı
Ki gördüm bu nedür bu ḳul nişānı
1305. Didi ki Hālīḳ-ı Sübhān-kerāmet
Ki ḳıldı çekmeye sulṫān nedāmet

1291b ki ḳadri meh bu ḳuluṅ diṅle şāh (E) Nüsha farkında bu mısradaki vezin aksamaktadır.*

1292b ḳurb-ı: ‘izz-i (E)

1294: ḳatında: yanında (A)

1301 velīkin (E): velīk (T)

1304 (E32b): -T; ‘ibārı: ‘ayāmı (A)

1306. Çün ‘Azîz işidüp şād oldı ğamdan
Nedāmet eyledi ol dem nidādan
- E33a 1307. ‘Azîz çün kayğusından şād boldı
Züleyhā katna onı aldı geldi

Ḳavlühü te‘ālā ekrimī meşvāhü
‘asā en yenfe‘anā al-āyeh*

- A46b 1308. Züleyhāya didi al bu ğulāmı
Ki dāyim saḥlagil munı kirāmı
- T50a 1309. Munı i‘zāzile sen saḥla dāyim
Bu ḳul olsun seniḡ katında ḳāyim
1310. Oğul ola bize şāyed bu oğlan
Ki olmadı maḡa senden çün oğlan
1311. Züleyhāya virüben onı gitdi
Gör imdi ki Züleyhā onda n'itdi
1312. Ki onu ḥāc evine aldı geldi
Murādın dapdı ḥācca secde ḳıldı
1313. Çü gördi Yūsuf[1] ḳıldı taḥayyür
Kemāl-i ḥüsnine ḳıldı tefekkür
1314. Didi cinnī misin yā yoḥsa ĩnsi
Melek yoḥsa bu ḥüsn ile ḥanısı
1315. Seniḡ tek görmemişem ādemī-zād
Ki ola ḥüsn ile ‘ālemde āzād
1316. Züleyhā didi çünki bile sözi
Ḥayādan dikdi Yūsuf yire gözi

Der-nigāh dāšten-i Züleyhā Yūsuf-
rā ‘aleyhi’s-selām*

1317. Çü gördi Yūsuf[1] şād oldı cānı
Oḡa teslīm ider cān-ı nihānı

1306a çün ‘azîz işidüp: işitdi bu sözi (E)

* (A) Yūsuf/21 “Buna güzel bak belki bize bir faydası olur.”

1308b ki saḥlagil bunı aldı geldi (E) Nüşa farkında bu mısradā vezin aksamaktadır.

1315b ola ḥüsn ile ‘ālem içre āzād (E)

* (A) Züleyhā’nın Yūsuf aleyhi’s-selāmı görmesi ve tutması.

- A47a 1318. Žiyāfet birle ol ʔoy eyledi hūb
Eline girdi ʔün Yūsuf-ı maḥcūb
1319. Onġa giydürd[i] cāme dürlü dürlü
Kemer kıldı onġa yāķūt u lü'lü
- T50b 1320. Ki her gün giydürür bir dürlü cāme
Ki gitdi ʔāv[1] onuġ hāşş u 'āme
1321. Gözinden Yūsuf[1] bir laḫza ķoymaz
Cemāline baḫuban hīç doymaz
- E33b 1322. Ne vaşf idem Züleyhā şevķini men
Ki Yūsuf ' ışķıla ol zevķini men
1323. Be-ġāyet onġa ' āşık olmuşidi
Ki Yūsuf hüsne gönġli dolmuşidi
1324. Baḫup doymaz idi Yūsuf yüzinden
Yanardı cān onuġ dürlü sözinden
1325. Dilinde Yūsuf idi sözde Yūsuf
Ki fikri Yūsuf idi gözde Yūsuf
1326. Ki gitdi cümle eşyālar dilinden
Hemān Yūsuf gelür dāyim dilinden
1327. Daḫı Yūsufdan özge neste bilmez
Gözine ondan özge neste ilmez
1328. Yüzin gördükçe şavķı artar oldu
Züleyhānuġ sarardı reġi soldı
- A47b 1329. Sarardı ʔehresi zerd oldu nā-gāh
Velī ' ışķıla pür derd oldu nā-gāh
1330. Ža' if oldu vücūdi kıla nisbet
Töker her dem sirişkin Nīle nisbet
1331. Belā-yı ' ışķıla oldu giriftār
Ki düşdi derd-i ' ışķa ķaldı bīçār
- T51a 1332. ʔü gördi dāye onuġ za' f ḫālin
Ki şordı ol onuġ derd-i melālin

1321a gözinden bir zamān Yūsufi ķoymaz (E)

1322 ol (E33b): -T

1324a doymaz: dolmaz (E); 1324b dürlü (E33b): -T

1326a eşyalar (E); eşya (T); 1326b ki Yūsuf ' ışķıla gitdi özünden (E); dilinden: sözinden (A); Vezin aksamaktadır.

1332b şordı onuġ: şordılar anıġ (E)

1333. Didi ki dāye olgil hāle āgāh
Nedür hālüm[i] gör şām u seher-gāh
1334. Ki men hīç görmemişim derd ü renci
Velīk ‘ ışkıla ol dem zār u renci
1335. Bu ‘ İberī kuluṅ ‘ ışkıında korqam
Kice gündüz miyān-durur hırqam
1336. Ki bu ‘ İberī kuluṅ ol dem esīri
Var onuṅ ‘ ışkıdur köṅglümde yiri
1337. Züleyhā hālını çün bildi dāye
Naşihat itdi düşme āh u vāye
1338. Didi gice olgil müzeyyen gündüz
Seni görgeç olur ol daḥı dil-süz
- E34a 1339. Kılur meyli saṅga ol daḥı cāndan
Bula senden muḥabbet sen daḥ'ondan
- A48a 1340. Ne dürlü ziyneti ki dāye söyler
Züleyhā kend'özine onı eyler
1341. Oṅga hīç kılmadı Yūsuf nazarnı
İrağdan dāyimā kıldı ḥazarnı
1342. Çü Yūsuf kılmaz idi oṅga meyli
Züleyhā dīdeden tökerdi seyli
1343. Kılurdi Yūsufa miṅg dürlü mihri
İçerdi kend'onuṅ ‘ ışkıında zehri
- T51b 1344. Çekerdi Yūsufa miṅg dürlü ta‘ āmı
Be-‘ ışk hem söyler idi her kelāmı
1345. Ta‘ āmindan onuṅ ol az yiridi
Ki et hīç yimez idi ol koyardı
1346. Züleyhā sordı Yūsuf nişe böyle
Nedendür et yimezsın onu söyle

1335: Her iki mısradā da vezin aksamaktadır.; 1335b miyān-ı gice gündüz-duru hırqam (E)

1336 bu ‘ abdiṅ olmuşam şöyle esīri
ki anıṅ ‘ ışkıdur göṅglüm emīri (E)

1336b ‘ ışkıdur (E): ‘ ışkıṅ (T)

1338a Vezin aksamaktadır.

1343a miṅg: yüz (E); 1343b kend'onuṅ: kend'özin (E)

1344b her: hem (E)

1345a onuṅ ol az: az yüküş (E)

1347. Didi siz öldüreni yimezem men
Ki artuḥ sorma daḥı dimezem men

1348. Züleyhâ çünki kıldı bu ḥiṭâbı
Ki virdi Yūsuf aṅga bu cevâbı

Der-beyân-ı pinhân kerden-i

Züleyhâ Yūsuf ez-çeşm-i bed-ḥ^vâh *

1349. İşid imdi Züleyhâ ol zamânda
Yasamışdı bir ḥalvet bâğce onda

A48b 1350. Didi Yūsufa var bağçeye girgil
Gice gündüz sen ol bağçede olgil

1351. Ki ol tenhâsın ol bağçede iy mâh
Cemâliṅ görmesiṅ her çeşm-i bed-ḥ^vâh

1352. Züleyhâ böyle çün kıldı işâret
Aṅga Yūsuf daḥı kıldı irâdet

1353. Ki vardı Yūsuf onda oldu dâyim
Gice gündüz olur kulluğda kâyim

1354. Çü bir müddet onuṅ bağında oldu
Olaldı ḥüsn-i şüret daḥı oldu

T52a 1355. Züleyhâ baḥdı bir gün ol cemâle
E34b Be-ğâyet şevkıla gitdi ḥayâle

1356. Ki oldu şüret-i Yūsuf delîli
Ki oldu Yūsufuṅ ışıkla kalîli

Der-beyân-ı kerden-i Züleyhâ ḥâne

ve der şıfat-ı o*

1357. Ne ki tedbîr ider hiç vâşıl olmaz
Ki Yūsufdan murâd ḥâşıl olmaz

1348b virdi: virmedi (E)

* (A) Züleyhâ'nın gözünden Yūsuf'a kötülük geçmesi ve bunu gizlemesinin beyanı hakkında.

1349b Vezin aksamaktadır.

1353b şeb u rüz ola ol kılıla kâyım (E)

1356b ile (E34b): -T

* (A) Züleyhâ'nın evde ve kapıdaki yüzünün beyanı hakkında.

1357a vâşıl: dâhil (E); 1357b Vezin aksamaktadır.

1358. Çü gördi eylemez tedbîr onğa kâr
Vücüd[1] ‘ışk elinde aldı der-nâr
1359. Özinden bir işi bünyâd ıldı
Egerçi Yûsuf onda âd ıldı
- A49a 1360. Didi ki ideyim bir hâne bünyâd
Ki onuñg çün be-gâyim ço üstâd
1361. Meger ondan murâdım hâşıl ola
Ki cānum istegine vâşıl ola
1362. Züleyhâ çünki böyle ıldı fikri
‘Azîze vardı onda ıldı zikri
1363. Didi ki [anı] bünyâd eylerem men
Be-gâyet hûb icâzet eylegil sen
1364. ‘Azîz virdi icâzet hûb dir idi
İcâzet birle māl-i genc virdi
1365. Züleyhâ geldi hâne ıldı bünyâd
Ki enbûh eyledi cem‘ onda üstâd
- T52b 1366. Didi şennâ‘ a ki bir ev bilinğiz
Niçün ki men direm öyle ılıñgız
1367. Yapun bir ev mañga girsem derüne
Ki basam hancaru Yûsuf görüne
1368. Didi ki dutuñgız sözü[m][i] gûşa
Yapun bir ev menüm çün çâr-kûşe
1369. Zücâcî olsun onuñg bir bucâğı
Bucağıñg lü’lü olsun biri dağı
1370. ‘Aı olsun onuñg bir kûşesi hem
Ki fırûze zeberced bile mukem
- E35a 1371. Ağ altun ızıl altun dergeh olsun
A49b Muraşsa‘ ıymeti daş ile dolsun

1359b âd: âr (E)

1363a o bünyâd eylerem: seniñg için dilerem men (E);

didı ki Yûsuf için dilerem men
be-sâlim o icâzet eylegil sen (A)

1365b eyledi: oldu (E)

1366a mennâ‘ : şāni‘ (E); 1366b eyle: bilem (E)

1368b yapun: tikiñg (E) :tikiñg (A)

1370b bile: hem (E)

1372. Hem altundan dikiñg ondan şecerler
Budagıñgda kılıñg onda şemerler
1373. Ne şüret ki var ondan naqş idiñgiz
Tamām idübeni ondan gidinğiz
1374. Ne nev' e ki Züleyhâ didi hâne
Ki şanı' ler çünân kıldı nişâne
1375. Ne şüret ki dimişdi eylediler
Tamām idüben añga söylediler
1376. Yasadılar 'aceb cennet serâyı
Görenler didiler cennet orayı
1377. Dağı kıldılar ondan nev' -i gerdün
Ki yıldızlar dağı hem ayile gün
- T53a 1378. İçinde kıldılar bir 'ālī tahtı
Oñga giydürdüler çoğ dürlü rahtı
1379. Kamu işi tamām oldu temāmet
Muḥeyyâ oldu ol dārü's-selāmet
1380. Tamām oldu Züleyhâ dağ' bezendi
Ki dürlü rahtıla durdı düzendi
1381. Özini çün serâyına yitürdi
Ki girdi içerü tahta oturdı

**Der-beyān-ı āverden-i Züleyhâ
Yūsuf-rā an-der hâne-i ḥālvet ***

- A50a 1382. Çağırdı Yūsuf[ı] ol ḥazretine
Düşüpdür cān onunğ ḥurḳatine
1383. Çü girdi Yūsuf ol dem içerüye
Züleyhâ bağladı bābı girüye
1384. Çü Yūsuf girdi ol cennet serāya
Ki geldi durdı onda bir araya
1385. Bu ev naqşına tā kıldı nazarnı
Be-gāyet eyledi onda ḥazarnı

1373b ondan: dāb (E)

1375b añga: hem (E)

1378a 'ālī: berā-yı (E)

* (A) Züleyhâ'nın Yūsuf'u halvet evine getirdiği zamanın beyanı hakkında.

1386. Didi saħla meni bār-ı Hudāya
Ki kıldı ilticāyı Kibriyāya
- E35b 1387. Züleyhā didi yā Yūsuf ṭabībī
Seniᅇğçündür bu hāne yā ḥabībī
1388. Didi Yūsuf menüm beytimi Allāh
Kılupdur cennet içre olgil āgāh
1389. Ki ol bākī-durur bu beyt-i fānī
Munı kılman ḳabūl terk idüp anı
- T53b 1390. Züleyhā didi Yūsuf kıl iṭā' at
Nice ki men direm sen eyle ṭā' at
1391. Ki menden yüzünᅇgi döndürmegil sen
Saᅇga kıldım fedā men cānile ten
- A50b 1392. Seniᅇğçün kılmışam munca nihādı
Ki ḳoy senden alayım men murādı
1393. Seniᅇğ yoluᅇğda menem munca mālīm
Taṣarruf eyledüm gördünᅇğ bu ḥālīm
1394. Menüm rencümi sen zāyī' itmeye
Murādım var ḳatında laḫza gitmeye
1395. Seniᅇğ 'ıṣḳıᅇğda bilgil bī-nevāyem
Viṣāliᅇğ ḳapusunda bir gedāyem
1396. Esiriᅇğem seniᅇğ iy ḥüb neste
Ki ol dem zencīr-i 'ıṣḳıᅇğda beste
1397. Maᅇga raḥm eylegil ḳoyma zārencī
Seniᅇğ 'ıṣḳıᅇğdadur ḳehrem nārencī
1398. Senün 'ıṣḳıᅇğda dāyım yanarım men
Ki cānum 'ıṣḳ odına yaḫaram men
1399. Seniᅇğ derdiᅇğdeyim men zār-ı miskīn
Ki bulman bir zamān 'ıṣḳıᅇğda teskīn
1400. Diyer bu söz[i] eyler gāh āhı
Meger māyil ide ol yüzi māhı
1401. Ki yalvardı Züleyhā onda ḫayli
Tamāmet kıldı Yūsuf onᅇga meyli

1389a beyt-i fānī: böyle fānī (E)

**Der-beyān-ı dīden-i Yūsuf bürhān-ı İlähi ve
gorihten-i o ez-Züleyhā***

- T54a 1402. Nıgehān geldi bürhān-ı İlähī
A51a Didi ki kıılma Yūsuf bu günāhı
1403. Bu demde olma Yūsuf Hākka ‘āşī
Hazer kııl eyleme şimdi me‘ āşī
1404. Çü bildi Yūsuf onı döndi girü
Züleyhā duru taht üstinden irü
- E36a 1405. Züleyhā gördi Yūsuf kaçır oldu
Ki bir bāba irişdi açır oldu
1406. İrişdi tā ki ol daşra kapuya
Züleyhā irdi ol dem mäh-rüya

**Der-beyān-ı derīden-i Züleyhā
dāmen-i Yūsuf-rā ve dīden-i ‘Aziz
in-bāz***

1407. Ki dutdı dāmenini girüsinden
Anı çekdi vü yırttı yarusından
1408. Açıldı kapular çıhdılar āgāh
Yoluhdılar bular sultāna nā-gāh
1409. Züleyhā şermsār oldu erinden
Kızardı yüzi ter oldu derinden
1410. Çü ‘āciz kaldı onda didi yalan
Ne yalan belki kııldı onğa bühtān
1411. Didi pādişehē ‘abd-i ‘İberī
Maᅇga kaçd idübeni kııldı cebrī
- A51b 1412. Dağı men kıılmazam munı hıyānet
Çü munda zāhir oldu bu hıyānet

---

* (A) Yūsuf’un Allah tarafından uyarılması ve onun Züleyhâ’ dan dolayı ağlamasının beyanı hakkında.

1402a nigāhın gördi bürhān-ı İlähi (E)

1405a gördi: kavdı (E)

* (A) Züleyhâ’nın Yūsuf’un gömleğini yırtmasının ve Aziz’in kapıyı açmasının beyanı hakkında.

1407b vü (E36a): -T

1409b yüzi (E): yüz (T)

- T54b 1413. ‘Azīz çün böyle gördi bu havāli
Ziyāde kılmadı ol kıl ü kālī
1414. Ki kıldı pādīşeh ol demde fikri
Özine eyledi ol dem de zikri
1415. Ki bir haşmıñg sözine da‘ vī bulmağ
Degül cāyīz onuñgla hüküm kıлмаğ
1416. Züleyhāya didi var mı güvāhıñg
Veyā yoħsa seniñg vardır günāhıñg
1417. Züleyhā didi yoħdur kimse hāzır
Bu işe olmamışdur kimse nāzır
1418. Pes ondan Yūsufa sordı ki bile
Seniñgçün var mı şahid onda söyle
1419. Didi Yūsuf belī vardır güvāhım
Ki bu işde menüm yoħdur günāhım
1420. Didi sultān onu kimdür getürgil
Kazā meclīsine onu yitürgil

**Der-beyān-ı şehādet-i şabī ez-
behr-i Yūsuf ‘aleyhi’s-selām ***

1421. Var idi bir şabī ol evde iy şah
Bularıñg işine olmuşdı āgāh
- E36b 1422. Şabī idi Yūsufuñg ol güvāhı
Nice dil virür imdi gör İlāhī
- A52a 1423. Velī yoħ līken onda varidi çün
Tamām olmuş onuñg ‘ömrine kırıñ gün
1424. Götürdi ol şabīni ‘abd-ı vāhid
Didi budur menüm çün onda şahid
- T55a 1425. Götürdiler şabīni tā miyāna
Zi-kuğret gör ki ol geldi zebāna
1426. Şabīniñg çünki fetħ oldu zebānı
Didi görüñg pirāhende nişānı

1414a fikr: zıkr (E); 1431b zıkr: fikr (E); oldem de: fikri (A)

* (A) Yūsuf aleyhi’s-selāmın kısmeti ve bebeğın şehadetinin beyanı hakkında.

1422 (E36b): -T

1425a tā miyāne: der-miyāne (E)

1426 ki oldemde şabī geldi zebāne (E)

1427. Pirāhen yırtığına hüküm idinğiz
Ki hānsı doğrudur anda bilinğiz
1428. Öniñde olsa diyer Yūsuf yalan
Girüdeyse Züleyhā kıldı bühtān
1429. Şabī böyle edā kıldı şehādet
‘Azīz cāyiz görüp itdi irādet
1430. Nazar kıldı ‘Azīz pes ilerüden
Ki gördi gönklegi yırtuğ girüden
1431. Çü böyle gördi ‘Azīz kıldı taşdıķ
Züleyhādan günāhı bildi taḥķīk
1432. Züleyhā eyledi çünki ḥaṭāyı
Ki sulṭān kılmadı hīç mācerāyı

**Ḳavlühü te‘ālā hazā min
keydīkünne inne keydekünne
‘azīm***

- A52b 1433. Züleyhāya nazar kıldı didi şāh
Ki keydinğdür seninğ men oldum āgāh
1434. Nisānıñ keydi ‘āzamdur yaķın bil
Ki şeytān cengidür ondan ḥazer kıl
1435. Pes ondan Yūsufa kıldı nazarnı
Didi Yūsuf bu sözden kıl ḥazerni
- T55b 1436. Ki kimse ḳatna dime bu ḥavāli
Ve ger yoḥsa çekersinğ infi‘ āli
1437. Bu sırrı fāş kıлма kıl nihānī
Ki āḥir görmeyesinğ tā ziyānı
1438. Züleyhāya pes ondan didi ol şāh
Günāhınğdan digil estağfirullāh

_____

didi baḥıñğ pirāhene nişāne (E)

1427 pirāhene baḥup hüküm kılinğuz
ki hānı doğrudur anı bilinğiz (E)

1429b itdi: kıldı (E)

1431a böyle gördi ‘azīz: gördi Yūsufı (E); 1431b günāhı: ḥaṭā (E)

* (A) Yūsuf/32: “Bu siz kadınların tuzaklarından biri. Gerçekten sizin tuzağınız çok büyüktür.”

1436a seninğ infi‘ āli: çoḥ melāli (E)

- E37a 1439. Ki Yūsuf doğrudur senden haṭādur
Ki kııl tövbe Hudā şāhib-‘ iṭādur
1440. Görünġ sultān ‘ Azīz-i muḥteremni
Niçe kııldı bularınġla keremni
1441. Çü bildi ḥāli anda kııldı pendı
Bularınġ sözlerine kııldı pendı
1442. Qabūl itdi bular pendı tamāmet
Emīn oldu ikisi daḥ' selāmet

**Meclis-i sādes der-beyān-ı zenān ki
ġıybet-i Züleyhā goftend der***

- A53a 1443. Bular bu sözi kııldılar nihānī
Velī sultān-ı ‘ ışkınġ var nişānı
1444. Niçe ki sen kıılasınġ ‘ ışkı pinhān
Ki ‘ ışk eyler özin ‘ ālemde destān
1445. Eger sen daḥı ‘ āşıq olmuş isenġ
Ki ‘ ışkınġ odiyile dolmuş isenġ
1446. Ki ‘ ışk yolında cāna cebr kılgil
Belā-yı ‘ ışka dāyim şabr kılgil
T56a 1447. Heves kıılınġ eger iy ḥüb-ı dīdār
Bu meclisde oturgil ol ḥāberdār
1448. Teveccüh idinġiz cümle Hudāya
Virinġiz bir şalāvāt Muştafāya
1449. Pes ondan kılmagil ġāfil özünġi
Ki bir dem uyḥudan açgil gözünġi
1450. Oḥınur kıışsa anı dinġle cāndan
Ki bir gevher ala gör uş bu kāndan
1451. Züleyhā ‘ ışkıını pūşide kııldı
Velīki ‘ ışk onı cūşide kııldı

1441a pendı: tündi (E)

1442a pendı: ḥāli (E)

* (A) Altıncı meclis: Kadınların Züleyhâ'nın ġıybetini edip hakkında konuştuklarının beyanı hakkında.

1443a sözi: çün (E)

1445b ‘ ışkınġ odiyile: ‘ ışk odiyile hem (E)

1446a cebr: zecr (A)

1452. Çü olmadı anıñg ‘ ışkı nihâne
Ki saldı ‘ āķıbet anı ziyâne
1453. Mısırdı onı dilde söylediler
Züleyhā ğıybetini eylediler
- A53b 1454. Didi pīş-i kes onuñg ğıybetini
Didiler yiyiben[i] hem etini
1455. Şireci hātunıdur biri derbān
Biri nāyib biri hıbbāzıñg iy cān
1456. Biri ferrāşıñg idi kıldı ğıybet
Züleyhā haķķına çoķ oldu rāyet
- E37b 1457. Didiler ki Züleyhā ‘ āşık olmış
Ki ol ‘ İbrī ğulāma Vāmıķ olmış
1458. Onuñg cismi ile dolmış vücūdı
Diler ki ol kula kıla sücūdı
1459. Esīr olmış onuñg ‘ ışk[ı] elinde
Ki Yūsufdur onuñg dāyım dilinde
- T56b 1460. Hübān sevmiş ol ‘ İberī ğulāmı
Ki onuñgla kıılır dāyım kelāmı
1461. Özin kılmış kenīzek ‘ İbrī kula
Görüñg altun ber-ā-ber oldu pūla
1462. Zihī bī-neng ü bī-nāmūs u bī-‘ār
Ki eyler ‘ İberī kul kendüye yār

**Der-beyān-ı şikāyet-i ‘āşık ez-dest-i
ğıybet-i konān ve bed-gūyan***

1463. Bu nev‘e didiler ğıybet kelāmın
Ki her biri nıgeh bilmiş tamāmın
1464. Cihānda olmayaydı āh-ı bed-gū
Ki olurdu ķamu insān-ı nığū
- A54a 1465. Daķı ger olmayaydı kimse ağyār
Ki olmazdı cūdā hıç yār ez-yār

1452 (E37a): -T

* (A) Kötü sözler söyleyenlerin ve ğıybet edenlerin elinden aşk şikayetinın beyanı hakkında.

1465 n'olaydı olmaya dünyāda ağyār
ki olmazdı cūdā yarından ez-yār (E) Nüşha farkında ikinci mısradı vezin aksamaktadır.

1466. Eger me' t̄ab-ı terk it gider ğıybet
Ki dağı kimse kılmaz nisbet
1467. Ki olmazdı k̄oᅅgüller h̄iç ğamġin
Dağı hem d̄ideler olmazdı nemġin

Gazel*

1468. Ne olaydı h̄iç aġyār olmasaydı
Elinden bile diltzār olmasaydı
1469. N'olaydı gül olaydı der-gülistān
Ki onunġ katna ol h̄ār olmasaydı
1470. N'olaydı genc olaydı genc içinde
Anıᅅ katında ol mār olmasaydı
1471. N'olaydı dil olaydı dayīma şād
Ki oᅅga bile ğam-bār olmasaydı
1472. N'olaydı ki vücūdı nūr olaydı
Vücūdı bile ğām-bār olmasaydı
- T57a 1473. N'olaydı halk olaydı 'ışka t̄abi'
Ki oᅅga kimse inkār olmasaydı
1474. N'olaydı ki olaydı Şemsī h̄āmūş
Ki önde 'ışk ğüftār olmasaydı
1475. N'olaydı olmasaydı h̄iç bed-h'āh
Niçe bed-h'āh elinden olayım āh
1476. İlāhī eyle bed-gūlar zevālin
Olarıᅅ kıлма kim derd-i melālin

Race'nā ile'l-kışsa şeniden-i

Züleyhā gülam-i iřān müheyyā-yı meclis ez-iřān*

1466 (A54a): -T; Her iki mısrada da vezin aksamaktadır.

* (E)

1470 (E37b): -T

1487 (E37b): -T

1472a nūr: nār (E); 1472b ğām-bār: gül-nār (E)

1475a bed-h'āh: bir h'āh (E)

* (A) Hikāyeye döndük. Züleyhā'nın duyması ve onlara meclis hazırlaması.

- E38a 1477. Züleyhâ ğıybetin çün eylediler
A54b Ne bed-gû var idiyse söylediler
1478. Züleyhâ bunlarınġ ğıybet kelâmın
İşitdi cümlesin bildi tamâmın
1479. Müzeyyen eyledi köşk ü kaçûrı
Ki degdiler muraşsa^ç çoġ sürûrı
1480. Muġannî sâz ile ol hâzır itdi
Daġı kavvâl def ü nây nâzır itdi
1481. Ziyâfet çün müheyyâ kıldı ni^ç met
Diler muġtâblarını ide da^ç vet
1482. Züleyhâya didi bir câriye bu
Ne işdür ki kılursınġ böyle nîġû
1483. Ki onlar sañga ğıybet eylediler
Ne bed söz vardı ise söylediler
- T57b 1484. ^ç Azabıyla olara ðarb idüben
Revâ mı şâd idürsünġ ðarb idüben
1485. Züleyhâ didi onlara ^ç azâbı
Kılayım ħüsn-i Yûsufla ^ç iğâbı
1486. Ki bir dem anlarınġ gör ħâlini sen
Nice ta^ç zîb idem anlara men

**Der-beyân-ı da^çvet-i Züleyhâ
zenân-ı muġtâb-râ ve dest-borîden-
i iğşân***

- A55a 1487. Züleyhâ çün yarâġı kıldı itmâm
Pes ol muġtâblarına kıldı ^ç ilâm
1488. Züleyhâ onları çağırdı andan
Ki geldi her birisi bir mekândan
1489. Ki her biri oturdu bir serîre
Batupdur cümlesi nâġ u ħarîre

1480a sâz ile (E): sâzlar (T)

1483b söz: gû (E)

1485a ^ç azâbı: ġulâmı (E); 1485b ^ç iğâbı: ħitâbı (E)

1486 (E38a): -T

* (A) Züleyhâ'nın kadınları, sazcuları davet etmesi ve onların ellerini kesmesinin beyanı hakkında.

1487b ol (E): andan (T)

1490. Züleyhâ vardı Yūsuf hazretine
Yitirdi cânın onuñg hıdmetine
1491. Saçın yudı onuñg hem kıldı hoş-bū
Ki düzdi Yūsufuñg müyına lü' lü
- E38b 1492. Dağı giydürdi oñga dürlü cāme
Esirdür çünkü ol ' İbrī ğulāme
1493. Başına tāk-ı yāķut koydı gevher
Kemer kıldı oñga altun [u] cevher
1494. Bezedi Yūsufi ol dem be-ġāyet
Kemāl-i hūsn[i] onuñg bī-nihāyet
1495. Ki kıldı Yūsufa çoĥ iħtirāmı
Oñga yalvara söylerdi kelāmı
1496. Didi Yūsuf temennā eylerem men
Ki bu demde muṭī' olgil mañga sen
- T58a 1497. Didi Yūsuf nedür emriñg bileyim
Ki andan men sañga münķā[d] olayım
1498. Züleyhâ didi cânım bil bu demde
İşid emrüm nedür Yūsuf bu demde
1499. Çağırsam seni tīz gel ilerüye
Disem gitgil yine tīz dön girüye
1500. Didi Yūsuf bu emre men muṭī' yem
Ki yüz döndürmezem şanma menī' yem
1501. Züleyhâ ' ahd idüp girdi serāya
Oturdılar turunc geldi oraya
1502. Bu ' avratlar turuncı aldılar tīz
Ki aldılar bıçağlar ele hem tīz
1503. Züleyhâ didi uş takşīm idende
Kesinğ turunc size men emr idende
1504. Çağırdı anda ol hūsn ile genci
Bulara didi siz kesinğ turuncı
1505. Bular çaldı bıçağ turunca iy şāh
Ki girdi içerüye fi' l-hāl ol māh
1506. Çü Yūsuf girdi nā-gah içerüye
Ki baĥdılar bular ol māh-rūya

1498a bile bu demde: ğaldı hem de (E)

1499a seni (E38b): -T

1507. Bularınġ gör ki ol demde varını
Bıçaġla doġradı barmaġlarını
1508. amusı ġayz gördi anda f-muġāl
Ki oldılar amu vālihe b-ġāl
- E39a 1509. Anınġ ġayız anından naġt doldı
Buları gör ki ne rsvāyi oldı
1510. Bular oldı o demde amu ġayrān
amu b-hş oluban yatdı yeksān
- T58b 1511. Bularınġ tā ki geldi ‘aql[1] başa
amusı didi ki ol demde ġāş
1512. Degüldür bu beşer illā melekdr
Munı bir kimse ki görse helākdr
1513. Mununġ kim bile ki aşlı nedendür
Egerçi zāhir erafa bedendr
1514. Bular çn oldı böyle mest  ġayrān
Revān gitdi girü Ysuf-ı ġān
1515. Bularınġ böyle geldi başlarına
Zleyġā baġar idi işlerine
1516. amu bir görmek ile oldı b-hş
Zleyġā āteşi pes eyledi cş
1517. Bulara didi n'oldı size neve
Naşġatde amu olduġız sve
- A55b 1518. Ki bir kez baġmaġ ile bu ġulāma
Niş e siz olduġız böyle melāma
1519. Niş e ol ġsne tākat itmediġiz
Onı görüp selāmet gitmediġiz
1520. Mununġ çn kıldıġız siz maġga a‘nı
Ki grsetdm size men munı ya‘ni
1521. Bulara eyledi çġ sz  nşi
Göz ile cānlarına urdı nşi

1508 (E38b): -T; 1508a Vezin aksamaktadır.

1509 (E39a): -T; 1509a Vezin aksamaktadır.

1512b kimse ki (E): kimesne (T); görse: görmez (E)

1514b ġān: iy cān (E)

1520b grsetdm size men munı: bir göresiz elinġiz niş e (E)

1521b gözile: söz ile (A)

1522. Pes ondan ‘ ışkını ikrār kıldı
Ne ki kılmış idi izhār kıldı
- T59a 1523. Bular çün oldılar ol demde rüsvāy
Dağı hīç olmadılar onğa bed-rāy
1524. Yaralu ellerini sarudılar
Bile rüsvāy duruban yüridiler
1525. Bular gitdi Züleyhā kıaldı tenhā
Giderler eve medhüş mest inhā

**Der-beyān-ı giriften-i ‘Azīz Yūsuf-
rā ve be-zindān-ı feristāden***

- E39b 1526. Züleyhā sırrı oldı halka ma‘ lüm
‘Azīz onı işitdi oldı mağmüm
1527. Züleyhā söyledi sultāna ol dem
Menüm sırrımı bildi çünki ādem
- A56a 1528. Bu ‘İbrī kul meni bed-nām kıldı
Ki sırrum der-miyān-ı ‘ām kıldı
1529. Gerekdür bu kula zecr eylesesinġ
Ki zecr ile muġga hier eylesesinġ
1530. Munı seġg kahr idüp zindāna salgil
Menüm hayfımnı sen bu kuldān algil

**Ķavlühü te‘ālā Rabbi’s-sicnü
aħabbe al-āyeh***

1531. İşitdi Yūsuf eydür yā İlāhī
Maġga zindānı vir virme günāhı
1532. Züleyhā didi onı çünki şāha
‘Azīz kaçd eyledi ol yüz-i māha

1524b duruban: oluban (E)

* (A) Aziz’in Yūsuf’u tutup zindana göndermesinin beyanı hakkında.

1526a oldı: oldem (E)

* (A) Yūsuf/33: “Ey Rabbim! zindan bana bunların davet ettilleri fiilden daha sevimli.”

1531b zindānı (E): zindān (T)

1532a onı: bile (E)

1533. Züleyhâ sözini çün gûşa aldı
Dutup Yûsuf[1] ol zindâna saldı
1534. Çü Yûsuf vardı ol zindâna düşdi
Züleyhâ derd ile pişmâna düşdi
- T59b 1535. Firâķ odına düşüp yandı cânı
Yalunuz kuş kimi eyler fiğânı
1536. Züleyhâ düşdi çünki ihtirâķa
Ki tâķat kılmadı derd-i firâķa
1537. Revâni geldi zindân ķapısına
Ki durdı bir dem anıñg dapusına
- A56b 1538. Çağırdı Yûsuf[1] eydür ĥabîbi
Ki âĥir oda yaĥduñg menñg ġarîbi
1539. Didi ki sen degülsünñg şâh-ı maĥbûs
Menüm maĥbûs hem nâlân-ı menkûs
1540. Eger çi men sañga itdüm ‘ itâbı
Firâķıñgla çeker men çoĥ ‘ azâbı
1541. Gözümde señg velî dilde muğarrib
Firâķıñgdan menüm dâyim mu‘ azzib
- E40a 1542. Yanarım ĥasretiñgde giçe gündüz
Ki oldum ayrılığdan cân u dil-süz

Gazel*

1543. Diriğâ gitti cânım ayrılığdan
Ķurudı regde ķanım ayrılığdan
1544. Melekleri felekde zâr kıldı
Menüm âh u fiğânım ayrılığdan
1545. Diriğâ dünyede fâş oldu cümle
Menüm râz-ı nihânım ayrılığdan

1533a sözini: yüzini (A)

1534 (E39b): -T

1537b bir dem anıñg (E): derd birle (T)

1540a itdüm: didüm (E)

1541 (E39b): -T

* (E)

1544b âh: zâr (E)

1545a dünyede: ‘ âleme (E)

1546. Tükendi qalmaqđı hıer ile tende
Menüm rûh-ı revānım ayrulıĝdan
- T60a 1547. Dirîĝā derd ile pîr oldu Şimdi
Menüm ‘ ömr-i cevānım ayrulıĝdan
1548. Dehānım tûṭî kimi talḥ olupdur
Menüm Őîrîn dehānım ayrulıĝdan
- A57a 1549. Eger āh eylesem iy Şemsî der-ĝam
Yanar nāra zebānım ayrulıĝdan
1550. Olar ki ayrulıĝda müptelādur
Bilürler ayrulıĝı ne belādur
1551. N'olaydı ayrulıĝ hîç olmasaydı
Ki onunĝ adı dile gelmeseydi

Race'nā ile'l-kışŞa *

1552. Bu ayrulıĝ elinden dād-ı feryād
Kim ayırdı işinden olmadı Őād
1553. Egerçi dünyānıĝ işi firāqdur
Ki ehlinden kamu Őādlık ıraqdur
1554. Őikāyet eylerem hicrān elinden
Daḥı bu gerdîŐ-i devrān elinden
- E40b 1555. Çü Yūsuf qaldı ān-der cāh-ı zindān
Züleyḥā qaldı tenhā zār u nālān
1556. Züleyḥā derd ü ĝam içre tamāmı
Ayurur her ĝün onĝa ol ṭa'āmı
1557. Züleyḥā her ĝün ol zindān derīne
Gelüben durur idi manzarına
1558. Velī seccāna Őöyler ḥarb idinĝiz
Ki her ĝün Yūsufa ḍarb idinĝiz

1547b ‘ ömr-i cevānım: rûh-ı revānım (E)

* (A) Hikāyeye döndük.

1552 (E40a): -T

1553 (E40a): -T

1554 (E40a): -T

1556b ṭa'āmı: selāmı (E)

1559. Züleyhāya didiler [ki] ne dirsıñg
Dögeler Yūsufi niçe kıyarsıñg
1560. Kılursıñg hasretıñgden nemlü gözi
Habıbinğdür niçe dirsıñg bu sözi
- T60b 1561. Onuñg derdiñgdedür çehriñg narenci
Kıyurmasıñg ola Yūsuf zārenci
- A57b 1562. Züleyhā didi vardur derdi cānda
N'idem ki varabilmen bir kez onda
1563. Çü onuñg görmezem ol meh cemālin
Dağı işitmezem şırın maqālin
1564. Diler men sem^ç üme gele āvāzı
Ki onuñgla kılam men söz ü sāzı
1565. İşidem ünini şād olam ez-ğam
Ki bir dem hāli ola didem ez-nem
1566. Anıñgçün emr iderim aña harbī
Ki ansız n'eylerem men şarkı-ğarbı
1567. Ve ger kim men oña haçan kıyaydum
Haçan bāb ile bu sözi diyeydüm

Der-beyān-ı seccūn şoden-i fettān

der-secn-i Yūsuf der-diyār-ı işān*

1568. ^ç Aziz çün Yūsufuñg hālin[i] bildi
Ki onu bī-kīne maḥbūs kıldı
1569. Onuñgla iki kılın böyle sultān
Ki maḥbūs eyledi der-cāh-ı zindān
1570. Birisi sāķī idi biri ḥabbāz
Ki oldılar bular Yūsufa hem-bāz
1571. Bu kullar suçunu daḥ' gör ki iy yār
Neyidi olgil ondan sen ḥaberdār

1559a Vezin aksamaktadır.

1562b nidem kim ki vara bilmen men anda (E)

1566 (E40b): -T; 1566b n'eylerem: kılmazam (A)

1567a ki yoḥsa men aña haçan kıoyaydım (E); 1567b bā: men (E)

* (A) O diyarın fitnesi ile Yūsuf'un zindana hapsedilmesinin beyanı hakkında.

1568b kıldı: saldı (E)

- A58a 1572. Ki Rûm sultân[1] çoḡ māl-ı nihānı
Ayurdu bunlara baḡşış evini
- E41a 1573. Mey ile etmegine didi iy cān
Aḡu ḡatup virinḡ sultāna pinhān
- T61a 1574. Bu ḡāl[i] çünki bildi bile sākī
Kelāmı ḡılmadı pinhān u bākī
1575. Gelüp sultāna didi bu ḡavāli
Ne sırr ki var idi hem ‘ arz u ḡāli
1576. Velīkin eyledi ḡabbāz maḡbūl
Onuḡ çün oldu der-āḡir-i maḡtūl
1577. Bu ḡāle çünki vākıf oldu sultān
Bu işden ikisini daḡı iy cān
1578. Bular çü zindan içre ḡaldı üç gün
Belā-yı derd ile kār-ı diger-gün
1579. Didi sākī ki Yūsuf men düşümde
Ki gördüm özimi kendü işimde
1580. Meni gördüm ki da‘ vet itdi sultān
Ki vardum ḡazretine şād u ḡandān
1581. Ki gördüm daḡı men üç ḡūşe engūr
Onı bir cāma sıḡdum eyledüm pūr
1582. Ki virdim pādişāha nūş ḡıldı
Bu men-i bīçāre dil-ḡoş ḡıldı
- A58b 1583. Pes ondan Yūsufa düş didi ḡabbāz
Didi işid menüm rü‘yām daḡ[1] bāz
1584. Didi gördüm meni sultān çağırdı
Ki ondan bir ulu ḡvān maḡḡa virdi
- T61b 1585. Başımda ḡvān dolu etmek ḡoyarlar
Gelür ḡuşlar bu etmekden yiyerler

1576a maḡbūl (E41a): -T

1578a ḡaldı (E41a): -T

1580b ḡazretine şād u ḡandān: ḡaşr-ı şāha tīz fermān (E): ḡaşr-ı şāha tīz fermān (A)

1581a men (A58a): -T

Der-beyān-ı āmeden-i Cebra'īl pīşe

Yūsuf ve beyān-ı be-ğayr-ı h̄vāb*

1586. İşid imdi İlāhıñg kudretini
Hudāvend-i kerīmiñg hikmetini
1587. Ayurdı Yūsufa H̄ağ onğda Cibrīl
Ki oldur cümle-yi mürsele delīl
1588. Alup cennet derinden durdı geldi
Ki onda Yūsufuñg ağızına saldı
1589. Ki onda Yūsufa ol demde iy cān
‘Ayān oldı düşüñg ta‘ bīr[i] yeksān
- E41b 1590. Didi sākīye Yūsuf olgil āgāh
Çıharuban sañga in‘ām ider şāh
1591. Didi h̄abbāza andan ol haberdār
Çıharuban asarlar seni ber-dār
1592. Seni asubanı onda koyarlar
Gelür kuşlar dimāğıñgdan yiyerler
- A59a 1593. Çü Yūsuf böyle ta‘ bīr itdi rüyā
Ki h̄abbāz na‘ra kıldı didi eyvā
1594. Ki men bu düşi yalan söylemişem
Yağın bilgil ki men düş görmemişem
1595. Didi Yūsuf ki h̄ālīñg oldı böyle
Gerek yalan gerek girçek[i] söyle
1596. Didi sākī ki bu ta‘ bīr nişānı
Nedür tā bilevüz bu hal yalanı
- T62a 1597. Didi Yūsuf mañga bilgil ‘alāmet
Ta‘āmıñgız-durur bir gün selāmet
1598. Ta‘āmıñg ta‘rifini bilmedüm mi
Nicedür vaşfıñg onıñ kılmadum mı

---

* (A) Cebrail’in Yūsuf’un uykusunun dışında gelmesinin beyanı hakkında.

1587a Yūsufa H̄ağ onğda: añga oldem (E)

1588a alup cennet derinden durdı geldi (E): alup onı cennet derinden durdı geldi (T)

1591a onda: oldem (E)

1598a ta‘rifini: gelmegini (A)

1599. Ne ki men didüm ise oldu öyle
Eger vardur yalanum sākī söyle
1600. Didi ki sākī oldu söziñg[e] taḥkīk
Ki yoḥ kiḏbiñg seni kıldum taḥdīk
1601. Velī munı sañga kim bildürüpdür
Ki söz sañga taḥkīk kıldırupdur
1602. Didi Yūsuf mañga bildürdi Allāh
Bilürem ne olur şām u seher-gāh

**Da‘vet-kerden-i ehl-i zindān be-
dīn-i müselmān***

1603. Velī didi eyā aşḥāb-ı zindān
Koyuñgız bātılı oluñg müselmān
1604. Çü Yūsuf böyle itdi söz[i] taḥkīk
Zevān-ı sākī onı kıldı taḥdīk
1605. Çün oldu sākī ol demde müselmān
Ki zindān ehl-i cümle oldu yeksān
1606. Velīkin gelmedi ḥabbāz ĩmāna
Ki düşdi zann-ı şek ile ziyāna
- E42a 1607. O zindānda sen imdi gör ne idi
Ki dört miñg kimse ol zindānda idi
1608. Ḳamusı Yūsufa geldi inandı
Velī ḥabbāz o da oda yandı
- T62b 1609. Didi Yūsuf bulara varıñgız siz
Niçüñg zindān içinden gidiñgiz siz
1610. Didiler Yūsufa bunlar n'idelüm
Ki zindāndan çıḥup ḥande gidelüm
1611. Na-gāhden bizi şāha bildürürler
Bize dürlü cezāyı kıldururlar

1599a öyle: bile (E)

* (E) Zindandaki kişilerin Müslüman olmaya davet edilmesi.

1603a velī: ki andan (E); 1603b bātılı: a‘zām (E)

1604a itdi sözi: kıldı emr-i (E); 1604b zevān: revān (E)

1607 anıñg zindānını gör ki ne idi
ki miñg dört yüz kişi zindānda idi (E)

1611a negāhden bizi: daparlar bizi (E); 1611b cezāyı: sezāyı (E)

1612. Didi Yūsuf size kıldum du‘āyı
Sizi tanımaya halk Һudāyı
1613. Siziñg şüretiñgiz tebdil ide Һaқ
Hemāna şüret-i ahsene mutlak
1614. Pes ondan ba‘z Yūsuf қatına қaldı
Ki ba‘zısı taleb çıhmaқа kıldı
1615. Bu tālibler didiler Yūsufa bil
N'idelüm bağludur an-der selāsil
1616. Çü Yūsuf kapuya kıldı nigāhı
Açıldı cümle feth oldı kemāhı
1617. Қamusı çıhdı olar dıhşaruya
Қара döndi aға ağı saruya
1618. Bulariñg şüreti çün boldı tebdil
Gezerler Mısr içinde fāriқ-ı dil
1619. Şabāh oldı ‘Aziz kıldı ‘ināyet
Çıhardı sāķiyi hoş gördi gāyet
1620. Pes ondan nā-tüvān[1] çekdi dāre
Ki düşdi nāle vü feryād u zāre
- T63a 1621. Çü zindān қapusından şöyle giryān
Asıldı geldi mağzın yidi murğān
1622. Çü Yūsuf gördi sāķi oldı āzād
Didi şahıñg қatında қıl meni yād
- A59b 1623. Çü Yūsuf istedi ondan penāhı
Gör imdi nice emr itdi İlāhı
1624. Eyürdi Cebrāyil uş añga ta‘nı
Ne sözdi söylediñg Yūsuf ya‘ni
- E42b 1625. Didi Yūsuf seni kim şād kıldı
Ölümden kim seni āzād kıldı
1626. Seni kim kıldı bīrūn söyle ez-cāh
Didi Yūsuf қamusın kıldı Allāh
1627. Pes ondan Cibril eyidür nişe seniñg
Қoyuban Һaқ gāyre yalvarursāñg

1613b şüretü'l-ahasene: şüret-i hasene ide (E)

1621a çü zindān қapusından: ki zindān eşiginden (E)

1622b şahıñg: pīriñg (E)

1627b gāyre yalvarursāñg: hem gāyre düşesiñg (E)

1628. Didi Yūsuf Hudā kıldı ‘iṭābı
Saṅga virdi bu zindān ‘azābı
1629. Yidi il seṅg bu zindān içre ğamġin
Ķalursuṅg gice gündüz çeşm nemġin
1630. İşıtdi onı Yūsuf āh kıldı
Sirişkin dāne çehre ğāh kıldı
1631. Çü sākī çıhdı vardı şāh katına
Muḳarreb oldı onuṅ ğazretine
- T63b 1632. Hudā Yūsufun sözini revānı
Ki sākī ħātırından aldı onı
1633. Unutdı sākī Yūsufuṅ kelāmıṅ
Ki onuṅ kılmadı yād peyāmıṅ
- A60a 1634. Çü kıldı Yūsuf ānder-secn ğamlu
Gehī nālān gehī ol çeşm nemlü

**Der-beyān-ı āmeden-i ‘ārābī ez-
ṭaraf-ı Ken‘ān ve kelām-ı Yūsuf bā-
o***

1635. Bu zindān köşesinden dıḫşaruya
Baḫardı ğāh ğāh Ken‘ān saruya
1636. Ki bir gün ḳāfile Şāmuṅg yolundan
Gelüp giderdi ol Kūhe ḳolundan
1637. Bularıṅla var idi bir kes iy cān
Şemerđīd ad idi ez-ehl-i Ken‘ān
1638. Bu Ken‘ānī devesin tā ki sürdi
Deve geldi kūhe bu ḳatna durdı

1628b virdi: kıldı (E)

1629b çeşm: göz (E)

1630b dāne çehre: çehresine (A)

1633b onuṅ: bir kez (E)

* (A) Arab’ın Kenan taraflarından gelmesi ve Yūsuf ile onun sohbet etmesinin beyanı hakkında.

1635 (E42b) -T; 1652a köşesinden: baḫçesinden (A)

1636b gelüp giderdi: ki geldi gir (E)

1637b Şemer dirler adı zi-ehl-i Ken‘ān (E)

1639. Deve geldi o dem onda zebāna
Çağırdı Yūsufi ol yāne yāne
1640. Didi Yūsuf ataŋg cān dađlamađda
Olupdur gözlerinden ağlamağda
1641. Vücūdı incelübenġ kıl olupdur
Gözi yaşı ađubaŋg Nīl olupdur
- E43a 1642. Seniġ ħicriŋgle ol eyler fiġānı
Gözinden ağıdur yaşıyla kānı
- T64a 1643. İřitdi munı Yūsuf kıldı nāle
Yaşını gül yüzine kıldı jāle
- A60b 1644. Çü durdı deve onda gitmez oldu
Deveniġ şāħibi çeşm ile doldı
1645. Deveni urmaġa aldı dayāġın
Yolıdı bir onuġ dutdı ayaġın
1646. Çağırdı Yūsuf eydür sal ağacı
Ĥalāşıŋgla bulasıġ tā ‘ ilācı
1647. ‘ Aşāyı saldı ol buldı ħalāşı
Didi tövbe eger oldumsa ‘ āşı
1648. Revāni geldi kūhsāruya bađdı
Çü gördi Yūsuf[1] cān oda yađdı
1649. Pes ondan sordı Yūsuf yā ađı sen
Ne yirlüsünġ digil tā ki bilem men
1650. Didi ‘ Arābī ki iy merd-i zindān
Ki men Ken‘ āniyem geldüm zī-Ken‘ ān
1651. Pes ondan didi Yūsuf yā ‘ Arābī
Su‘ālim var digil maŋga cevābı
1652. Bilürmisiġ şecer Ken‘ ānda ‘ ālī
Ki on ikidür onuŋ şāħ u bālī
1653. Onuġ bir şāħī onġdan ayru düşmiş
Ol ağac onuġ için şayru düşmiş

1639a o dem: revān (A)

1642a ħicriŋgle ol: şevkıŋgle dil (E)

1643b gözi yaşı yüzinden kıldı jāle (E)

1645a durup urmaġa ol aldı dayāġın
yolıdı ey biriŋ dutdı ayaġın (E)

1646a ħalāşıŋgla: cehennemden (E)

1648a kūhsāruya (E) kūhsāru (T)

1654. Fiġān eyler onuᅅ ħün giçe gündüz
Ki olmişdur onuᅅ hicriᅅde dil-süz
- T64b 1655. Ki ol bir şāᅅ için maᅅzün olupdur
A61a Gözi yaşı aᅅup ceyᅅün olupdur
1656. İşidüp bu sözi ‘ Arābī ondan
Ki kıldı āᅅ u süzün yandı cāndan
1657. Didi ki ol aġacı bilürem ᅅüb
Ki İşᅅāᅅ oġlıdur ol pīr-i Ya‘ ᅅüb
1658. Onuᅅ oġlanlarıdur ol budāġı
Menüm cānuma seᅅᅅ çekdiᅅ bu dāġı
- E43b 1659. Onuᅅ bir oġlı ondan ayrulupdur
Ki ᅅayl[i] vaᅅt olupdur ki ölüpdür
1660. Sorar ol oġlunu her kim gezenden
Velī ᅅıᅅmaz özi beytü'l-ᅅazenden
1661. Anġup aġlar hemīşe muᅅᅅa nāle
Ki Yūsuf ismidür hem dilde tāze
1662. İşitdi munı Yūsuf kıldı efġān
Zamānı yir yüzine oldu ġaltān
1663. ᅅü kıldı nāle vü āᅅ u fiġānı
Pes ondan sākīn oldu bir zamānı
1664. Didi ‘ Arābīye n'iyᅅün gelüp seᅅᅅ
Nedür ᅅaşdıᅅ sefer munı ᅅulup seᅅᅅ
1665. Didi geldüm ᅅılam tā ki ticāret
Ki bilmen renc idüm yoᅅsa ᅅasānet
1666. Didi Yūsuf nedür sermāye seᅅᅅde
Didi bir altunum var böle meᅅᅅde
- A61b 1667. Var idi Yūsufuᅅᅅ ᅅolunda sevvār
Ki aᅅmer yāᅅūt idi ᅅamu iy yār
- T65a 1668. Gör imdi n'eyledi ol ᅅüsn-i nāzük
ᅅıᅅardı pes ᅅolundaᅅ ol bilāzük

1654b hicriᅅde: ‘ışkıᅅda (E)

1656b u süzünü: girye (E)

1657b pīr-i Ya‘ ᅅüb: āl-i Ya‘ ᅅüb (E)

1661 (E43b): -T

1667b ki hem yāᅅūt idi ol cümle varı (E)

1669. İrişdi çün haber ol mäh-rūya
Ki atdı bülezüki dıhşaruya
1670. Didi kim al seniñg olsunğ bu hāmı
Bahāsı on miñg altundur tamāmı
1671. Velī vardur señgilen bir peyāmum
İrişdür ol ağaca señg selāmum
1672. Digil ki bir ğarībi Mışr içinde
Ķalupdur gördüm onı ħabs içinde
1673. Digil maħbūs gördüm ol ğulāmı
Ki menğden sañga gönderdi selāmı
1674. Velīkin ol ağaca gice yitgil
Onğa söyle bu sözi tiz gitgil
1675. Didi ‘Arābī di adıñg cihānda
Didi Yūsuf koy adum dime onda
1676. Revān ‘Arābī öñgden gitdi iy cān
Gice gündüz yüridi tā be-Ken‘ ān

Destūr-dāden-i ‘ilāni reften-i

‘Arābī piş-i Ya‘ķüb *

- E44a 1677. Revān ‘Arābī andan gitdi ferħān
Gice gündüz yüridi tā meknūn
1678. Çün oldı gice yitdi ħapuya ħüb
Çağırdı didi ki yā āl-i Ya‘ķüb
- A62a 1679. Āvāzı Dünyeye oldı işābet
Didi lebbeyk onğa kıldı icābet
1680. Çü Dünya daşra geldi sordı anı
Nedür ħandan gelürsiñg bu zamānı
1681. Didi ‘Arābī ħanı pīr-i Ya‘ķüb
Nedür ħāli anıñg der-ħüzn-i menķüb

1669 (E43b): -T

1670a didi al bu seniñg olsun tamāmı (E)

1675b Yūsuf koy: Yūsufdur (E)

* (E) Yaküb’a giden Arabın izin istemesi ve alması: Der-beyān-ı resīden-i ‘arābī be-peyām-ı Yūsuf be-Ya‘ķüb (A)

1677 (E44a): -T

1681 (E44a): -T

- 1682 . Didi Ya' k̄ub h̄anı ol p̄ir-i ğamġin
Ki der-beyt̄ü'l-ĥazendür d̄ide-nemġin
- T65b 1683. Didi D̄ünye n'idersinġ sorup anı
Göremen dıĥşaruda herġiz onı
1684. Dutupdur m̄atem ol ĥazen tamāmı
Ki kılmaz kimse ile ol ġülāmı
1685. Didi ' Arābī ĥüsn ba' zı ġarībinġ
Resūliyem Nebī ħatna ġarībinġ
1686. İşıtdi munı D̄ünye p̄aya durdı
Segirtti atası ħatına vardı
1687. Namāza durmuş idi p̄ir-i Ya' k̄ub
Çü D̄ünye geldi oldu ' aġl maġlūb
1688. Ferāset birle çün aĥvāl bildi
Namāzın ħaşr idūben t̄iz kıldı
1689. Pes ondan D̄ünyeden sordı nedür ĥāl
Ki geldinġ ħatıma bu demde fi'l-ĥāl
1690. Didi ki bir kişı geldi ħapuya
Ġarīblerden peyām eyler dapuya
- A62b 1691. Saġga ba' zı ġarīb peyġām kılmış
Ki bilmen nice ĥāl i' lām kılmış
1692. Çü Ya' k̄ub bu sözi aldı ġulaġa
Sanasın gözleri döndi b̄ulaġa
1693. Revān-ı zār necīb durdı oraya
Ĥanı t̄āħat ki vara irelüye
1694. Ki D̄ünye ħolını dutdı çıĥardı
Firāħ odıyla ol cānın yaĥardı
- T66a 1695. Çü geldi dıĥşaruya p̄ir-i Ken' ān
E44b Selām virdi onġa ' Arābī zi-cān

1682a Ya' k̄ub h̄anı ol: D̄ünye ki şorma (E); D̄ünye ki şorma (A)

1684a m̄atem ol ĥüzn: cāy-ı zarn ol (E); m̄atem: dāyīm (A)

1686a segirtti: yügürdi (E)

1689a D̄ünyeden sordı: didi D̄ünyeye (E); 1689b ħatıma: ħapuya (E)

1690b peyām eyler (E): selām iletti (T)

1691b bilmen nice ĥāl: nice ĥāl-durur (E)

1693a revān-ı zār necīb: revān Ya' k̄ub ol vaħt (A)

1696. Selāmın aldı Ya‘ kûb sordı ondan
Ne kişisiñg gelürsiñg söyle ħandan
1697. Ki señgden mañga geldi bÿy-i dil-ber
Onuñgla dapdı rûĥım Şimdi perver
1698. Ğaribiñg elçisiyem didi bilgil
Sañga peyġam idÿpdÿr gÿŐ kılġil
1699. Mışırdan gelÿrem men Mışır iinde
Ki gÿrdÿm bir ġaribi ħuŐr iinde
1700. Seni sordı sañga kıldı peyāmı
Ki muñgdañg sañga gÿnderdi selāmı
1701. Ki adın bilmedÿm bilmen cemālin
Velikin diñgledÿm bir ka kelāmın
- A63a 1702. İŞitdi muni Ya‘ kûb aġladı zār
Ki eŐmi ħasret ile oldu ħÿn-bār
1703. Didi ‘ Arābī ki ħi var mı ħācāt
Nedÿr sÿyle kılam Ĥaa mÿnācāt
1704. Didi ‘ Arābī ki ħi dÿnyede yoġ
Velikin āĥiretde ħācetÿm oġ
1705. Didi Ya‘ kûb ki ol dem bār-ı Sÿbhān
Ki kılsun ħāl-i mÿti sañga āsān
1706. Anıñgÿn iki dÿnye ħāl bitdi
Nebīden bu du‘ āyı aldı gitdi

Ķavlÿhÿ te‘ālā fi’s-sicni bia‘ sīnīn al-āyeh*

- T66b 1707. Gel imdi Yÿsufuñg señg ħāline baġ
Oduñg var ise cānda var özüñg yaġ

1700b muñgdan: menden (E)

1701a bilmen: gÿrdÿm (E)

1702b ki eŐmi: vÿcÿdı (E)

1704a ħi dÿnyede: dÿnyā vadin (E)

1705b mÿti: kılsıñg (E)

1706 Nebīden bu du‘ āyı aldı gitti
anıñgÿn iki dÿnye ħāŐıl itdi (E)

* (A) Yÿsuf/42: ‘‘Senelerce zindanda kaldı.’’

1707b eger cānıñgda od var öziñgi yaġ (E)

1708. Çü qaldı Yūsuf ol zindānda bāri
 Kılurdu dāyimā āhile zārı
1709. Yedi il qaldı oñgda köñgli pür-gam
 Dilinde āh dāyim çeşm-i pür nem
1710. Velī Yūsuf çü birgün ol Hudāya
 Tazarru^c zārı kıldı Kibriyāya
- E45a 1711. Didi yā Rabb Halīlīñg hürmetiçün
 Dağı İshāq Ya^c küb^c izzetiçün
1712. Menüm tövbemi señg maqbül kılgil
 Yiter bu sahtilenğ meşkül kılgil
- A63b 1713. Egerçi eyledümse men günāhı
 Mañga virgil halāşı yā İlāhī
1714. Çü Yūsuf tövbe itdi ez-rahīme
 Ki yalvardı bizārī ol kerīme
1715. Kabul itdi Hudā ondan du^c āyı
 İrādet oldı qoya mübtelāyı
1716. Oñga Cebrāyil[i] gönderdi Hālīk
 Digil şād olsun ol hüsniyle lāyıq
1717. Getürdi Cebrāyil çün müjde gānī
 Sevindi Yūsufuñg der-sūhan cānı
- T67a 1718. Didi ki Yūsufa señg şād bolgil
 Hudā emr eyledi āzād bolgil
1719. Seni Mışra İlāhıñg eyledi şāh
 Atañg qardaşlarıñg hem sañga hemrāh
1720. Kamuñgız cem^c kıldı Mışra Hālīk
 Sevindi işidüp ol hüsne lāyıq

1708b dāyimā āhile: gāh gāh bā-āh (E)

1709 yedi il qaldı ānder secn-i ğamgīn
 dilinde Allāh idi dīde ğamgīn (E)

1710 der-āhir kıldı bir secde Hudāya (E)

1712a menüm tövbemi señg: dua^c mı sen menüm (E); 1712b sahtilenğ meşkül: secne sen maqbūs (E)

1713a eyledümse men: eylerem men çoğ (E)

1714a itdi: kıldı (E)

1716a Hālīk: Qādir (E); 1716b olsun ol hüsniyle lāyıq: olgil iy hüsni ile zāhir (E)

1717a çün: hūb (E)

1718b emr eyledi (E): emriyle (T)

Meclis-i şābi' der-beyān-ı rüyā-yı
'Azīz ve yād-kerden-i sākī Yūsuf-rā*

1721. Melūl olma seṅg pür-hüner meṅg
Oḫıram yine bir meclis işit seṅg
1722. Melāl-i dünyeni dilden çıḫargil
Gel imdi bu ḫavāle bir nazār kııl
- A64a 1723. Velī yād it İlāhı seṅg mülāzım
Te'ālā şāne söyle dilde dāyım
1724. Bu Yūsuf kıışşasından al fevā'id
İlāhī 'ömrünḡi kıılsun ta zā'id
1725. İlāhınḡ kudretiyle gör ki nice
Ki gördi ol 'Azīz bir düş[i] gice
1726. Şabāḫ oldı ayıkdı ḫalk-ı ḫamı
Ḳatına cem' kııldı ḫāş u 'āmı
- E45b 1727. Pes ondan didi ta' bīr ehline şāḫ
Ki düş gördüm bu gice oluṅ āgāḫ
1728. Velī gitdi yādımda bilmen onı
Maṅga siz kıılıṅız onı beyāmı
1729. Eger dimez[seṅg]iz biliṅ n'idirem
Ḳamuṅız öldürüp meslüb iderem
1730. Didiler pādişāḫa kıılma reybī
Ki hergiz bilmezüz biz 'ilm-i ḡaybī
- T67b 1731. Bu ḫāle sākī kııldı Yūsuf[ı] yād
Ki geçdi āḫ[ı] kııldı nāle feryād
1732. Didi sultān onḡa niçün fiḡanı
Ḳılursıṅ söyle ne zār-ı nihāni

---

* (A) Yedinci meclis: Aziz'in rüyasının ve sakînin Yûsuf'u hatırlamasının beyanı hakkında.

1721a olma seṅg: olmaz iseṅg (E)

1722a melāl-iḡi ḫoma dilden ḫaber dār (E)

1723b şāne söyle dilde: söyle yād idende (E)

1724 (E45a): -T

1725b ki gördi ol 'azīz bir: görüpdür ol 'azīz (E)

1729 (E45b): -T

1731b ki kııldı āḫ u zārı nāle feryād (E)

1733. Didi sākī ki ol ‘ İbrī ğulāmı
Bu demde yād idüben yandum anı
1734. İşıtdi pādişeh tağyır boldı
Melāl-i ğuşşa hem gönğline doldı
- A64b 1735. ‘ Azīz öz dīnine and içdi ol dem
Degül yādımda ol ğul uşta bu dem
1736. Didi sākī ki ya Mevlāyı sen dah
Anı yād itmemişem hīç bir dāh
1737. Senüñ bu düşüñga ‘ ālemde iy şāh
Eger mümkīn ise ol olur āğāh
1738. Ki ondan özge kimse fehm kılmaz
Ne fehm ki onğa belki vehm kılmaz
1739. Didi sulţān nedeñğ señğ bildiñğ anı
Ķatıñğda var mıdur şiddiĶ nişānı
1740. Didi sākī ki iy sulţān-ı ‘ ālem
Musahĥar ĥükmünğa cins ile ādem
1741. Men anı öz düşümde söylemişem
Ne kim ol didi men taşdıĶ dimişem
1742. Onuñğ bilmegine dutma gümānı
Anıñğ tevili[ni]ñğ yoĥdur yalanı
- T68a 1743. Onuñğ şıdkına sākī oldı Ķā’il
‘ Azīz oldu be-ğāyet onğa mā’il
- E46a 1744. Didi sulţān var andan sor bu düşi
Nicedür tā bize bildüre işi
1745. Didi sākī ki meñğ anğdañğ ĥayāyı
Ķıluram sormağa bu vaĶı ‘ āyı
- A65a 1746. Ki kılmışdı sañğa ol bir sıfāriş
Velī kıldum onuñğla meñğ güzāriş
1747. Men anı kılmadum hīçbir kezin yād
Ki ol maĥbūs Ķaldı ben de āzād
1748. Didi sulţān ki anğdañğ kıлма şermi
Ki olur Ķābiliñğ ğāyetde nermi

1736a didi ki yā Mevlāyı mun'dah (E) Nüşa farkında bu mısradā vezin aksamaktadır.

1739b var mıdur şiddiĶ: var mı hīç nām (E)

1740b cinsile: hem cümle (E)

1742b Vezin aksamaktadır.

1749. Ki ol göke sekiz s̄in taşdı̄k idür
Ki haber sırrı ol anda bilüpdür
1750. Señg añgdañg olmagil sākī hacālet
O señgdenñg incimez olmaz melāmet

**Der-beyān-ı āmeden-i sākī be-
zindān-ı Yūsuf u goftī vākīa^c-ı ‘azīz***

1751. Revān[ī] sākī ol zindāna geldi
Çü Yūsuf baħdı gördi anı güldi
1752. Hacildenñg sākī el koydı yüzine
Utandı baħmağa Yūsuf yüzine
1753. Çü sākī gördi ol bedr-i tamāmı
Yüzün örtübeni virdi selāmı
1754. ‘Aleyke aldı Yūsuf didi iy yār
Yüzünñg aç kılma meñgden şerm zinhār
1755. Ki meñgden seni Şeytān kıldı zahil
Anıñgçün sen dah'olduñg böyle cāhil
- T68b 1756. Çü gördi sākī Yūsuf hātırı pāk
A65b Ki kıldı secde-yi şükr-i feraħnāk
1757. Pes añgdañg Yūsufa eydür ki iy şāh
Seni Hāk saħlasıñg ez-çeşm-i bed-hāh
1758. Melik bir düşi gördi bī-nişānı
N'ola señg luṭf idübenñg diseñg anı
1759. Didi Yūsuf ne görmışdür bilürem
Kulağ dutgil sañga ma^c lüm kıluram
1760. Yedi semiz şıgırı gördi sulṭān
Yedi aruğ şıgırlar yedi yeksān
1761. Daħı gördi ki hażra yeddi sünbil
Ki daħı yeddi sünbül-ħuşk müşkil
- E46b 1762. Pes añgdañg didi sākī munğla te`vīl
Niçüñdür tañgrıñg içün señg beyān kııl

1749 (E46a): -T; 1749b sırrı ol: düşer o ol (A)

* (A) Sakinin Yūsuf'un yanına zindana gelmesinin ve Aziz'in rüyasını bildirmesinin beyanı hakkında.

1752a zi-şermi koydı sākī el yüzine (E)

1753a bedr-i tamāmı: Yūsuf gülāmı (E); ‘iberī gülāmı (A); 1753b örtüben: dutuben (A)

1754a çü baħdı didi ki sākīyā iy yār (E)

1763. Didi Yūsuf ki yeddi il pey-ā-pey
Zirā' at idinġiz pendim işid hey
1764. Ne kim ekersiz anı siz eyleye
Zahire eylenġiz siz sünbilile
1765. Pes onġdanġ gelesidür bir yedi sāl
Ĥalāyık olasıdur anda bed-ĥāl
1766. Pey-ā-pey yeddi il pes ola kızlıġ
Ne gözlük ola ol demde ne yazlıġ
- T69a 1767. Ki ol illerde gökden inmeye nem
A66a Ĥalāyık kızlıġ içre ola ber-hem
1768. Pes onġdanġ ola bir vāfir zamāne
Sözüm taĥķīk bil düşme gümāne
1769. Ćü sākī bu gülāma sāmi' oldı
Revānī geldi durdı rābi' oldı
1770. İrişdi sākī sultān ĥazretine
Ki geldi durdı onunġ ĥidmetine
1771. Niçe ki didi Yūsuf düşe ta' bīr
'Azīze didi sākī anı bir bir
1772. İşitdi anı sultān ĥaldı ĥayrān
Meger ol gördi didi düş[i] yeksān
1773. Ne kim men düşde gördüm anı bilmiş
Daĥı te'vīlinġ anınġ doġru kılmış
1774. Niçe ki düşi ol dimiş melīĥdür
Ki bu ta' bīr daĥ' hem öyle şahīĥdur
1775. Didi ĥācibe sultān varınġız siz
Ki zindāndan Yūsuf[ı] çıĥarınġ tiz

1763a pendim işid: işit sözüm (E)

1764a daĥı her ne ekersiz serā eyle (E)

1765a bir yeddi sāl: tā yeddi il (E)

1766b ol demde ne yazlıġ: anda ne ĥübārlıġ (E)

1767b berhem: dirhem (E)

1768a ola: şonġra (E)

1771a Yūsuf: sākī (E)

1773b velī te'vīlin anınġ doġru dimiş (E)

1774a niçe ki düş ol dimiş: ki ol koy yaĥın bilinġ (E); niçe ki düş ol dimiş: ĥünān ol 'iberī ĥulum ki (A)

1775a ĥācibe sultān: şahiblerine (E)

**Der-beyān-ı āmeden-i Yūsuf ‘aleyhi’s-
selām ez-zindān***

1776. Ki ani ḥāṣ idürem men ḳatumda
Muḳarrīb eylerüm öz ḥāzretimde
- A66b 1777. İſitdi Mıſr ehli emr-i ſāhı
Teveccüh eyledi ſehriṅg sipāhı
- T69b 1778. Maḥalleler bezendi cümle bāzār
Açıldı bağçelerde lāle gülzār
- E47a 1779. Döſediler yolına nāc u dībāc
Apardılar cevāhir ḥil‘ at ü tāc
1780. Çalunur def ü ney çenḡ ü çeḡāna
Ki oldu ſādliḡ pīr ü cevāna
1781. Yüridür sākī iſler cām-ı meygün
Velī ṭoy oldu ehl-i Mıſra ol gün
1782. Ki ḳoḥdı ‘ İbrī ‘ud u cūd velī
Ki ḳıldı ehl-i Mıſra ol gün ḥuzurlı
1783. Muḡannīlar oturdı der-miyāne
İdürler tenenenni tenn tenāne

Gazel*

1784. Könḡül ſād ol ki cānān vaḳt oldu
Viſāl-ı ḥūr rızvān vaḳt oldu
1785. Zemistān gitdi cevr ü cefāsı
Bahār oldu gülistān vaḳt oldu
1786. Açıldı lāle gül süsen benefſe
Hezār ile ki efḡān vaḳt oldu

---

* (A) Yūsuf aleyhi’s-selamın zindandan çıkmasının beyanı hakkında.

1779b apardılar cevāhir: ayurdılar muḥībler (E)

1780a çalurlar deff ü çeng ü hem çeḡāna (E); 1780b Vezin aksamaktadır.

1781a yüridür sākī iſler: virür sākī içilür (E); 1781b ḳamu ṭoy Mıſr ehline ol gün (E)

1782 (E47a): -T

* (E)

1784b viſāl-ı ḥūr rızvān: oldu ḥuzūr ān (E)

1786b hezār: ‘ anā dil (E)

1787. Götür sākī şarāb-ı cām-ı meygün
Ki kııl rindāne ihsān vaqt oldı
1788. Kenār-ı āb u sebze bāğ-ı hılvet
Hoşā yār ile devrān vaqt oldı
- A67a 1789. Gel imdi Yūsuf-ı kām-ı melāhat
Ki hıç ez-cāh-ı zindān vaqt oldı
- T70a 1790. Götür merdāne Şemsī cām-ı qarban
Ki ‘ıyd ird’üyü qarban vaqt oldı
1791. Dağı sultān ol gün leşkerini
Ayurdı Yūsufa qarşu varını
1792. Ki miñg dah’ cāriye ol tāze maħbūb
Bezendi qarşu çıhdı lu’ b idüp hūb
1793. Mışırdan tā be-zindān halk ol gün
Pey-ā-pey muttaşıl oldı vü mekrūn
- E47b 1794. Ki şaf şaf ehl-i Mışr eyler güzārı
Züleyhā āh idüp eylerdi zārı
1795. Mışırdan tā be-zindān yol varanlar
Didiler dört ağaç anı görenler
1796. Çü hācib geldi zindān qarşısına
Mü’eddeb durdı Yūsuf dapusına
1797. Didi kim Yūsufa iy hūsn ile māh
Halāş itdi seni luţfiyla ol şāh
1798. Ki çıh zindāndan imdi şād bolgil
Belā vü guşşadan azād bolgil
- A67b 1799. Didi kim çıhmazam ez-cāh-ı zindān
Eger munda qala bir kimse iy cām
1800. Bu zindān ehli āzād olmayınca
Ki çıhman cümle daşra çıhmayınca

1789a kām-ı melāhat: Mışra melāhat (E)

1790a merdāne: meydāne (E); 1790b Vezin aksamaktadır.

1791b qarşu: kamu (E)

1793b vü mekrūn: göge ün (E)

1794a ehl-i Mışr eyler: ehl eyler cām (E); 1794b idüp eylerdi: iderdi hāne (E)

1795b dört ağaç (A): dut açılı (T)

1800 bu zindān ehli bil iy şehriyāri
ki çıhman çıhmayalar cümle varı (E)

- T70b 1801. ‘Azīze vardı tā Yūsuf gülāmı
Hālāşı kıldı ol maḥbūs ḥamı

**Ḳavlühü te‘ālā irci’ ilā Rabbike al-
āyeh***

1802. Pes andan didi iy derbān-ı şāha
Ki var menden digil sen pādişāha
1803. Nisā kim ellerini doğrudılar
Daḥı dürlü belāya uğradılar
1804. Olardan pādişeh sorsuñg ḥaberni
Nice meñg kılmışam onda ḥazerni
1805. Olar taḥḳīḳ iderler bu maḳāli
Olar yahşı bilürler māzi ḥāli
1806. Olar da var-durur doğru şehādet
Ki hergiz kılmamışam meñg ḥıyānet
1807. Çü Yūsuf söyledi bu kaç kelāmı
Revān derbān ḳatında kıldı kāmı
1808. ‘Azīze geldi onı didi derbān
Bu sözden çün vaḳıf oldı o sulṭān

Ḳavlühü te‘ālā mā ḥaṭbuki el-āyeh*

- E48a 1809. Çağırdı ol ḳamu el doğrayanı
A68a Ki Yūsufdan belāya uğrayanı
1810. Çü oldı pādişeh ol demde ḳāzī
Didi ki nice idi ḥāl-i māzi
1811. Diyeyiñg doğru siz gidiñg selāmet
Ve ger yoḥsa olursuz siz melāmet
1812. Didiler ḥāşallāh ki Yūsufa biz
Ḥaṭā söylemişüz doğru biliñg siz
- T71a 1813. Bizüm daḥı bu işde yoḥ ḥaṭāmuz
Ne māzide ne ḥālde mācerāmuz

1801a vardı tā: irdi (E); 1801b ḥamı: tamāmı (E)

* (A) Yūsuf/50: “Efendine dön!”

1802a pes andan didi (E): didi Yūsuf pes (T); 1802b ki menden vir selāmı ol pādişāha (E)

* (A) Yūsuf/51: “Derdiniz ne?”

1814. Züleyhâ geldi ol demde miyâne
Ciger-süz oluban geldi zebâne

Ḳāle'l-‘Azîz*

1815. Didi kim zâhir oldı Hâḳ bu demde
Ki ḳalmıŝam velîkin men ne demde
1816. Men oldum derd-i iŝḳıñḡ mübtelâsı
Ki yoḥdur Yūsufuñḡ munda ḥaḫası
1817. Men oñḡa ḳaŝd ḳıldum vaḳt-i firşat
O menḡdeñḡ ḳaçdı oldı dâr-i ‘iŝmet
1818. Bu dem çün zâhir oldı sırr-ı pinhân
Gerek ḳahr eylesiñḡ yâ ‘afv-ı sulṫân
- A68b 1819. Ki Yūsuf didi gerçek men yalanı
Kim ol sūd eyledi ben de zebânı
1820. Didi sulṫân oñḡa kim ḥâzır olgil
Bu iŝdeñḡ tövbe ḳılḡil nâzır olgil
1821. Her ân kes ki ḳılar ol mekr ü keydi
Hemîşe olur ol Ŝeyṫân ŝaydı
1822. Pes onda Yūsuf[1] ḳıldı ḥâberdâr
Didi bildüm ḥaḫâ yoḥ sende iy yâr
1823. İşitdi şâd oluban durdı pâya
Ki çıḫdı daşra baḫıñḡ dolu âya
1824. Çü giydi ḫil‘ atıyle tâc u cevher
Kemer ḳıldı bile yâ’ḳût gevher
- T71b 1825. Suvâr oldı çün ol şâh-ı cihân-gîr
E48b Bülend itdi ḫalâyıḳ oñḡa tekbîr
1826. Anı ‘izâz yüz miñḡ ta‘ zîm ile
Götürdiler ‘Azîze tekrîm ile
1827. Çü Yūsuf geldi sulṫân ḫıdmetine
Yoluḫdı birbiriniñḡ ḫâzretine

---

* (A) Hükümdar dedi ki.

1821b ŝaydı: ḫaydı (E)

1824a giydi: gitdi (E)

1827a ḫıdmetine: ḳatına (A); 1827b bir birinḡ: çünkim anıñḡ (E)

1828. Duruban ul Y suf boyına saldı
‘Az z anı oup bağrına basdı
1829. ıardı Y sufi ol dem ser re
Baturdı t c u atl s ar re
- A69a 1830. Didi bugün atumdasıng hem n senġ
Hem n  k ll  iimde em nsenġ
1831. Ne dilersenġ bugün menden dilek ıl
Vir rem her ne ki disenġ ya n bil
1832. Didi ki dilemen Ken‘  na gitmek
Daı istemezem az ad itmek
1833. Meni ıl genc   arzu n üste akim
af zam men bu ie bili n ‘  lim
1834. az y n   zem ni anġa virdi
  andan böyle bu temk n boldı
1835. Buyurdu eh bu ie akim oldu
Anıng avı ile Mır ehli doldı
1836. İgirmi be il oldu  n tam mı
‘Azizıng oldu ol Y suf ġul mı

**Der-bey n-ı morden-i ‘Aziz v  sult n oden-i
Y suf ‘alehi’s-sel m gorihten-i Z leyh ***

- T72a 1837. G r imdi nie oldu  km-i yazd n
‘Aziz öldi v  Y suf oldu sult n
1838.   Y suf oldu Mırıng p diahı
Muı‘ oldu anġa ehring sip hı
1839. Z leyh  Y sufi  n bildi sult n
Ki orhdı adı andan oldu pinh n
- A69b 1840. Bu müddetde Z leyh  ekdi hecri
Anġa geh luf ıldı g h zecri

1828a duruban Y sufunġ boynımı adı (E)

1829a ıardı: ağırdı (E)

1833a  rizu n: azini n (E)

1835a buyurdu eh bu ie: emr-i ahı ile t  (E)

* (A) Aziz’in ölüp Y suf aleyhi’s-selamın sultan olmasının ve Z leyh ’nın ağlamasının beyanı hakkında.

1840a müddetle: illerde (E)

1841. Çü Yūsuf şāh oldı tavf kıldı
Züleyhā añğdı fa' līn havf kıldı
1842. Anıñğ çün kaçdı Yūsuf hāzretinden
Ve ger kim ki giderdi hıdmetinden
1843. Çü Yūsuf hük-m-i Mışra cāri oldı
Anıñğ hükmine teslīm-vāri oldı
1844. Büyüdü ki ' imāret eylediler
Ki her yirde zirā' at eylediler
1845. Mışırda kıymadı hıçbir mekānı
Ki anda kılmadı Yūsuf nişānı
- E49a 1846. Kimini kıldılar cāy-ı zirā' at
Kimini eyledi beyt-i ziyāfet
1847. Buyurdu bile Yūsuf ol vezīre
Ne olursa zirā' at kııl zaḥīre
- T72b 1848. Çü Yūsuf kıldı anbār anda izhār
Ḥubūbı sünbil ile kıldı anbār
1849. Yedi il kıldı anbār ol ta' āmı
Zirā' at her ne kim olsa tamāmı
1850. Ki andan sonğra gökden gelmedi nem
Daḥı yil esmedi hıç aradan hem
- A70a 1851. Ne ki ekmişler idi kırudı pāk
Bitürmez oldı daḥı nesteni ḥāk
1852. İrişdi ehl-i Mışra қаḥt u tengi
Sarardı açlığ ile ḥālķ rengi
1853. Tükendi ehl-i Mışrıñğ pes ta' āmı
Ki düşdi saḥt ḥāle ḥāş u ' āmı
1854. Daḥı hıç kimseniñğ bir dānesi yoḥ
Velī kim Yūsufuñğ anbār var çoḥ
1855. Çü Mışr ehl[i] ta' ām Yūsufda bildi
Ḷamusı pes teveccüh añğa kıldı
1856. Ki ol il nuķre altun kıldılar bey'
Mışırda çünki ḥāşıl oldı rey'
1857. Üç il daḥ' satdılar cümle mevāşı
Anıñğla kıldılar bārı ma' āşı

1846 (E49a): -T

1856a ki (A70a): -T

1858. Beşinci ilde satdılar uşāğı
Çü yoĥdur ellerinde neste dāğı
- E49b 1859. Çü kızlıĥ ĥālī altı ile geldi
Ĥalāyık özlerini bey^ç kıldı
- T73a 1860. Yedinci il ki kızlıĥ oldu iy yār
Kamu Mışr ehl[i] ^ç āciz qaldı nāçār
1861. Kāmusı Yūsufuñĥ oldu gülāmı
Ki ol evkāt ile Mışr ehl tamāmı
- A70b 1862. Didiler Yūsufa virdük seni kıl
Sañĥa Mışr ehl[i] ĥamı oldılar kıl
1863. Züleyĥā oldu bu illerde ^ç āciz
Ki miskīn oldu müflis qaldı nāçiz
1864. Kırudı gözleri kör oldu a^ç mā
Giyerdi şāl daĥı hem līf-i ĥurmā
1865. ^ç İbādet eyler idi ĥāce dāyim
Şanam kulluĥta olmış idi kāyim
1866. Velīkin Yūsuf[1] andıĥca her dem
Tökerdi gözlerinden yaş ile dem

Der-beyān-ı şevket ü ĥaşmet-i

Yūsuf ^çaleyhi's-selām *

1867. Gör imdi Yūsufuñĥ aĥvālī niçe
Ki anı niçe kıldı Bārī üce
1868. Olurdu tā ki Mışr içinde rākib
İki yüz miñĥ yürür önünce ĥācib
1869. İki yüz miñĥ olur sāĥında nāzır
İki yüz miñĥ daĥı şolunda ĥāzır
1870. Kāfāsınca iki yüz miñĥ gelürdi
Livāsı baş[1] üste miñĥ olurdu
1871. Velīkin ilde bir kez heybet ile
Olur Yūsuf süvār bu şevket ile

1861b ki (E49b): -T; 1861b evkāt: ĥāzin (A)

1862b sañĥa Mışr ehli şimdi kıl-ı meşķül (E)

1863b miskīn: müflīs (E)

* (A) Yūsuf aleyhi's-selāmın gücünün ve kudretinin beyanı hakkında.

1870a Vezin aksamaktadır.

- A71a 1872. Ne gün ki Yūsuf olur rākib iy yār
Züleyhāyı qılurlardı ḥaberdār
- T73b 1873. Züleyhā göz[i] hīç görmezdi yolın
Velīkin bir qarı dutardı elin
1874. Züleyhāyı ‘ acūze ider idi
Ki Yūsuf yol üsine gider idi
- E50a 1875. Dururdu Yūsufuñg yolu yanında
Çü baqıpdur anıñg ‘ aşq[1] cānında
1876. Çağırurdu ırakdan Yūsuf-ı cān
İşitmezdi ğuluvvdañg anı sultān
1877. Züleyhā göremezdi göz[i] ile
Feraḥ olurdu anıñg toz[1] ile
1878. Züleyhā ‘ ışq elinde nemlü gözi
Görüñg kim n’itmiş anğa ‘ ışq sūzı
1879. Zihī ‘ aşıklar[1] dil-riṣ iden ‘ ışq
Zihī sultānları dervīş iden ‘ ışq
1880. Yine dervīşleri sultān iden ‘ ışq
Hemānā cānın[1] büryān iden ‘ ışq
1881. Ne kim ‘ ışq eyler anı ḥoş eyler
Eger cūş u eger ḥāmūş eyler
1882. ‘ Aceb bāzī-durur bu ‘ ışq bāzī
Ki nāz-ı ḥūz ider hem ḥūrī nāzī
- A71b 1883. Ki baḥmaz ‘ ışq hīç pīr ü cevāna
Kime ki uğradı saldı ziyāna

Gazel*

- T74a 1884. Nedür ‘ aşık olan ‘ aql ile usı
Nedür ‘ aşık olan ‘ ār u nāmūsı
1885. Hevā-yı ḥān u mān mülk ü dünyā
Hebādur ‘ aşıkıñg qatna qamusı

1872 (E49b): -T

1873b elin: qolın (A)

1880b cānın[1]: cān ciger (E)

1883a hīç: hem (E)

* (E)

1886. Cehennem hāvfin itmez ‘āşık olan
Hemān ‘ışık odıdur ‘āşık dolusu
1887. Eger señg ‘āşık iseñg bağla zünnār
Çü Şan‘ānı kabūl eyle nakūsı
1888. Olurdi ‘ışık boldı havf oldı
Hālildür yār ile yā yoḥsa hevāsı
1889. Dilersenğ ‘ışık ki tūb-ı melāmet
Öziñgden ḥalī‘ kıl tūb sālūsı
1890. Eger ki ‘ışık boldı şādık oldı
Hālildür adıyla yā yoḥsa Mūsi
1891. Eger ‘āşık iseñg señg terkīn eyle
İmānuñg şöyle çün kibr ü mecūsı
1892. Mey-i ‘ışık içdi Şems yār[in] elinden
Gerekmez sākīniñg cām u kedūsı
1893. Be-ğaflet ‘ışık u ta‘na kılmañgız hey
Anıñg kim ‘ışık[1] yoḥdur oldıgil şey
1894. Anıñg ki ‘ışık[1] yoḥdur cān[1] yoḥdur
Ne cān bilün [ki] hiç ĩ‘mān[1] yoḥdur
1895. Ki ‘āşıklar yiridür ‘ışıkıla cān
Bolupdurlar hemān ‘ışıkıla ĩmān
- A72a 1896. Olar ki ‘āşık oldı koydılar baş
Ciger hūniñgdan onlar kıldılar aş
- T74b 1897. Eger señg ‘ārif iseñg ‘ār[1] koygil
Ne ‘ār[1] belki elden var[1] koygil
1898. Eger señg ‘ākıl iseñg ‘ışıkı bilgil
Pes andan cān añga teslīm kılgil
1899. Hemāna ‘ışıkdur iy şūfī tarīkat
Tamāmın ‘ışık bil şer‘ ü ḥaḳīkat
1900. Eger vaşl ister iseñg ‘āşık olgil
Ḥaḳīkat ‘ışık yolunda şādık olgil
1901. Ve ger señg bilmemişseñg ‘ışık-ı ma‘nī
Öten ‘āşıklara pes kılma ta‘nı

1888 (E50a): -T

1889 (E50a): -T

1894b Vezin aksamaktadır.

1896a ‘āşık oldı ‘ışık yolına (A)

Race'nā ile'l-kıssa *

- E50b 1902. Züleyhā kār hem ' ışkı bī-nihāyet
Hem oldu yeddi il kızlıg be-gāyet
1903. Bu kahtı vardı çün Ken' āna düşdi
Ne Ken' āna belī her yana düşdi
1904. Gelürdi her yanğadan kâfile yol
Ta' ām almağa Mışra kıldılar yol
1905. Velī çekmişdi Yūsuf bir dīvānı
Ki bir yirden gelürdi cümle varı
- A72b 1906. Ki Yūsuf koymuşıdı anda derbān
Sorardı hancarudan gelse kervān
1907. Ki her kim gelse Yūsuf hoş görürdi
Ne yirlü niye gelmişdi sorardı
1908. Velīkin ehl-i Ŝāma ' izzeti ŝāh
Kııurdu göricek mihrine ol māh
- T75a 1909. Nā-geh bir kâfile ez-ŝām geldi
Ki bir kaç gün Yūsuf yanında kaldı
1910. Bularınğ dutdı yükin Mışra sultān
Be-gāyet eyledi luft ile ihsān
1911. Onğa taħsīn idübenğ söylediler
İcāzet dileyüp yük yüklediler
1912. Çü ol kâfile yol kesdi irişdi
Gelüp beytü'l-hazen yanında düşdi
1913. Düşüben bir bire söz söylediler
Anınğup sultān taħsīn eylediler
1914. Didiler herçi var kılan keremni
Be-gāyet medħ idüp ol muhteremni
1915. Ki ahlāk-ı hamīde cümle-varı
Didiler var ' Azīzde cümle-varı

---

* (A) Hikāyeye döndük.

1902a kār hem: kardı (E): kār-ı hār (A)

1908a ŝāh: Ŝām (E); 1908b mihrine ol māh: ŝubħ ile ol ŝām (E)

1909a çü bir kâfile oldem Ŝāma geldi
ki kaç gün Yūsufunğ katında oldu (E)

1910a Mışra: ŝāh-ı (E)

1914a var kılam: ki kılmış (E)

1916. İřitdi bu kelā mı pīr-i Ya‘kūb
Ki der beytū'l-ħazendūr ħāl maġlūb
- A73a 1917. Didi nef sūnġde ki yā Rabb n'olaydı
Maŋga yol varmaġa kuvvet olaydı
1918. Varaydum ol ‘Azīzīnġ ħıdmetine
İrişeydüm men anınġ ħazretine
- E51a 1919. Mübārek yüzüni anınġ göre ydüm
Ki Yūsufdanġ ħaber anġdan soraydum
1920. Ki řāyed o maŋga Yūsufdan iħbār
Diyeydi çünki oldur ħüb-ı girdār
- T75b 1921. Velīkin n'eyleyim ħiç tāķatum yoħ
Belā vü derd ü ġam cānumdadur çoħ

**Meclis-i řāmin der-beyān-ı şikve
kerden-i evlād-ı Ya‘kūb ez-
gurusnegī iřāret-i o be-Mış***

1922. Eyā ki ehl-i meclis řād oluŋ siz
Belā vü ġuřřadan āzād oluŋ siz
1923. Yüķüřdür ser-ġüzeřte kışşa çoħdur
Şafāsın bilmez ol kim zevķ yoħdur
1924. Ve ger teşviş vardur iy ‘azīzān
Varınġız saġlıġıla cümle yeksān
1925. Ve ger meclīsdan itmezsiz ‘ubūrı
Oturuŋ idelüm bir dem ħuzūrı
1926. Anġalum ta‘zīm ile Zū'l-celāli
Pes anġdan Muřtafā-yı ħoř ħısāli
- A73b 1927. Pes anġdan diŋle menden bir ħikāyet
İşitgil nicedür naķl ü rivāyet

1917a didi gönġlünde ki āh ne olaydı (E)

1920b ħüb-ı girdār: ħüb-ı dildār (E); diyeydi: virürdi (A)

* (A) Sekizinci meclis: Yakūb’un oġlullarının kötü hali ve Yakūb’un yoksulluktan Mıřır’ı iřaret etmesinin beyanı hakkında.

1923b řafāsın bilmez: řafāsız bilmemiş (E)

1926b ħısāli: ħavāli (E)

1928. Çü Ken'ân ehle açlıgı oldı gâlib
Ta'âm için kıamusı oldı tâlib
1929. Nebî oğlanları cümle tamâmı
Nebî kıatna olur geldi tamâmı
1930. Didiler yâ ebâ tâ şimdi kırı il
Ki oldı eylemişsiñg bizi taf[ž]il
1931. Birimiziñg adın hiç dutmamışsiñg
Ki bir kez sen bizi yâd itmemişsiñg
- T76a 1932. Bugün señg hâlümüze olgil âgâh
Kem itdi rızkıımız bu demde Allâh
1933. Ki gelmez gözümüze bir zamân nevm
Bizüm çün yoğ-durur kuvvetle enâm
1934. Tükendi kıut-ı yevmi bed-durur hâl
N'ola ger bu sebeble hoş ola hâl
1935. Nebî didi size kılam delâlet
Ümîdüm var ola siz hoş hâlâlet
- E51b 1936. Varıñg sulţân-ı Mışra pür-keremdür
'Azîzdür hûb hulķ u muhteremdür
1937. Anıñg medhin ider her kim görüpdür
Anġa tahsîn ider her kim görüpdür
1938. Velîkin varıcağın ol şerîfe
İrişende siz ol hûb u laţîfe
- A74a 1939. Ki mendenġ viriñgiz anġa selâmı
Aparıñg menden ol şâha peyâmı
1940. Didiler yâ ebâ ta señg bilürsiñg
Bize ki böyle bu emr kılursiñg
1941. Ki biz sulţân kıatına varmamışuz
Ki sulţân meclîsin hiç görmemişüz

1928a ile açlıgı: ehline çoğ (E)

1929a cümle: birgün (E)

1933 (E51a): -T; 1933a ki gelmez gözümüze bir zamân: rucû' kıılmazız bir lahza (A)

1934a Vezin aksamaktadır.

1935a kılam: idem (E)

1937b görüpdür: idüpdür (E)

1939a anġa: şâha (E)

1942. Bizüm çün yahşı neste yoḥ alavuz
Ki anıḡla ‘Azīz ḡatna varavuz
1943. Revāsı yoḥ ayırmaḡ süddur hem
Ki hīç lāyık degüldir peş u bez hem
1944. Aparurlar anḡa altun [u] cevher
Daḡı yāḡūt [u] la‘ l ü dür ü gevher
- T76b 1945. Bizüm çün yahşı tuḡfe yoḡdur iy yār
Ki varsaḡ anda cümle oluruz ḡār
1946. Nebī eydür ki şāḡ ‘adil-keremdür
İşitdüm men anı kim muḡteremdür
1947. Dutunḡ herçi ki var sermāyenḡizni
Ḳabül eyler sizenḡ ol māyenḡizni
1948. Ki cüd ehl[i] ḡabül çoḡ azı eyler
Kerem ehl-i za‘ ifler sāzı eyler
1949. Nebī oḡlanlarına ḡıldı irşād
Bu nev‘ ile kim onlar oldular şād
- A74b 1950. Yaraḡ idüp bular ḡıldı seferni
Ki Mışra irdiler ḡılup güzerni
1951. Bular dervāzeye tā ki irişdi
Gelüben bir mekānda cümle düşdi
1952. Bularınḡ heybetini görđi derbān
Ta‘ accüb ḡıldı anda ḡaldı ḡayrān
1953. Bular tā sākīn oldı sordı ḡācīb
Ne yirlüsiz gelüpsiz azep ācīb
- E52a 1954. Nebī oḡlanları çün dinḡlediler
Pes anḡdan yirlerini söylediler
1955. Pes anḡdan söylediler adlarını
Daḡı hem söylediler cedlerini
- T77a 1956. Ki andan sonḡra ḡācīb nāme yazdı
Bularınḡ adını mektūba düzdi
1957. Eyürđi nāme[yi] Yūsuf ḡatına
Ki vardı zūd-ı nāme ḡāzretine
1958. Çü Yūsuf nāme[yi] fetḡ itdi baḡdı
Ki bildi cānın anda oda yaḡdı

1948b eyler: söyler (E)

1957b zūd: durdı (E)

1959. Göricek nāme çeşm doldı yaşdan
Özüñgden gitdi ‘aql varu başdan
1960. Çü ‘aql[1] geldi başa ol zamānı
Hācibden sordı ol bir dahı anı
- A75a 1961. Yine ol nāmeye kıldı nazarnı
Ki hāsret odına yahdı cigerni
1962. Pes andan bunları sordı gelenden
Eline nāme vü celb virenden
1963. Nice gündür didi oñglar geleli
Gelüp oñglar ol araya düşeli
1964. Didi şāha bugün üç gün oldı
Ki bu Ken‘aniler kapuya geldi
1965. Didi Yūsuf ki var derbāna söyle
Ki üç gün añgları mihmān eyle
1966. Pes añgdan yıhsuñg ol dervāze-i pāk
Ki kılsun ol divārı ser-be-ser hāk
1967. Olarıñg çün men ol divār[1] kıldum
Yıhıñg dervāzeni maqşūd boldum
1968. Pes añgdan añglara dürlü ta‘āmı
Çeküñg dir hıdmeti kılsıñg tamāmı
- T77b 1969. Çü añgda emr böyle kıldı sultān
Ne ki ol didi hācib kıldı yeksān
1970. Pes añgda ihvet-i Yūsuf tamāmet
Ki Mışra girdiler cümle selāmet
1971. Ğarīb girdi bular çün içerüye
Ki bilmezler varalar hancaruya
- E52b 1972. Kāmusı geldi durdı bir araya
Ki bilmezler bular düşmek narāya

1960b katıdan sordı ol ayrılığ zamānı (E)

1962 (E52a): -T

1964a şāha bugün: ol nāme ki (E)

1966b divārı ser-be-ser hāk: derdlü iy çü nāk (E)

1967b dervāzeni: dir anı çün (E)

1970b cümle selāmet: bunlar ta‘āmet (E)

1972a durdı: düşdi (E)

- A75b 1973. Çü kıbtîdür ğarîbden neste bilmez
Olar söyler bular hîç fehm kılmaz
1974. Taḥayyür kıaldılar biçāre miskîn
Ki oldılar bular bu işde ğamġîn
1975. Ğarîblerdür bular uş bu mekānda
Bulara yoḡ-durur bir iş[i] anda
1976. Baḥār Yūsuf bulara der-nihānı
Çünānġa göre bilmez bunlar anı
1977. Bular böyle taḥayyür Yūsuf andan
Çaġırdı öz naķîbin bir mekāndan
1978. Naķîbin geldi Yūsuf ḥazretine
Ayurdu iḥvetiñġ ḥıdmetine
1979. Ayurdu onlara Yūsuf naķîbni
Didi var ol duran kavm-i ğarîbni
1980. Götür ḥalvet-serāya eyle mihmān
Müzeyyen kıl serāyı eyle yeksān
- T78a 1981. Bisāṭ-ı ferş-i dibāc eylegil señġ
Ki işle her ne kim emr iderüm meñġ
1982. Be-ġāyet anġlara ikrām kılgil
Ki her sâ^c at be-nev^c it^c ām kılgil
1983. Naķîbe tā ki ki Yūsuf emr kıldı
Naķîb tîz onġlarıñġ yanına geldi
- A76a 1984. Apardı anları ḥalvet-serāya
Serāya ki kamu cāna yaraya
1985. Bulara çekdiler dürlü yimekten
Çünānġa kıaşır olur dil dimekten
1986. Baḥār Yūsuf bulara pencereden
Olurdu nāzır anġda manzarādan
1987. Diridi Kıbt dilice ḥādıme ol
Ki böyle böyle kılgil ḥıdmeti bol

1975b bulara yoḡ-durur (E): bular ayurur (T)

1978b Vezin aksamaktadır.

1984a apardı: ayurdu (E)

1985b kıaşır: kıaḥır (E)

1987b bile bile kılgil: eylegil bulara (E)

1988. Bular baḥdılar anda bir araya
Ġarībler dolmuş anda ol serāya
- E53a 1989. Oturmuş gördüler anda Ġarībler
Virürler her bire bir ıurş naḳībler
1990. Anı görüp bu öz ḥıdmetlerine
Taḥayyür ıaldılar ı izzetlerine
1991. Didiler ki bize bu ı izz ü ikrām
ı Aceb niçün ola bu dürlü iıı ām
1992. Didi baı ıı atamız ḥürmetine
Bizi miḥmānlar onuḡ ḥıdmetine
- T78b 1993. Didi baı ıı anıḡçün ııldı ḥürmet
Sanuvar bizde neste ı alā kıymet
1994. Didi Rübīl bizi gördi faḳīrüz
Ki bu yirde Ġarīb ü hem ḥaḳīrüz
- A76b 1995. Anıḡ çün ııldı sultān bize meyli
Ki andan ııldı bize luıf ḥayli
1996. Bular söylerleridi böyle sözi
Ki Yūsuf işidürdi anı özi
1997. Bu sözden Yūsuf anda aġlarıdı
Zi-ḥasret cān u cismin daġlarıdı
1998. Bulara her zamān dürlü ıaı āmı
Götürirdi ne kim var ise anı
1999. Be-ġāyet ı izzet ile ııldı miḥmān
Ne ıılır gör daḥı şol Yūsuf-ı ḥān

**Der-beyān-ı āmeden-i Yūsuf ı aleyhi's-
selām be-pīş-i evlād-ı Yaıḳüb
ı aleyhi's-selām ***

1990b öz ḥıdmetlerine: kez ḥürmetlerine (E)

1991b iıı ām: ıaı ām (A)

1993a ḥürmetine: ı izzet ile (E); 1993b ḥıdmetine: ḥürmet ile (E)

1996a söylerleridi: söylerdi anda (E)

1998b ne kim varisa anı: ne ki var idi (E); ise anı: tamāmı (A)

1999b şol Yūsuf ḥān: Yūsuf sultān (E)

* (A) Yūsuf aleyhi's-selāmın Yaküb aleyhi's-selāmın oġullarının önüne gelmesinin beyanı hakkında.

2000. Var idi Yūsufuñg bir oğlu iy yār
Adı Mişālüm idi tāze gülzār
2001. Didi kim oğlına var hıdmet eyle
Bu kavm oturur señg ‘ izzet eyle
2002. ‘Emüñgdur bu cemā‘ at iy oğul bil
Yüri var bunlara sen hıdmeti kıł
2003. Çü bile emr kıldı oğluna ol
Revān geldi vü hıdmet eyledi bol
2004. Pes andan çıhdı Yūsuf dıhşaruya
Bularıñg katna girdi içerüye
- T79a 2005. Yüzine dutdı ol nuqre niqābı
A77a Bulara eyledi oldem hiṭābı
2006. Bulardan sordı kim ḥandan gelürsüz
Ne yirlüsüz daḥı ḥanda olursüz
- E53b 2007. Didiler aṣl u fer‘ ile mekānı
Didiler her ne Yūsuf sordı anı
2008. Didi Yūsuf yalan dirsiz kelāmı
Uğırluq eylemiş siz qaşd-ı ḥamı
2009. Didiler ki bu işden biz cüdāyuz
Bizi bilgil ki nesl-i enbiyāyuz
2010. Ki biz evlād-ı Ya‘ kṛubuz yaqīn bil
Bize bu sözi dime terk kılgil
2011. On iki qardaş idüḥ bu cihānda
Gezerdük şād u ḥurremken mekānda
2012. Velīkin bir kiçimüz var idi ḥüb
Severdi cān u dilden pīr-i Ya‘ kṛub
2013. Ki Ken‘ ān yazısında bir gün iy şāh
Gelüben görk anı yidi zi-nā-gāh
2014. Anıñgçün atamız maḥzūn olupdur
Zārīr-i dīdesi pūr-ḥūn olupdur
2015. Didi Yūsuf ‘ aceb dirsiz kelāmı
Diyersiz anıñg şādıq tamāmı

2001a hıdmet: ḥürmet (E)

2012b cān u dilden: anı cāndan (E)

2013b görk anı yidi: zīb yiddi anı (E)

- T79b 2016. Nişānı şādıkıñg bu mıdur iy yār
Ulu koyup kiçini ide dildār
2017. Didiler onı ger sen daḥ' göreydiñg
Koyaydıñg 'ālemi anı seveydiñg
2018. Severdük biz daḥ'onı cān u dilden
Adını kıoymaz idük laḥz-ı dilden
2019. Velī ol didi bir düş nā-gehānı
Göre gördük kıamumuz cümle anı
2020. Didi Yūsuf ne görmüşdi düşini
Ki salmış size öyle endişini
2021. Didiler görmiş özin şāh-ı 'āşım
Bizi görmiş öñünde cümle ḥādim
2022. Didi Yūsuf ki ol oldu mı sultān
Ki anı eyledi mi şāh-ı Sübhān
2023. Didiler bu cihānda ol ölüpdür
Bulur ez-cennet içre ḥān olupdur
- E54a 2024. Didiler cümlesi çün bu maḳāli
Pes ondañg aldılar ele çuvālı
2025. Buyurdi Yūsuf anda ḥüb-ı keyli
Bulara eyledi ol meyli ḥayli
2026. Bularıñg ol metā'ını tamāmı
Çuvāl içinde kıoydı cümle ḥamı
2027. Ta'ām ölçüldi bunlar dutdı bārı
Develer çekdiler yüklendi varı
- T80a 2028. Didi Yūsuf yine tiz geliñgiz siz
Kıamu kıardaşlarıñg bile oluñgız
2029. Kı sizdenñg kıalmasıñg evde biriñgiz
Yine munda geliñgiz tiz varıñgız
2030. Ne dīn ki siz dutupsız muñg daḥ'anı
Müselmānım yaḳın dutmañg gümānı
2031. Mışırdanñg çıḥdılar bunlar selāmet
Kı girdiler yola cümle temāmet
2032. Bahar menzil kı munlar irüşürler
Bulara kıarşı gelüp görüşürler

2026b kıoydı (E): kıoy (T)

2028b kıardaşlarıñg bile oluñgız (E): kıardaş bile oluñgız siz (T)

2033. Be-gāyet bunlara ʿ izzet kıllurlar
Daḥı taʿ zīm ile ḥürmet kıllurlar
2034. Didi Şemʿ ün bize sulṭān ḳurbı
Olar kılmış-durur bul dah' ḥabībi
2035. Bular bir menzi[l]iñde gider iken
Ki geldi ḳarŝu İblīs öter iken
2036. Bular[1] çekdi mihmān kıлмаğ içünğ
Bulara onğda tuğyān kıлмаğ içünğ
2037. İrişdi bir ferişte gökdenğ ol dem
Anıñğ heybeti olmışdı çün ādem
2038. Didi evlād-ı Yaʿ ḳüb dönünğiz hey
Ki Şeyṭān sözine siz olmanğız pey
2039. Bular çün anı bildi döner anğdan
Melek Şeyṭān[1] sürdü ol mekānğdan
2040. İrişdiler eve tā şād u ḥurrem
Ḳamu vardı Nebī ḳatına bī-ğam
- T80b 2041. Bular irgeç Nebī güldi eviñde
E54b Yine tiz ağladı beytü'l-ḥazenğde
2042. Didiler yā ebā señğ nişe böyle
Ki güldünğ ağladıñğ bu sırrı söyle
2043. Didi Yūsuf büyını sizdenğ aldum
Bile şād olubanı hoş güldüm
2044. Pes onğdan büy-ı Şeyṭān geldi nā-gāh
Anıñğçün ağladum bā-nāle vü āh
2045. Bular İblīs sözini söylediler
Resüle anı maʿ lūm eylediler
2046. Bulardañğ sordu pes sulṭān[1] Yaʿ ḳüb
Ki anı gördinğiz mi tünd yā ḥüb
2047. Didiler anı ki ehl-i keremdür
ʿ Azīzdür pādişāh-ı muḥteremdür

2034 (E54a): -T

2035b ki ḳarŝu geldi İblīs oldı mesken (E)

2040b vardı: egledi (E)

2041a nebī güldi eviñde: Yaʿ ḳüb güldi anda (E)

2043b ki ol bir ile şād oldum vü güldüm (E)

2047a anı ki: yā ata (E))

2048. Didi Ya'kūb nedendür dīni yā Rabb
Didiler hālišān İslām yā eb
2049. Seniᅅ çün dāyimā vardur melāli
Daᅅı ol māzī oᅅlunçün ᅅayāli
2050. İşitdi munı Ya'kūb kıldı zārı
Ki tōkdi eşk bir dem bī-ķarārı
2051. Didiler yā ebā ol řāh ᅅāyet
Ki kılmışdur bize luş u 'ināyet
2052. Velīk[i] İbn-i Yāmīn bizdenᅅ ol řāh
ᅅaleb kıldı be-ᅅāyet olᅅıl āᅅāh
- T81a 2053. Anı vir bize onᅅda aparalum
Ki va' de kılmışuz gönder virelüm
2054. İřitdi munı Ya'kūb kıldı efgān
Ki oldı yine bařdanᅅ zār u nālān
2055. Didi ki ķorᅅaram ᅅāl bulmayasız
Mununᅅ daᅅı ᅅiç emīn olmayasız
2056. Niçe ki Yūsuf içünᅅ olmadıᅅız
Ki ol yamāne doᅅru gelmediᅅız
- E55a 2057. Mebāda ki olasız yine ᅅāyīn
Ziyāde ide siz bu pīr āhın
2058. Bu sözi söyleyiben gitdi bular
Nebīniᅅ gözleri yaşıla dolar
- A77b 2059. Gelübenᅅ yüklerin açdılar evde
Ki gördiler ķamu sermāye munda
2060. Nebīni kıldılar muᅅndan ᅅaberdār
İřitdi anı Ya'kūb eyledi zār
2061. Didi sultān size ķadr itmemişdür
Anıᅅçünᅅ māyenᅅiz ᅅiç geçmemişdür
2062. Didiler yā ebā tā yine taᅅķīķ
Giderüz sözümüzi eyle tařdıķ

2050a zārı (E): zār (T); 2050b bir dem: gözünden (E); bī-ķarārı (E): bī-ķarār (T)

2052b be-ᅅāyet: ki bizden (E)

2053b gönderelüm: ķoparalum (E)

2056a niçe ki: çünaᅅga (E)

2060a muᅅndan: oldem (E)

2061b geçmemişdür: gitmemişdür (A)

2063. Ki vir ođluñđı böyle aparalum
Varubañđ yine ol řāhı görelüm

**Qavlühü te‘ālā len ursilehu ma‘küm
tü’tü fı mevşıkan minallāh***

2064. Didi Ya‘küb Hudādañđ ola yamān
Virem anı size varıñđ be-sultān
- T81b 2065. Pes añđdan kıldı peymān aña Allāh
Olara İbn-i Yāmīn oldu hem-rāh

**Der-beyān-ı naşıhat kerdn-i Ya‘küb bā-
evlād-ı hod u āmeden-i İřān ‘aleyhi’s-
selām ***

2066. Didi evlādına Ya‘küb peyamber
İrişenđde siz ol Mışra ser-ā-ser
2067. Qamuñđız bir qapudañđ dāhil olmañđ
Ki bir bābıñđdan onuñđ rāhil olmañđ
- A78a 2068. Ki Mıřrıñđ her qapusuñđdan giriñđiz
Ki anda tefriqa dönüñđ varıñđız
2069. Nebī çün ‘ahdi anda eyler oldu
Gözi qorhubanı yaşıla doldı
2070. Münacāt eyledi ol Kirdigāre
Tevekkül eyledi perverdigāre
2071. Yaraq idüp bular kıldı seferni
Hudā göstermesüñđ havf u haşarnı
2072. Gice gündüz bular kıldı güzārı
Ki irdiler selāmet Mışra bārı

---

* (A) Yūsuf/66: “Onu sizinle göndermem Allah adına söz vermedikçe.” Bu ayet nüshada, Kur’ān’dan farklı yazılmıştır.

2064a Hudādañđ ola yamān: hānı ol ‘ahd ü peymān (E)

* (A) Yaküb aleyhi’s-selamın çocuklarına nasihat etmesinin beyanı hakkında.

2067b rāhil: dāhil (E)

2068 ki andan ta‘riqa dördüñđ varıñđız
ki Mıřrıñđ her qapusuñđdan giriñđiz (E)

2069a eyler oldu: kıldı eyle (E); 2069b ki gözden qorhubanı didi şöyle (E)

- E55b 2073. Çünānġa didi ol Ya‘kūb peyamber
Bular daġ' dāġil oldı eyle ez-der
2074. Ki her ikisi bir derdenġ içerü
Girübenġ vardılar cümle ilerü
2075. Velīkin İbn-i Yāmīn dapusunġda
Ki ħaldı tenhā Şāmınġ ħapusunġda
2076. Çü bilmez ki vara ol ħancaruya
Ķapuda durdı girmez içerüye
- T82a 2077. Daġı bir kimse yoġ duta elini
Sorar yol kimsene bilmez dilini
2078. Revānī Yūsufa Cibrīl geldi
Bu işdenġ Yūsufı agāġ ħıldı
- A78b 2079. Didi ki Şām derinġde İbn-i Yāmīn
Durupdur kimsene bilmez kelāmın
2080. Dur imdi senġ misāfir ħil‘ atini
Giy üzerinġa ġurbet kisvetini
2081. Minüp atunġa tīz varup senġ anı
Getürgil şehre ol miskīn cevānı
2082. İşitdi çünki Yūsuf anı öyle
Gözi yaşını nisbet ħıldı seyle
2083. Revān taġyīr-i cāme itdi vardı
Durar ħapuda ol Ken‘ ānī gördi
2084. Anġa ‘ İber dilince sordı anġdanġ
Ne ħışisinġ gelürsünġ söyle ħandanġ
2085. Çü bildi İbn-i Yāmīn bu suvāli
Anġa bir bir beyān itdi ħavāli
2086. Didi Yūsuf menümle gel berüye
Aparayım seni menġ içerüye

2073a ol (E55b): -T

2074a her iki bir ħapudan içerüye (E)

2077b yol: bir (E); Vezin aksamaktadır.

2079b Vezin aksamaktadır.

2080a dur imdi senġ: ki dur giygil (E); 2080b üzerinġa: eġninġa (E)

2081a ki deve miniben tīz vargil anı (E)

2083a itdi: ħıldı (E); 2083b durar: durupdur (E)

2087. Didi ki İbn-i Yāmīn bu lisānı
Ki bilmişsiñg ne yirde söyle anı
2088. Didi ki bu dili ez-ehl-i Ken‘ān
Anı öğrenüben bildüm sen iy cān
- T82b 2089. Pes añgdañg girdiler bunlar içerü
Çü bir dem ikisi vardı ilerü
- E56a 2090. Oñga Yūsuf oluñgdañg bir bilāzük
A79a ıhardı virdi ol yāūt-ı nāzük
2091. Añga elli miñg altun bil behānı
Velī kim İbn-i Yāmīn bilmez anı
2092. Çü Yūsuf İbn-i Yāmīn[i] getürdi
Anı iveti atına yitürdi
2093. avuşdı İbn-i Yāmīn ivetine
Ki Yūsuf daı vardı alvetine
2094. Çü geldi İbn-i Yāmīn ātırı şād
Ki olmuşdur amu aygudañg azād
2095. Ki sordı iveti añgdan avālī
Nedendür şād köñglüñg yo melālī
2096. Ki ır ildür ki señg şād olmamışsiñg
Ki birdem amdañg azād olmamışsiñg
2097. ‘ Acebdür ki bu demde señg feranāk
Ki amdañg ātırıñg olmuş-durur pāk
2098. Didi ki İbn-i Yāmīn meñg bu demde
Dururum apuda tenhā ne demde
2099. Ki gördüm geldi anda bir cevānı
Be-āyet şād oldum görgeç anı
2100. Ki ‘ İberce menümle söyledi ol
Bile geldi menümle bir zamān yol
- T83a 2101. Daı virdi mañga bir şey zücāci
A79b Anıñgla gönlüm ez-am oldu nācī

2088b sen (E55b): -T

2089b ilerü: girüye (E)

2091b velī kim: bilür kim (E)

2092b iveti (E): ivet (T)

2102. Yehūzā didi hanı bir baḥayım
Eytürsünġ ḳoluġa vir taḥayım
2103. Yehūzā çü sevārı aldı ele
Çü yāḳūt görmemiş anı ne böyle
2104. Ḳolına taḥdı anı ol dem iy yār
Yehūzā ta ola onġa nigeḥdār
2105. Didi Şem‘ ün göreyim bir berü vir
Ne nestedür ne sırçadur anı vir
2106. Yehūzā istedi bulmadı anda
Didi ki İbn-i Yāmīn uşta menġde
2107. İlāhınġ ḳudretile ol sevārı
Ele aldı bularınġ cümle varı
2108. Ḳamu seġdenġ bularınġ ḳaçubanı
Görürler İbn-i Yāmīn ḳatna anı
2109. Baḥar Yūsuf bulara bu işile
Ki bir dem doldurur çeşminġ yaşıla

**Meclīs-i tāsi‘ der-beyān-ı ziyāfet
kerden-i Yūsuf ihvet-rā***

- E56b 2110. Gel imdi seġ melül olmazsanġ iy yār
Ki menġdenġ diġlegil bir ḳışsa iy yār
- A80a 2111. Otur Yūsuf maḳālin ḥüb diġle
Velī her sözde vardur nükte anġla
- T83b 2112. Eger varısa şevḳinġ Muştafāya
Şalāvāt vir seġ ol kân-ı şafāya
2113. Pes anġdan ḳışsa bünyād eyleyim men
Seninġçün tāze söz yād eyleyem men
2114. Çü geldi ihvet-i Yūsuf ḳamusı
Yıġıldı bir yire ḳiçi ulusı
2115. Çü Yūsuf ḳılmış idi anda bünyād
Bir o ki ez-züccācı ḳār-ı üstād

2102b ḳoluġa vir: getir ḳola (E)

* (A) Dokuzuncu meclis: Yūsuf’un kardeşlerine ziyafet vermesinin beyanı hakkında.

2110a melül ol tā ki ma‘lüm ola iy yār (E); 2110b iy yār: yekbār (E)

2112b kân-ı şafāya: gāh-ı vefāya (E)

2116. Müzeyyen kılmış idi anı hamı
Sanasınġ cennete beñzer tamāmı.
2117. Daġı ol şüretin anġda münakkaş
Ki daġı şüret-i Ya' kub hem hoş
2118. Daġı hem şürete qardaşlarını
Ki yazmışdı kamu hem işlerini
2119. Ne işki Yūsufa kılmışdı hamı
Dīvāre yazmış idi ol tamāmı
2120. Pes anġdan didi Yūsuf bir zarīfe
Apar bunları ol beyt-i şerīfe
2121. Çü hādimler irişdiler oraya
Apardılar buları ol serāya
2122. Serāya çün girüp bunlar oturdu
Naķībler tiz varup yimek getürdi
- A80b 2123. Çü Rübīl baġdı ol dīvāre nā-gāh
Ki gördi hüsn-i Yūsuf eyledi āh
2124. Pes andan ihveti gördi tamāmı
Ne iş ki Yūsufa qalmışdı hāmı
- T84a 2125. Qamusı qaldılar ol demde hayrān
Ne hayrān ki belī tersān u lertzān
- E57a 2126. Dutuldu anlarınġ dili dimekden
Kesildiler hemāndem ol yimekden
2127. Çü Yūsuf anları gördi yimezler
Ki sākīn oldılar neste dimezler
2128. Didi niçün ta' āmı siz yimezsiz
Ne oldı size hīç neste dimezsiz
2129. Didiler gerçi açuz iy şehinşāh
Velīkin hālimumuzdenġ olgil āgāh

2116a anı: anda (E)

2117a ol: öz (E)

2121 (E56b): -T

2122a girüp bunlar: bular girdi (E)

2124 (E56b): -T

2125a ol demde: anda şöyle (E)

2129a açuz iy: qaldıġ biz (E)

2130. Çü gördük bu arada ol cemāli
Ki aṅḡdan cümlemiz dutduḡ melāli
2131. O şüretdür bizüm ҡardaşımızıṅḡ
Bizüm zāyıf olaṅḡ yoldaşımızıṅḡ
2132. Anı gördük unutduḡ biz ʔa'āmı
Diger gün olduḡ aṅḡdan eyle ḡamı
2133. Didi Yūsuf buları bir araya
Aparıṅḡ özge bir ḡalvet serāya
- A81a 2134. Apardılar yine bir yire daḡı
Bisāt itmişler aṅḡda dürlü daḡı
2135. Olarıṅḡ ḡavfi gitdi dilleriṅḡden
Hemān ol fikr-i şüret öñleriṅḡden
2136. Getürdiler ʔa'ām aṅḡda tamāmet
Yidiler cümlesi ḡüb u selāmet
- T84b 2137. Velīk İbn-i Yāmīn yimedi ḡiç
Töker yaşın dili ҡayḡu ile pīç
2138. Didi Yūsuf nişe yimezsiniḡ iy yār
Nedeṅḡ seṅḡ çeşm-i pür-nem ḡaṡır-efkār
2139. Didi ki İbn-i Yāmīn dilerüm men
Görem ol şüreti ger ҡoyasıṅḡ sen
2140. Ki bir daḡı görem ol şüret-i ḡüb
Anıṅḡ derdiṅḡdeyim zār u leked-küb
2141. Didi Yūsuf aparıṅḡ munı aṅḡda
Ki vardur derd-i ḡasret böyle cāṅḡda
2142. Yine çün İbn-i Yāmīn ol serāya
Ki varup sākīn oldu bir araya
- E57b 2143. Yine çün vardı ol ḡüsünüḡ ҡatına
Baḡar dīvāra Yūsuf şüretine
2144. O ḡüsne baḡubanı aḡlarıdı
Çü ḡasret od[ı] cānın daḡlarıdı

2130a arada: divārda (E); divārda (A); 2130b cümlemiz: oturdu (E)

2134b daḡı: nāfī (E)

2135b ol fikr-i: özge (E)

2141b çü vardur ḡasret odı bile cānda (E)

2143 (E57b): -T

2144a o ḡüsne baḡubanı: aṅḡa baḡubanı ol (E)

**Der-beyān-ı āmeden-i veled-i Yūsuf be-
pīş İbn-i Yāmīn ve kelemāt-ı bā-hem***

2145. Pes andaŋg didi Yūsuf oğlına yār
Dur ol yalguz kişi atına seŋg var
2146. Varup durgil seŋg anıŋg azretiŋgde
Mü‘ eddeb bir zamān dur ıdmetiŋgde
2147. ‘Emüŋgdur ol seŋg iy cān-ı ferzend
‘Azīzimdür menüm ol yār-ı dilbend
2148. Ne ki ol eylese aŋgda ıabı
Aŋga ‘İberce virgil seŋg cevābı
2149. Seni orsa kimiŋg ferzend[i] takık
Digil atam-durur Yūsuf-ı ıddık
- T85a 2150. Maŋga emr oldu bu demde zi-Cebbār
Ki ılam māzī ısa imdi izhār
2151. ü böyle emr ıldı gitdi iy cān
‘Emūsı atına ol demde oğlan
2152. ü vardı atna anıŋg sākīn oldu
Serāy ii tamām nūrıla doldı
2153. Ki gördi İbn-i Yāmīn bu ulāmı
Ki beŋgzer Yūsufa üsn-i tamāmı
2154. Gehī oğlan yüzine baar idi
Gehī ol ürete cān yaar idi
2155. Kim anı bir biriŋgden fark ılmaz
Bu Yūsuf oğlıdur ol līk bilmez
- B16b 2156. Pes aŋgdan ord[ı] iy oğlan cemāli
Daı aŋgdan alupsaŋg bu kemāli
2157. Didi oğlan ki bu üsn u behāmı
Ki ol üretdeŋg almıım tamāmı

---

* (A) Yūsuf’un ocuğunun İbn-i Yamin’in yanına gelmesinin ve sohbet etmelerinin beyanı hakkında.

2145b dur: ki (E)

2146a varup: ki var (E); 2146b bir zamān dur: birle durgil (E)

2148 ‘İbrice virgil seŋg: ‘İbrī dilince vir (E)

2150 iridı u bu demde emr-i Cebbār
didi eyle öziŋni imdi izhār (E)

2156b ki andan itiyār itdiŋg kemāli (E): ki andan itiyār idüpsüŋg bu kemāli (B)

2158. Didi ki İbn-i Yāmīn söylegil seŋg
Kimiŋgdür uş bu şüret bilmeyem menŋg
2159. Kimiŋg oğlısıŋg āhir söyle iy cān
Beyān itgil özünŋi kılma pinhān
2160. Didi ki Yūsufuŋg şüret ü bend
Menüm şol Yūsuf-ı şadıka ferzend
- E58a 2161. Didi İbn-i Yāmīn yā āhı pes
Ki Yūsuf adlu var mı dünyede kes
- T85b 2162. Didi var Yūsuf ibn-i pīr Ya‘ kŋb
Cemālidür cihān içiŋgde maħbŋb
2163. İşitdi İbn-i Yāmīn eyledi āh
Ki başı dāne oldı çehresi kāh
2164. Didi oğlan ki ağlama ‘ emŋ seŋg
Ki Yūsuf oğluyım taħkīk bil seŋg
2165. İşitdi İbn-i Yāmīn kıldı taşdık
Nişānın virdi oğlan bildi taħkīk
2166. Salındı boynına öpdı yüzünŋden
Töküben yaşını ħasret gözünŋden
2167. Didi anıŋ ħanı cānum ħabībi
Ki daħı kılmazam şabr u şekībi
2168. Didi oğlan atam oldur ki geldi
Siziŋgde bu serāy içinde oldı
2169. Belī seŋg muŋgda durgil men varayım
Atamı ħandadur anı göreyim
2170. Ki seŋgden men anı idem ħaberdār
Bulasız ikiŋgiz bir yirde didār
- B17a 2171. Muni didi revāni gitdi oğlan
Ki geldi atasına didi yeksān

2158b söylegil: ya‘ ni (B); 2158b bilmeyem: bilmem di (E)

2159b kılma: itme (B)

2165b bildi: kıldı (E)

2166b töküben yaşını ħasret: ki ħasret yaşını dökdi (E)

2167a ki şüret ħanı ataŋg iy ħabībi (E)

2168b oldı: girdi (E)

2169a belī: didi (E)

2171a oğlan: ol oğlan (E); 2171b ki geldi: gelübenŋ (E)

2172. Didi ođına Yūsuf ol zamānı
Ciger-kūşem yūri vargil nihānı
2173. ‘Emūnġı ol filān ḥalvet-serāya
Getürgil varmasıġ özge araya
- T86a 2174. Men aġda onuġ ile görüseyim
Niçe bu ḥicr ile men dūr yaşayım
2175. Buyurđı böyle Yūsuf gitdi ođlan
‘Emūsı ḳatına ol demde iy cān
2176. Anı oğlan götürdi bir araya
Ki bir ḥalvet-maḳām u hoş serāya
- E58b 2177. Pes ondan atasına ḳıldı i‘ lām
Ki durđı Yūsuf anda ḳıldı iḳdām
2178. Niḳāb aldı yüzünġden girdi nā-gāh
Ki ḳoçdı birbirini idüben āh
2179. Didi Yūsuf aġga ġam dutma ḳardaş
Menüm Yūsuf dađı seġ dökmegil yaş
2180. İşitdi İbn-i Yāmīn ‘aḳlı gitdi
Gidüben ussı aġda laḳza yatdı
2181. Gelüben ‘aḳl[ı] başa söylediler
Çü ‘anber birbirini eylediler
2182. Sorardı atasını zāri zāri
Ki dağı Dünyeni ki niçe kāri
2183. Didi aḥvāl[i] bir bir İbn-i Yāmīn
Geçirür niçe ol şubḥ ile şāmın
2184. Ḳamu aḥvāl[i] aġga ḳıldı ma‘ lüm
Ki Yūsuf ađlayuban oldı maġmüm
2185. Didi n'olaydı men ḥiç olmayaydım
Anadaġ bu cihāna gelmeyeydüm

2172b nihānı: revāni (E)

2174a onuġ: ‘emmūnġ (E)

2175b iy cān: yeksān (E)

2176a oğlan: anda (E): anda (B)

2180a işitdi: pes andan (E); 2180b gidüben: çü gitdi (E): çü gitdi (B)

2181a çü geldi: gelüben (E); 2181b ‘anber: ‘azīzi (E)

2182a zāri zāri: Yūsuf zāri (E): Yūsuf zāri (B); 2182b dünyeni ki niçe kāri: nice geçdi rüzġarı (E)

- T86b 2186. Ki maḥzūn olmayaydı pīr-i Ya' kūb
Ki bile olmayaydı dīde meslūb
- B17b 2187. Menüm çün munca ḥasret ola cānḡda
Men olmasam n'olaydı bu cihānda
- A81b 2188. Bu nev' ile be-ḡāyet aḡladı ol
Yüzine tōkdi ḡanlı yaşını bol
2189. Pes aḡndan didi Yūsuf yā āḡi bil
Ki hīç tezvīç kıldıḡ mı beyān kı
2190. Didi ki İbn-i Yāmīn eylemişem
Velīkin derdiḡi çoḡ yemişem
2191. Didi Yūsuf ki hīç oldı mı evlād
Belī dir İbn-i Yāmīn oldı bünyād
2192. Didi Yūsuf nedür evlādıḡ adı
Digil bir bir maḡga ḡoş nihādı
2193. Didi ki biri Zī'b ü birisi Dem
Biriniḡ adını Yūsuf didüm hem
- E59a 2194. Didi Yūsuf neden ḡoyduḡ bu ismi
' Aceb dir eylemişiniḡ böyle resmi
2195. Didi ḡoydum anıḡçün bu men adı
Ḳılurdum firḡatiniḡde āḡ u dādı
2196. Anḡardum köḡleginiḡni eydicek Dem
Di geç Zī'b anḡar idüm zī'bi ol dem
2197. Disem Yūsuf anḡardum men seni şāḡ
Ḳılurdum ḡasretiḡde nāle vü āḡ
2198. İşidüp Yūsuf anıḡ sözlerini
Yaşıla doldururdu ḡözlerini
- T87a 2199. Diridi birbire derd ü firākı
Tōkerlerdi hemān ḡözdeḡ firākı
- A82a 2200. Pes aḡdaḡ didi Yūsuf dur sen imdi
Yine ol iḡvetiḡ ḡatna var imdi
- B18a 2201. Didi ki İbn-i Yāmīn aḡda gitmen
Seni buldum daḡı meḡ terk itmen

2186b ki bile (E): daḡı (T)

2187a munca: bile (E)

2190 (E58b): -T

2195a men (E59a): -T

2202. Ki kırh il seniᅇ için aēlar idüm
Seniᅇ derdiᅇde cānum daēlar idüm
2203. Çü buldum daēı gitmen ᅇazretiᅇden
Ki dūr itmen meni seniᅇ ᅇıdmetiᅇden
2204. Meni salma yine derd ü firāka
Meni salma yine seniᅇ iᅇtiyāka
2205. Menüm çeᅇmimni kılma yine nemlü
Meni köᅇlimni kılma yine ᅇamlu
2206. Firākiᅇden iᅇerüm meniᅇ zehri
Maᅇga hicr ile kılma yine ᅇahrı
2207. Yine salma meni derd ü fiēana
ᅇatıᅇden sen meni sürme yabāna

Gazel*

2208. Ciger biryān olupdur ᅇasretiᅇden
Gözüm giryān olupdur ᅇasretiᅇden
2209. Vücüdüm ᅇehri iy cān firᅇatiᅇe
ᅇamu vīrān olupdur ᅇasretiᅇden
- T87b 2210. Eyā gül-berg-i ᅇandān ‘andelīb teg
İᅇim efēan olupdur ᅇasretiᅇden
- E59b 2211. ᅇamu ‘ālem maᅇga iy serv-i ra‘ nā
A82b Hemān zindān olupdur ᅇasretiᅇden
2212. Gözüm nūrı tükendi aēlamaēdaᅇ
Siriᅇküm ᅇān olupdur ᅇasretiᅇden
2213. Menüm ᅇam būtesi seniᅇ dime zinde
Tenim bī-cān olupdur ᅇasretiᅇden
2214. Gözümnden dāne dāne ince aēdı
Yaᅇım ‘ummān olupdur ᅇasretiᅇden
2215. Cemāliᅇ göremiyen gözlerimde
ᅇayāl miᅇmān olupdur ᅇasretiᅇden
- B18b 2216. Hemāna ᅇemsī söyle ᅇuld-ı Rızvān

2206a hicrile: hicrān ile (A)

2207a derd: āh (B): āh (A); daēı salma meni āh u fiēana (E)

* (E)

2215 (E59b): -T

- Maᅇga ᅇazān olupdur ᅇasretiᅇden
2217. Çü didi İbn-i Yāmīn derd-i firᅇat
Ki coᅇdı Yūsufuᅇ cānıla ᅇurᅇat
2218. Didi Yūsuf seniᅇle men olayım
Emīn olgil saᅇga ᅇīle kılayım
2219. Dutayım men seni uğrı diyüben
Ki ᅇāᅇid ᅇiᅇmnāk donın giyüben
2220. Be-ᅇīle tā ki seᅇᅇ muᅇᅇda ᅇalasıᅇᅇ
Menüme gice gündüz seᅇᅇ olasıᅇᅇ

**Der-beyān reften-i İbn-i Yāmīn be-pīᅇe
iᅇve-yi ᅇod ***

- A83a 2221. Pes andan İbn-i Yāmīn-duru gitdi
Varuban iᅇveti ᅇatına yitdi
- T88a 2222. Zi-nūr-ı Yūsuf oldu meh cemāli
Çünāᅇga tanımadı kimse anı
2223. Çü vardı iᅇveti ᅇatna revāni
Birisi tanımaz ki kimdür anı
2224. Bularıᅇᅇ dilleri ‘İbrī kelāmı
Biri bilmez ki kimdür ol ᅇulāmı
2225. Didiler ki aᅇga kimsiᅇᅇ beyān it
Ne yirlüsüᅇᅇ nedür adıᅇᅇ ‘ayān it
2226. Degülmiyem didi men İbn-i Yāmīn
Bular bildi çün ol söyledi nāmın
2227. Pes andan sordılar ᅇün mi cemāliᅇᅇ
Ne taᅇyīr eyledi söyle ᅇavāliᅇᅇ
2228. Didi ki İbn-i Yāmīn oluᅇᅇ āᅇāᅇ
Ki var mıdur muᅇayyer ᅇayr-ı Allāᅇ
2229. İlähe'l-‘ālemin taᅇyīr idüpdür
Ki ᅇöᅇᅇlümeᅇᅇ daᅇı ᅇayᅇu ᅇidüpdür

2219b donm (E): don (T)

2220b seᅇᅇ: hem (E)

*(A) İbn-i Yamin’in kendi kardeᅇlerinin yanına gitmesinin beyanı hakkında.

2221b varuban: ki vardı (A)

2222b kimse: ᅇiç (E); kimse anı: ᅇiç ᅇāli (B): ᅇiç ᅇāli (A)

2225a beyān: ‘ayān (B): ‘ayān (A)

- E60a 2230. Ta‘accüb eylediler bu havāle
Daḥı pes varmadılar kıyl u k̄āle
- B19a 2231. Çağırđı Yūsuf andan geldi keyyāl
A83b Ki ūimdi fetḥ olısar niçe eškāl
2232. Buyurdı ūeh bular dutdı ta‘āmı
Tamām oldu bularınḡ yūki ḥamı
2233. Gör imdi Yūsuf anda kıldı ḥīle
Nihāni iūleri kimse ne bile
- T88b 2234. Didi kıllarına ḥāzır oluḡız
Ne kim men direm anı siz kılıḡız
2235. Didi kim bu çanaḡı siz nihāni
Kiçi kiūi yūkünde gizleḡ anı
2236. Ele kılıḡ ki kimse görmesinḡ ḥiç
Çuvāl aḡzını andan kılıḡ ḥiç
2237. İūidüp bu maḡāli çūnki ḡilmān
Ki kıldılar niḡeh emr itdi sultān
2238. Bular meūḡul oluban kār u ḥāle
Çanaḡı kıoydılar kıola çuvāle
2239. Çūnān ki İbn-i Yāmīn daḥı bilmez
Eger bilse daḥı ol fāū kılmaz

**Ḳavlıhū te‘ālā felemmā cehhezehüm
bicehāzihim el-āyeh***

2240. Bularınḡ iūi bitdi geldi deve
Çeküp yūk yūklediler eyve eyve

2230b daḥı pes varmadılar: ki daḥı dūūmediler (B): ki daḥı dūūmediler (A)

2232a dutdı: döndi (B)

2234a oluḡız: geliḡız (E)

2235b gizleḡ: kıoyuḡ (E)

2236a çanaḡ kılıḡ ki kimse görmesün ḥiç (E); 2236b kılıḡ: idiḡız (E); çanaḡ kılıḡız ki kimse görmesün (B) Nūsha farkında bu mısırada vezin aksamaktadır.

2237a çūnki (E): ol (T)

2238a oluban kār: kār u bār (E); kār u ḥāle: kıār u bār-ı ḥāle (B): kıār u bār-ı ḥāle (A)

* (A) Yūsuf/70: “Onların yūklerini hazırladıkları zaman.”

2240b eyve eyve: gide eve (B)

- A84a 2241. İcāzet alubanı yürüdiler
Be-ta' zīm şāh medhīni didiler
2242. Mışırdan çıhdılar yola giderler
Gör imdi Yūsufuᅇ fendin n'iderler
2243. Bular menzīl aldılar tarīki
Ayurdı Yūsuf anda bir mezīki
2244. Ki ardınca bularıᅇ işit iy yār
Ki atlu gönderür tā apıda bār
- B19b 2245. Bulara irdi leşker ol zamānı
Nidā ıldı münādī nā-gehānı
2246. ağırdı āfile ehli n'idersiz
amuᅇız uğrısız anda gidersiz
- T89a 2247. İşidüp bular anı aldı ayrān
E60b amu miskīn oluban durdı yeksān
2248. Bulara irdi tā leşker melāli
Ki sordılar nedür āl u avāli
2249. Bulara didiler kim n'eylediᅇiz
Gelüp munda uğrılığ eylediᅇiz
2250. Sizi sultān ayurdı tā serāya
Ki anda siz alupsız bir siāya
2251. Didiler doğruyuz bu söz yalandur
Meger ki bu īle baħr-i talāndur
- A84b 2252. Bularıᅇ dönderüben davarını
Getürdiler yine Mışra varını
2253. Gelüben düşdi bunlar anda ğamlu
Kimi miskīn kimisi eşm[i] nemlü
2254. ü Yūsuf taħtına ıhdı oturdı
Bularıᅇ yüklerin bir bir getürdi

2242b fendin: endin (E): endin (B): cehdin (A)

2243 (E60a): -T; 2261b revān yürüdi Yūsufuᅇ farīki (B); revān yürüdi Yūsufuᅇ farīki (A)

2244a işit iy: işit yüz iy (E); ardınca bularıᅇ işit: yürüᅇ işitdi ardınca (A); 2244b ki atlu gönderür tā apıda bār (E): pīş-i yüz atlu ayurdı Yūsuf anbār (T)

2248 (E60b): -T

2249b Vezin aksamaktadır.

2251b baħr-i: baħr baħr (E)

2252b varını: zārını (E)

2255. Bularınġ yüküni açınġ buyurđı
Açarlar anda kim yoġdur qoyurđı

**Qavlühü te‘älâ febede’e biev‘yetihim
al-äyeh***

2256. Bularınġ açdılar ol demde varın
Aradılar bularınġ kamu varın
2257. Veliki İbn-i Yâminiñ yüküni
Didi kim ellemeñgiz bir tökini
2258. Kiçidür çünki ol kişi kamuđanġ
Biridür ol bu işdeñgiz hem bu havfdañgiz
- B20a 2259. Haçan ol eyleye uş böyle kârı
Ne didi gör bularınġ anda varı
- T89b 2260. Didiler kim muñga tezcîh nedendür
Bizümle bu daġı uş bir nedendür
2261. Munuñgiz daġı açınġız siz çuvâlin
Bizüm gibi göresiz pes havâlin
- A85a 2262. Bular çün sözi böyle söylediler
Çuvâlinı anıñgiz feth eylediler
2263. Anıñgiz yükünde buldılar çanaġı
Didiler sözünġiz hiç var mı daġı
- E61a 2264. Pes anġdan Yûsufi kıldılar âgâh
Didiler ki çanaġı bulduġ iy şâh
2265. Kiçi kişi yükünde bulduġ anı
Ki kılmışdır çuvâl içre nihâni
2266. Kamusı şermsâr olup [kıldı] fâşı
Ki saldılar hayâdañgiz pâyeye başı
2267. Be-ğâyet İbn-i Yâmîn şâd boldı
Yaġın bildi zi-ğâm âzâd boldı

---

* (A) Yûsuf/76: “Kardeşinin çuvalından önce onların çuvalından başladı.”

2256a varın: bârın (E): bârın (B): bârın (A)

2257b ellemeñgiz bir tökini: açınġız buniñgiz yüküni (E): açınġız hiç bir tökini (B)

2259b gör bularınġ: anıñgiz gör (E)

Ḳavlühü te‘ālā in yesriḳ el-āyeh*

2268. Bular çün ŧermsār olup yeksān
Pes andan söylediler sözi yalan
2269. Uğrılığ eyledi gör bu yaman baş
Munuḡ teg var idi bir dahı ḳardaş
2270. Munuḡ kimi o dahı uğrı eyledi
Kim eydür ki buları doğru eyledi
2271. Velīkin Yūsuf anı sırrı söyler
Ki köḡlünḡde maḳāli sırrı söyler

Ḳavlühü te‘ālā entüm ŧerrun mekānen el-āyeh*

- T90a 2272. İder sırrıla kim siz cümle ŧersiz
A85b Egerçi zāhire yaḥşı beşersiz
2273. Ataya aḳ olup ḥarr u ŧabīni
Satupsız incidüp siz hem Nebīni
- B20b 2274. Bularınḡ sırrıla fa‘līni söyler
Pes andan gör ki Yūsuf anda n'eyler
2275. Didi ḳullara naşī ḥabs idinḡiz
Bulara söyledi ki siz gidinḡiz
2276. Bular melūl oluban ḳaldı ḥayrān
Ḳamusı eyledi feryād u efgān
2277. Didiler yā ‘Azīz sen munı dutma
Rehā ḳılgil munı sen ḥabs itme

---

* (A) Yūsuf/77: “Hırsızlık yaparsa”

2268a Vezin aksamaktadır.

2269b teg: çün (E): çün (B)

2270a munuḡ teg ol'dahı bir uğrıydı (B)

2271a sırrı söyler: sırr eyler (E); 2271b köḡlünḡde: nefsinde (A)

* (A) Yūsuf/77: “Siz çok kötü bir durumdasınız.”

2273a ‘aḳ (E): aḳ (T); 2273b satup: sebep (B)

**Ḳavlühü te‘ālā yā eyyühe’l-‘Aziz el-
āyeh ***

2278. Atamız bil bizüm şeyḥ-i kebîrdür
Be-ğāyet ḥasret ile ol zārîrdür
- E61b 2279. Muni bize emānet eylemişdür
Bize қоşup yüküş söz söylemişdür
2280. Ölen oğlu yirine bu cevānı
Sever cāndan be-ğāyet bî-kemānı
2281. Bizüm sen birimizi ikimizi
Ki dutgil daḥı virme yükümüzü
- A86a 2282. Ve ger yoḥsa bizi ḥabs eyle ḥamı
Rehā kılgil başıñgün ol gülāmı
2283. Yazığdur atamızı kıılma mağbün
Ki ol ğamlu daḥı sen kıılma maḥzün
- T90b 2284. Didi Yūsuf ma‘ āzallāḥ ki kıılmam
Men egri işi ḥaçan doğru bulmam
2285. Men anı dutarım anda metā‘ ı
Ki bulmuşam anıñg katına şevā‘ ı
2286. Pes andan İbn-i Yāmîni revāni
Dutup maḥbūs iderler ya‘ ni anı
2287. Apardılar anı ḥalvet serāya
Ve daḥ' ḥiç baḥmadılar macerāya
- B21a 2288. Bular çün oldılar nā-ümîd andan
Be-ğāyet yandılar ol laḥza cāndan
2289. Bular çün düşdi anda āḥ u zāre
Ki bilmezler n'ideler şimdi çāre
2290. Yehūzā didi men zindān-ı derîni
Aluram қоymazam anda birini

---

* (A) Yūsuf/77: “Ey vezir.”

2278b zārîrdür: ḥarîrdür (B)

2282b başıñgün: cānıñgün (B)

2285b bulmuşam: kıılmışam (E)

2286a revāni: tamāmı (A); 2286b ya‘ ni: yaḳîñ (E)

2288a meydāndan: cevāndan (E)

2291. Ki kıoy men anı maħbūs ola bir dem
Tökem zindān kıapusunda niçe dem
2292. Velī siz varıñgız bāzāra ħamı
Göre siz çünkü anda ħāş u ‘āmı
- A86b 2293. Ne vaqt ki kıluram men na‘ ra nā-gāħ
Kıamuñgız oluñgız ol demde agāħ
2294. Ne ki munda gelür men öldürürüm
Niçükdür erlik anda bildürürüm
2295. Ne uğrısa size öldürünğ anı
Kim anda dimerñgiz pīr ü cevānı
- T91a 2296. Pes andan Mışra sultān olalı biz
Ne kim men söylesem maķbül idinğiz
2297. Yehūzā ki ğazab kılanda her bār
Çıħardı köñgleginden töki iy yār
2298. Bular kıldı anıñg kıulını maķbül
Didiler olalar ħarbe meşğül
- E62a 2299. Yehūzānıñg velīk ‘ādetin[i] gör
Niçük idi kıazab kılanda bir sor
2300. Anıñg her kimse kim ez-āl-i Ya‘ kıüb
Ki meşğ itse el ile ez-ħemīn ħüb
2301. Giderdi açığı sākīn olurdı
Otururdı hemān bī-kīn olurdı
2302. Pes andan bildi Yūsuf ki Yehūzā
Ğazablandı ki Mışra ide īzā

Meclīs-i ‘aşır der-beyān-ı āmeden-i

Māhīl veled-i Yūsuf be-pīş-i Yehūda*

2292b bāzāra: bu zāre (B)

2296 pes andan ola siz bu Mışra sultān
ne ki emr iderim oluñguz fermān (E) Nüşa farkında ikinci mısırda vezin aksamaktadır.

2298b Vezin aksamaktadır.

2299 bularınğ her zamān ‘ādetini gör
nice ğazablanur idi anı gör (E)

2300 ħaçan bir kimse ola āl-i Ya‘ kıüb
eger meşğ ile ez-ħālını ħüb (E)

* (A) Onuncu meclis: Yūsuf’un çocuğı Mahil’in Yehuda’nın yanına gelmesinin beyanı hakkında.

- B21b 2303. Gel imdi iy 'Azîz şevkıla sen
A87a Yine meclîsi bünyâd eylerem men
2304. Yine başdan oğıram bir maqâli
Eger sen dilde dutmazsañg melâli
2305. Çü meclîs çoğ oğındı diñgle diñgle
Ki her meclîsde nükte diñgle añgla
2306. Bu meclîsde otur hoş sâmi' olgil
Bu Yûsuf kışşasını tami' olgil
- T91b 2307. Velîk[in] Hâlîka çoğ şükr kılgil
Be-ta' zîm adın anıñg zîkr kılgil
2308. Resûl adın işitgeç şevkıla señg
Könğüldeñg vir şalâvat zevkıla señg
2309. Pes añgdan ister iseñg kışşa iy cân
Oğıyayım niçükdür anı yeksân
2310. Var idi Yûsufuñg bir oğlı iy yâr
Adı Mâhîl idi hoş tâze ruhsâr
2311. Didi kim oğlına vargil revâni
Katına ol kişiniñg bu zamâni
2312. Añıñgılan varubanı tîz anıñg
Safâgil ez-hâbını cevâniñg
2313. Çü böyle didi Yûsuf geldi Mâhîl
Elin zâhrına anıñg kıldı şâmil
- A87b 2314. Yehûzâniñg hemândem gitdi benzi
Ne kîni kaldı anıñg ne hû ba' zı
2315. Yehûzâ Mâhîli dutdı revâni
Didi señgden gelür Ya' kûb nişâni
- E62b 2316. Çü bağıdı ol habîbiñg gözlerine
Yüzini urdı anıñg yüzlerine

2307b adın: ismin (A)

2308b könğlüdeñg vir: bülend algil (E)

2309a pes: ki (B); ister iseñg: işitdiñg (E)

2311b zamâni: yüz mâhi (A)

2312a varubanı tîz: yâ ferzend (E); añıñgılan varubanı: añgla didi yağar (B); varubanı tîz: didi yâ ferzend (A)

2316b ki urdı yüzün anıñg yüzlerine (E)

2317. Yehūzā ança kim kıldı hıṭābı
Aṅga Māhīl virmedi hıç cevābı
2318. Gazabdaṅ çünki ol sākin oturdu
Ne kīn kim var idi cānda ayturdu
- T92a 2319. Varupdur bākī ihvet şehre hāzır
B22a Alupdurlar munuṅ şavtına nāzır
2320. Yehūzāniṅ zamānı deyr boldı
Āvāzı çılmaz onlar didi n'oldı
2321. Kamusı pes revān geldi katına
Yıgıldılar Yehūzā ḥazretine
2322. Didiler ki saṅga n'oldı 'ayān it
Nedeṅ sākin olupsuṅ bir beyān it
2323. Yehūzā didi ki muṅda geliṅiz
Ki Ya'kūb nesli var muṅda biliṅiz
2324. Ne gördise şabīdenṅ didi ḥamı
Beyān itdi bulara pes tamāmı
- A88a 2325. Pes oṅdan didi varup gidiṅiz siz
Munı terk eyle meni terk idiṅiz
2326. Bu yirden gitmeyem men olmayınca
Veyā kim İbn-i Yāmīn almayınca

**Ḳavlühü te'ālā irci'ū ila ebīküm
el-āyeh ***

2327. Varıṅız atamuza doḡrı sözi
Diyiṅiz bir bir anı böyle özi
2328. Diyiṅiz doḡru sözi ol Resüle
Meger kim bizüm içün çāre bula

2317b Vezin aksamaktadır.

2320b didi noldı: deyr boldı (E)

2325 pes andan şoṅgra didi siz gidiṅiz
ki men gitmen meni siz terk idiṅiz (E)

2326a gitmeyem: gitmezem (B)

* (A) Yūsuf/81: “Onların yüklerini hazırladıkları zaman.”

2328a sözi: ḥāli (E): ḥāli (B); 2328b bula: kıla (E)

2329. Yehūzā aldı anda gitdi bular
amusınıᅅ gözi yaşıla dolar

**Der-beyān-ı āmed evlād-ı Ya‘ūb
be-pīᅅ-i Ya‘ūb ve haber-dāden-i
īᅅān***

2330. Pes aᅅdan muᅅtaᅅar ıldum kelāmı
Ki vardılar eve anlar tamāmı
- T92b 2331. Bular çün vardılar ata atına
İriᅅdiler Nebīniᅅ ᅅāzretine
- E63a 2332. amusıyla Nebī bir bir görüᅅdi
B22b Oturdılar ᅅavāli hem soruᅅdı
2333. Didi ᅅānı Yehūzā İbn-i Yāmīn
Dimez siz aᅅlarıᅅ siz nite nāmın
- A88b 2334. Didiler İbn-i Yāmīn oldu uğrı
Ki sözi olmadı ᅅeh atına doᅅrı
2335. Didi Ya‘ūb siz anı gördüᅅüz mi
Veyā bir kimseden ᅅiç sorduᅅüz mü
2336. Didiler gördük anı yā ebāne
Velīkin ıᅅdı aᅅdan bir niᅅāne
2337. Biz oᅅᅅa ılmamıᅅuz uᅅ bu Rabbi
Daᅅı ᅅiç bilmeziz biz ‘ilm ü ᅅaybı
2338. Velīkin amu aᅅda ᅅāzır olduᅅ
Yükinden ıᅅdı anaᅅ nāzır olduᅅ
2339. Eger seᅅᅅ bize ılmazsaᅅ bu ārı
Bu ᅅāli Mıᅅır ehli bildi varı

2329 amusınıᅅ gözi yaᅅ eyleyeler
Yehūzā aldı anda gitdi bular (B)*

* (A) Yakūb’un ocuklarının Yakūb’un yanına gelmelerinin ve onların haber vermelerinin beyanı hakkında.

2334b ᅅeh: ᅅāh (E)

2336b velīkin (E): velīk (T)

2338a velīkin (E): velīk (T)

2339b Mıᅅır ehli bu ᅅāli gördi varı (E)

2340. Olardaᅡ uş bu ᅡali nicedür gör
Daᅡı bu kārᅡān ehline hem sor
2341. Pes aᅡᅡdan bil bizi bu sözde şādık
Degüldür ᅡazretiᅡde kiᅡb lāyık
- T93a 2342. İşitdi munı Ya' kᅡb oldu ᅡamlu
Kim oldu ᅡinle başdan dīde nemlü
2343. Didi vardur ümīdüm ez-İlāᅡı
Ki menden ala bu feryād u āᅡı
2344. Maᅡᅡa ᅡavuşdura ferzendlerümni
'Azīz ü dil-ber ü dilbendlerümni
2345. Ümīdüm vardur ez-fazl-ı ᅡudāyı
Yitüre bir birine her cūdāyı
- A89a 2346. Egerᅡi her seyiriᅡ ' usrı vardur
Yine her bir ' asīriᅡ seyri vardur
2347. Egerᅡi her vişāliᅡ var firāᅡı
Firāᅡıᅡ daᅡı var-durur firāᅡı
2348. Egerᅡi gerdīşıᅡ vardur cefāᅡı
Cefāᅡınca daᅡı olur vefāᅡı
- B23a 2349. Egerᅡi ᅡış olursa var bahāri
Dili ᅡamlularıᅡ var ᅡam-güsāri
- E63b 2350. Bizüm aᅡᅡālimüze var muᅡayyir
Bizüm çün var-durur ᅡayy-ı müdebbir
2351. Ümīdüm var meni ᅡoymaya maᅡrüm
Ki bu beytü'l-ᅡazende bile maᅡsüm

Der-beyān-ı āmeden-i 'Azrā'īl be-pīşe

Ya'kᅡb u nāme feristāden-i o be-ᅡaber*

2352. Didi oᅡlanlarına pīr-i Ken' ān
Ki sāmi' oluᅡıᅡ ᅡuluma yeksān

2340a nicedür: taᅡᅡıᅡin (E)

2341a pes: ki (E)

2347b var-durur: olur līkin (E): olur līkin (B)

2348a gerdīşıᅡ: dūşuᅡ (E); 2348b velīkin hem daᅡı olur vefāᅡı (E)

* (A) Azrail'in Yakᅡb'un yanına gelmesinin ve haber getirmesinin beyanı hakkında.

2353. Ümîd üzmenġ İlahınġ rahmetinġden
Şikâyet kılnanġ onunġ zaġmetinġden
- T93b 2354. Hudâvende mülâzım nâci olunġ
Ki anınġ rahmetine râci olunġ
2355. Temennâ eylenġiz haġdanġ nevâyı
Kim ol-durur şâd iden her bî-nevâyı
- A89b 2356. Ümîd üzmenġ ger anınġ rahm çokdur
Kerîmdür rahmetininġ haddi yokdur
2357. Kim İslâm ehlininġ budur nişânı
Ümîd üzmiye anġdan bir zamânı
2358. Olar kim yoġ ümîd himmetinġde
Ki ġüsrân ehlidür Haġ ġazretinġde
2359. Varınġ siz anġda kılnınġ cüst u cüyü
Ümîdüm var görem ol ġüb-rüyü
2360. Didi Ya' ġüb bu luġ u recâyı
Velî ġam-ġände kılmamışdı câyı
2361. Baġ imdi senġ Hudânınġ kudretine
Kim 'Azrâyîl anınġ geldi ġatına
2362. Çü anı gördi ol Ya' ġüb peyamber
Didi niçün seni gönderdi dâver
- B23b 2363. Didi geldüm seni görmeklik için
Seninġ aġvâlinġgi sormaklık için
2364. Didi Ya' ġüb anġa Haġ 'izzetiyçün
Daġı bu pîr-i ġamġin ġürmetiyçün
2365. Ki senġ ġabz eyledinġ mi cân-ı Yūsuf
Ve ger yoġsa ġaber vir ġân-ı Yūsuf
2366. Didi ki rûġın anınġ almamışam
Men anınġ yöresine gelmemişem

2353b ki kılnanġız şikâyet zaġmetinden (E)

2354 (E63b): -T

2355b bî-nevâyı: bir nevâyı (E)

2356b rahmetinġ: ġikmetinġ (E)

2357b bir: her (E)

2364b ġürmetiyçün: ġasretiyçün (E)

- T94a 2367. Anıñğdur tazedür ol meh cemâli
E64a İlâhî virmesün anğa zevâli
- A90a 2368. Didi ki vir mañga anğdan nişanı
Görem ki ölmedi dünyede anı
2369. Ki dañı handadur virgil haberni
Kim onğdan bā-ñhaber kıl bī-ñhaberni
2370. Melek eydür dimen anıñğ mekânın
Velîkin söyleyem bir kaç kelâmın
2371. Hazâyin iyesidür muhteşemdür
‘Abîdüñğ seyyididür muhteremdür
2372. Hudâñıñğ emri yoğdur diyem anı
Velîkin bu-durur anıñğ nişanı
2373. Dañı ez-vağt bu ğamda durursañğ
Yavuç oldı zamân anı görürseñğ
2374. Munı diyüp melek gitdi hemân-dem
Velîkin çeşm-i Ya‘ kûb ağıdur dem
2375. Didi iy vay menüm çün bu ğamile
Ki gitdi nūr-ı çeşm bu nemile
2376. Oturdi ğam eviñğde zâr u mekrûb
Ki ağlayup başardañğ oldı Ya‘ kûb

**Qavlühü te‘âlâ qâlû tallâhi tefteü
bi’l-âye***

2377. Didi evlâd kim bu pîr-i Ken‘ân
Kim olmaz sâkîn eyler âh u efğân
- B24a 2378. Bu anca Yûsufî yâd idesidür
A90b Kim anıñğlan cihânğdan gidesidür
- T94b 2379. Bu ança Yûsuf için ide âhı
Ki anıñğlan bula ‘ömr tebâhı

2367a meh: hûb (E): hûb (B)

2368b görmeyi: göreydim (E)

2373b yavuç: qarîb (E): qarîb (B): qarîb (A)

2374a gitdi: döndi (E)

* (A) Yûsuf/85: “Hâlâ anıp duruyorsunuz.”

2377b kim olmaz sâkîn: ki olmaz râhil (E): ki olmaz zâyîl (B)

2378b kim anıñğlan: bu derd ile (E)

2380. Didi Ya'kûb menüm çün çoḡ kayıḡu
Büyübenḡ umaḡız siz cān u şayru
2381. İläha eylerem ḡālüm ḡikāyet
Ki sizdenḡ kılmazam hergiz şikāyet
2382. Anḡa dir dāyim ol ferle ḡocāyı
Men andan kesmezem bir kez recāyı
2383. Bilürem ḡālıkımdan nite anı
Ki siz bilmezsiz anḡdan ḡiç nişānı

**Ḳavlühü te'ālā yā beniyyezhebü bi'l-
āyeh***

- E64b 2384. Didi kim Yūsufa oluḡ ḡaleb-kār
Biz anı bulasıyuz āḡir-i kār
2385. Mışırdan sāruya kıldı işāret
Bilüpdür siz ile ol ḡüb beşāret
2386. Didi varıḡ cemāl-i Yūsufi siz
Daḡı ḡardaşlarıla atıḡız tiz
2387. Pes anḡdan kıldı ḡāzır nāme Ya'kûb
Ki yazdı şāḡ Mışırdā düzdi mektüb
2388. Didi bildüm seni şāḡ-ı kerimsinḡ
Daḡı ḡüb luḡfi dāyim hem raḡımsinḡ
- A91a 2389. Seḡāvet kānısınḡ sen cūd u ihsān
Cihān-baḡş u 'aziz u ḡüb-ı sulḡān
2390. Bilürsenḡ kim bizi nesl-i resülüz
Nübüvvet kānıyuz hem bā-uşülüz

2380b büyübenḡ umaḡız siz: ki zār oldum anıḡla (E): ki zār oldum anıḡla (B): ki zār oldum anıḡla (A)

2382 (E64a): -T

* (A) Yūsuf/87: "Evlatlarım gidin."

2384b bulası yüz āḡir kār: bula siz āḡir inkār (E)

2385b ol ḡüb: bir ḡoş (E)

2387a nāme: ḡāme (E); 2387b düzdi: nāme (E)

2388b raḡımsinḡ: muḡteremsin (E); hem: (A91a)-T

2389b ḡüb-ı sulḡān: Mışır sulḡān (E): şāḡ-ı sulḡān (B)

2390b kānıyuz hem: mihriyüz ki (B) hem: ehl (E)

- T95a 2391. Ki bizdenġ hıç uġrı olmamışdur
Belı kim hıç vucuda gelmemişdur
2392. Nebıler nesl[i] olmaz uġrı bilgil
Peyamber nesline ‘ izzet[i] kılġil
2393. Kim evlād-ı Nebıye kılma kahrı
şükür virgil olara virme zehri
2394. İşitdüm anġda seġ fa‘l eylemiřsinġ
Revā mıdur kim uġrı söylemiřsinġ
2395. Çanaġı dün iġinġde haġk-ı Sübhān
Ki kılmiřsinġ anıġ yükünde pinhān
2396. Pes anġdan naş diyü dutupsınġ anı
Revāsı yoġ kılāsınġ bu gümānı
2397. Kerem kıl koy menüm ferzendlerimni
Ki maġbūs itme ol dilbendlerimni
2398. Rehā kılġil kılāyım saġga taġsın
Mebāda ki dilüme gele nefrın
2399. Mebāda kim kılām nefrın kılāsınġ
Meyān-ı minnet-i derd-i belāsınġ
- A91b 2400. Ki maźlüm da‘ vetiniġ yoġ ġicābı
İlāhınġ katına tız ol icābı
- E65a 2401. Munı Ya‘ kúb diyüben yazdı şem‘ ün
Apardı řāh-ı Mışra ol diger ġün
2402. Çü der-beytü'l-ġazen ol pır-i Ya‘ kúb
Ki bile yazuban gönderdi mektüb
- T95b 2403. Çü vardı şem‘ ün anıġ ġıdmetine
Kim irdi nāme Yūsuf ġazretine
2404. Çün irdi nāme Yūsuf[a] zamānı
Serırdenġ ařaġa indi revānı
2405. Oġıdı nāmeyi ol aġlayubeġ
Çeker ġasret odına daġlayubeġ
2406. Revāni geldi ol iġvet katına
Oturdı anġlarunġ ġoř ġazretine

2395a Haġ Sübhān: řāh-ı sulġān (E)

2398b mebādā dilüme gelmeye nefrın (E)

2399b belāsınġ: olāsınġ (E)

2400b katına tız ol: katında olur bil (E)

2407. Didi yā āl-i Ya' kûb oluñg agāh
Menüm bu mülk-i Mışra ser-be-ser şāh
2408. Siziñgle men sözi tayıñ zamānı
Çü söyledüm miyān-ı tercümānı
2409. Siziñgle rû-be-rû şimdi kelāmı
Kılayım işidüñg anı tamāmı
2410. Gelüben görüñg imdi anı neyler
Kārīne-yi vech ile söz söyler
- A92a 2411. O dem ki Mışra ol şāh olmışıdi
Ki Mālikdeñg kabāle almışıdi
2412. Bular yazıñg kabālāni nişānı
Alubeñg saḥlar idi Yūsuf anı
2413. Kabālāyı getürdi Yūsuf şāh
Bular aldı oḥıdı oldı agāh
- T96a 2414. Bular çün bildiler ele alubeñg
Kamusı titredi tağyır olubeñg
2415. Dutuldi gözleri ol dem nazardañg
Kesildi dilleri ḥavf u ḥaḥardañg
2416. Didi Yūsuf bu ḥaḥtu siz yazupsız
Ne-bāliğ ḥarrı satup siz azupsız
2417. Didiler yazmamışuz bu kitābı
Bize bühtān kılma señg ḥaḥāyı
2418. Digil bu ḥaḥ bizüm muñgdan ḥaberdār
Degülüz doğru bilgil anı zinhār
- E65b 2419. Didi Yūsuf yaḥānen men bilürem
Görüñgiz şimdi ne ma' lüm kıluram
2420. Getürdi ortaya altün kāse
Çü mīl aldı eline ura tāsa
2421. Didi ki bilürem men şimdi anı
Bu ki vaşı' virür anıgdan nişānı

2410a didi mumı gör imdi anı neyler (E)
kārīne vechi ile sözi sözler; 2410b Vezin aksamaktadır.

2417b bühtān: pişmān (A)

2418a degülüz biz bu ḥaḥdan hıç ḥaberdār
degülüz uğrı olgil sen ḥaberdār (E)

2421b vaşı' : kışsa (E): kışsa (A)

- A92b 2422. Pes aṅḡdan mīl urdı şāh tasa
 Āvāzı irdi tasuṅḡ aṅḡda nāsa
2423. Ƙulaḡ dutdı aṅḡa o ḡüsñile ḡüb
 Pes aṅḡdan didi yā evlād-ı Ya‘ ƙüb
2424. Ḥaber virdi maṅḡa bu tas o uşte
 Ki ƙaşduṅḡız siziṅḡ ol ne işde
- T96b 2425. Eger dir siz getürem men zebāne
 Ne söz ki didi tas idüm beyāne
2426. Didiler söylegil anı bilelüm
 Eger doḡru-durur taşdıġ ƙılalum
2427. Didi ƙıssa‘ maṅḡa virdi selāmı
 Pes aṅḡdan söyledi bir ƙaç kelāmı
2428. Didi kim Yūsufi bunlar atadaṅḡ
 Ayurdılar utanmazlar Ḥudādaṅḡ
2429. Apardılar āl-i Ken‘ ān düzine
 Kim urdılar başına hem yüzine
2430. İte virdüler anıṅḡ etmegini
 Beyān itdi daḡı hem sökmegini
2431. Didiler doḡrı söyler tās anı
 Ki cümle doḡrudur anıṅḡ nişānı
2432. Pes aṅḡdan yine mili tāsı urdı
 Ƙulaḡ dutdı aṅḡa bir laḡza durdı
- A93a 2433. Pes aṅḡdan didi yā evlād-ı Ya‘ ƙüb
 Ḥaber virdi yine ḡüş idiṅḡız ḡüb
2434. Didi ki Yūsuf idi oṅḡda gusne
 Bıçaḡ alup bular varırdı üsne
2435. Anı öldürmege ƙaşd eylediler
 Döküben anı bed söz söylediler
2436. Bular bir birlerine dikdi gözi
 Didiler doḡru söyler ol bu sözi
- T97a 2437. Pes oṅḡdan mīli Yūsuf tāsı çaldı
 Ƙulaḡ dutdı yine bir laḡza ƙaldı

2422b irdi: çıġdı (E): çıġdı (A)

2424b Vezin aksamaktadır.

2433a evlād-ı: āl-i (E)

- E66a 2438. Çü oñgdan didi dir̄nglen bu kelāmı
Yine bu sözi söyler tāsā tamāmı
2439. Didi kim bunlar anı öldürürdi
Ölüm zaħmı añga hem bildürürdi
2440. Yehūzā men^c idüp kırtardı anı
Buları kıoymadı ki tōke kıanı
2441. Didi kim ħānsıñgızdur ol Yehūzā
Kı kıoymadı irişse añga ĭzā
2442. Bular görsetdi añgda Yehūzāyı
Didi virsiñg Ĥudā ħaber cezāyı
2443. Didi raħm itmemişsiz ol esīre
Kı salmışsiz anı bir zerķ yire
- A93b 2444. Pes añgdan çıħaruban bey^c idüpsiz
Ķabāle yazuban virüp gidüpsiz
2445. Bular bu sözi cümle kıldı taşdıķ
Didiler işlemişüz ħamı taħķıķ
2446. Didi Yūsuf çü böyle ^cādeti şüm
Ķılıpsız pes yaķın siz itmişiz şüm
2447. Buyurdi dutuñgız bunları ħamı
Kı bağlañg gözlerin kırıñg tamāmı
2448. Bular feryād idüben̄g didiler şāħ
Atamız ħāledin bir olgil agāħ
- T97b 2449. Birimiz yitdügiçün pīr-i Ken^c ān
Kı kırĥ ildür kılır feryād u efgān
2450. Kı ança ağlamışdur dīdeden nūr
Tükenmişdür olupdur şimdi ma^c zūr
2451. Anıñg evlādını ger öldürürsen̄g
Añga evlād derdiñg bildürürsen̄g

2438b tāsā: bu (E)

2439b añga dürlü cezāyı bildürürdi (E)

2442b didi Ĥaķ virmesün añga cezāyı (E)

2443b anı bir zerķ: siz anı anda (E)

2445a cümle: bile (E)

2446b imişsiz: kıavm-i (E)

2448b ħāledin: ħāline (A)

2450a ağlamışdur dīdeden (E): ağlamış-durur ilen (T)

2452. Kim anıñ ħāli n'ola ağlamakdañ
Hemīşe cān u cismīn dağlamakdañ
2453. Gel imdi şāh ħürmet kıl Nebīye
Eger biz kaçd kılduk ol şabīye
2454. Bu demde geldi Yūsuf didi sözün
Niķāb aldı yüzünğden açdı yüzün
- A94a 2455. Bular çün gördi yüzün bildiler ħüb
Didiler señğ señğ ol Yūsuf-ı maħbūb
- E66b 2456. Didi Yūsuf menüm bu ħardaşımdur
İlāhıñğ fazlı dāyim yoldaşımdur
2457. Bular çün bildi anı oldılar hūş
Nigū-nār oldılar ol demde ħāmūş
2458. Çü bile gördiler ol şeh-r-i yāri
Be-ğāyet ağladılar zārı zārı
2459. Utanubenğ kamu oldı siyeh-rū
Ki oldılar ħayādañğ şöyle bī-rū
2460. Didiler Yūsufa şāhib-kerem señğ
Ne kılmışuz sañğa kılma nazar señğ
- T98a 2461. Seni çün ihtiyār itmişdür Allāh
Ki bizden 'afv kılgil cürm iy şāh
2462. Pes añğdan durdı Yūsuf ħarşu geldi
Çü gördi ihvetin şād oldı geldi
2463. Bularınğlan kamu bir bir görüşdi
Sevünübenğ kamu ħāli soruşdı
2464. Didi yoħdur size el-yevm ta' bīr
Kim olmañğız melāmet birle tağyīr
2465. Ne ki oldı ħudādañğ anı bildüm
Ferah oluñğ ki sizdenğ 'afv kıldum

2453b kılduk: itdük (E); eger biz kaçd kılduk ol: bizi koy gerçi kaçd itdik (A)

2457b nār: sarı (E)

2459a kamu oldı: oldılar oldem (E); 2459b bī-rū: saru (E)

2461b ki bize luş idüp 'afv eyle iy şāh (E); cürm iy: luş ile (A)

2462b şād: ħād (E)

2463b ħāl: aħālin (E)

- A94b 2466. Dilerüm hem dahı perverdigārim
Ki sizdenġ ‘afv ide ol Kirdigārim
2467. Çü bile ‘afv idüp bunlar görüşdi
Selāmet bir bire ihvet kavuşdı
2468. Pes onġdan didi Yūsuf durunġız siz
Nebīniġ ħazretine varınġız tiz

**Der-beyān-ı pīrāhen feristāden-i
Yūsuf be-Ya‘kūb ‘aleyhi’s-selām ***

2469. Aparınġ könglenġimni ol kebīre
Ümidüm var devā ola đarīre
2470. Çü böyle didi Yūsuf bükdi anı
Olarınġ eline virdi revāni

**Meclis-i ħāvi-i ‘aşer der-beyān-ı
kışşa-ı Beşir-i ġulām-ı Yūsuf***

2471. Velīkin muñġda bir özge ħaber var
Ki şimdi cān-ı dilden diñgle iy yār
- T98b 2472. İlāhınġ kudretine kıl nazarnı
Emīn olmaya dāyim kıl ħazerni
2473. İlāhī ħanda señġ yād eyledükçe
Te‘āli digil ismīn söyledükçe
- E67a 2474. Dehānıñġda dilersenġ ger ħalāvet
Resūl adın dutup virgil şalavāt
- A95a 2475. Pes onġdan şevkıñġ olsa diñgle kışşa
Ki könglümden giderür cümle ġuşşa
2476. Gel imdi şevkilen señġ sākīn olgil
Yiter bu dünyeniġ ħırşına dolgil

2466b sizdenġ: bizden (E)

* (A) Yūsuf’un gömleġini Yakūb aleyhi’s-selama göndermesinin beyanı hakkında.

2469b devā ola: irem men ol (E)

* (A) Onuncu meclisten sonraki: Yūsuf’un kölesi Beşir’in hikāyesinin beyanı hakkında.

2473a ħanda: ħanda (E); 2473b digil: söyle (E)

2474a ger: sen (E)

2477. Ki űimdi t ze kıűűa s yler m men
Ki bu mecl sde  hir eylerüm men
2478. Peyamberler gelür ger bir araya
Y g r p se g daĥı gelgil buraya
2479. P r hen gönderür Y suf cem li
Ki c nda g di glegil bu hoű maĥ li
2480. Ve ger sen olmaz ise g y r-ı ġamn k
Ki g r   iűĥ iled r bu g nġl m z  ak
2481. Ki sizlerden beh y  pir hen biz
Diler z luĥ idüben viri giz siz
2482. İűid p s zlerimni derc idi giz
Ki bir neste miy ne ĥur  idi giz
2483. Olari g vireler g nġlenġ beh y 
A ga  oĥ raĥmeti kılsun Ĥud y 
2484. Dolu yoksa m yesi   ilm id pd r
İd p sizler ulu olmaĥ   acebd r
2485. İd p t c it zi-n r-ı İl h 
Yine bir sır birər c na ĥev h 
2486. Gel imdi s mi  ol y r-ı [t]ann z
Ki űimdi kılr m men kıűűa  ġ z
2487. O dem ki  aldı Y suf  ldi R hil
A ga bir kimse yoĥ ki ola ű ġ l
- A95b 2488. Kim onġda bir ken zek aldı Ya  k b
Ki emz r ben anı besleye ĥ b
2489. Anı g oġlını satdı p r-i Ken   n
Ki ancaġ Y suf ems n didi iy c n
- T99a 2490. Var idi c riye bir oġlı anı g
Gel imdi  udretin g r Kirdig ri g

2478b y g r p: yit r p (E)

2480 (E67a): -T; sen (A94b): -E

2481 (E67a): -T

2482 (E67a): -T

2483 (A95a): -T

2484 (E67a): -T (derk.)

2485 (E67a): -T (derk.)

2488b ki: Y sufi (E)

2490 elinde var idi ol c riyeni g

2491. Kenîzek cānı yandı oldu ğamnāk
 oyar alvet olıca baına āk
2492. ü ağdan ayru dūdı ol razî' i
 Be-ġāyet cāriye ıldı zarî' i
2493. Pes oğdan Hālîa ıldı tazarru'
 ü cānı hier ile boldı teveccu'
2494. Didi Ya' ūb seğ da' yā İlāhî
 Ayır oġluğdağ ana virgil āhı
2495. enāğ ol ayurdı muğdan oġlan
 İlāhî seğ da'ayur ağdan oġlan
- E67b 2496. Mūnācāt eyledi ūn Őöyle maġsūm
 abūl oldu du' āsı oldu ma' lūm
2497. Ki hātifden ağā āvāz geldi
 Malūl olma du' ān mabūl boldı
2498. Ki oġlağdan anı Hālî ayurur
 Seniğ teg ol daı cāğdan ayurur
- A96a 2499. Daı seğ oġlağā avumayınca
 Onuğlan bir bire yavumayınca
2500. Anığ oġlın ağā virmez Hudāvend
 Ki ılma ġōğliğı ayġu ile bend
2501. İidūp munı ol boldı tesellî
 Ki ġamdağ hātırı oldu tecellî
- T99b 2502. İlāhığ udret ile ġör ki iy cān
 Ki oldu mūlk-i Mır Yūsufa fermān
2503. Olaldı tāciriğ atığda ho-hūb
 Ol oġlan kim anı satmıdı Ya' ūb
2504. İridūrūr odığ böyle iāret
 Beīridi adı Őāhib beāret
2505. ūn irdi mūddeti devr-i zamānı
 Ki aldı ocasığdan Yūsuf anı

---

bir oġlı udretin ġör Kibriyānığ (E): (A)

2499b yavumayınca: irimeyince (E)

2502b fermān: sultān (E); ü mālîk oldu Yūsuf Mıra hān (A)

2504b Beīr itmi idi adın beāret (E)

2505b devr-i zamānı: durdı tamānı (E)

2506. Tanımazdı ki anı kim-durur ol
Hemîşe Yūsufa hıdmet ider bol
2507. Ne itsinġ Yūsuf için gerek idi
Kim anı gönderürdi zîrek idi
2508. Çü Yūsuf istedi kim bî-bahâne
Nebîye gönġlegin ide revâne
2509. Beşîre söyledi kimsinġ revân ol
Apar gönġlek resüle kaç' idüp yol
2510. Çü kıldı emr ol durdı ayaġa
Kim aldı gönġlegi gider ayaġa
2511. Mışırdaġ çıhdı ol çü dışharuya
Teveccüh eyledi Ken' ân sāruya
2512. Hudādaġ adın aldı bād-ı hūb-rū
İrişdüirdi revân Ya' kūba hoş-bū
- E68a 2513. Kim on gün ilerüdenġ pirāheninġ
Apardı pîre bûyın bād aninġ
- T100a 2514. Oturmuş Ya' kūb ol beytü'l-ħazende
Ki geldi bûy-ı Yūsuf tîz anġda
2515. Revân Ya' kūb ayaġ üsne dururdu
Yūsuf oda diyüben cüz getürdi
2516. Didi ki dutmaġız zan u gümānı
Ki geldi Yūsufunġ bûy-ı nişānı
2517. Meger ol zîb ki anı yidi bārî
Bizüm şehrumüze kıldı güzāri
2518. Ki anġdan bûy-ı Yūsuf aldı meyšüm
Feraġ oldu aninġla cān-ı meġmüm
2519. Bu evde cızgınurken geldi nā-gāh
Didi geldi maġga hoş-bûy-ı ān-māh
2520. Be-izn-i Ĥaġ anġa çün bād geldi
Ki kırġ ağacdaġ anuñ işin aldı

2506a tanımaz bilmez anı kim-durur ol (E)

2508a istedi: söyledi (E); 2508b ide: ilet (E)

2511a çü: kul (E)

2513a pirāheninġ: bûy-ı cāninġ (E); 2513b apardı pîre bûyın: ki Ya' kūba yitürdi (E)

2515b be-bûy-ı Yūsufunġ cüz gönderirdi (E)

2520b ki yüz kırġ bir ağacdan esnî aldı (E)

2521. Añga çün bÿy-ı Yÿsufdañg giderdi
Kim evlādı anı tekzīb iderdi
2522. Beşir çün vardı ol Ken' āna irdi
Çü bir ' avret ālet yuvurdu gördi
2523. Añga çün luṭfla Allāha yitürdi
Beşir geldi anıñg katna oturdu
2524. Pes añgdan didi añga yā za' īfe
Mañga Ya' kÿb evin di yā şerīfe
2525. Ki añgda varuram bir ḥācetim var
Ḥaber virgil mañga señg anı zinhār
- T100b 2526. Didi cāriye anı ne görürseñg
Kim ol kimseye baḥmaz ne sorarsañg
2527. Mülāzım mātem içre kayğuludur
Ki kayğudañg anuñ gönñli doludur
2528. Kim irse ḥācetine kāzi olmaz
Ki ol ğamḥānedeneg hiç daşra gelmez
2529. Gice gündüz olur ğamḥānede ol
Hemān kayğulu-durur ḥāṭireş bol
2530. Beşir eydür mañga señg söyler anı
Menümle var-durur Yÿsuf nişānı
- E68b 2531. Ki Yÿsufdañg gelürem men resülem
Ḥaḳīḳat Yÿsufa maḳbÿl ḳulam
2532. İşitdi cāriye yüzün semāya
Dutuban didi yā bār-ı Ḥudāya
2533. Ki böyle eylemişdüneg ' ahd ü peymān
Diyüben eyleridi āh u efğān
2534. Beşir eydür añga ki bu ne ḥāldür
Bu sözün ḥāṭırıneg ender melāldür
2535. Pes añgdan cāriye māz-ı ḥikāyet
Ki ḳıldı ḥicr elinğden hem şikāyet
2536. Çü māzı ḳışşa ḳıldı bu beyāna
Beşire söyledi āh ide yana

2529b ḥāṭireş (E): ḥāṭır (T)

2533b diyüben böyle ağlar zār-ı-zārī (E)

2535b hem: çok (E)

2536b āh ide: yāne (E)

2537. Beşîr eydür ne idi oğluñg adı
Digil şâyed sañga irişe şadı
- T101a 2538. Beşîr idi didi adı dilümde
Gözümden gitdi gam koydı dilimde
2539. Beşîr añgdan didi ki yâ anâ señg
Yaķın bil-gil ki seniñg oğluñgam meñg
2540. Ana oğul soruşubeñg bilişdi
Dü ĥasret bir bire añgda irişdi
2541. Ana oğul görüşdi aldı ebsem
Tanıdı bir birin vallāhü'l-ā'lem
2542. Pes añgdan cāriye tîz tîz yürüdi
Ki Ya'ķūbuñg derîn vardı darıdı
2543. Çü girdi içerü virdi selāmı
Didi yâ müjdegāni ol kelāmı
2544. Didi kim şād bol yâ pîr-i Ken'ân
Resûl-i Yūsuf irdi uşta iy cān
2545. Ki geldi Yūsufuñg işte su'āli
Añga ķavuş-durur ol bir ĥavāli
2546. İşidüben ayağa durdı nā-gāh
Özüñgden gitdi 'aķlı eyleyüp āh
2547. Yavuğ oldu bütüñgden çıĥa cānı
Yıĥılup yatdı bî-hüş görüñg anı
2548. Çü 'aķlı başa geldi yine durdı
Beşîr girdi içerü anı görđi
- E69a 2549. Revān ĥoş-büyü köñglenğ añga yitdi
Devāsız derdine dermān tapdı
2550. Neçük kim giymişidi Yūsuf anı
Beşîr anı getürdi hem çanağı
- T101b 2551. Çü Ya'ķūb köñglenği aldı gözine
Anı hem bir zamān sürtdi yüzine

2538b koydı dilimde: ĥaldı mende (E)

2540b dü ĥasret: çü ĥasret (E)

2543b yâ müjdegāni ol: söyledi Beşîr añga (E)

2544b sañga luţf eyledi ol Ĥaķ sübhān (E)

2545 (E68b): -T

2549a revān gönğlegi büy egnine atdı (E)

2552. Hemāndem Hāk aṅga virdi beşāret
Gözünġde qalmadı anıġ ḥesāret
2553. Beşīri gördi ol dem daḥı menşūr
Kim oldu ḳayġulardaġ şöyle mesrūr
2554. Beşīre sorup aṅdan didi kim seṅġ
Digil tā kim seni daḥı bilem meṅġ
2555. Beşīr eydür men olam ki anadaġ
Ayırdıġ sen meni ol bī-nevādaġ
2556. İşidüp aġladı Ya‘ ḳūb-ı maḥzūn
Didi ki ḥāl-i firḳat bilmedüm çün
2557. Eger bilmiş olaydum iştiyākı
Ki ḳılmazdum saṅga hergiz firākı
2558. Bi-ḥamdillāh ki seṅġ daḥ' gelüp iy yār
Ki olduġ anıġla dīdāre dīdār
2559. Pes aṅdan Beşīr aṅga virdi mektūb
Gözi üstine alup ḳoydı Ya‘ ḳūb
2560. Ki Yūsuf ḥattı ile tāze nāme
Kim anı yazmış idi ol hümāme
2561. İçinġde ta‘ zīm aṅga yazmış idi
Ḥoş iḳāb mektūbına düzmiş idi
2562. Pes aṅdan ‘ arz-ı ḥāl-ı pādīşāhı
Niçe ki eyledi emr-i İlähı
- T102a 2563. Pes aṅdan her birine niçe cāme
Kemer birle külāh ü hem ‘ imāme
2564. Daḥı her birisine ne süvāri
Feres birle daḥı baġl u davarı
2565. Ḳamusın nāme içre yazmış idi
Buları ism-isime düzmiş idi
2566. Ayurdı aṅglara ḥil‘ at yemini
Ki düşmen anlara ḳılmaya ṭa‘ nı
- E69b 2567. Çü Ya‘ ḳūb giydi ḥil‘ at daḥı evlād
Ki Mışra gelmek için ḳıldı bünyād
2568. Bular tā çıhdılar ez-cāy-ı Ken‘ ān
Teveccüh eylediler Mışra yeksān

2561b ḥoş iḳāb: anıġ iḳābını (E)

2564 (E69a): -T

2569. Kelāmı muhtaşar kıldum kemāhı
Bular tā ḳāṭ'ı kıldı ba' zı rāhı
2570. Revāni Yūsufa geldi resūli
Ḥaberdār eyledi ol her uşūli
2571. İşidüp anı tîz döndi yiriñğden
Otuz miñğ kişi seçdi leşkeriñğden
2572. Ayurdı atasınıñğ karşıısına
Nebîniñğ leşker irdi dapusına
2573. Çü leşker gördi ol şahib-i cūdı
Düşübenğ kıldılar añğa sücūdı
2574. Buları sordı Ya' ḳüb ne kişidür
Didiler Yūsufuñğ leşker kişidür
- T102b 2575. Bu sözdenğ ḳaldı Ya' ḳüb şöyle girü
İki ağaç yol[ı] daḫı vardı ayru
2576. Otuz miñğ daḫı geldi Rūmî ḫamı
Olar daḫ' kıldılar secde tamāmı
2577. Ta' accüb kıldı munı gördi Ya' ḳüb
Kim ola Ḥaḳ ḳatında bile maḫcüb
2578. Pes añğdan iki ağaç daḫı gitdi
Gör imdi kim daḫı sultān n'itdi
2579. Ki düzdi gönderüp niçe kecābe
İçiñğde cāriyeler bî-ḫicābe
2580. Nebî sordı buları daḫ' kimiñğdür
Didiler kim ḳamusı Yūsufuñğdur
2581. Pes añğdan iki ağaç daḫı vardı
Ki dört miñğ karşıısına bende irdi
2582. Müzeyyen cümle altun cevherile
Düzetmişler kemerni gevherile
2583. Kimiñğdür diyü sordı añğları ol
Didiler kim bulardur Yūsufa ḳul

2575a ḳaldı: çünki (E); 2575b yol (E69b): -T

2576a daḫı: kişi (E)

2578a daḫı gitdi: gitti daḫı (E); 2578b gör imdi neler geldi iy āḫı (E) Nüşa farkında bu mısradaki vezin aksamaktadır.

2579a ki dört yüz baḡl geldi bā-kecābe (E)

2581b karşıısına bende irdi: bende ḳul ḳarşuya geldi (E)

2582a düzetmişler: ki kılmışlar (E)

2584. İrişdiler bular bāb-ı beliye
Baķupdurlar ķamu nāh u naķīye
- E70a 2585. Mışırdan dörd aĝaç yolidi ol bāb
Tamāmet geldi anda cümle aħbāb
2586. Ki kırh miñĝ şeyh anda bā-zirā‘ at
Ayurdi Yūsuf ez-bahr-ı şefā‘ at
- T103a 2587. Didi kim dutmamışam sözün anıñĝ
Ne gözile göreyim yüzün anıñĝ
2588. Didüm ķardaşlaruma men düşümi
Anıñĝçün bile gördüm men işümi
2589. Baĝışlasıñĝ mañĝa ol bu günāhı
Menüm yüzüme urmasun siyāhı
2590. Bular çün irdiler añĝda Resüle
Şefā‘ at itdiler ol pür uşüle
2591. İşitdi munı Ya‘ķüb kıldı nāle
Yüzi üstine yaşın kıldı jāle
2592. Velīki ba‘zı rāvi söylediler
Kim anlar bile taħķīķ eylediler
2593. Çün ez-Ken‘ān çıhdı pīr-i Ken‘ān
Var idi nesli dörtyüz bile yeksān
2594. Bular yol kesdi gitti pāre pāre
Kim üç gün ķaldı yol ki Mışra vara
2595. Kim añĝda Yūsufi kıldılar āĝāh
Ki durdı şimdi ķarşu gider ol şāh
2596. Ki yüz miñĝ kişi aldı bile çıhdı
İrişdi Ya‘ķüb ķarşu añĝa baħdı
2597. Yehūzānıñĝ yüzine baħdı durdı
Ne ‘asker diyüben anı sordı
2598. Yehūzā didi Yūsufdur ki geldi
İşitdi çünki Ya‘ķüb anı bildi
- T103b 2599. Yüregi oynadı ‘aķlı yürüdi
Vücüdi titredi cānı eridi

2584a bāb-ı beliye: çün ol bāba (E); 2584b nāh: tāc (E)

2589a ol: uş (E)

2596b ne ‘askerdür diyü anlara baħdı (E); Vezin aksamaktadır.

2597b Vezin aksamaktadır.

2600. Hevesden tākati tāk oldu düşdi
Yıhıldı yire evlād üste üşdi
2601. Ziyāde kıldı şöyle şevk odı cüş
Ki düşüp yatdı yirde şöyle bî-hüş
2602. İşitdi munı Yūsuf yüridi zūd
Anğa dah'eylemişdür şevk odı dūd
2603. İrişdi Yūsuf anıñg hazretine
Çü bî-hüş gördi durdı hıdmetine
2604. Didi Yūsuf ki yā kavm tamāmı
Ki kulluğdanğ oluñg āzād hamı
2605. Çü Yūsuf ğamdanğ oldu anğda dil-şād
Kul iken ehl-i Mısrı kıldı āzād
2606. Semā ehl[i] bulara oldu nāzır
Teferrüc itmek için kamu hāzır
- E70b 2607. Melāyik gördiler tā ki buları
Ki kıldılar bu hasret işe zāri
2608. Bulara Mışruñg ehl oldu nālān
Ki niçe hasret imiş ol iki cān
2609. Pes anğdan ‘aql Ya‘ kûb başa geldi
Görüben Yūsufi şād oldu güldi
2610. Dü hasret birbirine tā irişdi
Kuçuban birbirin hûb görüşdi
- T104a 2611. Çü Yūsuf gördi ol Yūsuf cemālin
Unutdı cümle ol derd ü melālin
2612. Murādı hāşıl oldu bu cihānğda
Kim irdi hasretine bu zamānğda
2613. Hudāya eyledi şükri be-ğāyet
Ne idem şükriñe anıñg nihāyet
2614. Maħaffe çekdiler çün mendi Ya‘ kûb
Yiridür hıdmet ol Yūsuf-ı maħbûb

2601a ziyāde oldu tā ki zevk odı hoş (E)

2602b şevk: zevk (E)

2609b görüben Yūsufi: atasın görüp (E)

2611a Ya‘ kûb (E): Yūsuf (T)

2613 (E70b): -T

2614a maħaffe: muħabbe (E); 2614b ol: idüp (E)

2615. amu Mıra ehl ol günde piyāde
Yüridiler baıng bilmiş yāde

Gazel*

2616. Köngül olgil fera kim yāre irdiing
Bu amdaing ād bol am-āre irdiing
2617. ebābiing mihnetin[i] ekdüing ‘ādil
Beāret ile kim gül-zāre irdiing
2618. Firāiing derdilen mecrū idi hān
ükür ki val ile tımāra irdiing
2619. EsİR idiing belā vü derd elinde
Ne amdur unki bu sırdāre irdiing
2620. Yaılmıdı köngül hicrān elinde
aa minnet bugün humāre irdiing
- A96b 2621. Eger Ya‘ üb idiing beytü'l-azende
o ol kim Yūsuf-ı dīdāre irdiing
2622. Gel imdi emsī hāliing ıl beyāne
Bugün ün marem-i esrāre irdiing
- T104b 2623. ü gördi Yūsufi eydür ki Ya‘ üb
Gözüm nürisiing iy dildār-ı mabūb
- E71a 2624. Ne ıldı ivetiing seniing kārı söyle
Maga bir bir beyān it anı eyle
2625. Be-ta‘ zīm didi Yūsuf bu maāli
Zamānı māzīdening sorma su’āli
2626. abīb unki avudı abībine
İridi derdlü durdı abībine
2627. Ki māzīdening daı men zıkr ılman
Ne zıkr ki bilge angdan fıkr ılman

---

* (E)

2616b bol: olup (E)

2619a derd: am (E); 2619b aa minnet bugün humāre irdiing (E)

2620b ne amdur unki bu sırdāre irdiing (E)

2624a kārı: anı (E); 2624b beyān: ‘ayān (A)

2625b su’āli: avāli (A)

2626a avudı: iridi (E)

2628. Nebîmiz hıdmetiñde Mısrıñ ehli
Yüridiler büzürg u hurd u kehli

**Der-beyân-ı âmeden-i Züleyhâ ber-ser-i
râh-ı Ya'kûb ve Yûsuf ve nigâh-ı şân-ı
o-râ***

2629. Bular böyle gelürler hoş ferahnâk
İşid imdi Züleyhâ zâr u gamnâk
2630. Züleyhâ kâr miskîn hâl-i düşvâr
Kim ol gün kıldılar anı haberdâr
- A97a 2631. Didiler ki bugün Ya'kûb geldi
Ki Mışra ehl-i kamusı şâd boldı
2632. Bugün Yûsuf çıhupdur dıhşaruya
Kamu 'âlem baħar ol mâh rûya
- T105a 2633. Bugün Yûsuf ataya vâşıl oldı
Murâdı niçeleriñ hâşıl oldı
2634. Züleyhâ işidübenñ düşdi vâye
Çü yoħdur tākati tiz dura pāye
2635. Didi bir qarıya dutgil elümni
Ki yoħdur gözlerüm göre yolumnı
2636. Ki Yûsuf yolu üsne men varayım
Kenâr-ı yoluna bir dem durayım
2637. Bulaşam bārī men anıñ tozına
Çü yoħdur gözlerüm baħam yüzine
2638. Qarı çün anı bilüp geldi yola
Gözi yoħ baħa miskîn saġa sola
2639. Züleyhâ yol kenârın aldı durdı
Çü Yûsuf geldi anı qarı görđi
2640. Züleyhâya didi olgil haberdâr
Ki geldi Yûsuf uşta hûb didâr
2641. İşitdi çünki geldi şehr-i yâri
Çaġırdı Yûsufı bā-âh u zâri

2628b irdiler hurd-ı bozorg şeyh-i kehli (E)

* (A) Züleyhâ'nın Yûsuf ve Yakûb'un yolunun üzerine gelmesinin ve onu görmesinin beyanı hakkında.

2629b işid imdi: işitdi (E)

- E71b 2642. İşitmez kimsene anıñg avāzın
Ne bilsünler ‘acūze söz ü sāzın
- A97b 2643. Niçe kim çağırur kimse işitmez
Katına sora hālin kimse gelmez
2644. Be-ğāyet olmuş idi zār u miskīn
Kim ‘ışk kılmaz idi cānuñda teskīn

**Der-beyān-ı reften-i Yūsuf be-piř-i
Züleyhā***

- T105b 2645. Çü va‘ de irdi ahar oldu hicrān
Ayurdu Cebrāyīl Yūsufa Sühbān
2646. İrişdi Cebrāyīl ol dem katına
Getürdi Haq peyāmın hazretine
2647. Ki dutdı Yūsufuñg bağı licāmin
Didi kim ĩn işid Haqqıñg kelāmın
2648. Piyāde ol ‘acūze katına var
Yitür her ne kim anıñg hāceti var
2649. İşitdi emr ol düşdi revāni
Anıñg katına vardı ol zamānı
2650. Varubañg añgda çünki anı gördi
Anı kimsiñg diyü Yūsufa sordı
2651. Züleyhā didi kim yā Yūsuf seniñg
Tanımaz ki bu demde kimem meniñg
- A98a 2652. Züleyhāyem didi iy řāh-ı hūbān
İřidüp munı Yūsuf kaldı hayrān
2653. Pes añgdan soñgra bā-emr-i Hudāyı
Görünğiz adı kim ol pīr-i zādi
2654. Didi Yūsuf Züleyhāya ki söyle
Neden olduñg za‘ ĩf miskīn ü böyle

2642a Vezin aksamaktadır.

2644 be-ğāyet hor boldı zār u miskīn
ki olmaz ‘ışk odi cānında teskīn (E)

* (A) Yūsuf’un Züleyhā’nın yanına gitmesinin beyanı hakkında.

2645a irdi: oldu (E)

2650a çü Yūsuf varubanı anı gördi (E)

2651a Züleyhā didi Yūsuf ayn-ı zamān sen (E); Vezin aksamaktadır.; 2651b Vezin aksamaktadır.

2655. Züleyhâ sergüzeşt hâlî vü zârı
 ̘amusın söyledi bir bir be-zârı
2656. Didi Yūsuf nedür hâcet bileyim
 Eger gelse elimden men kılayım
2657. Didi Yūsuf meni tezvîç kılgil
 Ki budur hâcetim katında bilgil
2658. Meni sen özünġ için eyle kâbîn
 Ki dahı gözümünġ tökmegil âyîn
2659. İşitdi Yūsuf anı kaldı miskîn
 Züleyhâ söz ile olmadı teskîn
- E72a 2660. Didi Yūsuf seni alım n'ideyim
 Seniġle dünyede ġanda gideyim
2661. Züleyhâ işidüben oldı ġamlu
 Ki oldı çeşmi içi yine nemlü
2662. İrişdi Cebrâyîl eydür Yūsuf siz
 Züleyhâ hâcetin ile kabûl tîz
2663. Egerçi Hâġ anı kılmış-durur pîr
 Kıılır şimdi seniġçün anı taġyîr
2664. Anı ol pîrliginġde şâb eyler
 Seniġ cânınġda bilgil nâb eyler
2665. Ki andan küfr alup virür imâni
 Saġga maġcüb eyler Hâlîk anı
2666. Yine ki Hâġ katına ol kabûldür
 Yakîn bil sen anı ki Hâġka kıldur
2667. Pes aġndan soġgra bâ-emr-i Hudâyı
 Gör imdi neyledi ol bî-nevâyı
2668. Pes aġndan Cebrâyîl kıanatlananı
 Sıġayup gitdi ol pîrlik nişâni
2669. Züleyhâ oldı şâbeh şûret-i hûb
 Cihânda yoġ anıġ teg tâze maġcüb
2670. Sanasınġ hûr-ı ' ayn oldı cinâni
 Olur ġayrân kim ki görse anı

2655b be-zârı: o varı (A)

2654-2667 arasındaki beyitler T nüshasında yer almamaktadır. Bu bölümde E nüshası esas alınmıştır.

2661b içi: ' aynı (A)

2668 kıanadla sıġadı Cebrâ'îl anı
 ki andan gitdi ol pîrlik nişâni (E)

- T106a 2671. Çü gördi mihr ü mäh ol hüsne bāyı
Felekde kıldılar aṅḡdan hayāyı
2671. Hemāndem Yūsuf aṅḡa ‘ aşık oldu
Kim ol ġaddāre hemçün Vāmıķ oldu
2672. Hemāndem ‘ ışķ anı tebdīl kıldı
Züleyhāya Yūsufı bir kıldı
2673. Çü ‘ ışķı imdi tebdīl kıldı rāyı
Görünḡ kim neyler ol emr-i Hūdāyı
2674. Ki Yūsuf ‘ ışķ elinde nāçar oldu
Züleyhā durup aṅḡdan kaçar oldu
2675. Züleyhā şādımān gitdi be-ġāyet
Müsülmān oldu hūb ehl-i hidāyet
2676. Götürdiler bular Ya‘ kūba şehre
Ķamunuḡ ‘ ömrine Hāķ vire behre
2677. Oturdi tahtına Ya‘ kūb Yūsuf hān
Ķamu ihvet çü aṅḡa geldi yeksān
- E72b 2678. Ķamusı Yūsufa kıldı sücūdı
Ki kıldılar daḡı medḡ ü virüdi
2679. Didi ol demde Yūsuf yā ata bil
Ki budur gördüğüm rüyāyı tevīl
2680. Didi ol demde Ya‘ kūb yā oġul senḡ
Dilersenḡ bir neme maķbūl kııl senḡ
2681. Günāhı ihvetinḡden ‘ afv kılgil
Temennām hazretinḡde bu-durur bil
2682. Didi Yūsuf ki ‘ afv itmemişem anı
Yakīndür yā ata dutma gümānı
2683. Aṅḡa Ya‘ kūb kıldı çoḡ taḡsīn
Çü buldı ihvet anıḡ katna temkīn
- T106b 2684. Züleyhā pes aṅḡdan ‘ aķd kıldı
Kim anı Yūsuf içün naķd kıldı

2672 (E72a): -T; 2672b Vezin aksamaktadır.

2675a şādmān (E): ḡādmān (T)

2676 (E72a): -T

2680b ki senden bir temennā eylerem men (E)

2681a günāhı: didi ki (E)

2685. Pes aᅇgdan durdı ol Yūsuf revāni
Züleyhā katında vardı göre anı
2686. Züleyhā oldu ol işdeᅇg haberdār
ᅇapusın baēlayubenēg kıldı mismār
2687. ᅇapusını çün anıᅇg Yūsuf açdı
Züleyhā bildi ev içine kaçdı
2688. Çü Yūsuf kovdı dutdı köᅇgleginden
Çekübenēg yırtdı anıᅇg eteginden
2689. Pes aᅇgdan didi Yūsuf bī-gümāni
ᅇıᅇāᅇ oldu Züleyhā bilgil anı
2690. Bular çün bir birine vāᅇıl oldu
Züleyhānıᅇg murādı ᅇāᅇıl oldu
2691. Pes aᅇgdan yıēdı Yūsuf ᅇayl üstād
Ki mescid atası çün kıldı bünyād
2692. Kim ol mescide Ya‘ ᅇüb eglenürdi
Züleyhā ‘alem aᅇgdan öērenürdi
2693. Çü Mıᅇr içiᅇgde pes oldu o ᅇırᅇ il
Ki ba‘ zı diᅇg rivāyet bu-durur bil
2694. Pes aᅇgdan geldi aᅇga emr-i Allāh
Didi Ya‘ ᅇüb peyamber olgil āēāh
- T107a 2695. Var ecdādıᅇg mezār üsine durgil
E73a Niçükdür emr-i Allāh aᅇgda göēgil
2696. Çü bildi Ya‘ ᅇüb anı durdı pāye
Tevāzu‘ eyledi ol yüzi āye
2697. Varup Ken‘ āna teslīm itdi cāni
İlāhi nūra vāᅇıl itdi anı
2698. Züleyhādaᅇg daᅇı Yūsufuᅇg iy yār
Ki on bir oēlı oldu ol haberdār
2699. Pes aᅇgdan kıldı Yūsuf cem‘ -i üstād
Mıᅇr yanında kıldı ᅇehr bünyād
2700. Ki vardı Yūsuf aᅇgda öldi āᅇir
İlāhıᅇg emrine kılmazdı tāᅇir

2785b göre anı: ol zamāni (E)

2691a ᅇayl: ᅇayl (E)

2693a çü (E72b): -T

2700a öldi āᅇir (E): āᅇir öldi (T)

2701. Anġa dah'emr-i Allāh oldu ħāşıl
İlāhıñg rahmetine oldu vāşıl
2702. Anıñg mevtin çü Mişālüm ki bildi
Anı bir nehv içinde defn kıldı
2703. Bi-ĥamdillāh tamām oldu bu iĥbār
Ser-ā-ser nükte-durur uş bu esrār
2704. Bu Yūsuf kışşasın señg zıkr kılgil
Ki her ĥāline anıñg fikr kılgil
2705. Eger çü kışşa-durur yār-i ferzend
Velīkin 'ārifedür 'ibreti çend
2706. Ķamu Ķadd-ı ser-ā-ser şūfī taĥķīķ
Eger ki eyler iseñg eyle taşdıķ
2707. Tevāriĥdeñg kışaşdañg munı ĥamı
Götürdüm cem' kıldum men tamāmı
- T107b 2708. Lisān-ı 'Arabı tā derk kıldum
Oturdum munı Türķī nazm kıldum
2709. Be-tāriĥ bist ü yekküm şehr-i muharremü'l-ĥarām
Der-rüz-ı pençşenme ez-hicret-i Nebevī

İşnā ve şelāşīn ve tis' a mi'e [932-1525]

- 2710 Muĥakkīler ĥikāyet böyle kıldı
Ki rāviler rivāyet böyle kıldı
2711. Eger kıldum ise nokşān ziyāde
Temennā bu-durur bile yāde
2712. Ki luţf ile anı 'afv eyleyeler
Beniñg le bu za' ifi söyleyeler

2702a ki (E73a): -T

2703b uş bu esrār: pend iy bār (E)

2705b velīkin (E): velīk (T)

2706 (E73a)- T.

2707a tevāriĥdeñg: tefāsirden (E)

2709b Cuma akşamı, Muharrem ayının yirmi biri.

2710 Mesnevinin bundan sonraki kısmı (T) nüshasında yer almayıp (E) nüshasında mnevuttur.

2711b Vezin aksamaktadır.

- E73b 2713. Oқuyalar be-naẓm-ı dil-i zibāyı
Du‘ā birle aᅇgalar bu gedāyı
2714. Ki her kim oқuya elᅇamdülillāh
Ki aᅇga raᅇmet eylesün bara’llāh
2715. Oқuyanda bu nazmı dil-i ᅇarībi
Ki ᅇaber eyle aᅇgalar bu ᅇarībi
2716. Ümīdim var-durur faẓl-ı Cebbār
Ki zāyi‘ olmayayım be-yekbār
2717. İllāhī sen bilürsin ᅇāl u zārım
Günāhım çok-durur sen Kirdigārım
2718. Eger kıldum ise sehv-i ᅇaᅇāyı
‘ İnāyet kııl maᅇga ᅇöster ‘ iᅇāyı
2719. ᅇaᅇā ger zāhir itdüm ger nihāni
Men ü biᅇāreden ‘ afv eyle anı
2720. Eger cürm eyledüm ᅇām-ı seher-gāh
Didüm tebbet daᅇı esta‘ firullāh
2721. Ki Yūsuf ᅇürmetiyᅇün daᅇı Ya‘ ᅇüb
Meni cürmim elinde kıılma maᅇlüb
2722. Daᅇı ol Muᅇtaᅇānıᅇ ᅇürmetiyᅇün
ᅇalīlullāh-ı İᅇᅇāk ‘ izzetiyᅇün
2723. Menümle yā İllāhī eyle luᅇfi
Ki ᅇöstergil men ü miskīn ‘ aᅇfi
2724. Menüm tövbemi sen maᅇbül kıılgi
Maᅇga öz faẓlıᅇı ma‘ mül kıılgi
2725. Maᅇga ᅇöstergil ez-faẓl-ı izāᅇı
Ki menden ᅇāᅇıl eyle öz rızāᅇı
2726. Ki ᅇamu enbiyāya ᅇürmet eyle
Men ü biᅇāreye sen raᅇmet eyle
2727. Nebīler ᅇürmetiyᅇün yā İllāhī
Men ü biᅇāreden ‘ afv it günāhı
2728. Oᅇıdum ᅇünki Yūsuf kıᅇᅇasını
ᅇamu ser-geᅇte ᅇāl-i ᅇuᅇᅇasını
2729. ᅇü anı nazm kıldum men tamāmı
Diyem ‘ aded-i beyti diᅇᅇle ᅇamı

2716b Vezin aksamaktadır.

- E74a 2730. İki miñg yeddi yüz ellidür iy yār
Ḳamu vā^ç za naşīḥatdür bu güftār
2731. Cemādī el-āhiriñg ^ç izzetünde
Ki ııldum ibtidā evvel gününde
2732. Muni nazm eyledüm ez-şubḥ tā şām
İğirmi beş gününde ııldum itmām
2733. Şikeste beste ııldum nazm-ı ḥamı
Düşenbe zuhr itdüm ihtimāmı
2734. Ki tāriḥ heşt şedo heştād-i cāri
Tamām olmuş idi iy şehriyāri
2735. Didüm bu nazm böyle oldum ebsem
Ki şükr itdüm Ḥaḳa Allāhu'l-^ç ālem
2736. Bizi kim ki aṅgar ise du^ç ādan
Aṅgar raḥmet yine şol Kibriyādan
2737. Temennā eyledüm siz dü cemā^ç at
Siziñg çün yādigār didüm ḥikāyat

Temmet*

2738. Ḥaḳīḳat mende ııldum ihtitāmı
Ki şenbe sā^ç atinde iy hümāmı
2739. Daḥı hem tāriḥ idi elif-i erba^ç
Receb ayı içinde best-i erbe^ç
2740. Çü yazdum mende muni iy cemā^ç at
Görünmemiş munuñg gibi ḥikāyat
2741. Yazanıñg adı bellü bil *'Alīdür*
Aṅga raḥmet iden ibn-i velīdür
2742. Eger luṭf eylese perverdigārum
Geçürem munuñg ile rüzigārum
2743. Oḥıyandan temennā dilerem men
Daḥı ḥaḳdan āmennā dilerem men
2744. Eger luṭf eylesenñiz bir du^ç āyı
Ki Ḥaḳ ref^ç eylesün sizden belāyı

---

* (E)

**Temmet kitāb bi-‘avni’l-Meliki’l-Vehhāb
nüvište-i Hüseyin ‘Ali bin Sefer-i ‘Alī
kitāb tamām şod***

---

* (E)

5. SEÇME SÖZLÜK¹⁷¹

AYIN

‘**ābid**: (Ar.) 1- Bir kişiyi, bir olayı gelecek nesillere hatırlatmak, değerini tanıtmak için yapılan heykel veya mîmârî eser, anıt. 2- Yılların, yüzyılların ötesine kalacak değerde mîmârî eser.

‘**acîb**: (Ar.) Çok acâyip, tuhaf, garip, şaşırtıcı.

‘**aḳd**: (Ar.) 1- Bağlama, düğümleme; bağlanma, düğümleme. 2- Kurma, düzenleme, tanzim ve teşkil etme. 3- Evlenme muâmelesi, nikâh kıyma.

‘**ām**: (Ar.) 1- Herkese âit, umûma mahsus. 2- Seçkin olmayan, umûma hitap edecek seviyede olan, sıradan.

‘**amîḳ**: (Ar.) Derin.

‘**amme**: (Ar.) Hala.

‘**āṣî**: (Ar.) 1- Baş kaldıran, isyan eden (kimse), isyankâr, serkeş. 2- Devlete ve kurulu düzene karşı baş kaldıran, ayaklanan (kimse), isyancı. 3- Allah’ın emirlerine uymayan, günahkâr (kimse).

‘**ayn**: (Ar.) 1- Göz. 2- Kaynak, pınar. 3- Bir şeyin aslı, kendisi, tâ kendisi, zâtı.

‘**ayş**: (Ar.) 1- Yaşama, yaşayış. 2- Hayâtın zevkini çıkarma, yiyip içme, zevk u safâ.

‘**ayüb**: (Ar.) 1- Utanılacak hal ve davranış. 2- Noksan, kusur, eksiklik. 3- Utanç verici, nezâket ve terbiye dışı, uygunsuz, kötü.

‘**emmü**: (Ar.) Amca.

‘**ibār**: (Ar.) Anlatımı meydana getiren bir veya birkaç cümlelik yazılı söz dizisi.

‘**ibrî**: (Ar.) İbrânî, Yahûdi.

‘**iṭāb**: (Ar.) Azarlama, paylaşma.

‘**izāz**: (Ar.) Ağırılama, ikram etme, saygı gösterme.

‘**izz**: (Ar.): Şerefli olmak, cömert olmak.

‘**ubūr**: (Ar.) Bir taraftan öbür tarafa geçme, karşı yakaya geçme, geçiş.

‘**ucb**: (Ar.): Kibir, gurur.

‘**ulūvv**: (Ar.) 1- Yükseklik, büyüklük. 2- Şan, şeref ve kadr sahibi olma.

‘**ulūḳ**: (Ar.) Pıhtılaşmış kan.

¹⁷¹ Seçme sözlük, mesnevinin doğru anlaşılması bakımından anlamlarının verilmesinde yarar olacağı düşünülen kelimelerden oluşmaktadır. Kelimelerin metnin bağlamındaki anlamlarının verilmesine özen gösterilmiştir. * ile belirtilen anlamlar sözlüklerde bulamadığımız, metnin bağlamından hareketle tarafımızca verilen anlamlardır. Kökeni bilinmeyen kelimelerde (Ar.), (T.) gibi kısaltmalar kullanılmamıştır. Sözlük hazırlanırken yararlanılan kaynaklar şunlardır: <http://lugatim.com/>; <https://sozluk.gov.tr/>; <https://www.luggat.com/index.php#top>; Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2008; Muallim Naci, *Lügat-i Naci*, haz. Ahmet Kartal, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2009; Dehri Dilçin, Ömer Asım Aksoy, *Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2009; Mütercim Asım Efendi, *Burhân-ı Katı*, haz. Mürsel Öztürk, Derya Örs, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul 2009; Mohammad Moein, *Persian Dictionary*, Rah Roshd Publication, Tehran 2006; Sir James Redhouse, *Turkish And English Lexion*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2011; Suad El- Hakîm, *İnbü'l-Arabî Sözlüğü*, çev. Ekrem Demirli, Kabcacı Yayınevi, İstanbul 2005; Ziya Şükûn, *Gencineî Güftar Ferhengi Ziya*, Maarif Matbası, İstanbul 1944.

‘**usr:** (Ar.) Güçlük, zor iş, zorluk, müşkülât. 2- Sıkıntı, darlık, kıtlık.

‘**acûze:** (Ar.) Kocakarı, huysuz, suratsız yaşlı kadın.

A

âfitâb: (F.) 1- Güneş. 2- Güzel yüz, güzel yüzlü sevgili, dilber.

ağ: (T.) 1- Kar renginde olan rengin adı, beyaz. 2- Bazı şeylerin beyaz olan kısmı.

ağu: (T.) Zehir.

âlât: (Ar.) 1- Âletler, makineler, avadanlıklar. 2- Bir sanatın icrâsına mahsus araçlar.

ancah: (T.) Ancak, yalnız, sadece.

anğmak: (T.) Anmak, yâd etmek.

aparmak: (T.) 1- Götürmek, alıp götürmek. 2- Aşırmak, çalmak, kapıp götürmek.

aruğ: (T.) 1- Arık, zayıf, güçsüz, çelimsiz, lâğar. 2- Verimsiz, çorak.

arūs: (Ar.): 1- Gelin. 2- Gelin gibi güzel ve değerli olan şey.

aş: (T.) 1- Yenilmek üzere pişirilmiş yiyecek, yemek, taam. 2- Muharrem ayında pişirilen aşûre.

aşaka: (T.) 1- Bir şeyin yukarı kabul edilen kısmına göre altta kalan tarafı veya bu tarafta bulunan kısmı. 2- Bulunulan yere göre seviye bakımından daha alçakta olan veya daha alçak kabul edilen taraf yâhut bu tarafta bulunan şey.

aflâs: (Ar.) 1- İpekten sık dokunmuş, yüzü parlak, dâima düz renkli, üstünde

motif bulunmayan, sertçe, tüysüz, makbul bir kumaş çeşidi. 2- Atlastan yapılmış.

assı: (T.) Fayda, kâr, menfaat.

B

b’işnev: (F.) Dinle.

bağl: (Ar.) Dişi katır, ester.

bakıyye: (Ar.) 1- Geri kalan, artan kısım, artık. 2- Kalıntı. 3- Alacak ve borç arasındaki fark.

bâliğ: (Ar.) 1- Bülûğa eren, döl verme çağına gelmiş olan, ergin. 2- Ulaşan, vâsıl olan, erişen. 3- Olgunluğa, kemâle eren, kâmil. 4- Toplam, yekün.

bâl: (Ar.) 1- Kalp. 2- Sıkıntı, tasa.*

bañg: (F.) Ses, sedâ, yüksek sesle bağırma, haykırış.

bâp: (Ar.) 1- Kapı. 2- Bir kitabın bölümlerinden her biri.

bârî: (F.) 1- Hiç olmazsa. 2- Öyleyse. 3- Keşke.

bârik: (F.) İnce, nâzik, dakik.

başar (Ar.) 1- Görme, görme hassası. 2- Göz.

bay: (T.) Zengin, paralı, mülk sahibi, varlıklı kimse.

bâ’zi: (Ar.) 1- Birtakım, bir kısım. 2- epsi olmayıp içlerinden birkaçı, kimi. 3- rada bir, ara sıra, kimi vakit, bâzan.

bâzû: (F.) 1- Kolun omuzla dirsek arasındaki kısmı, pazı. 2- Güç, kuvvet.

beliye: (Ar.) Belâ, dert, keder, eziyet, sıkıntı.

bend: (F.) 1- Bağ. 2- Bağlama, bağlanma. 3- Boğum, bağlama.

benġz: (T.) Beniz, yüz, yüzün rengi.

berhem: (F.) 1- Karışık, çapraşık. 2- Toplu, birlikte, berâber.

berk: (T.) Sağlam, kuvvetli. 2- Sert, katı, dayanıklı.

beşâret: (Ar.) 1- Müjde, iyi haber. 2- Sevinç, memnûniyet.

beste: (F.) Bağlanmış, bağlı, kapalı.

bey^ç: (Ar.) 1- Satma, satış. 2- Pazar, alışveriş yeri.*

beyn: (Ar.) Ara, orta.

Beytü'l-maġdis: (Ar.) İslâm'da üç mukaddes mescitten biri olan Kudüs'teki mescid. Müslümanların ilk kiblesi.

bezenmek: (T.) Süslenmek, donanmak.

birle: (T.) İle, berâber, birlikte.

bîrûn (F.) 1- Dış. 2- Dışarı, dışarıya. 3- Fazla, aşkın.

bisâţ: (Ar.) 1- Halı, kilim, keçe, minder gibi yere yayılan şey, yaygı. 2- Dünya.

boşmak: (T.) 1- Ağlamak.* 2- Boş duruma getirmek, içindekini dışarı çıkarmak.

bozorg: (F.) Büyük, ulu.

bucaġ: (T.) 1- Köşe, kenar. 2- Yer, yöre.*

buhl: (Ar.) Hasislik, pintilik.

bülezüġ: (T.) 1- Süs için bileġe ve kola takılan halka. 2- Gerekli olduġu için veya süs maksadıyla bir şeye geçirilen

mâden, taş, deri, kemik vb. maddelerden halka.

büt: (F.) 1- Put. 2- Güzel, sevgili.

C-C

cādū: (F.) 1- Cadı. 2- Çok güzel ve iri göz.

câri: (F.) Geçmekte olan, geçen.

cây: (F.) Yer, mahal, mevki.

cebr: (Ar.) 1- Zorlama, zor kullanma, zor. 2- Düzeltme, kırık bir şeyi onarma, tâmir etme.

cehd: (Ar.) Çalışıp çabalama, büyük gayret sarfetme, uğraşma.

cihâz: (Ar.) 1- Çeyiz. 2- Birbirine bağlı birçok parçadan meydana gelen âlet, aygıt, aparey. 3- Vücutta belirli bir görev yapan organların bütünü, sistem.

cūd: (Ar.) İnsanlara ihtiyaçlarını bildirmelerine meydan vermeden lütufta, ihsanda bulunma, el açıklığı, cömertlik.

cüdâ: (F.) Ayrı düşmüş, uzak kalmış, ayrı, uzak.

cüş: (F.) Coşma, taşma, kaynama, coşkunluk, galeyen.

cüst: (F.) Aramak.

cüvân: (F.) Civan, delikanlı.

çâh: (F.) Kuyu, çukur.

çâlâk: (F.) Çabuk hareket eden, hareketli, çevik.

çanaġ: (T.) 1- Pişirilmiş topraktan yapılma yayvan kâse. 2- Yayvan kap.

çâr: (F.) Dört.

çarh: (F.) 1- Çark, dönen tekerlek, tekerlek gibi dönen şey. 2- Gökyüzü, kâinat, felek, âlem, dünya.

çav: (T.) 1- Şöhret. 2- Haber.

çeğāna: (F.) Çengilerin raksederken kullandıkları, yarık ucuna pullar takılmış bir ağaçtan ibâret usûl vurma âleti, çağana.

çend: (F.) Birkaç.

çenġi: (F.) Çarpâre, def, zil veya kaşık çalarak oynayan oyuncu kadın, rakkâse.

çüb: (F.) Tahta parçası, değnek.

çünāng: (F.) Öyle, onun gibi.

D

dāfi: (Ar.) 1- Def eden, uzaklaştıran, kovan, savan (şey). 2- (Bir şeyin etkisini) Ortadan kaldıran, gideren, bertaraf eden (şey).

dāmen: (F.) Etek, uç, kenar.

dapmak: (T.) 1- Büyük bir aşkla bağlanmak, tutku ile sevmek. 2- Tanrı olarak tanımak, kulluk etmek. 3- İstemek.*

dapu: (T.) Huzur, kat, nezd.

dār: (F.) Kavga, savaş, mücadele.

dartmak: (T.) 1- Ölçmek, tartmak. 2- Karşılaştırmak.

dāru: (F.) İlaç.

daşra: (T.) 1- Bir ülkede başşehir veya diğer önemli şehirler dışında kalan yerler, dışarlık. 2- Dışarı.

davar: (T.) 1- İnek, özellikle koyun ve keçi gibi hayvanların ortak adı. 2- İnek, özellikle koyun ve keçi sürüsü.

dāver: (Ar.) 1- Adaletli ve insafılı hükümdar, hâkim, vezir, vâli. 2- En âdil ve insafılı olan Cenâbihak, Allah.

dāye: (F.) Sütne, bir çocuğa süt veren ve bakan câriye, dadı, taya.

derbān: (F.) Kapıcı.

derc: (Ar.) 1- Toplama, bir araya getirme. 2- Yazma, koyma, geçirme, kaydetme.

der-hū: (Ar.) Neredesin diyerek seslenme*

dervāze: (F.) Kale ve şehirlerin, külliyelerin büyük giriş kapısı.

destimāz: Abdest*

deyr: (Ar.) 1- Daha çok dağ tepelerinde veya kasabaların dışında kurulmuş, hıristiyan râhip ve râhibelerinin yaşadığı binâ veya birçok binâdan ibâret manastır. 2- Kilise. 3- Meyhâne.

dıhşaru: (T.) Dışarı.

dil-cū: (F.) 1- Gönlü aç, gönlü istekli. 2- Hüzünlü.

dimāğ: (Ar.) 1- Beyin. 2- Şuur, bilinç, akıl.

dīnār: (Ar.) Altın liranın dörtte biri değerinde olan eski bir para.

dıraḡsan: (F.) Parlayan, parlak, ışıklı, aydınlık.

dirīğ: (F.) 1- Esirgeme, kıyamama. 2- Eyvah, yazık.

dögmek: (T.) 1- (Birine canını acıtmak maksadıyla) Üst üste vurmak, dayak

atmak, darp etmek, dövmek. 2- (Ufalamak, ezmek, parçalamak, karıştırmak, temizlemek, bastırmak, sıkıştırmak vb. maksatlarla) Bir şeyin üzerine arka arkaya vurmak.

don/ton: (T.) 1- Vücudun belden aşağı kısmına ve tenin üstüne giyilen iç çamaşırı, külot. 2- Elbise.

dūd: (F.) 1- Duman. 2- Tütün, duhan.

duhter: (F.) Kız çocuk, kız.

dūr: (F.) Uzak.

durağ: (T.) Durulan, karar kılınan yer.

dürūd: (F.) Dua, medih, övme sözü, selâm.

düşenbe: (F.) Pazartesi, ikinci gün.

düşvār: (F.) Zor, güç.

dūzah: (F.) Cehennem.

dūzd: (F.) Hırsız.

düzenmek: (T.) Hazırlamak.

dāhik: (Ar.) Gülen, gülücü.

darb: (Ar.) 1- Vurma, vuruş. 2- Çok üzücü, yıkıcı bir etki yapan olay.

darr: (Ar.) Sıkıntı, mihnet, belâ.

E

ebî: (Ar.) Peygamber, nebî.*

ebsem: (Ar.) Tebessüm etmek, hafif gülümsemek.

egni: (T.) Sırt, arka.

ekil: (Ar.) Yeme.

emlāk: (Ar.) : Mülkler, ev, tarla, arsa gibi taşınmaz mallar, gayrimenkul, mallar:

enār: (F.) Nar kelimesinin eski metinlerde rastlanan asıl şekli.

enbūh: (F.) Kalabalık.

endīš: (F.) Sonuna geldiği kelimelere “düşünen” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

engūr: (F.) Üzüm (Divan edebiyatında “şarap” anlamında da kullanılır.)

evkāt: (Ar.) Vakitler, zamanlar.

eymek: (T.) Demek, söylemek.

eyvā: (F.) 1- Eyvah.* 2- Kötü bir haber veya olay karşısında duyulan üzüntüyü, korku, panik, pişmanlık, esef, hayıflanma gibi duyguları ifade etmek için kullanılır, yazık.

eyve: Kısım kısım.*

F

fāsīd: (Ar.) 1- Fesâda uğramış, bozulmuş, bozuk, kötü. 2- İyi bir işi bozan, fesatçı, ara bozucu, müfsit.

fāyık: (Ar.) 1- Daha üstün, tercih edilecek üstünlükte, müreccah. 2- Seçkin, yüksek, güzîde.

feh̄m: (Ar.) Anlaşma, anlayış, idrak.

fend: (F.) Hile, yalan, desîse.

fer: (F.) 1- Parlaklık, aydınlık, nur. 2- Süs, zinet.

ferāğ: (Ar.) 1- Vazgeçme, çekilme, el çekme, ferâgat etme. 2- Dinlenme, rahat etme, gürültüden uzak huzur içinde olma, huzur, rahatlık.

ferāş: (Ar.) 1- Döşeyen, seren, yatak, kilim vb. şeyleri yayan kimse. 2- Yerleri süpürüp temizlemekle görevli kimse, hizmetçi.

feres: (Ar.) At, beygir.

ferište: (F.) 1- Melek. 2- Çok güzel ve iyi huylu kimse.

ferzend: (F.) Oğul, erkek çocuk.

fevā'id: (Ar.) 1- Faydalar, menfaatler. 2- Eski kitaplarda sırası gelmişken verilen faydalı bilgiler.

fezāyil: (Ar.) Faziletler.

fi'l: (Ar.) Olup gerçekleşmiş iş, yapılp gerçekleşmiş hareket veya davranış, kasıtlı kasıtsız her türlü iş, eylem, amel.

fi'd-dāreyn: (Ar.) İki dünya.*

fürū': (F.) Başına geldiği kelimelere "aşığı" anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

G

ğaddāre: (Ar.) 1- Pala cinsinden, ağzı ve uç tarafının sırtı keskin, irice ve eğri bir çeşit kesici silâh, uzun kama. 2- Geniş yüzlü, ağır, iki tarafı da keskin kısa kılıç.

ğalţān: (F.) Yuvarlanmak, yuvarlanıcı.

ğam-bār: (F.) Gam yükü.

ğamnāk: (F.) Gamlı.

gerdiş: (F.) Dönüş, dönme, devretme.

giçi: Küçük, yaşça küçük kişi.*

gılāf: (Ar.) Kılıf, kın, zarf.

gīr: (F.) Savaş, kavga.

girü: (T.) (Bir yerin veya şeyin ön kabul edilen kısmına göre) Arkada bulunan taraf, arka taraf.

gög: (T.) 1- Yeryüzünün üstünü kaplayan kubbe biçimindeki mâvi boşluk, semâ, âsüman. 2- Bütün gök cisimlerini içine alan sonsuz boşluk, uzay, fezâ.

gönğlek: (T.) Elbise altına giyilen bez, ipek veya naylondan iç çamaşırı.

görk: (F.) Kurt.

görklü: (T.) Güzel, gösterişli, görkemli.

gös: (T.) Göğüs, vücudun boyunla karın arasında bulunan ve kalp, akciğer gibi organları içine alan bölümü, bağır, döş, sîne.

güftār: (F.) Söz, kelâm.

ğulām: (Ar.) 1- Delikanlı, genç oğlan. 2- Köle, kul, esir, bende.

ğuluvv: (Ar.) 1- İleri gitme, taşkınlık, aşırılık. 2- Saldırma, hücum, ayaklanma.

ğümān: (F.) Zan, şüphe.

ğün: (F.) 1- Renk. 2- Tür, çeşit, nevi.

ğünü: (T.) Kıskançlık, haset.

ğurretü'l-'ayn: (Ar.) Parlak göz.

ğüş: (F.) Kulak.

-ğüsār: (F.) Eklendiği kelimelere yiyen, yici, içici manalarında birleşik kelimeler yapar.

ğusn: (Ar.) Ağaç dalı, budak.

ğuşşa: (Ar.) Gam, keder, hüzn, tasa.

güvâh: (F.) Şâhit, delil, tanık.

güzâr: (F.) Geçmek, ileri geçmek, geçirmek.

güzîde: (F.) Seçkin, seçilmiş, mümtaz, elit.

H

h^vâce: (F.) 1- Dînî hizmetlerde görevli kimse, din görevlisi. 2- Bir öğretim kurumunda ders okutan kimse, öğretmen, muallim.

habbe: (Ar.) 1- Küçük tâne, buğday, arpa vb. tahıl tânesi. 2- En ufak şey, zerre.

hâfe: 1- Sâhil, kıyı, deniz kenarı. 2- İki veya daha fazla sathın, bir açı teşkil ederek birleşmesinden meydana gelen uzunlamasına keskinlik.

hakîr: (Ar.) 1- Değersiz, îtibarsız, küçük. 2- Eskiden bir kimsenin kendisi için kullanıldığı tevâzu sözü, bendeniz, kulunuz.

haml: (Ar.) 1- Taşıma, yüklenme, yükletme. 2- Yorma, atıf ve isnat etme. 3- Gebelik.

harîr: (Ar.) İpek.

hasûd: (Ar.) Çok kıskanç, haset eden, kıskanan (kimse).

hayz: (Ar.) Âdet hâli, aybaşı.

hezâyin: (Ar.) Toplu halde bulunan altın, gümüş, mücevher, para vb. maddî değeri yüksek şeylerin bütünü.

hubûb: (Ar.) Habbeler, tahıl taneleri.

habbâz: (Ar.) Ekmekçi, fırıncı.

haçan: (T.) Ne zaman?

hacîl: (Ar.) Utancından kimsenin yüzüne bakamayacak duruma düşmüş olan, küçük düşüp utanmış, mahçup olmuş (kimse).

halâş: (Ar.) Kurtulma, kurtuluş.

hâme: (F.) Kalem.

ham: (T.) Hepsi.

hanı: (T.) Hangi.

hansı: (T.) Hangisi?

hâr: (Ar.) Sıcaklık, harâret.

hâr: (F.) Eşek

hâş: (Ar.) Bir şeye veya bir kimseye âit olup başkasında bulunmayan, ona mahsus olan, özgü..

hâsır: (Ar.) Saz ve kurumuş bitki saplarından örülmüş taban örtüsü.

hâtır: (Ar.) 1- Düşünme, akılda tutma yeteneği, zihin, hâfıza. 2- Bir kimsenin biri üzerindeki saygılı etkisi, îtibar.

hâtem: (Ar.) 1- Mühür. 2- Yüzük, üzerinde mühür bulunan yüzük.

hâtif: (Ar.) 1- Gaybdan seslenir gibi haber veren melek. 2- Gözle görülmeyen mânevî âlem, gayb.

havf: (Ar.) 1- Korku. 2- Kulun amellerinin ve ibâdetlerinin Hak katında makbul olup olmama endişesinden doğan Allah'ın sevgisini kaybetme korkusu, Hakk'ın azameti karşısında kendi hâlimden hayâ etme ve çekinme durumu.

hâyif: (Ar.) 1- Eyvah, yazık, heyhat. 2- Haksızlık, zulüm.

hayr-endîş: Güzel düşünce.

hemān: (F.) 1- Derhal, çabucak, hiç vakit geçirmeden. 2- Aşağı yukarı, yaklaşık, takriben.

hemīn: (F.) “Yerine göre, ancak, hemen, her zaman” vb. anlamlar ifade eden bir çeşit doldurma kelime.

hemīše: (F.) Dâima, her zaman.

hemrāh: (F.) Yol arkadaşı, yoldaş.

hemşīr: (F.) Kız kardeş.

hergiz: (F.) Asla, kat’iyen, hiçbir vakit, hiçbir şekilde.

hešt: (F.) Sekiz.

heštād: (F.) Seksen.

heft: (Ar.) 1- Bir şeyi gizlice hatırlatmak. 2- Seslenmek. Fısıldamak. hevâî.

hıdmet: (Ar.) 1- Bir kimsenin yapmakla sorumlu tutulduğu iş, kendisine verilen görev. 2- Birinin işini görme, başkalarına âit yapılması gereken günlük işleri yapma.

hışāl: (Ar.) Hasletler, huylar, güzel huylar, hasâil.

hıšmnāk: (F.) Öfkeli.

hüb: (F.) Güzel.

hurqat: (Ar.) Yanık, yanıklık, yanma.

hümām: (Ar.) Bir işe iyice sarılıp o işi başarmak için çaba gösteren, himmeti çok, gayretli kimse.

hūn: (F.) Kan.

hūn-rīz: (F.) Kan dökmek.

hurd: (F.) 1- Küçük, ufak. 2- Kırık, parça.

hurūş: (F.) Coşma, gürlleme, şamata.

husr: (Ar.) Hüsrân.

husūf: (Ar.) Ay tutulması.

I-İ

isağ: (T.) Olsak.*

ıssı: (T.) Sâhip.

ıztırāb: (Ar.) Maddî veya mânevî acı, azap, eziyet, zahmet, sıkıntı.

i’lām: (Ar.) Bildirme, anlatma.

ibād: (Ar.) Kullar, abdlar.

İberce: (Ar.) İbrânî dili.

igit: (T) 1- Yürekli, gözüpek, kahraman (kimse). 2- Delikanlı, genç adam.

iḥbār: (Ar.) Haber verme, bildirme.

iḥvet: (Ar.) Kardeşlik.

iḫāb: (Ar.) Azap, ezâ, eziyet.

iḫdām: (Ar.) Bir şeyi elde etmek için sebatla ve gayretle çalışma, sürekli çaba gösterme.

ikrāh: (Ar.) 1- İğrenme, tikslenme. 2- Zorla ve istediği dışında iş yaptırma, zorlama.

il: (T.) Yıl, sene.

inkār: (Ar.) Kabul ve tasdik etmeme, tanımama.

īns: (Ar.) İnsan.

irişmek: (T.) Ulaşmak, yetişmek.

ışrāk: (Ar.) 1- Işıklandırma, parlatma. 2- (Güneş ve ay) Doğma, doğup etrafı aydınlatma.

itmām: (Ar.) Bitirme, tamamlama.

J

jerf: (F.) Derin.

K

kar^c: (Ar.) Kapı çalma, kapı çalınma.

qabāle: (Ar.) Bir iş veya yere âit iltizâmın bir kimseye verildiğini gösteren belge, kadı tarafından verilen hüccet.

qabz: (Ar.) 1- (Kılıç, tabanca, ok vb. eşyaların) Tutulacak yeri. 2- (Sayılarla kullanıldığında) Avuç, tutam.

qāfle: (Ar.) Kâfile, birlikte yolculuk edenlerin meydana getirdiği topluluk.

qahṭ: (Ar.) Kuraklık sebebiyle ürünün yetişmemesinden ileri gelen kıtlık ve açlık.

qāh: (F.) Köşk, kasır, kule gibi yüksek binâ.

qahımak: (T.) İtmek, vurmak.

qāl: (Ar.) Söz, laf.

qanda: (T.) Nerede.

qankı: (T.) Hangi.

qaravaş: (T.) Cârîye, halayık.

qarbān: (F.) Kervan kelimesinin eski metinlerde rastlanan asıl şekli.

qāşid: (Ar.) Niyet etme, yönelme.

qāşır: (Ar.) köşk, küçük saray, kâşâne.

qatna: (T.) Katına, huzuruna*

qavl: (Ar.) Sözleşme, anlaşma.

qaygu: (T.) Üzücü bir şey olacak korkusundan doğan endişe, gam, keder, tasa.

qayd/tmak: (T.) 1- Yazıya geçirme, yazma, kaydetme işi. 2- Bağlamak.

qāyıl: (Ar.) 1- Razı olmuş, boyun eğmiş. 2- İnanmış, kabul etmiş.

qāyim: (Ar.) 1- Ayakta duran, ayağa kalkmış durumda olan, kıyamda bulunan. 2- (Başka birinin veya başka bir şeyin) Yerine geçen, (onun) yerini tutan.

kaz: (T.) Ördekçiller familyasından, gri ve beyaz tüylü, bitkiyle beslenen, bâzı türleri göçebe olan, bâzı türleri ise kümes hayvanı olarak yetiştirilen, perde ayaklı büyük kuş cinsi.

qāzî: (Ar.) İleri sürülen, iddiâ, mesele, husus.

kecābe: (F.) Devenin üstüne konan oturulacak bir çeşit tahtirevan.

kedū: (F.) 1- Kabak. 2- Şarap kabı olarak kullanılan içi oyulmuş kuru kabak.

kehl: (Ar.) Bit.

kemāh: (Ar.) Olduğu gibi, tam manasıyla, hakkıyla.

kenîzek: (F.) Küçük cariye.

kesed: (T.) Giyilen bir şeyi çıkarmak.*

kevākib: (Ar.) Yıldızlar.

key: (F.) “Ne vakit, ne zaman” anlamına gelen kelime.

keyd: (Ar.) Hîle, oyun, desîse.

Kıbt: Eski Mısır halkı.*

ķil: (Ar.) Söz, kelâm.

ķırāġ: (T.) Çevre, kıyı, kenar, uç.

ķirām: (Ar.) 1- Soyu temiz, soylu kimseler, şerefli ve ulu kimseler. 2- Cömert, eli açık, iyi kalpli kimseler.

ķızlıġ: (T.) 1- Kıtlık, pahalılık. 2- Kurak giden yıl.

ķoçmak: (T.) Kucaklamak, sarılmak, bağrına basmak.

ķönġül: (T.) İman, sevgi ve nefretin, iyi ve kötü bütün duyguların kaynaġı olduġu kabul edilen kalbin mânevî yönü, yürek, dil.

ķurb: (Ar.) Yakınlık, yakın.

ķüsûf: (Ar.) Güneş tutulması.

ķut: Uġur, baht, tâlih.

ķûtâh: (F.) Kısa.

L

lahz: (Ar.) Zamanın göz açıp kapayıncaya kadar geçen en kısa parçası, an.

leked-küb: (F.) Tekme vuran, tekme atan.

licāmin: (F.) Atın aġzına vurulan gem, dizgin, ligâm.

lîk: (F.) Lâkin.

livā: (Ar.) Bayrak, sancak.

lu‘b: (Ar.) Oyun.

luġûm: (Ar.) Et.

lû‘lû: (Ar.) İnci.

M

maġaffe: (Ar.) Deve veya katır üzerine konan ve içinde iki kişi oturabilecek yeri olan kapalı mahmil.

maġal: (Ar.) Yer, mekân, mevki.

maġbûn: (Ar.) 1- Alışverişte aldatılmış, maddî zarara uğramış, kandırılmış. 2- Bir şeyin iç yüzünü, gerçeğini bilmediġi için aldanmış, kanmış olan.

maġfûr: (Ar.) Allah tarafından günahları bağışlanan veya günahlarının bağışlanması için Cenâbıhakk’a duâ edilen (ölmüş kimse).

maķâl: (Ar.) Söz, lakırdı, laf.

mānend: (F.) Benzer, eş, gibi.

maŋga: (T.) Bana.

mār: (F.) Yılan.

māye: (F.) 1- Maya, öz, asıl, cevher, yaratılış, seciye, karakter. 2- Bir iş yapmak veya bir işe başlamak için gerekli olan şey, sermaye, mal, servet.

māzî: (Ar.) Geçmiş, geride kalmış, yaşanıp bitmiş.

maġûf: (Ar.) Korkunç.

me‘āşî: (Ar.) Günahlar, isyanlar.

mebād: (F.) Olmaya ki, olmasın, sakın, zinhar.

medhūş: (Ar.) Ürkmüş, şaşkınlık ve korku içinde kalmış, dehşete düşmüş.

mekr: (Ar.) Hile, düzen, aldatma.

melâlet: (Ar.) Bıkma, usanma, usanç, melâl.

menkûb: (Ar.) Menkûb olma, mevki ve itibardan düşme durumu, düşkünlük.

meslûb: (Ar.) Giderilmiş, alınmış, soyulmuş.

mestûr: (Ar.) Örtülü, kapalı, gizli, saklı.

metâ‘: (Ar.) 1- Kumaş, elbise vb. giyilen, kullanılan veya herhangi bir şekilde kendisinden faydalanılan eşya, mal. 2- Atılacak, kazanç sağlanacak mal, ticaret malı. 3- Maddi manevi sermaye, varlık, servet.

mevâş: (Ar.) Yük hayvanı olarak kullanılan veya etleri, sütleri için beslenen deve, sığır, koyun, keçi vb. hayvanlar.

mîl: (F.) Çeşitli işlerde kullanılmak üzere farklı kesit ve ölçülerde yapılmış metal çubukların ortak adı.

miñ: (T.) Bin, dokuz yüz doksan dokuzdan sonra, bin birden önce gelen sayının adı.

mişil: (Ar.) Eş, benzer, mânend.

mîşûm: (F.) Uğursuz.

mîve: (F.) Meyve kelimesinin eski metinlerde rastlanan asıl şekli.

mu‘abber: (Ar.) Yorulmuş, tâbir edilmiş.

mu‘allaq: (Ar.) 1- Çivi, çengel vb. bir şeye veya bir yere asılmış olan, asılı. 2-

Bir yere asılı veya bağlı olmadan boşlukta, havada duran.

mu‘ayyen: (Ar.) 1- Belli, belirli. 2- Kararlaştırılmış, sınırları belirlenmiş.

mu‘în: (Ar.) Yardım eden, yardımda bulunan, destek olan kimse.

muḥallim: (Ar.) Halim selim eden, yavaş kılan.

muḡannî: (Ar.) Güzel sesle ve mûsikî kurallarına uyarak şarkı söyleyen kimse, şarkıcı, ses sanatkârı, hânende.

muḡayyir: (Ar.) Uymayan, bağdaşmayan, aykırı, zıt, muhâlif.

muḡtâb: (Ar.) Muhatâb, bir kimse ile karşılıklı konuşma, söyleşme.*

muḡtaşar: (Ar.) Ayrıntılı olmayan, derli toplu, kısaca, öz, mücmel.

muḡbil: (Ar.) Bahtı açık ve tâlihli, yüce mevki ve makamlara erişmiş olan, ikbal sâhibi, bahtiyar (kimse).

munîḡ: (T.) Bunun.

mûnis: (Ar.) Kolayca dostluk kurabilen, sokulgan, sıcakkanlı, cana yakın.

muraşşâ‘: (Ar.) İnci, elmas, yâkut vb. kıymetli taşlarla süslenmiş, mücevherle bezenmiş.

muṭabbak: (Ar.) 1- Tabakalar hâlinde olan, kat kat, katlı. 2- Uygulanmış, tatbik edilmiş.

muṭīʿ: (Ar.) 1- Uyan, itâat eden, boyun eğen, tâbi olan (kimse). 2- Yumuşak başlı, uysal, itâatli, itâatkâr (kimse).

muvaḥḥid: (Ar.) Allah'ın birliğine inanan, tevhit inancını benimseyen kimse, müslüman.

mūy: (F.) Tüy, kıl, saç teli.

muẓtarab: (Ar.) Muztarib, maddî mânevî bir sıkıntısı, üzüntüsü veya rahatsızlığı olan, acı çeken, ızdırap içinde kıvranan (kimse).

müdebbir: (Ar.) İş ve davranışlarının sonucunu inceden inceye düşünerek hareket eden, tedbirli ve ihtiyatlı davranan (kimse).

müflis: (Ar.) İflâs eden, malını mülkünü batıran (kimse).

müheyyâ: (Ar.) Hazır, âmâde.

mükrem: (Ar.) Ağırlanmış, saygı gösterilip yüceltilmiş, ikram ve îzaz edilmiş.

mülâzim: (Ar.) Bir kimse, şey veya yere bağlılık ve devamlılık gösteren, bir işte sürekli çalışan kimse.

münḳād: (Ar.) Boyun eğen, boyun eğmiş, râm olmuş, tâbi, itâatkâr.

mürvet: (Ar.) Mürüvvet, insanca davranma, insanlık.

müşâhib: (Ar.) Büyük zatlara, özellikle pâdişahlara sohbet akradaşı olan ve zaman zaman hoş fıkralar, hikâyeler anlatıp latîfe ve nükteler yaparak hoşça vakit geçirmelerini sağlayan zeki, bilgili, görgülü, hoşsohbet kimse, nedim.

müşṭāk: (Ar.) Şiddetle arzu eden, özleyen, hasretini çeken, gönülden isteyen.

müzeyyen: (Ar.) Süslenmiş, bezenmiş, süslü, zînetli.

N

nâc: (Ar.) Koyun.

nâḥ: (F.) 1- İp, ince ip. 2- Tel. 3- Halı, kilim.

nagâh: (F.) 1- Zamansız, vakitsiz. 2- Ansızın, birdenbire, nâgehan.

naḥt: (Ar.) Oyma, yontma, taş ve ağaç yonma.

naḳīb: (Ar.) Bir cemâatin büyüğü, bir kavim veya kabîlede başkan veya başkan vekîli olan kimse.

naḳīye: (Ar.) Temiz, pâk, hâlis.

naḳl: (Ar.) Bir yerden başka bir yere götürme, taşıma, aktarma, geçirme.

naḳūs: (Ar.) 1- Kilise çanı. 2- Bir tarafı açık çan biçiminde şişe, fânus.

nâme: (F.) Mektup.

nāyib: (Ar.) 1- Bir makamın sorumluluğunu asıl sâhibi yerine geçici bir zaman için yüklenen, ona vekâlet eden kimse, vekil. 2- Kadı vekîli.

nehâ: (Ar.) Zayıflık, cılızlık.

nehv: Tabut.*

nemgîn: (F.) Sulu, nemli.

neng: (F.) 1- Ayıp, utanma, hayâ etme. 2- Ün, şöhret, nam.

nerm: (F.) Yumuşak.

nesne: (T.) Belli bir ağırlığı, maddesi ve hacmi olan her türlü cansız varlık, şey.

neste: (T.) Belli bir ağırlığı, maddesi ve hacmi olan her türlü cansız varlık, şey.

nevā: (F.) Nağme, âhenk, ses.

niçük: (T.) Niçin.

nifāk: (Ar.) İnsanlar arasında anlaşmazlıktan gelen ayrılık, ara bozukluğu.

niğāb: (Ar.) Nikâb, yüz örtüsü, peçe.

nihād: (Ar.) Huy, yaratılış, tabiat.

nikbet: (Ar.) Tâlihsizlik, bahtsızlık, düşkünlük.

nişār: (Ar.) Saçma, saçılma, serpme, serpilme.

nişe: (F.) Oturma.

nışf: (Ar.) Yarı, yarım, nim.

nîş: 1- İğne, diken, biz, hançer gibi şeylerin sivri olan uç kısımları. 2- Zehir, ağu.

nist: (F.) Yok.

nite: (T.) Nasıl.

nukre: (Ar.) 1- Külçe hâlinde gümüş. 2- Gümüş para.

Ö

ökçe: (T.) Ayakkabı veya terliğin, topuğun altına gelen yüksek kısmı.

P

panbuğ: (T.) Pamuk.

payember: (F.) Peygamber, Allah tarafından emirlerini kullarına bildirmekle görevlendirilmiş kimse, Tanrı elçisi, nebî, resul.

pend: (F.) Öğüt, nasîhat.

pes: (F.) Şu halde, öyleyse, imdi.

pîç: (F.) Kıvrım, büklüm.

pîr: (F.) 1- Yaşlı, ihtiyar kimse. 2- Bir tarikatın kurucusu.

pîşe: (F.) 1- Sanat, meslek. 2- İş, amel.

pîşvā: (F.) Önder, reis, başkan.

pūside: (F.) Örtülü, örtülmüş.

R

rābi‘: (Ar.) Dört.

racim: (Ar.) Taşlanmış, taşlanarak cezâlandırılmış” anlamında olup dilimizde Şeytânî’r-racim “Taşlanmış, Allah’ın huzûrundan kovulmuş olan şeytan” söyleyişinde geçer.

rāğib: (Ar.) Rağbet edilen, beğenilerek arzu ile istenilen şey.

rāhil: (Ar.) Göçme, göç.

raht (F.) 1- At takımı, eyer takımı. 2- Yola çıkarken alınan eşya, yol malzemesi.

rāygān: (F.) Karşılıksız, bedelsiz, bedava.

recüliyyet: (Ar.) Erkeklik, erkek olmak.

ref‘: (Ar.) Yukarı kaldırma, yükseltme.

reg: (F.) Damar.

renc: (F.) Ağrı, sızı.

rencūr: (F.) 1- İncinmiş, sıkıntılı. 2- Hasta, dertli, rahatsız.

rey: (Ar.) 1-Fikir, görüş, düşünce, ray. 2- Oy.

risālet: (Ar.) 1- İnsanları dine davet etme işi, peygamberlik, resullük. 2- Elçi olma, elçilik.

rismān: (F.) İp, halat.

rāyet: (Ar.) Sancak, bayrak.

S-Ş

şa‘b: (Ar.) 1- Güç olan, güçlülük yapılan, zor, çetin, müşkül. 2- Güçlü, kuvvetli, zorlu.

şa‘bī: (Ar.) 1- Ergenlik çağına gelmemiş olan ve İslam dînine yükümlü sayılmayan erkek çocuk. 2- Henüz memeden kesilmemiş veya üç yaşını doldurmamış erkek çocuk.

şābeh: (Ar.) Şebek, benzeme, benzeyiş, benzerlik.

şādī: (F.) Sevinç, sevinçlilik, mutluluk.

sağalmak: (T.) Sağlığa kavuşmak, iyileşmek, şifâ bulmak.

saķ: (T.) Uyanık, müteyakkız, tetikte olan.

şāl-pūş: (F.) Giyinmiş, örtünmüş.*

sālūs: (F.) İki yüzlü (kimse), mürâî, riyâkâr.

sāmi‘: (Ar.) İşiten, duyan kimse.

şan‘ān: (Ar.) Güzel sanatların bir dalında eser veren, yaratıcılığı olan kimse, sanatkâr.

saru: (T.) 1- Altın rengi, kükürt rengi. 2- Bozkır.*

şayd: (Ar.) Av, şikâr.

sāyil: (Ar.) 1- Soru soran kimse. 2- Dilenen, dilenci.

sayru: (T.) Hasta.

şeb‘ān: (Ar.) Karnı doymuş, tok.

şebāb: (Ar.) Gençlik.

şebātı: (Ar.) 1- Kararımdan ve sözünden dönmeme, bir iş veya davranışta azim ve kararlılık gösterme. 2- Bir noktada kımıldamadan durma, olduğu yerde karar kılma.

şebiŋga: (F.) Geceye ait, gece vakti olan, gece geçen.

şedo: (F.) Eski Farsçada sayı ile yüz.

sefīh: (Ar.) 1- Malını düşüncesizce harcayıp israf edecek derecede zevk ve sefâhata düşkün olan (kimse). 2- Basit, bayağı, âdî.

şekīb: (F.) Sabır, tahammül.

şek: (Ar.) Şüphe, zan.

selāsil: (Ar.) 1- Zincirler. 2- Sıradağlar vb. zincirleme giden, zincirleme dizilen şeyler.

semiz: (T.) Besili, etli, yağlı.

şennā‘: (Ar.) Sanatçı.

sepid: (F.) Sefid, ak, beyaz.

şerm: (F.) Utanma.

şevā‘: (Ar.) Beraber olma, kavuşma, denk.

sındırmak: (T.) Kırmak, parçalamak, bozmak.

sifāriş: (F.) Yapılmasını veya gönderilmesini isteme, ısmarlama, sipariş verme.

sipāh: (F.) Asker, ordu.

sīr: (F.) Doymuş, tok.

sirişk: (F.) Gözyaşı.

sögümek: (T.) Sövmek, ırza, namusa dokunan, ayıp, çirkin ve haysiyet kırıcı birtakım kalıplaşmış sözler söylemek, küfretmek.

soruşmak: (T.) Sohbet etmek, hal hatır sormak.*

şubūr: (Ar.) Katlanılması zor olan haksızlık, sıkıntı, acı, hastalık, yoksulluk, felâket vb. durumlar karşısında umutsuzluğa kapılmayıp şikâyet etmeden, sızlanmadan dayanma, tahammül gösterme.

sūd: (F.) Fayda, kâr.

şüfī: (Ar.) Tasavvufa inanan, tasavvufu bir hayat görüşü olarak benimseyen, tasavvuf ehli kimse, derviş, mutasavvıf.

şuḥub: (Ar.) Bulut.

şulb: (Ar.) Döl, nesil, zürriyet.

şūm: (Ar.) Uğursuz, meş'um, şom.

sūsen: (F.) Susam denen bitki.

sücūd: (Ar.) Secde etme, secde.

süst: (F.) Gevşek, zayıf, güçsüz.

T

ta'ām: (Ar.) Yemek, aş.

tā'at: (Ar.) 1- Allah'ın emirlerine uyma, emredileni yapma.. 2- Tâatta bulunan, ibâdet eden.

tāk: Kesilmek, bitmek.

tāma: (Ar.) Aç gözlülük etmek.

tapanca: (T.) Tokat, şamar, darbe.

tarab: (Ar.) Sevinmekten gelen coşkunluk, sevinç ve şenlik.

tarb: (Ar.) Darp, vurma, vuruş.

tey: Çıkarmak, yırtmak.*

teyrān: (Ar.) Uçma, uçuş.

toy: (T.) Ziyâfet, toplu yemek, şölen, düğün yemeği.

tulū': (Ar.) Doğma, doğuş.

turfe: (Ar.) Yeni, tâze, körpe.

ta'ab: (Ar.) 1- Yorgunluk. 2- Sıkıntı, zahmet, eziyet.

ta'accüb: (Ar.) Şaşma, hayret etme.

ta'zīb: (Ar.) Eziyet verme, azaba sokma, üzme.

tābiş: (F.) Parlama, parlayış.

taḥaḫḫuḫ: (Ar.) Gerçekleşme.

taḥarrük: (Ar.) 1- Hareket etme, kıvıldaama. 2- Harekelenme, hareke ile okunma.

taḥmīk: (Ar.) Ahmak olduğunu söyleme.

tağyīr: (Ar.) Değiştirme, başka şekle sokma.

tapmak: (T.) 1- Bulmak. 2- Büyük bir aşkla bağlanmak, tutku ile sevmek.

tārik: (Ar.) 1- Yol. 2- Meslek.

tazarru': (Ar.) Yalvarmak, yakarmak.

tefākür: (Ar.) Düşünce.

te'vīl: (Ar.) Bir söz veya davranışa bilinen anlamından başka bir anlam verme, başka bir mana ile yorumlama.

teferrüc: (Ar.) 1- Eğlenmek için yapılan gezinti. 2- Ferahlama, içi açılma, gamı gitme.

tefriķa: (Ar.) Sürekli anlaşmazlık, ayrılık, nifak, ihtilâf.

teg: (T.) Tek.

tekellüm: (Ar.) Söyleme, lakırdı etme, konuşma.

tekerrüm: (Ar.) Saygı görmek, keremli olmak.

tekilig: (T.) Yalnızlık, bir başına olma.*

tekrīm: (Ar.) Saygı gösterme, yüceltme, ululama.

temennā: (Ar.) 1- Arzu, istek, temennî. 2- Hürmet ve âşinâlık göstermek veya teşekkür bildirmek için sağ eli dizden aşağıya indirip sonra yukarı doğru kaldırarak ağıza ve başa götürmek sûretiyle verilen bir selâm çeşidi.

tenāne: (F.) Müzik aletleri ile ritim tutma.*

tengi: (F.) Darlık.

terahḥum: (Ar.) Acıma, merhamet etme.

teşvīş: (Ar.) 1- Karıştırma, karma karışık etme. 2- İnsanın zihnini meşgul eden şey, gaile, karışıklık.

tezvīç: (Ar.) Evlendirme.

tīre: (F.) Karanlık, kara, bulanıklık.

tor: (T.) Tuzak, ağ.

tökmek: (T.) Dökmek, boşaltmak.

tüb: (F.) Kiremit, tuğla.

tül: (Ar.) Uzunluk, boy.

tüşe: (F.) Azık.

U-Ü

uğrı: (T.) Hırsız.

uḥuvvet: (Ar.) Kardeşlik.

üni: (T.) Ses.

urmak: (T.) Vurmak, dövmek.

uruşmak: (T.) Dövüşmek, kavga etmek.

uş: (T.) İşte, şimdi.

usine: (T.) 1- Üstüne. 2- Bir şeyin yukarı, göğe doğru olan yanı, üzeri, fevk, alt karşıtı.

üce: (T.) Yüce, yüksek, büyük, ulu.

üzmek: (T.) Bir şeyi gerip çekerek gevşetmek, sürterek aşındırmak.

V

vāfir: (Ar.) Çok, bol.

vāhid: (Ar.) Tek, yalnız, benzeri olmayan.

vālih: (Ar.) Şaşmış, hayret içinde kalmış, şaşakalmış (kimse).

varaķ: (Ar.) 1- Yaprak, ağaç ve ot yaprağı. 2- Kitap yaprağı, iki sayfadan ibâret üzeri yazılı yaprak.

varısı: (T.) Her şeyi.*

vaşi: (Ar.) Ölen bir kişinin vasiyetini yerine getirmeye memur edilen kimse.

vecih: (Ar.) Yüz, çehre.

Y

yağmak: (T.) Gökten yere düşmek, yağmak.

yağşı: (T.) Güzel, iyi.

yalguz: (T.) Yanında başka biri bulunmayan, başkası ile birlikte olmayan (kimse).

yalınmak: (T.) Yaltanmak, yalvarmak, dilemek.

yanğağ: Yüzün kulak, göz, şakak, burun ve çene arasında kalan iki yan tarafından her biri, yanak.

yarak: 1- Savaş aleti, silah. 2- Hazırlık, malzeme, teçhizat.

yavuş: 1- Sevi. 2- Nişan.

yazı: (T.) Ova, düzlük.

yetem: (Ar.) Babası ölmüş (çocuk).

yevm: (Ar.) Gün.

yıraq: (T.) Irak, uzak.

yitmek: (T.) Kaybolmak.

yönğ: (T.) Yön, cihet, taraf.

yügürmek: (T.) Koşmak.

yüküş: (T.) Çok, ziyade.

yünğ: (T.) Koyun, keçi, deve vb. hayvanların vücudunu örten, dokuma sanayiinde, yatak, yastık ve yorgan yapmakta kullanılan tüylere verilen isim.

Z

zâhir: (Ar.) Meydanda olan, görünen, açık ve belli olan (şey).

zârenci: (F.) Sıkıntılı, zahmet çeken, dert sahibi.

zarîr: (Ar.) Anadan doğma kör, âmâ.

zecri: (Ar.) Zorlayıcı, zorlayan.

zenğî: (F.) Doğu Afrika halkından olan.

zevâl: (Ar.) 1- Yok olma, yok edilme, ortadan kalkma. 2- Bozulma, iyi bir durumdan kötü duruma dönme, düşme, alçalma.

zi'b: (F.) Kurt.

zifâf: (Ar.) Gerdeğe girme, gerdek.

zūd: (F.) Çabuk ve hemen olan, serî, tez.

zühr: (Ar.) Öğle vakti, öğle.

zūr: (Ar.) Yalan, asılsız, uydurma, sahte.

zübâb: (Ar.) Sinek.

zücâc: (Ar.) Sırça, cam şişe.

zunnâr: (Ar.) Keşişlerin bellerine bağladıkları kıldan uzun kuşak.

6. ÖZEL ADLAR DİZİNİ¹⁷²

‘Alî: 2741

‘Arābî: 1650, 1651, 1656, 1664, 1675, 1676, 1677, 1681, 1685, 1695, 1703, 1704

‘Azîz: 967, 970, 1236, 1243, 1249, 1251, 1252, 1265, 1267, 1286, 1290, 1291, 1292, 1306, 1307, 1362, 1364, 1413, 1429, 1430, 1431, 1440, 1526, 1532, 1568, 1725, 1735, 1743, 1771, 1801, 1808, 1826, 1828, 1836, 1837, 1915, 1918, 1936, 1942, 2277

‘Azrāyîl: 2361

‘İber dili: 2084

‘İberce: 2100, 2148

‘İberî: 601, 1206, 1335, 1336, 1411, 1460, 1462

‘İbrî: 1139, 1151, 1457, 1461, 1492, 1528, 1733, 1782, 2224

‘İyş: 36, 40, 41, 44, 46, 53, 57, 64, 67, 68, 70, 72, 73

‘Ādem: 307

Allāh: 22, 114, 115, 260, 622, 672, 780, 787, 1171, 1291, 1299, 1388, 1602, 1626, 1932, 2065, 2228, 2461, 2523, 2694, 2695, 2701

Allāhu’l-‘ālem: 2735

Aplāsa: 1175

Baralka: 145

Bārî: 1867

Bāṭîl: 1168, 1174

Bedeḥşān: 989

Beşîr: 1031, 1045, 2504, 2509, 2522, 2523, 2530, 2534, 2536, 2537, 2538, 2539, 2548, 2550, 2553, 2554, 2555, 2559

Beytū’l-maḥdis: 19, 22

Cebbār: 230, 594, 660, 2150, 2716

Cebrāyîl: 661, 686, 1047, 1624, 1716, 1717, 2645, 2646, 2662, 2668

Cibrîl: 656, 675, 1050, 1587, 1627, 2078

Dem: 2193, 2196

Dünye: 103, 458, 462, 469, 474, 475, 478, 713, 1679, 1680, 1683, 1686, 1687, 1689, 1694

Ḥayy: 594, 683, 2350

Ḥāhḳ: 81, 93, 391, 551, 571, 591, 592, 655, 656, 784, 867, 1299, 1305, 1716, 1720, 2383, 2307, 2493, 2498, 2665

Ḥālîl: 4, 156, 157, 1711, 1888, 1890

Ḥālîlullāh: 364, 789, 1273, 2722

Ḥavvān: 75, 80

Ḥāzūşîn: 102

Hūd: 583, 584

Ḥudā: 597, 620, 634, 853, 1083, 1144, 1158, 1282, 1283, 1386, 1439, 1448, 1612, 1628, 1632, 1710, 1715, 1718,

¹⁷² Dizin oluşturulurken teze konu olan Şemsî’nin Yûsuf u Züleyhâ’sı esas alınmış; tezin inceleme kısmı dizine dahil edilmemiştir. Dizinde yer alan numaralar maddelerin yer aldıkları beyitlerin numaralarıdır.

2064, 2071, 2345, 2361, 2372, 2428,
2442, 2465, 2483, 2512, 2532, 2613,
2653, 2667, 2673

Hudāvend: 156, 170, 183, 682, 796,
865, 1586, 2354, 2500

İblīs: 2035, 2045

İbn-i Yāmīn: 145, 2052, 2065, 2075,
2079, 2085, 2087, 2091, 2092, 2093,
2094, 2098, 2106, 2108, 2137, 2139,
2142, 2153, 2158, 2161, 2163, 2165,
2180, 2183, 2190, 2191, 2201, 2217,
2221, 2226, 2228, 2239, 2257, 2267,
2286, 2326, 2333, 2334

İbrāhīm: 4, 156

İcem ibn-i Dārān: 120

İshāk: 4, 18, 39, 40, 41, 43, 52, 59, 61,
62, 69, 90, 364, 789, 1273, 1657, 1711,
2722

İslām: 2048, 2357

Ḳābil: 539

Ken‘ān: 111, 114, 117, 120, 140, 383,
406, 407, 569, 575, 577, 599, 711, 753,
781, 823, 852, 1004, 1010, 1018, 1023,
1034, 1635, 1637, 1650, 1652, 1676,
1695, 1832, 1903, 1928, 2013, 2088,
2352, 2377, 2429, 2449, 2489, 2511,
2522, 2544, 2568, 2593, 2697

Ken‘ānī: 1638, 1650, 1964, 2083

Kibriyā: 619, 1083, 1144, 1282, 1386,
1710, 2736

Ḳibṭ dili: 1987

Kirdigār: 840, 1089, 2070, 2466,
2490, 2717

Ḳuds: 1178

Kūhe: 1636

Lāvī: 98

Lāyān: 75, 82, 85, 87, 89, 96, 97, 150

Leyā: 97, 98, 99

Lisān-ı ‘Arab: 2708

Māhīl: 1045, 1050, 2310, 2313, 2315,
2317

Mālik: 1007, 1022, 1029, 1030, 1031,
1032, 1037, 1039, 1043, 1044, 1054,
1064, 1070, 1081, 1092, 1093, 1097,
1102, 1103, 1108, 1109, 1111, 1113,
1116, 1119, 1122, 1132, 1149, 1153,
1157, 1161, 1191, 1194, 1195, 1196,
1202, 1204, 1205, 1216, 1238, 1239,
1241, 1246, 1249, 1250, 1251, 1254,
1256, 1264, 1267, 1270, 1274, 1276,
1278, 1281, 1283, 2411

Manşūr: 935

Mevlā: 1736

Mişālüm: 2000, 2702

Mışır: 947, 949, 950, 951, 1008, 1208,
1453, 1699, 1793, 1795, 1845, 1856,
2031, 2242, 2385, 2387, 2511, 2585,
2699,

Mışr: 620, 810, 910, 911, 952, 954,
956, 962, 964, 1183, 1184, 1189, 1192,
1194, 1195, 1236, 1243, 1298, 1618,
1672, 1699, 1719, 1720, 1777, 1781,
1782, 1794, 1835, 1838, 1843, 1852,
1853, 1855, 1860, 1861, 1862, 1868,
1904, 1910, 1936, 1950, 1970, 2066,
2068, 2072, 2252, 2296, 2302, 2339,
2401, 2407, 2411, 2502, 2567, 2568,
2594, 2605, 2608, 2615, 2628, 2631,
2693

Mūsi: 1890

Muştafā: 312, 573, 857, 1448, 1926,
2112, 2722

Muṣṭafī: 1235

Nebevī: 2709

Nīl: 1091, 1330, 1641

Nūbīl: 155, 159, 162

Rabb: 4, 716, 736, 948, 1099, 1711, 1917, 2048, 2337

Rāhīl: 104, 2487, 110, 148, 150

Receb: 2739

Resūl (Hz. Peygamber): 1090, 2308, 2474

Rıẓvān: 2216

Rūbīl: 98, 162, 322, 501, 1074, 1994, 2123

Rūm: 1572, 2576

Şafā: 99, 100

Şām: 5, 813, 814, 815, 825, 1023, 1029, 1030, 1034, 1036, 1636, 1908, 2075, 2079

Şan‘ān: 1887

Sāyelūn: 102

Şeddād: 581, 600

Selābin: 121

Şem‘ūn: 98, 141, 500, 2034, 2105, 2401, 2403

Şemerdīd: 1637

Şems: 349, 1892

Şemsi: 427, 939, 1474, 1549, 1790, 2216, 2622

Şerūbe: 101, 104

Şīd: 249

Sūbhān: 683, 1305, 1705, 2022, 2395, 2645

Ṭaymūs: 860, 903, 953, 958

Türki: 2708

Vāmıķ: 1457, 2671

Ya‘kūb: 36, 40, 45, 48, 50, 53, 54, 55, 61, 66, 71, 72, 73, 79, 80, 88, 90, 94, 101, 110, 117, 123, 135, 137, 145, 147, 152, 171, 181, 185, 198, 213, 218, 223, 259, 262, 263, 267, 268, 282, 299, 305, 364, 372, 377, 389, 400, 402, 432, 449, 466, 547, 711, 718, 721, 728, 730, 743, 745, 772, 789, 800, 801, 808, 824, 827, 839, 842, 1273, 1657, 1678, 1681, 1682, 1687, 1692, 1696, 1702, 1705, 1711, 1916, 2010, 2012, 2038, 2046, 2048, 2050, 2054, 2060, 2064, 2066, 2073, 2117, 2162, 2186, 2300, 2315, 2323, 2335, 2342, 2360, 2362, 2364, 2374, 2376, 2380, 2387, 2401, 2402, 2407, 2423, 2433, 2488, 2494, 2503, 2512, 2514, 2515, 2524, 2542, 2551, 2556, 2559, 2567, 2574, 2575, 2577, 2591, 2596, 2598, 2609, 2614, 2621, 2623, 2631, 2676, 2677, 2680, 2683, 2692, 2694, 2696, 2721

Yaķıtāl: 100

Yehūzā: 522, 525, 531, 535, 536, 545, 546, 548, 556, 561, 583, 633, 648, 999, 1005, 1078, 2102, 2103, 2104, 2106, 2290, 2299, 2302, 2315, 2317, 2320, 2321, 2323, 2329, 2333, 2440, 2441, 2442, 98, 1056, 1057, 2297, 2314, 2597, 2598

Yūsuf: 145, 146, 147, 153, 154, 155, 160, 165, 168, 171, 175, 199, 200, 201, 202, 203, 205, 215, 216, 217, 218, 219, 223, 224, 235, 238, 255, 265, 267, 281, 282, 299, 302, 305, 311, 318, 321, 323,

324, 326, 327, 331, 334, 351, 352, 353,
357, 363, 366, 371, 380, 381, 385, 389,
392, 400, 403, 405, 408, 413, 431, 434,
435, 436, 438, 439, 441, 442, 443, 444,
445, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453,
454, 458, 459, 464, 467, 468, 471, 475,
479, 481, 485, 486, 487, 493, 496, 498,
500, 501, 507, 509, 510, 513, 521, 523,
524, 526, 531, 533, 534, 537, 538, 541,
542, 544, 556, 558, 560, 562, 563, 564,
566, 568, 571, 587, 589, 590, 595, 601,
602, 609, 612, 620, 624, 625, 629, 632,
640, 643, 646, 652, 653, 654, 659, 660,
662, 663, 664, 670, 674, 681, 684, 685,
688, 689, 698, 702, 706, 709, 712, 715,
717, 720, 725, 738, 743, 746, 760, 773,
780, 785, 790, 791, 824, 828, 830, 843,
845, 852, 862, 867, 881, 882, 888, 896,
994, 995, 997, 1001, 1002, 1005, 1041,
1047, 1050, 1051, 1056, 1057, 1058,
1060, 1071, 1074, 1077, 1079, 1082,
1091, 1098, 1100, 1107, 1108, 1111,
1112, 1115, 1116, 1121, 1123, 1128,
1131, 1132, 1133, 1137, 1138, 1141,
1144, 1152, 1153, 1155, 1157, 1158,
1160, 1162, 1163, 1165, 1171, 1173,
1176, 1177, 1179, 1180, 1181, 1184,
1192, 1193, 1194, 1200, 1203, 1204,
1205, 1209, 1216, 1220, 1221, 1230,
1236, 1237, 1238, 1243, 1250, 1251,
1255, 1259, 1264, 1267, 1268, 1269,
1271, 1273, 1277, 1281, 1282, 1284,
1286, 1296, 1313, 1316, 1317, 1318,
1321, 1322, 1323, 1324, 1325, 1326,
1327, 1341, 1342, 1343, 1344, 1346,
1348, 1350, 1352, 1353, 1356, 1357,
1359, 1367, 1382, 1383, 1384, 1387,
1388, 1390, 1401, 1402, 1403, 1404,
1405, 1418, 1419, 1422, 1428, 1435,
1439, 1459, 1485, 1490, 1491, 1494,
1495, 1496, 1497, 1498, 1500, 1506,
1514, 1531, 1533, 1534, 1538, 1555,
1558, 1559, 1561, 1568, 1570, 1579,
1583, 1587, 1588, 1589, 1590, 1593,
1595, 1597, 1602, 1604, 1608, 1609,
1610, 1612, 1614, 1615, 1616, 1622,
1623, 1624, 1625, 1626, 1628, 1630,
1632, 1633, 1634, 1639, 1640, 1643,
1646, 1648, 1649, 1651, 1661, 1662,
1666, 1667, 1675, 1707, 1708, 1710,

1714, 1717, 1718, 1724, 1731, 1751,
1752, 1754, 1756, 1757, 1759, 1763,
1771, 1775, 1789, 1791, 1796, 1797,
1801, 1807, 1809, 1812, 1816, 1819,
1822, 1827, 1828, 1829, 1836, 1837,
1838, 1839, 1841, 1842, 1843, 1845,
1847, 1848, 1854, 1855, 1861, 1862,
1866, 1867, 1871, 1872, 1874, 1875,
1876, 1905, 1906, 1907, 1909, 1919,
1920, 1957, 1958, 1965, 1970, 1976,
1977, 1978, 1979, 1983, 1986, 1996,
1997, 1999, 2000, 2004, 2007, 2008,
2015, 2020, 2022, 2025, 2028, 2043,
2056, 2078, 2082, 2086, 2090, 2092,
2093, 2109, 2111, 2114, 2115, 2119,
2120, 2123, 2124, 2127, 2133, 2138,
2141, 2143, 2145, 2149, 2153, 2155,
2160, 2161, 2162, 2164, 2172, 2175,
2177, 2179, 2184, 2189, 2191, 2192,
2194, 2198, 2200, 2217, 2218, 2222,
2231, 2233, 2242, 2243, 2254, 2264,
2271, 2274, 2284, 2302, 2306, 2310,
2313, 2365, 2378, 2379, 2384, 2386,
2403, 2404, 2412, 2413, 2416, 2419,
2428, 2434, 2437, 2446, 2454, 2455,
2456, 2460, 2462, 2468, 2470, 2479,
2487, 2489, 2502, 2505, 2506, 2507,
2508, 2514, 2515, 2516, 2518, 2521,
2530, 2531, 2544, 2545, 2550, 2560,
2570, 2574, 2580, 2583, 2586, 2595,
2598, 2602, 2603, 2604, 2605, 2609,
2611, 2614, 2621, 2623, 2625, 2632,
2633, 2636, 2639, 2640, 2641, 2645,
2647, 2650, 2651, 2652, 2654, 2656,
2657, 2659, 2660, 2662, 2671, 2672,
2674, 2677, 2678, 2679, 2682, 2684,
2685, 2687, 2688, 2689, 2691, 2698,
2699, 2700, 2704, 2721, 2728

Yūsuf (İbn-i Yamin'in oğlu): 2193,
2197

Zî'b: 2193, 2196

Zü'l-celâl: 1107, 1926

Züleyhâ: 863, 874, 877, 883, 888, 890,
901, 903, 909, 912, 914, 942, 943, 947,
951, 955, 959, 962, 966, 969, 971, 974,
976, 991, 993, 994, 1218, 1220, 1224,

1228, 1229, 1230, 1307, 1308, 1311,
1316, 1322, 1328, 1337, 1340, 1342,
1346, 1348, 1349, 1352, 1355, 1362,
1365, 1374, 1380, 1383, 1387, 1390,
1401, 1404, 1405, 1406, 1409, 1416,
1417, 1428, 1431, 1432, 1433, 1438,
1451, 1453, 1456, 1457, 1477, 1478,
1482, 1485, 1487, 1488, 1490, 1498,
1501, 1503, 1515, 1516, 1525, 1526,
1527, 1532, 1533, 1534, 1536, 1555,
1556, 1557, 1559, 1562, 1794, 1814,
1839, 1840, 1841, 1863, 1872, 1873,
1874, 1877, 1878, 1902, 2629, 2630,
2634, 2639, 2640, 2651, 1652, 2654,
2655, 2659, 2661, 2662, 2669, 2672,
2674, 2675, 2684, 2685, 2686, 2687,
2689, 2690, 2692, 269

7. SONUÇ

Şemsî'nin 15. Yüzyılın sonu ile 16. Yüzyılın başında yaşamış olduğu tahmin edilmektedir. Kaleme almış olduğu mesnevinin dil özelliklerine bakıldığında Azerbaycan ve Çağatay Türkçesinin hakim olduğu; bugün Azerbaycan ve İran dolaylarında hayatını sürdürdüğü söylenebilir. Eserin müellifinin ilgili dönemde yaşayan Şemsî mahlaslı şairlerden hangisi olduğu ise henüz tespit edilebilmiş değildir. Çeşitli araştırmalarda eserin müellifi Ahdî'nin babası Mevlana Şemsî olarak gösterilmişse de yeterli kanıt sunulmadan yapıldığı için bu tespite ihtiyatlı yaklaşmak gerekmektedir.

Şemsî, eserini H 880/M 1475 yılında kaleme almıştır. Klasik Türk şiirinin en önemli konularından Yûsuf peygamberin hayatını konu edinen eser, mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır.

Eserin vezni “mefâ‘îlün mefâ‘îlün fe‘ûlün” olup mesnevi içerisinde yer alan gazeller de aynı vezinle kaleme alınmıştır. Erivan nüshasında verilen bilgiye göre mesnevi, 2.750 beyitten oluşmaktadır. Diğer nüshalarla yapılan karşılaştırmalar sonucunda eserin gazeller de dâhil 2.744 beyit olduğu anlaşılmıştır. Mesnevide vezin yer yer aksamakta ve aruz kusurları göze çarpmaktadır.

Yûsuf u Züleyhâ'nın dili anlaşılır ve sadedir. Dil özellikleri bağlamında incelendiğinde eserin ağırlıklı olarak Azerbaycan Türkçesi ve Çağatay Türkçesi dil hususiyetleri barındırdığı görülür. Yer yer Eski Anadolu Türkçesi dil özellikleri de görülmektedir. Farsça ve Arapça kelime ve tamlamaların az kullanıldığı eserde Türkçe kelimeler ağırlıktadır. Ayrıca eser, kaleme alındığı dönemin dil özelliklerini yansıtmaya açısından da kıymetlidir.

Şair, eserini sade bir dil ile yazmış olsa da coşkulu ve etkili bir üslup kullanmıştır. Klasik üslup denilebilecek bir üslupla başta Yûsuf'un başından geçenler olmak üzere Züleyhâ'nın aşkı üzerinde de duran şair, kıssadan hisse vermeye çalışmıştır. Şemsî'nin eserinde bazı hikâyeler ve durumlar ön plana çıkmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır: Yûsuf'un rüyaları, Yakûb peygamberin cariyesinin çocuğunu satması, Yûsuf'un kardeşleri tarafından kiskanılması ve kötülüğe maruz bırakılması, Yûsuf'un zindana düşmesi, Züleyhâ'nın rüyaları, Züleyhâ'nın aşkı, Yûsuf'un makam sahibi oluşu, köle pazarları, kıtlığın baş göstermesi ve Yûsuf'un kardeşlerinin Mısır'a gelişi, diğer önemli kişilerin rüyaları, Züleyhâ'nın gençleşmesi, hikâyenin sonunda ölümlerin gerçekleşmesi.

Mesnevinin tespit edilen dört nüshasında en çok karşılaşılan problem, kelime yazımlarındaki hatalardır. Aynı nüsha içerisinde bir kelimenin iki farklı şekilde yazıldığı görülmektedir. Aynı sesi barındıran Arap harfleri, birbirlerinin yerlerine kullanılmıştır. Bunun dışında müellif, bazı kelimeleri vezin gereği bilinçli bir şekilde farklı yazmıştır. Örneğin “katına” kelimesi vezin gereği “katna” şeklinde mısralarda yer almaktadır.

Şair, bugün de İslamiyete inanan toplumların dikkatle üzerine eğildiği Yûsuf peygamberin hayatını konu edinen bu eseri yazarken amacının *dinlenmek, okunmak ve hayırla yad edilmek* olduğunu mesnevisi içerisinde sık sık dile getirmiştir. Kur'ân'dan, tefsirden ve tarihten yararlandığını aktaran şairin her ne kadar bahsetmese de hikâye içerisinde yer alan ayrıntılardan dolayı Tevrat'tan ve İsrailiyat'tan da yararlandığı anlaşılmaktadır. Şair, Kur'ân'daki hikâyenin üzerine çeşitli kaynaklardan da yararlanarak yeni bir bina inşa etmiştir. Bütün bunların dışında hem mesnevinin üslubu, hem yazıldığı dönem, hem dil özellikleri Şemsî'nin eserini Türk edebiyatı kronolojisinde önemli bir noktaya yerleştirmektedir. Eserin yeni nüshalarının tespiti ve dil özellikleri açısından detaylı bir incelemeye tabi tutulması ile beraber öneminin daha da artacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aça, Mustafa, “Şeyyad Hamza'nın Yûsuf u Züleyhâ Mesnevesi ile Tatar Türklerinin Yosif Kitabı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Bakış” *Milli Folklor*, 2004, C. 8, ss. 149-159.
- Afyoncu, Erhan. , “Şemsi Ahmed Paşa” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 38, İstanbul 2010, ss. 527-529.
- Âga Büzürg-i Tahrânî, *Ez-Zerî'a ilâ Tesânîfi 'ş-Şî'a*, Beyrut 1403.
- Ahdî, *Gülşen-i Şu'arâ*, haz. Süleyman Solmaz, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler Ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, E-Kitap, Ankara 2018.
- Akış, Öznur Tuba, *Köprülüzâde Esad Paşa'nın Terceme-i Yûsuf u Züleyhâ Adlı Eserinin Bilimsel Yayını İle Eserin Şekil ve Muhteva Bakımından İncelenmesi*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, y.y.l.t., İstanbul 2003.
- Akman, Eyüp, “Türk Halk Hikâyelerinde Tevrat Kaynaklı Motifler” *9. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, Ankara 2018, ss. 17-26.
- Aksoy, Hasan, “Derviş Şemseddin” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 9, İstanbul 1994, ss. 197-198.
- Aksoy, Hasan, “Şemseddin Sivâsî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 38, İstanbul 2010, ss. 423-526.
- Aksoy, Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İnkilap Yayınları, İstanbul 1993.
- Aksoyak, İsmail Hakkı, “Manastırlı Celâl'in Hüsn-i Yûsuf Adlı Eseri”, *Edebiyat ve Dil Yazıları: Mustafa İsen'e Armağan*, ed. Ayşenur Külahlıoğlu İslam, Süer Eker, Ankara 2007, ss. 1-17.
- Aktaş, Hasan, *Abdurrahman Gübârî Yûsuf u Züleyhâ*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, y.y.l.t., Erzurum 2006.
- Altaylı, Seyfettin, “Atasözü ve Deyimler Arasındaki Farklar”, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, C. 25, S. 25, ss. 125-134.
- Argunşah, Mustafa, *Çağatay Türkçesi*, Kesit Yayınları, İstanbul 2014.
- Aslan, Üzeyir, *14-16. Yüzyıl Çağatay ve Azeri Edebiyatı*, Kriter Yayınları, İstanbul 2013.
- Âşık Çelebi, *Meşâ'irü 'ş-Şu'arâ*, haz. Filiz Kılıç, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, E-Kitap, Ankara 2018.
- Ataemi Mirzeyev, *Klassik Azərbaycan-Türk Ədəbiyyatında “Yusif Və Züleyxa” Mövzusu*, Tez, Bakü 1994.
- Ay, Arif, *Bin Yılın Destanı*, İz Yayıncılık, İstanbul 2020.
- Ayan, Gönül “Ahmed Yesevi Etkisiyle Yazılan İki Yûsuf u Züleyhâ”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Konya 1997, S. 3, ss. 31-38.
- Bakırcı, Fatih, “Yesevi Şairi Şems-i Asi ve Kıssa-ı Kûdek-nâme'si”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, S. 74, İstanbul 2016, ss. 13-70.
- Bakırcı, Fatih, “Yesevi Şairi Şems-i Asi'nin Yetimnamesi”, *TDAY-Belleten*, C. 70 (Aralık), Ankara 2020, ss. 29-78.
- Bekiroğlu, Nazan, *Yûsuf ile Züleyhâ*, Timaş Yayınları, İstanbul 2019.
- Beyânî, *Tezkiretü 'ş-Şu'arâ*, haz. Aysun Sungurhan Eydurhan, T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler Ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, E-Kitap, Ankara 2017.

- Bozkurt, Esabil ve Ayşe Banu Karadağ, “Türk Kültür ve Edebiyat Dizgesinde Çok Kimlikli Bir Mütercim: Süleyman Tevfik”, *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Kırklareli 2014, (Ekim), ss. 38-59.
- Bozkurt, Gülnihal, “Eski Hukuk Sisteminde Kölelik”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 31, Ankara 1981, ss. 65-103.
- Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Bizim Büro Basımevi, C. 2, Ankara 2000.
- Celal Settari, *Züleyhâ'nın Aşk Derdi*, çev. Mehmet Kanar, İnsan Yayınları, İstanbul 1998.
- Cin, Ali, “İbn-i Abbas'tan Rivayet Edilen Bir Yusuf ve Züleyhâ Hikâyesi”, *Mediterranean Journal of Humanities*, 1/2, Mersin 2011 ss. 47-58.
- Cunbur, Müjgan, “Abdülkerim” *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, C. 1, Ankara 2002, ss. 80-81.
- Çamlıbel, Faruk Nafiz, *Han Duvarları*, İstanbul, İstanbul 1969.
- Çavuşoğlu, Mehmet, *Yahya Bey Yûsuf ile Zeliha*, İstanbul Üniversitesi Fakültesi Yayınları, İstanbul 1979.
- Çelebi, İlyas, “Rüya”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 35, İstanbul 2008, ss. 306-309.
- Çelik, Aysun, “Abdülvehhâb'a Atfedilen Bir Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisi”, *VII. Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Akademik Çalışmalar Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 15-17 Kasım 2019 Ankara, ss. 89-104.
- Çetişli, İsmail, *Metin Tahlillerine Giriş/2*, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.
- Çınarcı, Mehmet Nuri, *Şemsî Yûsuf u Züleyhâ*, Grafiker Yayınları, Ankara 2016.
- Çobanoğlu, Sacide, “Türk Halk Edebiyatında Konuşmalık Türlerde Bir Anlatım Tutumu Olarak Nasihatlerin Sosyal Değerlerle Tematik İlişkisi Üzerine”, *Halk Bilim Dergisi*, S. 6, C. 3, ss. 81-96.
- Çöm, Erol, *16. Yüzyıl Ahlâkî Mesnevîleri ve Şemseddîn-İ Sivâsî'nin İbret-Nümâ Adlı Mesnevîsi (İnceleme-Metin)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, y.d.t., Konya 2007.
- Demirel, Mustafa, *Kemal Paşazâde Yûsuf u Züleyhâ Seçmeler*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983.
- Deniz, Rasim, *Haliloğlu Ali'nin Yûsuf u Züleyhâ Kıssası*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, y.d.t., Elazığ 1998.
- Dilçin, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2013.
- Dilçin, Dehri, Ömer Asım Aksoy, *Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2009.
- Dilçin, Dehri, *Şeyyat Hamza, Yûsuf u Zeliha*, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul 1946.
- Doğan, Ahmet, Bağdatlı Zihnî, *Yûsuf u Züleyhâ*, Kesit Yayınları, İstanbul 2014
- Doğan, Ramadan, *Ahmedî-i Âmidî'nin Yûsuf u Züleyhâsı (Metin ve İnceleme)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, y.y.l.t., İstanbul 2005.
- Dolu, Halide Cemil, “Yusuf Hikâyesi Hakkında Birkaç Söz ve Bazı Türkçe Nüshalar”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, İstanbul 1952, C. 4, ss. 419-445.
- Dolu, Halide Cemil, *Menşeinden Beri Yûsuf Hikâyesi ve Türk Edebiyatındaki Versiyonları*, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayımlananmış Doktora Tezi, İstanbul 1953.
- Durbilmez, Bayram, “Kırım Türk Halk Anlatılarında Sayı Simgeciliği”, *Milli Folklor*, Yıl: 19, S. 76, Ankara 2007, ss. 177-190.

- Düzgün, Ülkü Kara, “Başkurt Destanlarında Hediye”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 10, İlkbahar, Giresun 2014, ss. 271-288
- Düzgün, Ülkü Kara, “Türk Destanlarında Merkezi Kahraman Tipinin Tipolojisi”, *Folklor/Edebiyat*, C. 18, S.69, ss. 9-46.
- Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.
- Eli Bey Hüseyinzade, “Hekayeti Qissə-i Yusif Ben-i Yəqub”, *Azərbaycan EA Məruzələri*, Bakü 1959.
- Erbay, Ömür, *Şeyh Muhyiddin Akbiyık Divanı ve Hikayat-ı Nayı (Metin-İnceleme)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, y.y.l.t., Erzurum 2013.
- Erdoğan, Kenân, *Niyazi-i Mısri Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, y.d.t., Erzurum 1993.
- Eren, Metin, “Anadolu Sahası Türk Masallarında Dua Motifi”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 58, Erzurum, ss. 355-375.
- Erkan, Mustafa, “Darir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 8, İstanbul 1993, ss. 498-499.
- Ertaylan, İsmail Hikmet, *Yüsuf ile Züleyhâ*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1960.
- Firuz Refahi Elemdari, *Mövlana Şemsî Yusif ve Züleyxa*, Tehran 2015.
- Garîbî, *Tezkire-i Mecâlis-i Şu'arâ-yı Rûm*, haz. İsrail Babacan, Vizyon Yayınevi, Ankara 2010.
- Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, haz. Mustafa İsen, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, E-Kitap, Ankara 2017.
- Güftî, *Teşrifâtü's-Şu'arâ*, haz. Kaşif Yılmaz, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, E-Kitap, Ankara 2019.
- Gülensoy, Tuncer, “Ali”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.2, İstanbul 1989, ss. 379.
- Harman, Ömer Faruk, “Azîz-i Mısır”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 44, İstanbul 1991, ss. 343-344.
- Harman, Ömer Faruk, “Firavun”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 13, İstanbul 1996, ss. 118-121.
- Hornung, Eric, *Mısır Tarihi*, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2004.
- Işık, Nursel, “İşlevsellik Açısından Kuyu Motifinin Türk Kültürü, Edebiyatı ve Sinemasına Yansımaları”, *Folklor/Edebiyat*, C. 26, S. 102, Lefkoşa 2020, ss. 283-285.
- İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnan, *Son Asır Türk Şairleri*, Milli Eğitim Basımevi, C. 2, İstanbul 1988.
- Kabalakoğlu, Mahi Bilgenur, *Yüsuf u Züleyhâ Molla Hasan (YK 58a-110)*, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, y.y.l.t., İstanbul 2018.
- Kadıoğlu, İdris, *Diyanet Vakfı Ahmedî, Yüsuf u Züleyhâ (İnceleme, Metin, Dizin, Sözlük)*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, E-Kitap, Ankara 2009.
- Kâf-zâde Fâ'izî, *Zübdetü'l-Eş'âr*, haz. Bekir Kayabaşı, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, y.d.t., Malatya 1997.

- Kalkan, Asiye Fiğen, “Türk Destanlarında Kahramanın Olağanüstü Doğumu”, *Türk Dünyası*, 2016, ss. 27-47.
- Karaismailoğlu, Adnan, “Altıparmak Mehmed Efendi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 2, İstanbul 1989, ss. 542.
- Kaşkaya, Mehtap, *Yûsuf u Zeliha*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, y.y.l.t., Sivas 2004.
- Katip Çelebi, *Keşfü’z-Zunûn*, haz. Rüştü Balcı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, C. 4, İstanbul 2011.
- Kazan, Şevkiye, “Hâmidî-Zâde Celîlî ve Gazelleri”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, V. 2/4 Ankara 2007, ss. 466-494.
- Kerslake, Celia, “Celâlîzâde Mustafa Çelebi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, , Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 7, İstanbul 1993, ss. 260-262.
- Kılıç, Atabey, “Aruz İmlâsı Üzerine Notlar”, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, V. 3/6, Fall 2008, ss. 471-487.
- Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü’ş-Şu’arâ*, haz. Aysun Sungurhan Eydurhan, T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, E-Kitap, Ankara 2009.
- Koç, Hamza, “Kubûrîzâde Abdurrahman Rahmî Efendi ve Bilinmeyen Gazelleri”, *Journal of Turkish Language and Literature*, V. 5, Issue:2, 2009, ss. 179-192.
- Kolcu, Ali İhsan, *Öykü Sanatı*, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum 2006.
- Koncu, Hanife, “Yûsuf ile Züleyhâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 44, İstanbul 2013, ss. 40-41.
- Köktekin, Kazım, *Süle Fakih’in Yûsuf u Züleyhâsı*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, y.d.t., Erzurum 1994.
- Köktürk, Şahin, “Türk Destanlarında Hapsedilme Motifi”, *Türklük Bilim Araştırmaları*, S. 19, 2006, s. 1.
- Köprülü, Fuad, *Edebiyat Araştırmaları-2*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1989.
- Kubbealtı Lügati, <http://lugatim.com/> (17.09.2022)
- Kutsal Kitap, *Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zeburi İncil)*, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul 2020.
- Kültürel, Zuhâl, *Şerifi Yûsuf u Zeliha*, Bayrak Basımevi, İstanbul 2001.
- Latîfî, *Tezkiretü’ş-Şu’arâ ve Tabsiratü’n-Nuzamâ*, haz. Rıdvan Canım, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, E-Kitap, Ankara 2018.
- Letif Hüseyinzade, “Azerbaycan Edebiyatının Qıymetli Bir Abidesi”, *Ədəbi Ermənistan (Məcmuə)*, V kitab, Yerevan 1963.
- Levend, Agah Sırrı, “Divan Edebiyatında Hikâye”, *TDAY-Belleten*, S. 15 Ankara 1967, ss. 71-117.
- Mann, Thomas, *Yusuf ve Kardeşleri*, çev. Zeki Cemil Arda, 4 Cilt, Hece Yayınları, İstanbul 2019.
- Mehmed Sâlih Yümnî, *Tezkire-i Şu’arâ-i Yümnî*, haz. Sadık Erdem, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2013.
- Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*. haz. Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, C. 5, İstanbul 1996.
- Mohammad Moein, *Persian Dictionary*, Rah Roshd Publication, Tehran 2006.

- Muallim Naci, *Lügat-i Naci*, haz. Ahmet Kartal, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2009.
- Muş, Züleyha, *Arap ve Türk Edebiyatlarında Yusuf u Züleyha Hikayelerinin Mukayesesi*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü, y.y.l.t., İstanbul 2000.
- Mütercim Asım Efendi, *Burhân-ı Katı*, haz. Mürsel Öztürk, Derya Örs, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul 2009.
- Nazım Tebrizî, *Nazm-ı Güzide*, İran İslam Meclisi Kütüphanesi, No: 480.
- Odacı, Serdar, “Ulysses ve Tutunamayanlar’da Bilinç Akışı Tekniği”, *Turkish Studies Intertatınol Balkan University*, V. 4/1-I, Winter 2009, ss. 605-684.
- Onur, Naci, *Yûsuf u Züleyhâ*, Akçağ Yayınları, Ankara 1991.
- Osmanlıca Türkçe Sözlük, <https://www.luggat.com/index.php#top> (17.09.2022)
- Oy, Aydın, “Atasözü”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 4, İstanbul 1991, ss. 44-46.
- Önal, Mehmet Naci, “Halk Anlatılarında Kahramanın Kimliğini Gizlemesi”, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, V. 5/1 Winter 2010, ss. 1271-1285.
- Özkan, Mustafa, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2013.
- Öztekin, Özge, “Metinlerarası / Göstergelerarası Bir Dönüşüm Örneği: Yûsuf Kıssası” *Milli Folklor*, 2015, ss. 116-134.
- Pehlivan, Gürol, “Akbiyık Sultan: Hayatı, Eserleri ve Hikâyat-ı Nây Mesnevîsi”, *Sûfi Araştırmaları Dergisi*, S. 6/11, Konya 2015.
- Qulam Bağirov, “XV Əsr Azərbaycan Dilinin Leksik, Fonetik və Qrammatik Xüsusiyyətlərinə Dair”, *M.F.Axundov Adına ADRƏPİ-İN Elmi Əsərləri*, Bakü, 1961.
- Ran, Nazım Hikmet, *Yûsuf ile Menofis*, Adam Yayınları, İstanbul 1993.
- Rızâ, *Tezkire*, haz. Gencay Zavotçu, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, E-Kitap, Ankara 2017.
- Riyazi Muhammed Efendi, *Tezkiretü’ş-Şu’arâ*, haz. Namık Açıkgöz, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, E-Kitap, Ankara 2017.
- Sâdikî-i Kitâbdâr, *Mecm’u’l-Havâs*, haz. M. Oğuzhan Kuşoğlu, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı, y.d.t., İstanbul 2012.
- Sağlam, Soner, “Türkmenistan Sahasında Bir Kahramanlık Hikâyesi: Baba Rövsen”, *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, S. 9, Ankara 2015, ss. 169-230.
- Sam Mirza, *Tuhfe-yi Sami*, haz. Vahîd Destgerdî, Matba-yı Aramgân, Tahran 1312.
- Sehi Beg, *Heşt-Bihişt*, haz. Haluk İpekten vd., T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, E-Kitap, Ankara 2017.
- Seratlı, Tahir Galip, *Giritli Sırrı Paşa, Yûsuf Suresinin Güzellikleri*, Selis Kitapları, İstanbul 2013.
- Seyrek-zâde Mehmed Âsım, *Zeyl-i Zübdetü’l-Eşâr*, haz. Ali Osman Coşkun, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, E-Kitap, Ankara 2019.
- Sinan, Ahmet Turan, “Deyim Kavramı Üzerine Notlar-I”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 18, S. 2, Elazığ 2008, ss. 91-98
- Sir James Redhouse, *Turkish And English Lexion*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2011.

- Suad El- Hakîm, *İnbü'l-Arabî Sözlüğü*, çev. Ekrem Demirli, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2005
- Şahin, Mehmet, “Muhammed b. İbrahim ve Yûsuf Züleyhâ’sı”, *Artuklu Akademi*, C. 3, S. 1, Mardin 2016, ss. 1-20.
- Şahin, Mehmet, *Muhammed B. İbrahim’in Yûsuf Züleyhâ’sı*, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, y.d.t, Ankara, 2015.
- Şanlı, İsmet, “Molla Câmî’nin Yûsuf u Züleyhâ’sının Bilinmeyen İki Türkçe Şerhi”, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, V. 5/1, Winter 2010, ss. 1329-1330.
- Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2008.
- Şentürk, Ahmet Atilla, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergah Yayınları, İstanbul 2004.
- Şeşen, Ramazan, “Harran”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 16, İstanbul 1997, ss. 237-240.
- Şükûn, Ziya, *Gencinei Güftar Ferhengi Ziya*, Maarif Matbası, İstanbul 1944.
- Taş, İbrahim, *Şeyyâd Hamza, Yûsuf ve Zeliâ (Gramer-Metin-Çeviri-Notlar-Sözlük-Dizin-Tıpkıbası)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2020.
- Taşdemir, Özkan, “Tarih’ten Mesnevi’ye Bir Koşuklaştırma Örneği: Âşık Molla Rahim’in Manzum Hazret-İ Yûsuf Kıssası”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, V. 3/1, Bursa 2014, ss. 293-305.
- Tekin, Mehmet, *Roman Sanatı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2012.
- Tevfik Fikret, *Rübâb-ı Şikeste, Eleştirel Basım*, haz. Furkan Öztürk, DBY Yayınları, İstanbul 2020.
- Timurtaş, Faruk Kadri, *Osmanlı Türkçesine Giriş*, Alfa Yayınları, İstanbul 2013.
- Tosun, Necdet, “Yeseviyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 43, İstanbul 2013, ss. 487-490.
- Turan, Selami ve Kamile Çetin, “Bilal Efendi’nin Kıssa-ı Yûsuf u Zeliâ’sının Tunus Nüshası”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Isparta 2010, S. 11, ss. 197-206.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/> (17.09.2022)
- Türkdoğan, Melike Gökcan, *Klasik Türk Edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ Mesnevileri Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, y.d.t., Erzurum 2008.
- Uluhan, Çoban Hıdır, *Kerküklü Şair Nevruzî Yûsuf ile Züleyhâ*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007.
- Uslu, Recep, “Hasan Efendi, Gevrekzâde”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 16, İstanbul 1997, ss. 316-318.
- Uslu, Recep, “Şems-i Rûmî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 38, İstanbul 2010, ss. 509-510.
- Vaux, Roland, “Yahudi Kaynaklarına Göre İsrailoğularının Mısır’a Yerleşmesi ve Yûsuf Kıssası”, çev. Sıddık Yüksel, *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Samsun, 1989, S. 3, ss. 166-218.
- Xayyampor, *Yûsuf ve Züleyhâ*, Tebriz H 1339.
- Yalçın, Süleyman Kaan, *Azerbaycan Türkçesi Grameri*, Kesit Yayınları, İstanbul 2018.
- Yapıcı, Ali İhsan, *Ahmedî’nin Yûsuf u Züleyhâ’sı*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü, y.y.l.t., Aydın 2006.

- Yardımcı, Mehmet, *Âşık Edebiyatına Rüya Sonrası Âşık Olma (Bade İçme)*, Çukurova Üniversitesi Araştırma Merkezi, <http://turkoloji.cu.edu.tr> (17.09.2022)
- Yıldırım, Fatma, “İslamî Destanların Rüya Motifi Bağlamında Geçiş Dönemleri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 9, S. 46, Londra 2016, ss. 156-157
- Yıldız, Ayşe, *Çâkerî Yûsuf u Züleyhâ*, Hitabevi Yayınları, Ankara 2013.
- Yıldız, Sara Nur, “Şikari”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 39, İstanbul 2010, ss. 162163.
- Yıldız, Şerife Nilgün, *Türk Halk Anlatılarında Hayvan Motifleri*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, y.y.l.t., Elazığ 2011.
- Yılmaz, Hasan Kamil, “Akbiyık Sultan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 2, İstanbul 1989, ss. 223.

ÖZ GEÇMİŞ

Ahmet Çolak, Kayseri Yemliha Çok Programlı Lisesini bitirdikten sonra Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü bünyesinde yüksek lisans programını bitirdi. 2016 yılında Tahran Üniversitesi'nde ve yine Tahran'da yer alan Şehid Behiştî Üniversitesi'nde Farsça eğitimi aldı. Orta derecede Farsça bilmektedir. Doktora eğitimini 2022 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında tamamlamıştır.

İletişim Bilgileri

ORCID ID: 0000-0003-1133-7402

Yayımlanmış Çalışmalar

Makaleler

1. Çolak, Ahmet, "Bir Hikemi Tarz Şairi: Haşmet" *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, C. 4, S. 7, 2015, ss. 135-171.
2. Çolak, Ahmet, "Bahârî, Fetihnâme-i Üngürüs Adlı Eseri ve Bu Eserden Hareketle Macaristan Fethinin Edebi- Tarihi Üslupla Anlatılışı", *Turkish Studies*, V. 10/4, Winter 2015, ss. 373-408.
3. Çolak, Ahmet, "Seyyid Vehbî'nin Manzum Hadis-i Erba'in Tercümesi" *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, S. 4/2, 2015, ss. 616-633.
4. Çolak, Ahmet, "Alâ'addîn ve Dâsîtân-ı Tûtî vü Karga Mesnevisi" *Akademik Sosyal Araştırmalara Dergisi*, Yıl: 2, S. 5, Eylül 2014, ss. 451-468.
5. Çolak, Ahmet, "A Future Whose Roots Lean In The Past "Yahya Kemal", *Bjes*, S. 4, ss. 55-74.

Bildiriler

1. Çolak, Ahmet, "Klasik Türk Edebiyatında Hilye", *TUKAS*, Nevşehir 2014.
2. Çolak, Ahmet, "Divan Şiirinde Peygamberlerin Ele Alınışı: Yûsuf u Züleyhâ Mesnevileri", *Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1. Uluslararası Ege Sosyal Bilimler Lisansüstü Öğrenci Kongresi*, İzmir 2022.
3. Çolak, Ahmet, "Şemsî'nin Yûsuf Züleyhâ Adlı Mesnevisi" *1. Uluslararası Türkoloji Kongresi, Arayışlar ve Yönelimler*, Karabük 2022.